

UNITÁRIUS KALENDÁRIUM
2019

Unitárius kalendárium 2019

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház
Kolozsvár
2018

Megjelent
a Bethlen Gábor Alap
támogatásával

A fedőlapon: a vallásszabadság emlékműve (Ad Astra), Torda.
A felvételt Kiss Gyula készítette.

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház

Szerkesztette: dr. Andorkó Júlia Eszter

Havi fényképek: Bán Barna

A kalendárium tematikájának összeállítója: dr. Andorkó Júlia Eszter

Jelentős évfordulók: dr. Kovács Sándor

A *Tallózó* rovat összeállítója: dr. Ferenczi Szilárd

A *Háromszéki találós mesék* darabjai Kriza János *Vadrózsák* (1863) c.
néprajzi gyűjteményéből származnak.

A Magyar Unitárius Egyház egyházkormányzati névtára:

Bálint Róbert Zoltán, Szabó László

Rejtvények: Forrai Tibor

Műszaki szerkesztő: Virág Péter

Szövegkorrekció: Kürti Miklós

Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkák: Idea nyomda és kiadóvállalat, Kolozsvár

ISSN 2285 – 987X

ISSN-L 2285 – 987X

ELŐSZÓ A 2019. ÉVI KALENDÁRIUMHOZ

Köszöntjük az Olvasót!

Öröm, amikor egy új nyomtatványt, könyvet a jó hírre váró ember a kezébe tud venni! Nagy öröm, amikor nemcsak esztétikai látvány, hanem a lelket bizsergető, átforrósító gondolatokkal, lelket finomító érzésekkel van tele a könyv, a kiadvány, maga a mű, legyen bármely művészeti ág terméke. Igazi szellemi kincs, az ember alkotó szellemének kézzel fogható bizonyítéka: a könyv, az épület, a zene, a kép stb. Minden, amiben utolérhető, kitapintható a Szellem lenyomata! Mert a művész erre a nagy igazságra ébred rá, fölismeri, hogy egyszerre kell kapcsolatban lenni az anyagi világ rejtelseivel, törvényeivel és a szellemi világ rezdüléseivel, kinyilatkoztatásaival. E kettő harmóniáját akarja felmutatni, ahogy benne tükröződik, vagy ahogy sikerül neki „kitapintani”.

A Magyar Unitárius Egyház kiadásában megjelenő 2019. évi kalendáriumban foglalt írások összeállításakor a szerkesztőkben ez a szándék munkált, amikor különböző művészek vallomását gyűjtötték csokorba az ember alkotó képességéről, erről a bennünk levő isteni erőről.

Örömmel ajánljuk az Olvasó figyelmébe egyházi kiadványunkat.

Bízom abban, hogy a benne foglalt írások segítenek ebben a többdimenziós világban eligazodni, amikor sokszor egymásnak feszülnek a gondolatok és az érzések. Nemcsak a művész mutathatja fel az alkotás, a cselekvés hevében a bennünk lakozó Istent, aki soha nem hagyta magára a teremtet világot és benne az embert. Izzon hát az alkotás tüze mindannyiunkban! Mutassuk fel életünkben és munkánkban az örök szeretet, jószág és irgalom jelenvalóságát! Így lesz életünk művészi alkotás, Istent dicsérő zsoltár. A jó Isten áldását meg tapasztaljuk egyházunk e kiadványa által is.

Kolozsvár, 2018. advent

Bálint Benczédi Ferenc
püspök

1. **kedd** • Újév, Fruzsina.....
2. szerda • Ábel, Ákos .....
3. csütörtök • Benjámin.....
4. péntek • Titusz.....
5. szombat • Simon, Árpád .....
6. **vasárnap** • Gáspár, Menyhért, Boldizsár ○ .....

7. hétfő • Attila, Artúr.....
8. kedd • Gyöngyvér, Virág .....
9. szerda • Marcell, Etele .....
10. csütörtök • Melánia, Vilmos .....
11. péntek • Ágota, Barna .....
12. szombat • Ernő, Erna.....
13. **vasárnap** • A vallásszabadság ünnepe, Veronika, Csongor .....

14. hétfő • Félix, Bódog, Edömér ● .....
15. kedd • Loránd, Aurél.....
16. szerda • Gusztáv, Dániel, Zádor .....
17. csütörtök • Antal, Antónia .....
18. péntek • Piroska.....
19. szombat • Sára, Sarolta .....
20. **vasárnap** • Sebestyén, Tímea .....

21. hétfő • Ágnes ● .....
22. kedd • Vince, Alfonz .....
23. szerda • Zelma .....
24. csütörtök • Erik, Erika, Hanga, Xénia .....
25. péntek • Pál, Henrik.....
26. szombat • Vanda, Aba, Paula .....
27. **vasárnap** • Angéla ◐ .....

28. hétfő • Károly, Karola.....
29. kedd • Adél, Eta .....
30. szerda • Noémi, Gellért, Gerda .....
31. csütörtök • Marcella, Lujza .....

1782. január 1-jén Kolozsváron halt meg **Gejza József** lelkész, tanár, énekszerző, író. Nyomtatásban megjelent temetési beszédei, halotti versei nem mindennapi tehetségéről tesznek bizonyosságot. (1742-ben született Homoródalmáson.)

1883. január 2-án Bencédben született **Bencédi Pál** lelkész, teológiai tanár, író. (1966. június 9-én halt meg Kolozsváron.)

1601. január 3-án halt meg **Várfalvi Kósa János**, egyházunk 4. püspöke. (Várfalván született.)

1720. január 4-én Kolozsváron halt meg **Kolozsvári Dimjén Pál** iskolaigazgató, hittudós, orvos. (1655-ben született Kolozsváron.)

1946. január 7-én halt meg **Józan Miklós** író, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (1869. december 6-án született Tordatúron.)

1636. január 13-án Kolozsváron halt meg **Thordai János** költő, az 1632-ben megjelent unitárius énekeskönyv szerkesztője. (1597-ben (?) született Tordán.)

1886. január 13-án Mészkon született **Gálffy Zsigmond** műfordító, igazgatótanár. (1958. december 26-án halt meg Kolozsváron.)

1885. január 15-én Torockón halt meg **Koronka Antal** unitárius lelkész, író. (1806-ban született Kövenden.)

1889. január 18-án Gyulafehérváron született **dr. Mikó Lőrinczné Zsakó Aranka**, az Unitárius Nőszövetség elnöke. (Kolozsváron halt meg 1968. május 19-én.)

1902. január 18-án Marosvásárhelyen született **Szent-Iványi Sándor** lelkész, író, politikus, a Kolozsvári Teológiai Akadémia tanára, a Polgári Demokrata Párt alapító tagja. (1983. október 16-án halt meg az A. E. Á.-ban, Lancasterben.)

1786. január 21-én halt meg **Agh István** író, természettudós, egyházunk 17. püspöke. (1709-ben született Sepsiszentkirályon.)

1721. január 21-én halt meg **Bíró Sámuel**, egyházunk első főgondnoka. (1665-ben született Homoródszentmártonban.)

1778. január 22-én Bágyonban halt meg **Uzoni Fosztó István** lelkész, egyház-történet-író. (1729-ben született.)

1899. január 22-én Székelyudvarhelyen született **Dobai István** lelkész, költő, a Tizenegyek egyik szerkesztője. (Meghalt 1938. szeptember 4-én Vargason.)

1. péntek • Ignác, Kincső.....
2. szombat • Karolina, Apor.....
3. **vasárnap** • Balázs, Oszkár .....

4. hétfő • Ráhel, Andrea, Csenge, Csengele ○ .....
5. kedd • Ágota, Ibla, Ingrid.....
6. szerda • Dorottya, Dóra, ...
7. csütörtök • Amanda, Tódor .....
8. péntek • Aranka, Salamon .....
9. szombat • Abigél.....
10. **vasárnap** • Elvira, Gabriella .....

11. hétfő • Elek, Dezső .....
12. kedd • Lídia, Lilla, Livia .....
13. szerda • Ella, Linda ▸ .....
14. csütörtök • Bálint .....
15. péntek • Kolos.....
16. szombat • Julianna, Samu .....
17. **vasárnap** • Donát, Emőd .....

18. hétfő • Konrád, Ellák, Bernadett, Zenkő.....
19. kedd • Ozsvát, Zsuzsanna ●.....
20. szerda • Aladár, Álmos .....
21. csütörtök • Eleonóra, Nóra .....
22. péntek • Gerzson .....
23. szombat • Alfréd, Tas .....
24. **vasárnap** • Mátyás, Jázmin .....

25. hétfő • Géza, Vanda .....
26. kedd • Edina, Izabella ▸.....
27. szerda • Ákos, Gábor .....
28. csütörtök • Elemér .....

1829. február 3-án Lengyelfalván született br. **Orbán Balázs** író, néprajzgyűjtő, történész, alapítványtevő. (1890. április 19-én halt meg Budapesten.)

1842. február 3-án halt meg Kolozsváron **Bölöni Farkas Sándor** útirajz- és naplóíró. (1795. január 15-én született Bölönben.)

1879. február 8-án Nyárádszentmártonban született **Pozsonyi Szentmártoni Kálmán** igazgató-tanár, népmesegyűjtő. (Kolozsváron halt meg 1968. július 11-én.)

1802. február 13-án Kolozsvárt halt meg **Pákei József**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tudós igazgatója, az egyház főjegyzője. (1759. november 10-én született Kolozsváron.)

1820. február 13-án Szentgericén született **Jakab Elek** történettudós, Kolozsvár történetírója, Dávid Ferenc egyházalapító püspökünk első monográfusa. (1897. július 22-én halt meg Budapesten, a Kerepesi temetőben pihent. 1900-ban exhumálták, és december 24-én a kolozsvári Házsongárdban temették el a város által adományozott, főút menti díszhelyre. Síremlékét 1901. szeptember 21-én avatták fel.)

1882. február 13-án Homoródjánosfalván született **Kiss Sándor** lelkész, író, fordító. (Kolozsváron halt meg 1973. december 3-án.)

1903. február 13-án Korondon született **Simén Dániel** lelkész, teológiai tanár, író. (1969. február 25-én halt meg Kolozsváron.)

1928. február 19-én halt meg **Ferencz József** lelkész, tanár, író, műfordító, egyházunk 23. püspöke. (1845. augusztus 9-én született Alparéten.)

1. péntek • Albin, Levente .....
2. szombat • Lujza, Magor .....
3. **vasárnap** • Kornél, Kornélia .....

4. hétfő • Adrienn, Kázmér .....
5. **kedd** • **Húshagyókedd**, Olivér, Adorján .....
6. szerda • Frigyes ○ .....
7. csütörtök • Tamás .....
8. péntek • Zoltán .....
9. szombat • Franciska, Fanni, Gerő .....
10. **vasárnap** • **Húsvét előtti 6. vasárnap**, Ildikó, Melissza .....

11. hétfő • Szilárd .....
12. kedd • Gergely, Ince .....
13. szerda • Ida, Krisztina, Krisztián .....
14. csütörtök • Matild, Pólika ▮ .....
15. **péntek** • Kristóf, Lukrécia .....
16. szombat • Henriett, Henrik .....
17. **vasárnap** • **Húsvét előtti 5. vasárnap**, Gertrúd .....

18. hétfő • Sándor .....
19. kedd • József .....
20. szerda • Hubert, Klaudia, Mór .....
21. csütörtök • Benedek, Bence ● .....
22. péntek • Beáta, Kevend, Lea .....
23. szombat • Emőke, Botond, Emese .....
24. **vasárnap** • **Húsvét előtti 4. vasárnap**, Gábor, Karin .....

25. hétfő • Mária .....
26. kedd • Emánuel .....
27. szerda • Alpár, Hajnalka .....
28. csütörtök • Gedeon, Johanna, Koppány ◀ .....
29. péntek • Jónás .....
30. szombat • Hunor, Magor, Zalán .....
31. **vasárnap** • **Húsvét előtti 3. vasárnap**, Árpád .....

1853. március 1-jén Kolozsváron született **Pákei Lajos** építész-mérnök, Kolozsvár főépítésze. (1921. március 22-én halt meg Kolozsváron.)

1604. március 4-én Luslawicében halt meg **Socinus Faustus**, a lengyel anti-trinitarizmus legnagyobb teológusa. (1539. december 5-én született Sienában.)

1661. március 7-én halt meg **Beke Dániel**, egyházunk 8. püspöke.

1819. március 8-án Szentivánlaborfalván született **Berde Áron** természettudós, lapszerkesztő, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektora. (1892. június 25-én halt meg Kolozsváron.)

1913. március 9-én Böződön született **Bözödi (Jakab) György** író, szociográfus, történész. (1989. november 25-én halt meg Budakeszin.)

1792. március 11-én halt meg **Suki László**. Végrendeletében minden vagyonát az Unitárius Egyházra hagyta. (1741-ben született.)

1571. március 14-én Gyulafehérváron halt meg **János Zsigmond**, Erdély első unitárius fejedelme. (1540. július 7-én született Budán.)

1888. március 14-én Homoródalmáson született **Zoltán Sándor** lelkész, író. (1979. június 24-én halt meg Budapesten.)

1882. március 20-án Fiafalván született **Kovács Lajos** lelkész, író, szerkesztő, fordító, Kovács Lajos püspök édesapja. (1942. október 20-án halt meg Brassóban.)

1724. március 23-án halt meg **Almási Gergely Mihály**, egyházunk 14. püspöke. (Homoródalmáson született 1654. január 11-én.)

1911. március 27-én Bánffyhunyadon született **Mikó Imre** jogász, műfordító, író, politikus, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1977. március 21-én.)

1888. március 28-án Nagymedeséren született **Kiss Elek** teológiai tanár, író, lapszerkesztő, egyházunk 27. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1971. december 7-én.)

1908. március 28-án Brassóban született **Szabó Sámuel** közíró, az egykori *Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet* titkára, a Kévekötés szerkesztője. (Brassóban halt meg 1993. szeptember 19-én.)

1839. március 29-én Felsőbencéden született **Benczédi Gergely**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, író. (Kolozsváron halt meg 1906. december 13-án.)

1758. március 30-án halt meg **Szentábrahámi Lombárd Mihály**, az unitáriusok „szeme, szíve, szája”, egyházunk 16. püspöke. (1683-ban született Városlalván.)

1. hétfő • Szörény, Hugó .....
2. kedd • Áron.....
3. szerda • Keresztély, Richárd .....
4. csütörtök • Ambrus, Csaba .....
5. péntek • Kocsárd, Vince ○ .....
6. szombat • Bíborka, Edna, Édua.....
- 7. vasárnap • Húsvét előtti 2. vasárnap**, Orsolya .....

8. hétfő • Dénes, Zselyke .....
9. kedd • Dömötör, Géza.....
10. szerda • Ezékiel, Zsolt .....
11. csütörtök • Klotild, Leó .....
12. péntek • Gyula ▮ .....
13. szombat • Ida, Hermina.....
- 14. vasárnap • Virágvasárnap**, Tibor, Gusztáv .....

15. hétfő • Tas.....
16. kedd • Bánk.....
17. szerda • Rudolf.....
18. csütörtök • Ilma, Andrea.....
- 19. péntek • Nagypéntek**, Emma ● .....
20. szombat • Tivadar, Töhötöm.....
- 21. vasárnap • Húsvét 1. napja**, Zsombor.....

- 22. hétfő • Húsvét 2. napja**, Noémi, Csilla.....
- 23. kedd • Húsvét 3. napja**, Béla.....
24. szerda • György, Györgyi.....
25. csütörtök • Márk, Ajnácska.....
26. péntek • Boglárka, Ervin .....
27. szombat • Gyöngyi, Zita ◀.....
- 28. vasárnap • Valéria**.....

29. hétfő • Tihamér .....
30. kedd • Kitti .....

1781. április 8-án halt meg **Fejérvári Sámuel** nyelvtudós, lelkész, tanár. (1721-ben (?) született.)

1792. április 9-én Székelyszentmihályon született **Nagyernyei Kelemen Benő**, az erdélyi modern mezőgazdaság úttörője, a zsibói Wesselényi-uradalom gazdatisztje, alapítványtevő. (Szucságon halt meg 1885. június 3-án.)

1684. április 16-án halt meg **Nagysolymosi Koncz Boldizsár**, egyházunk 10. püspöke. (1624-ben született Nagysolymoson.)

1959. április 18-án halt meg **Szabédi (Székely) László** költő, író, újságíró, egyetemi tanár. (1907. május 7-án született Sáromberkén.)

1808. április 18-án Loughbourban született **John Paget** orvos, író, egyházunk lelkes támogatója, a kolozsvári *Angol Olvasókör* alapítója. (Meghalt Aranyosgyéresen 1892. április 10-én.)

1855. április 19-én Tordátfalván született **Boros György** teológiai tanár, író, egyházunk 24. püspöke. (1941. január 26-án halt meg Kolozsváron.)

1861. április 20-án Nagyajtán született **Nyiredy Géza** természettudós, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz- és kémiatanára, a természetrajzi és vegytani laboratórium szorgalmas gyarapítója. (1914. június 17-én halt meg Kolozsváron.)

1874. április 20-án Tarcsafalván született **Ürmösi Károly** lelkész-esperes, író. (Kolozsváron halt meg 1953. február 6-án.)

1903. április 22-én Kolozsváron halt meg **Mózes András** lelkész, író, tanár. (1837. augusztus 3-án született Ürmösön.)

1868. április 23-án Firtosmartonosban született **Vári Albert** lelkész, teológiai tanár, író, az *Unitárius Irodalmi Társaság* elnöke. (Kolozsváron halt meg 1953. szeptember 22-én.)

1648. április 25-én Kolozsváron halt meg **Dálnoki Nagy Mihály** lelkész, a kolozsvári unitárius iskola igazgatója. (1612-ben (?) született Dálnokon.)

1913. április 28-án Kézdivásárhelyen született **Erdő János**, egyházunk 29. püspöke. (1996. július 27-én halt meg Kolozsváron.)

1737. április 30-án halt meg **Várfalvi Pálfi Zsigmond**, egyházunk 14. püspöke. Halála napján kelt végrendeletében külföldi peregrinációja során vásárolt könyveit a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta. (1672 körül született.)

1. szerda • Fülöp, Jakab.....
2. csütörtök • Zsigmond.....
3. péntek • Irma, Tímea.....
4. szombat • Flórián, Mónika .....
- 5. vasárnap • Kocsárd ○**.....

6. hétfő • Eliz, Frida, Tamara, Evetke.....
7. kedd • Dalma, Gizella.....
8. szerda • Győző.....
9. csütörtök • Gergely, Beáta.....
10. péntek • Antónia, Jób, Míra .....
11. szombat • Albert.....
- 12. vasárnap • Pongrác ►**.....

13. hétfő • Szervác, Imola, Imelda.....
14. kedd • Bonifác, Julianna.....
15. szerda • Zsófia, Izsák.....
16. csütörtök • Mózes, Botond.....
17. péntek • Andor, Ede.....
18. szombat • Erika, Erik, Hanga, Szandra ●.....
- 19. vasárnap • Buda, Zoárd, Sára** .....

20. hétfő • Bernát, Hanna, Réka .....
21. kedd • Konstantin, Szilárd .....
22. szerda • Júlia, Renáta, Rita .....
23. csütörtök • Dezső, Vilmos.....
24. péntek • Eszter .....
25. szombat • Orbán.....
- 26. vasárnap • Aladár, Evelin ◄**.....

27. hétfő • Ágoston, Nándor .....
28. kedd • Emil, Csanád.....
29. szerda • Magdolna.....
- 30. csütörtök • Áldozócsütörtök, Johanna, Janka, Zsanett**.....
31. péntek • Marietta, Matild, Angyalka .....

1834. május 1-jén Hosszúaszóban született **Buzogány Áron** lelkész, kormánytanácsos. (Megg halt Budapesten 1888. február 25-én.)

1610. május 5-én született Memelben (Litvánia) **Valentin Baumgart**, a kolozsvári szász unitáriusok nagyhírű papja. (1672. január 13-án halt meg Kolozsváron.)

1907. május 7-én született Sáromberkén **Szabédi (Székely) László** költő, író, újságíró, egyetemi tanár. (Az állambiztonsági szervek zaklatása miatt 1959. április 18-án vonat elé vetette magát Kolozsváron.)

1689. május 12-én halt meg **Szentiványi Márkos Dániel**, egyházunk 11. püspöke. (1637-ben született Sepsiszentivánban.)

1829. május 14-én Kolozsváron halt meg **Sylveszter György**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1786-ban született Tarcsafalván.)

1925. május 15-én halt meg Kolozsváron **Péterfi Dénes** lelkész, író, műfordító. (1851. augusztus 30-án született Középpajtán.)

1871. május 20-án Bölönben született **Tóth György** jogász, szakíró. (1942. február 19-én halt meg Budapesten.)

1937. május 22-én Tordán halt meg **Balázs Ferenc** lelkész, író. (Kolozsváron született 1901. október 24-én.)

1859. május 25-én Tordán született **Kanyaró Ferenc** irodalom- és egyháztörténész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Tordán halt meg 1910. március 21-én.)

1913. május 26-án Temesváron halt meg **Szentkatolnai Bálint Gábor** egyetemi tanár, nyelvész, utazó. (1844. március 13-án született Szentkatolnán.)

1892. május 29-én Marosvásárhelyen született **Tóth István** festőművész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium rajztanára. (1964. május 21-én halt meg Kolozsváron.)

1813. május 30-án Nyárádgálfalván született **Szentiváni Mihály** költő, író, politikus, szerkesztő. (Kolozsváron halt meg 1842. december 10-én.)

1. szombat • Tünde, Álmos .....
2. **vasárnap** • Anita .....

3. hétfő • Klotild ○ .....
4. kedd • Ildikó, Bulcsú .....
5. szerda • Angéla, Ferdinánd .....
6. csütörtök • Délia, Norbert .....
7. péntek • Róbert .....
8. szombat • Medárd .....
9. **vasárnap** • **Pünkösöd 1. napja**, Félix, Annabella .....

10. **hétfő** • **Pünkösöd 2. napja**, Margit ◐ .....
11. **kedd** • **Pünkösöd 3. napja**, Barnabás, Barna .....
12. szerda • Villó .....
13. csütörtök • Anett, Antal, Tóbiás .....
14. péntek • Alpár, Vazul .....
15. szombat • Jolán, Vid, Zója, Izolda .....
16. **vasárnap** • Juszтина .....

17. hétfő • Laura ● .....
18. kedd • Arnold, Márkus .....
19. szerda • Gyárfás .....
20. csütörtök • Keve, Illés, Szilamér .....
21. péntek • Alajos .....
22. szombat • Paulina, Krisztina .....
23. **vasárnap** • Zoltán, Szidónia .....

24. hétfő • Iván, Kupán .....
25. kedd • Vilmos ◑ .....
26. szerda • János, Pál .....
27. csütörtök • László .....
28. péntek • Irén, Iringó, Leó .....
29. szombat • Péter, Pál .....
30. **vasárnap** • Tihamér .....

1661. június 2-án halt meg **Járai János**, egyházunk 9. püspöke.

1878. június 4-én Tarcsafalván született **Márkos Albert** tanár, tankönyvíró, műfordító. (Székelykeresztúron halt meg 1949. november 17-én.)

1863. június 11-én Tordátfalván született **Boros Sándor**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatója. (1900. június 28-án halt meg Kolozsváron.)

1704. június 14-én halt meg **Kmita Andrásné Wilhelm Krisztina**, egyházunk jótevője. (1656-ban született.)

1797. június 15-én Torockószentgyörgyön született **Brassai Sámuel**, az utolsó erdélyi polihisztor. (Kolozsváron halt meg 1897. június 24-én.)

1914. június 17-én halt meg **Nyiredy Géza**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz- és kémiatanára. (1861. április 20-án született.)

1998. június 17-én Nagyváradon halt meg **László Gyula** régész, őstörténész, művészettörténész, képzőművész, egyetemi tanár. (1910. március 14-én született Köhalomban.)

1890. június 24-én Bágyonban halt meg **Kovács Dénes** lelkész, alapítványtevő. (Kövenden született 1830-ban.)

1879. június 25-én Szentábrahámon született **Fekete Lajos** lelkész, író, költő. (Brassóban halt meg 1945. április 23-án.)

1772. június 27-én Torockószentgyörgyön halt meg **Kénosi Tőzsér János**, a tor-dai iskola igazgatója, lelkész, egyháztörténétíró. (1708-ban született Kénosban.)

1811. június 28-án Nagyajtán született **Kriza János** író, költő, népköltési gyűjtő, egyházunk 22. püspöke. (1875. március 26-án halt meg Kolozsváron.)

1. hétfő • Előd, Tibold.....
2. kedd • Ottó ○.....
3. szerda • Kornél, Soma.....
4. csütörtök • Berta, Bíborka, Rajmund .....
5. péntek • Emese, Sarolta .....
6. szombat • Csaba, Ézsaiás.....
- 7. vasárnap • Donát, Evódia.....**

8. hétfő • Liza, Teréz.....
9. kedd • Ruth, Vera ●.....
10. szerda • Amália.....
11. csütörtök • Nóra, Lilla, Lili, Nella .....
12. péntek • Izabella, Dalma, Uzonka .....
13. szombat • Jenő .....
- 14. vasárnap • Örs, Ulrik .....**

15. hétfő • Henrik, Örkény, Roland.....
16. kedd • Enikő, Kármén ● .....
17. szerda • Endre, Elek, Lotti.....
18. csütörtök • Frigyes, Cecília .....
19. péntek • Emília, Alfréd, Emike.....
20. szombat • Illés.....
- 21. vasárnap • Dániel, Léna.....**

22. hétfő • Magdolna.....
23. kedd • Lenke .....
24. szerda • Kincső, Kinga.....
25. csütörtök • Jakab, Kristóf ◐.....
26. péntek • Anna, Anita, Panna .....
27. szombat • Olga.....
- 28. vasárnap • Szabolcs, Ince.....**

29. hétfő • Márta, Flóra.....
30. kedd • Judit, Jutta, Xénia .....
31. szerda • Oszkár, Heléna .....

1592. július 6-án halt meg **Hunyadi Demeter**, egyházunk 2. püspöke.

1828. július 6-án Nyárádgálfalván született **Nagy Lajos** lelkész, tanár, egyházi főjegyző, a *Keresztény Magvető* egyik alapítója. (1910. május 19-én halt meg Kolozsváron.)

1869. július 16-án Kolozsváron született **Váradi Aurél** ügyvéd, hírlapíró, az Unitárius Teológiai Akadémia és a Kollégium felügyelő gondnoka. (1931. május 9-én halt meg Kolozsváron.)

1603. július 17-én a Brassó melletti csatában esett el **Székely Mózes**, Erdély második unitárius fejedelme. (1553-ban született Székelyudvarhelyen.)

1819. július 17-én Tordán született **Kőváry László**, Erdély történetírója. (1907. szeptember 25-én halt meg Kolozsváron.)

1866. július 20-án Felsőrákoson született **Ferenczy Géza** ügyvéd, lapszerkesztő, egyházunk főgondnoka. (Ürmösön halt meg 1935. március 11-én.)

1836. július 30-án Tarcsafalván született **Simén Domokos** teológiai tanár, író, műfordító. (1878. szeptember 9-én halt meg Kiskadácsban.)

1. csütörtök • Péter, Reményke, Boglárka ○ .....
2. péntek • Lehel, Hajnal .....
3. szombat • Hermina, Kira .....
- 4. vasárnap** • Domokos, Kriszta .....

5. hétfő • Zita .....
6. kedd • Berta .....
7. szerda • Ibolya ▴ .....
8. csütörtök • László, Gusztáv .....
9. péntek • Emőd .....
10. szombat • Lőrinc, Blanka, Lóránt .....
- 11. vasárnap** • Tibor, Zsuzsa .....

12. hétfő • Klára .....
13. kedd • Csongor, Gertrúd .....
14. szerda • Özséb, Marcell .....
15. csütörtök • Mária ● .....
16. péntek • Ábrahám, Aba .....
17. szombat • Jácint, Anasztáz .....
- 18. vasárnap** • Ilona, Lenke .....

19. hétfő • Huba .....
- 20. kedd** • István .....
21. szerda • Sámuel .....
22. csütörtök • Menyhért .....
23. péntek • Farkas, Szidónia ◀ .....
24. szombat • Bertalan, Delinke .....
- 25. vasárnap** • Lajos .....

26. hétfő • Endre, Rita, Mónika .....
27. kedd • Ellák, Gáspár .....
28. szerda • Ágoston, Mózes .....
29. csütörtök • Beatrix, Erna .....
30. péntek • Rózsa, Róza ○ .....
31. szombat • Erika, Bella, Nimród .....

1691. augusztus 1-jén halt meg **Andreas Lachovius**, a kolozsvári lengyel unitárius menekültek papja. (A lengyelországi Mekarzowban született 1627-ben.)

1880. augusztus 4-én Benczéken született **Gyallay Pap Domokos** író, újságíró, szerkesztő, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Budapesten halt meg 1970. április 11-én.)

1915. augusztus 5-én Magyarországon született **Bodor András** történész, egyetemi tanár, a Kolozsvári Unitárius Kollégium államosítást megelőző utolsó igazgatója. (Kolozsváron halt meg 1999. október 4-én.)

1901. augusztus 7-én Alsójárán született **Ferenczi Sándor** természettudományi szakíró, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Sopronban halt meg 1945. március 29-én.)

1846. augusztus 8-án Fiafalván született **Kovács János** igazgató, tanár, utazó, a kolozsvári *Angol Társalgó Kör* alapítója és első elnöke. (1905-ben halt meg Kolozsváron.)

1574. augusztus 8-án halt meg **Johannes Sommer** humanista költő, a kolozsvári iskola tudós igazgatója. (A németországi Pirnában született 1542-ben.)

1862. augusztus 11-én Kolozsváron halt meg **Székely Mózes** püspökhelyettes, tanár, tankönyvíró. (1805-ben született.)

1836. augusztus 16-án Kolozsváron halt meg **Molnos Dávid** teológiai tanár. (Nagyajtán született 1778-ban.)

1882. augusztus 17-én Gyulafehérváron született **Zsakó István** elmeorvos, orvosi szakíró, az *Unitárius Irodalmi Társaság* alapító tagja. (Budapesten halt meg 1966. február 6-án.)

1632. augusztus 18-án halt meg **Radecki Bálint**, egyházunk 6. püspöke. (A lengyelországi Danzigban született 1550 körül.)

1885. augusztus 20-án Küküllődombón született **Ütő Lajos** lelkész, író, lapszerkesztő. (Székelykeresztúron halt meg 1977. július 1-jén.)

1778. augusztus 21-én Abrudbányán született **Gedő József** irodalompártoló, alapítványtevő. (Kolozsváron halt meg 1855. augusztus 29-én.)

1786. augusztus 26-án Tordán született **Székely Miklós**, egyházunk 20. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1843. október 9-én.)

1. **vasárnap** • Egyed, Egon .....
2. hétfő • Rebeka, Dorina .....
3. kedd • Annamária, Hilda .....
4. szerda • Rozália .....
5. csütörtök • Lőrinc, Szende .....
6. péntek • Csanád, Zakariás ▮ .....
7. szombat • Ivor, Regina, Rege .....
8. **vasárnap** • Mária, Adrienn .....
9. hétfő • Ádám .....
10. kedd • Hunor, Nikoletta .....
11. szerda • Teodóra, Zsolna, Regő .....
12. csütörtök • Ibolya .....
13. péntek • Ludovika .....
14. szombat • Szeréna, Szerénke ● .....
15. **vasárnap** • Enikő, Tünde, Debóra .....
16. hétfő • Edit .....
17. kedd • Gyula, Zsófia .....
18. szerda • Diána .....
19. csütörtök • Vilma .....
20. péntek • Frida .....
21. szombat • Ilka, Máté, Vadony .....
22. **vasárnap** • Ottó, Móric ◀ .....
23. hétfő • Polixéna, Tekla .....
24. kedd • Gellért, Mercédesz .....
25. szerda • Adorján, Kende .....
26. csütörtök • Juszta .....
27. péntek • Albert .....
28. szombat • Vencel ○ .....
29. **vasárnap** • **Őszi hálaadás**, Mihály .....
30. hétfő • Jeromos, Őrs .....

1797. szeptember 13-án született Székelykálban **Aranyosrákosi Székely Sándor** író, költő, egyházunk 21. püspöke. (Marosszentkirályon halt meg 1854. január 27-én.)

1763. szeptember 14-én Kissároson született **Körmöczy János**, egyházunk 19. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1836. december 13-án.)

1559. szeptember 15-én Gyulafehérváron halt meg **Izabella királyné**, János Zsigmond édesanyja. (Krakkóban született 1519. január 18-án.)

1912. szeptember 16-án Tarcsafalván született **Benczédi Sándor** szobrászművész. (Kolozsváron halt meg 1998. január 1-jén.)

1856. szeptember 22-én, százegy éves korában halt meg Nagyban **Abrudbányai Szabó Sámuel**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára. (1756-ban született Abrudbányán.)

1893. szeptember 22-én Budapesten halt meg **Berde Mózsza**, az unitárius alapítványtevők fejedelme. (1815-ben született Laborfalván.)

1945. szeptember 26-án New Yorkban halt meg **Bartók Béla** zeneszerző, zongoraművész, népzene kutató. Felnőtt korában lett unitáriussá. (1881. március 25-én született Nagyszentmiklóson.)

1877. szeptember 30-án Marosvásárhelyen született **Kelemen Lajos** történész, levéltáros, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1963. július 29-én.)

2010. szeptember 30-án halt meg **Szabó Árpád** lelkész, teológiai tanár, egyházunk 30. püspöke. (Homoródszentpéteren született 1935. április 15-én.)

1. kedd • Malvin .....
2. szerda • Petra .....
3. csütörtök • Helga.....
4. péntek • Ferenc, Hajnalka .....
5. szombat • Attila ▮ .....
- 6. vasárnap** • Brunó, Renáta.....

7. hétfő • Amália, Márk .....
8. kedd • Etelka, Gitta .....
9. szerda • Dénes .....
10. csütörtök • Gedeon, Bendegúz.....
11. péntek • Gyöngyi, Brigitta.....
12. szombat • Miksa, Rezső.....
- 13. vasárnap** • Kálmán, Ede, Eduárd ● .....

14. hétfő • Lívia, Beatrix, Helén.....
15. kedd • Teréz, Rézi .....
16. szerda • Gál .....
17. csütörtök • Hedvig, Hedviga, Rudolf.....
18. péntek • Lukács.....
19. szombat • Nándor, Ferdinánd.....
- 20. vasárnap** • Irén, Artúr.....

21. hétfő • Orsolya, Zsolt ◀.....
22. kedd • Előd, Szörény .....
- 23. szerda** • Gyöngyvér .....
24. csütörtök • Salamon, Ráhel.....
25. péntek • Blanka, Vilma, Dália.....
26. szombat • Demeter.....
- 27. vasárnap** • Szabina .....

28. hétfő • Simon, Kevend ○ .....
29. kedd • Melinda .....
30. szerda • Kolos, Keve.....
- 31. csütörtök** • A reformáció ünnepe, Farkas, Kristóf.....

1692. október 2-án halt meg **Kövendi Nagy Mihály**, egyházunk 13. püspöke.
1798. október 3-án halt meg **Kozma Mihály** lelkész, egyháztörténetíró, a *Kénosi-Uzoni Históriajának* folytatója.
1811. október 7-én halt meg **Lázár István**, egyházunk 18. püspöke. (Torockón született 1742. szeptember 3-án.)
1837. október 7-én Kissolymosban halt meg **Augusztinovics Pál** alapítványtevő. (1763-ban született Szentábrahámmon.)
1886. október 17-én született **Csíkszentkirályi Bors Mihály** szindi földbirtokos, a huszadik század legnagyobb unitárius jótevője. (1937. január 8-án halt meg Szindén.)
1886. október 23-án Tordán született **Varga Béla** filozófus, író, egyházunk 25. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1942. április 10-én).
1901. október 24-én Kolozsváron született **Balázs Ferenc** lelkész, író, költő. (1937. május 22-én halt meg Tordán.)
1981. október 24-én Székelykeresztúron halt meg **Lőrinczi László** lelkész, szervezettszervező, mezőgazdasági szakíró. (Felsőrákoson született 1898. október 27-én.)
1553. október 27-én a Kálvin János vezette Genfben vallásos meggyőződéséért máglyán elégették **Szervét Mihály** spanyol orvost, teológust. (A spanyolországi Villanueva de Sijenában született 1511. szeptember 29-én.)
1821. október 29-én Szentgericén született **Jakab József** szabadságharcos, akadémista. (Száműzetésben, Görögországban halt meg 1855-ben.)

1. péntek • Marianna, Itala.....
2. szombat • Viktor, Ella.....
3. **vasárnap** • Ilka, Szilvia.....

4. hétfő • Károly, Karola ▮.....
5. kedd • Imre.....
6. szerda • Lénárd.....
7. csütörtök • Rezső, Lázár, Krizantém.....
8. péntek • Lehel, Zsombor.....
9. szombat • Tivadar.....
10. **vasárnap** • Réka, Delinke.....

11. hétfő • Márton.....
12. kedd • Emília, Levente ●.....
13. szerda • Szilvia, Bulcsú.....
14. csütörtök • Aliz, Albert.....
15. **péntek** • **Dávid Ferenc halálának emléknapja**, Lipót.....
16. szombat • Ödön, Margit.....
17. **vasárnap** • Gergő, Hortenzia, Hilda.....

18. hétfő • Jenő.....
19. kedd • Erzsébet ◀.....
20. szerda • Jolán.....
21. csütörtök • Ilma, Olivér.....
22. péntek • Cecília, Csilla.....
23. szombat • Kelemen, Klementina.....
24. **vasárnap** • Emma, Flóra.....

25. hétfő • Katalin, Karin, Edina.....
26. kedd • Virág ○.....
27. szerda • Elemér, Leonárd.....
28. csütörtök • Stefánia.....
29. péntek • Taksony, Szabolcs.....
30. szombat • András, Andor.....

1690. november 5-én halt meg **Bölöni Bedő Pál**, egyházunk 12. püspöke.
1699. november 6-án halt meg **Petrichevich Horváth Ferenc**, az *Apologia Fratrum Unitariorum* szerzője.
1579. november 7-én a dévai várbörtönben vallásos meggyőződéséért mártírhálált halt **Dávid Ferenc**, egyházalapító püspökünk. (1520 körül született Kolozsváron.)
1873. november 11-én Várfalván született **Pálfi Márton** nyelvész, zenetanár, az új énekeskönyv szerkesztője. (1936. augusztus 11-én halt meg Kolozsváron.)
1909. november 13-án Kissolymosban született **Kovács Lajos** lelkész, teológiai tanár, író, egyházunk 28. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1994. október 2-án.)
1726. november 14-én Kolozsváron halt meg **Keresztúri Sámuel** lelkész, tanár. (1680-ban született.)
1845. november 17-én Nagyszebenben született **Gyergyai Árpád** orvostudományi szakíró. (1881. január 27-én halt meg Kolozsváron.)
1806. november 19-én Bölönben született **Mikó Lőrinc** ügyvéd, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1872. március 10-én halt meg Kolozsváron.)
1804. november 21-én Dicsőszentmártonban halt meg **Petrichevich Horváth Ferenc** főgondnok, a *Marosvásárhelyi Konzisztórium* megszervezője. (1731-ben született.)
1643. november 22-én halt meg **Járai Sámuel** kolozsvári lelkész. (1590-ben született Tordán.)
1886. november 23-án Torockón született **Borbély István** teológiai tanár, irodalomtörténész. (1932. március 20-án halt meg Kolozsváron.)
1597. november 24-én halt meg **Enyedi György** tanár, teológus, író, egyházunk 3. püspöke. (1555-ben született Nagyenyeden.)
1845. november 25-én Tordán született **id. Rédiger Géza** lelkész, költő. (1905. június 7-én halt meg Marosvásárhelyen.)
1723. november 27-én szülőfalujában halt meg **Désfalvi Simon Mihály**, egyházunk első főgondnoka. (1653-ban született Désfalván.)

- 1. vasárnap • Advent 1. vasárnapja, Elza** .....
2. hétfő • Aranka, Melinda.....
3. kedd • Ferenc, Olívia .....
4. szerda • Borbála, Boróka **■**.....
5. csütörtök • Vilma, Ünige.....
6. péntek • Miklós .....
7. szombat • Ambrus, Ányos .....
- 8. vasárnap • Advent 2. vasárnapja, Márta, Mária, Emőke** .....
9. hétfő • Györgyi, Leona .....
10. kedd • Judit.....
11. szerda • Árpád, Dániel.....
12. csütörtök • Gabriella **●** .....
13. péntek • Luca, Lúcia, Edda.....
14. szombat • Huba, Konrád .....
- 15. vasárnap • Advent 3. vasárnapja, Dezső, Valér** .....
16. hétfő • Etelka, Aletta .....
17. kedd • Lázár, Olimpia .....
18. szerda • Augustza, Álmos.....
19. csütörtök • Nemere, Viola **◀**.....
20. péntek • Apor, Otília.....
21. szombat • Tamás.....
- 22. vasárnap • Advent 4. vasárnapja, Anikó** .....
23. hétfő • Viktória, Győző.....
24. kedd • Ádám, Éva.....
- 25. szerda • Karácsony 1. napja** .....
- 26. csütörtök • Karácsony 2. napja, István** **○** .....
- 27. péntek • Karácsony 3. napja, János** .....
28. szombat • Kamilla, Apor .....
- 29. vasárnap • Tamás, Tamara** .....
30. hétfő • Dávid, Zoárd .....
31. kedd • Szilveszter.....

1636. december 2-án halt meg **Csanádi Pál** teológus-orvos, egyházunk 7. püspöke. (Kolozsváron született 1572-ben.)

1548. december 4-én Tordán született **Bogáti Fazakas Miklós** lelkész, zsoltárfordító, költő. (Kolozsváron halt meg a század utolsó évtizedében.)

1869. december 6-án Tordatúron született **Józan Miklós** író, költő, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1946. január 7-én.)

1955. december 8-án Homoródszentpálon halt meg **Vári Domokos** lelkész-költő. (1886. augusztus 16-án született Siménfalván.)

1810. december 15-én Providence-ban (Rhode Island, A. E. Á.) született **Ann Richmond** alapítványtevő. (1881. január 25-én halt meg.)

1841. december 26-án született **Sándor János**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára és jótévője. (Meghalt 1909. június 30-án.)

1869. december 27-én Szentgericén született **Gál Kelemen**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, pedagógiai, filozófiai és történeti szakíró. (Tatabányán halt meg 1945. február 10-én.)

1890. december 27-én halt meg **Dersi János** alapítványtevő. (1831 augusztusában született Küküllővárt.)

1879. december 28-án Siménfalván született **Ürmösi József** lelkész, író, a szövetkezeti mozgalom elkötelezett híve és szervezője. (Kolozsváron halt meg 1953. január 22-én.)

1879. december 29-én Homoródjánosfalván halt meg **Jánosfalvi Sándor István** lelkész, könyvgyűjtő, író, az *Utazás a két Homoród mentén* szerzője. (1804-ben született Lókodban.)

1911. december 30-án Sófálván született **Lőrinczi Mihály** lelkész, teológiai tanár. (Budapesten halt meg 1991. február 24-én.)

1925. december 31-én Budapesten halt meg **Perczel Ferencné Kozma Flóra** író, a budapesti Dávid Ferenc Egylet alapító tagja. (1864-ben született Baracsán.)

Keresztnevek és névnapok az Unitárius Naptárban

A, Á

Aba I. 26., VIII. 16.
Abigél II. 9.
Adél I. 29.
Adorján III. 5., IX. 25.
Adrienn III. 4., IX. 8.
Ajnácska IV. 25.
Aladár II. 20., V. 26.
Alajos VI. 21.
Albert V. 11., IX. 27., XI. 14.
Albin III. 1
Aletta XII. 16.
Alfonz I. 22.
Alfréd II. 23., VII. 19.
Aliz XI. 14.
Alpár III. 27., VI. 14.
Amanda II. 6.
Amália VII. 10., X. 7.
Ambrus IV. 4., XII. 7.
Anasztáz VIII. 17.
Andor V. 17., XI. 30.
András XI. 30.
Andrea II. 4., IV. 18.
Anett VI. 13.
Angéla I. 27., VI. 5.
Angyalka V. 31.
Anikó XII. 22.

Anita VI. 2., VII. 26.
Anna VII. 26.
Annabella VI. 9.
Annamária IX. 3.
Antal I. 17., VI. 13.
Antónia I. 17., V. 10.
Apor II. 2., XII. 28.
Aranka II. 8., XII. 2.
Arnold VI. 18.
Artúr I. 7., X. 20.
Attila I. 7., X. 5.
Augusztá XII. 18.
Aurél I. 15.
Ábel I. 2.
Ábrahám VIII. 16.
Ádám IX. 9., XII. 24.
Ágnes I. 21.
Ágoston V. 27., VIII. 28.
Ágota I. 11., II. 5.
Ákos I. 2., II. 27.
Álmos II. 20., VI. 1., XII. 18.
Ányos XII. 7.
Áron IV. 2.
Árpád I. 5., III. 31., XII. 11.
Avar VI. 24.

B

Balázs II. 3.
Barna I. 11., VI. 11.
Barnabás VI. 11.
Bálint II. 14.
Bánk IV. 16.
Beatrix VIII. 29., X. 14.
Beáta III. 22., V. 9.
Bella VIII. 31.
Bence III. 21.
Bendegúz X. 10.

Benedek III. 21
Benjámín I. 3.
Bernadett II. 18.
Bernát V. 20.
Berta VII. 4., VIII. 6.
Bertalan VIII. 24.
Béla IV. 23.
Bíborka IV. 6., VII. 4.
Blanka VIII. 10., X. 25.
Boglárka IV. 26., VIII. 1.

Boldizsár I. 6.
Bonifác V. 14.
Borbála XII. 4.
Boróka XII. 4.
Botond III. 23., V. 16.

Bódog I. 14.
Brigitta X. 11.
Brunó X. 6.
Buda V. 19.
Bulcsú VI. 4., XI. 13.

C, Cs

Cecília VII. 18., XI. 22.
Csaba IV. 4., VII. 6.
Csanád V. 28., IX. 6.
Csenge II. 4.

Csengele II. 4.
Csilla IV. 22., XI. 22.
Csongor I. 13., VIII. 13.

D

Dalma V. 7., VII. 12.
Dália X. 25.
Dániel I. 16., VII. 21., XII. 11.
Dávid XII. 30.,
Debóra IX. 15.
Delinke VIII. 24., XI. 10.
Demeter X. 26.
Dezső II. 11., V. 23.
Délia VI. 6.

Dénes IV. 8., X. 9.
Diána IX. 18.
Domokos VIII. 4.
Donát II. 17., VII. 7.
Dorina IX. 2.
Dorottya II. 6.
Dóra II. 6.
Dömötör IV. 9.

E, É

Edda XII. 13.
Ede V. 17., X. 13.
Edina II. 26., XI. 25.
Edit IX. 16.
Edna IV. 6.
Edömer I. 14.
Édua IV. 6.
Eduárd X. 13.
Egon IX. 1.
Egyed IX. 1.
Elek II. 11., VII. 17.
Elemér II. 28., XI. 27.
Eleonóra II. 21.
Eliz V. 6.
Ella II. 13., XI. 2.
Ellák II. 18., VIII. 27.

Előd VII. 1., X. 22.
Elvira II. 10.
Elza XII. 1.
Emánuel III. 26.
Emese III. 23., VII. 5.
Emike VII. 19.
Emil V. 28.
Emília VII. 19., XI. 12.
Emma IV. 19., XI. 24.
Emőd II. 17., VIII. 9.
Emőke III. 23., XII. 8.
Endre VII. 17., VIII. 26.
Enikő VII. 16., IX. 15.
Erik I. 24., V. 18.
Erika I. 24., V. 18., VIII. 31.
Erna I. 12., VIII. 29.

Ernő I. 12.
Ervin IV. 26.
Erzsébet XI. 19.
Eszter V. 24.
Eta I. 29.
Etele I. 9.
Etelka X. 8., XII. 16.

Evelin V. 26.
Evetke V. 6.
Evódia VII. 7.
Ezékiel IV. 10.
Éva XII. 24.
Ézsaiás VII. 6.

F

Farkas VIII. 23., X. 31.
Ferdinánd VI. 5., X. 19.
Ferenc X. 4., XII. 3.
Félix I. 14., VI. 9.
Flóra VII. 29., XI. 24.
Flórián V. 4.

Franciska III. 9.
Frida V. 6., IX. 20.
Frigyes III. 6., VII. 18.
Fruzsina I. 1.
Fülöp V. 1.

G, Gy

Gabriella II. 10., XII. 12.
Gábor II. 27., III. 24.
Gál X. 16.
Gáspár I. 6., VIII. 27.
Gedeon III. 28., X. 10.
Gellért I. 30., IX. 24.
Gerda I. 30.
Gergely III. 12., V. 9.
Gergő XI. 17.
Gerő III. 9.
Gertrúd III. 17., VIII. 13.
Gerzson II. 22.

Géza II. 25., IV. 9.
Gitta X. 8.
Gizella V. 7.
Gusztáv I. 16., IV. 14., VIII. 8.
Gyárfás VI. 19.
Gyöngyi IV. 27., X. 11.
Gyöngyvér I. 8., X. 23.
György IV. 24.
Györgyi IV. 24., XII. 9.
Győző V. 8., XII. 23.
Gyula IV. 12., IX. 17.

H

Hajnal VIII. 2.
Hajnalka III. 27., X. 4.
Hanga I. 24., V. 18.
Hanna V. 20.
Hedvig X. 17.
Hedviga X. 17.
Helén X. 14.
Heléna VII. 31.
Helga X. 3.

Henriett III. 16.
Henrik I. 25., III. 16., VII. 15.
Hermina IV. 13., VIII. 3.
Hilda IX. 3., XI. 17.
Hortenzia XI. 17.
Huba VIII. 19., XII. 14.
Hubert III. 20.
Hugó IV. 1.
Hunor III. 30., IX. 10.

I

Ibla II. 5.
Ibolya VIII. 7., IX. 12.
Ida III. 13., IV. 13.
Ignác II. 1.
Ildikó III. 10., VI. 4.
Ilka IX. 21., XI. 3.
Illés VI. 20., VII. 20.
Ilma IV. 18., XI. 21.
Ilona VIII. 18.
Imelda V. 13.
Imola V. 13.
Imre XI. 5.

Ince III. 12., VII. 28.
Ingrid II. 5.
Iréni VI. 28., X. 20.
Iringó VI. 28.
Irma V. 3.
István VIII. 20., XII. 26.
Itala XI. 1.
Iván VI. 24.
Ivor IX. 7.
Izabella II. 26., VII. 12.
Izolda VI. 15.
Izsák V. 15.

J

Jakab V. 1., VII. 25.
Janka V. 30.
Jácint VIII. 17.
János VI. 26., XII. 27.
Jázmin II. 24.
Jenő VII. 13., XI. 18.
Jeromos IX. 30.
Johanna III. 28., V. 30.
Jolán VI. 15., XI. 20.

Jób V. 10.
Jónás III. 29.
József III. 19.
Judit VII. 30., XII. 10.
Julianna II. 16., V. 14.
Jusztina VI. 16., IX. 26.
Jutta VII. 30.
Júlia V. 22.

K

Kamilla XII. 28.
Karin III. 24., XI. 25.
Karola I. 28., XI. 4.
Karolina II. 2.
Kata XI. 25.
Katalin XI. 25.
Kálmán X. 13.
Kármén VII. 16.
Károly I. 28., XI. 4.
Kázmér III. 4.
Kelemen XI. 23.
Kende IX. 25.
Keresztély IV. 3.
Keve VI. 20., X. 30.

Kevend X. 28.
Kincsó II. 1., VII. 24.
Kinga VII. 24.
Kira VIII. 3.
Kitti IV. 30.
Klaudia III. 20.
Klára VIII. 12.
Klementina XI. 23.
Klotild IV. 11., VI. 3.
Kocsárd IV. 5., V. 5.
Kolos II. 15., X. 30.
Konrád II. 18., XII. 14.
Konstantin V. 21.
Koppány III. 28.

Kornél III. 3., VII. 3.
Kornélia III. 3.
Kristóf III. 15., VII. 25., X. 31.
Kriszta VIII. 4.

Krisztián III. 13.
Krisztina III. 13., VI. 22.
Krizantém XI. 7.
Kupán VI. 24.

L

Lajos VIII. 25.
Laura VI. 17.
László VI. 27., VIII. 8.
Lázár XI. 7., XII. 17.
Lea III. 22., VI. 28.
Lehel VIII. 2., XI. 8.
Lenke VII. 22., VIII. 18.
Leona XII. 9.
Leonárd XI. 27.
Leó IV. 11.
Levente III. 1., XI. 12.
Léna VII. 21.
Lénárd XI. 6.
Lili VII. 11.
Lilla II. 12., VII. 11.

Linda II. 13.
Lipót XI. 15.
Liza VII. 8.
Lídia II. 12.
Lívía II. 12., X. 14.
Loránd I. 15.
Lóránt I. 15., VIII. 10.
Lotti VII. 17.
Lőrinc VIII. 10., IX. 5.
Luca XII. 13.
Ludovika IX. 13.
Lujza I. 31., III. 2.
Lukács X. 18.
Lukrécia III. 15.
Lúcia XII. 13.

M

Magdolna V. 29., VII. 22.
Magor III. 2., III. 30.
Malvin X. 1.
Marcell I. 9., VIII. 14.
Marcella I. 31.
Margit VI. 10., XI. 16.
Marianna XI. 1.
Marietta V. 31.
Matild III. 14., V. 31.
Mária III. 25., VIII. 15., IX. 8.
Márk IV. 25., X. 7.
Márkus VI. 18.
Márta VII. 29., XII. 8.
Márton XI. 11.
Máté IX. 21.

Mátyás II. 24.
Medárd VI. 8.
Melánia I. 10.
Melinda X. 29., XII. 2.
Melissza III. 10.
Menyhért I. 6., VIII. 22.
Mercédesz IX. 24.
Mihály IX. 29.
Miklós XII. 6.
Miksa X. 12.
Míra V. 10.
Mónika V. 4., VIII. 26.
Mór III. 20.
Móric IX. 22.
Mózes V. 16., VIII. 28.

N

Nándor V. 27., X. 19.
Nella VII. 11.
Nemere XII. 19.
Nikoletta IX. 10.

Nimród VIII. 31.
Noémi I. 30., IV. 22.
Norbert VI. 6.
Nóra II. 21., VII. 11.

O, Ö

Olga VII. 27.
Olimpia XII. 17.
Olivér III. 5., XI. 21.
Olívia XII. 3.
Orbán V. 25.
Orsolya IV. 7., X. 21.
Oszkár II. 3., VII. 31.

Otília XII. 20.
Ottó VII. 2., IX. 22.
Ozsvát II. 19.
Ödön XI. 16.
Örkény VII. 15.
Örs VII. 14., IX. 30.
Özséb VIII. 14.

P

Panna VII. 26.
Paula I. 26.
Paulina VI. 22.
Pál I. 25., VI. 26., VI. 29.
Petra X. 2.

Péter VI. 29., VIII. 1.
Piroska I. 18.
Polixéna IX. 23.
Pongrác V. 12.
Pólíka III. 14.

R

Rajmund VII. 4.
Ráhel II. 4., X. 24.
Rebeka IX. 2.
Rege IX. 7.
Regina IX. 7.
Regő IX. 11.
Reményke VIII. 1.
Renáta V. 22., X. 6.
Rezső X. 12., XI. 7.
Réka V. 20., XI. 10.

Rézi X. 15.
Richárd IV. 3.
Rita V. 22., VIII. 26.
Rozália IX. 4.
Róbert VI. 7.
Roland VII. 15.
Róza VIII. 30.
Rózsa VIII. 30.
Rudolf IV. 17., X. 17.
Ruth VII. 9.

S, Sz

Salamon II. 8., X. 24.
Samu II. 16.
Sarolta I. 19., VII. 5.
Sámuel VIII. 21.
Sándor III. 18.

Sára I. 19., V. 19.
Sebestyén I. 20.
Simon I. 5., X. 28.
Soma VII. 3.
Stefánia XI. 28.

Szabina X. 27.
Szabolcs VII. 28., XI. 29.
Szandra V. 18.
Szende IX. 5.
Szeréna IX. 14.
Szerénke IX. 14.
Szervác V. 13.

Szidónia VI. 23., VIII. 23.
Szilamér VI. 20.
Szilárd III. 11., V. 21.
Szilveszter XII. 31.
Szilvia XI. 3., XI. 13.
Szörény IV. 1., X. 22.

T

Taksony XI. 29.
Tamara V. 6., XII. 29.
Tamás III. 7., XII. 21., XII. 29.
Tas II. 23., IV. 15.
Tekla IX. 23.
Teodóra IX. 11.
Teréz VII. 8., X. 15.
Tibold VII. 1.
Tibor IV. 14., VIII. 11.

Tihamér IV. 29., VI. 30.
Titusz I. 4.
Tivadar IV. 20., XI. 9.
Tímea I. 20., V. 3.
Tóbiás VI. 13.
Tódor II. 7.
Töhötöm IV. 20.
Tünde VI. 1., IX. 15.

U, Ű

Ulrik VII. 14.
Uzonka VII. 12.

Ünige XII. 5.

V

Vadony IX. 21.
Valér XII. 15.
Valéria IV. 28.
Vanda I. 26., II. 25.
Vazul VI. 14.
Vencel IX. 28.
Vera VII. 9.
Veronika I. 13.
Vid VI. 15.

Viktor XI. 2.
Viktória XII. 23.
Villó VI. 12.
Vilma IX. 19., XII. 5.
Vilmos I. 10., V. 23., VI. 25.
Vince I. 22., IV. 5.
Viola XII. 19.
Virág I. 8., XI. 26.

X

Xénia VII. 31.

Z, Zs

Zádor I. 16.

Zakariás IX. 6.

Zalán III. 30.

Zelma I. 23.

Zenkő II. 18.

Zita IV. 27., VIII. 5.

Zoárd V. 19., XII. 30.

Zoltán III. 8., VI. 23.

Zója VI. 15.

Zsanett V. 30.

Zselyke IV. 8.

Zsigmond V. 2.

Zsolna IX. 11.

Zsolt IV. 10., X. 21.

Zsombor IV. 21., XI. 8.

Zsófia V. 15., IX. 17.

Zsuzsa VIII. 11.

Zsuzsanna II. 19.

Egyházi ünnepeink 2019-ben

január 13., vasárnap: *a vallásszabadság napja*
március 5., kedd: *húshagyó kedd*
április 14., vasárnap: *virágvasárnap*
április 19., péntek: *nagypéntek*
április 21–23., vasárnap, hétfő, kedd: *húsvét*
május 30., csütörtök: *áldozócsütörtök*
június 9–11., vasárnap, hétfő, kedd: *pünkösöd*
szeptember 29., vasárnap: *ősz háláadás*
október 31., csütörtök: *a reformáció ünnepe*
november 15., péntek: *Dávid Ferenc halálának emléknapja*
december 1., vasárnap: *advent I. vasárnapja*
december 25–27., szerda, csütörtök, péntek: *karácsony*

Nemzeti ünnepeink

március 15., péntek: *az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc emléknapja*
augusztus 20., kedd: *az államalapító Árpád-házi Szent István király emlék-
ünnepe*
október 23., szerda: *az 1956-os forradalom és szabadságharc emléknapja*

Húsvét időpontja a nyugati és a keleti szertartású egyházaknál (2019–2030)

2019. április 21. és április 28.	2025. április 20. és szintén április 20.
2020. április 12. és április 19.	2026. április 5. és április 12.
2021. április 4. és május 2.	2027. március 28. és május 2.
2022. április 17. és április 24.	2028. április 16. és szintén április 16.
2023. április 9. és április 16.	2029. április 1. és április 8.
2024. március 31. és május 5.	2030. április 21. és április 28.

Jelentős évfordulók 2019-ben

475 éve

- 1544-től **Heltai Gáspár** Kolozsvár lutheránus reformátora lett; 1559-től a helvét reformáció híve.

470 éve

- 1549-ben **Georg Hoffgreff** szász nyomdász megalapította a kolozsvári nyomdát, amely később Heltai Gáspár tulajdonába kerül.

460 éve

- 1557–1559 között **Dávid Ferenc** az erdélyi magyar lutheránusok püspöke volt. Kezdetben Luther és Melanchton tanaihoz ragaszkodva munkálkodott a protestantizmus egységének megőrzésén. 1559-ben lemondott püspöki címéről, mivel az év tavaszától a helvét tanok követőjévé vált.

455 éve

- 1559–1564 között a helvét tanokat követő **Dávid Ferenc** Luther szellemében továbbra is kereste a tisztább, igazabb kereszténység visszaállításának útjait. A helvét reformáció úrvacsoratanát – szemben a lutheranizmussal – a Bibliával megegyezőbbnek találta. Bár csatlakozott a helvét irányhoz, mint amely a lutheri hitújításnál jobban szolgálta a kereszténység megújulását, a reformáció egységének fenntartása érdekében a lutheri és helvét irány egyeztetésére törekedett.
- 1564. április 9-én kezdte meg munkálatait *a nagyenyedi zsinat*. Ez volt az utolsó protestáns egyeztetési kísérlet. Az úrvacsora kérdésében azonban nem tudtak megegyezni. Ennek következtében az erdélyi reformáció kettészakadt, s a két hitújítási irány elkülönülése véglegessé vált. A helvét reformáció megindult az önálló egyházzá szervezkedés útján. Hívei **Dávid Ferencet** püspöküknek választották. **János Zsigmond** fejedelem Dávid Ferencet udvari prédikátorának nevezte ki.

450 éve

- 1569. október 20–25. között zajlott a nagyváradi hitvita. Magyar nyelven tartották, hogy a nép is érthesse. A hitvita jegyzőkönyvét **Dávid Ferenc** 1570-ben adta ki Heltai Gáspár nyomdájában. Ez volt az utolsó nagy hitvita János Zsigmond életében. Dávid Ferenc beszédeivel, vitakészségével és műveivel nagy térítői sikereket ért el. Az addig helvét szellemű lelkészek jelentékeny része az unitarizmushoz csatlakozott, hasonlóképpen a vele már addig is rokonszenvező fejedelem és a főrendek jeles képviselői. Az unitarizmus megerősödve került ki a hitviták tűzéből, és jelentős tényezővé vált Erdély életében. Az unitárius reformáció eszméi Erdély határain túl is elterjedtek, a bánsági, alföldi és dunántúli részekén. A hagyomány szerint a hitvita után egyedül Váradon mintegy 3000-en tértek át az unitárius vallásra.
- 1569-től **Heltai Gáspár** unitárius prédikátor lett. Nyomdája azon kevés európai nyomdák egyike, amelyek az unitarizmus műveinek kiadását lehetővé tették.
- 1569-ben jelent meg **Dávid Ferenc** prédikációinak első kötete.

445 éve

- 1574-ben halt meg **Heltai Gáspár**. Heltai prédikátor, bibliafordító, író és könyvkiadó volt egy személyben. Híven követte Dávid Ferencet a reformáció fejlődésében.
- 1574-ben a nagyharsányi hitvitát követően a török hatóságok halálra ítélték és kivégezték **Alvinczi György** unitárius lelkészt.

440 éve

- 1579. február 28-án a tordai zsinat elutasította az innovációs törvény megsértésének vádját, amelyet **Giorgio Biandrata** emelt Dávid Ferenc és követői ellen. A zsinat megállapította, hogy az unitáriusok nem újítanak, hanem régi tanaikat fejlesztik tovább. A vallásos ismeret és igazság keresése pedig nemcsak szabad, de a lelkészek kötelessége is.
- 1579 márciusában Biandrata bevádolta a fejedelemnél Dávid Ferencet mint hitújítót, aki az innovációs törvény megsértésével új vallás tanokat hirdet. **Báthory Kristóf**, aki csak az alkalomra várt, hogy fellépessen Dávid Ferenc ellen, a feljelentés alapján az unitárius re-

formátort eltiltotta a prédikálástól, és házi őrizetbe vetette, ügyét pedig az országgyűlés elé utalta.

- 1579. április 26-án **Dávid Ferenc** ügye a tordai országgyűlés elé került. A reformátor bátor kiállása és támogatóinak állásfoglalása meghiúsította a fejedelem tervét. Az országgyűlés felhívta a fejedelem figyelmét, hogy „ebben az ügyben ne ragadtassa magát semmiféle meggondolatlan cselekedetre, hanem megfontolva, a világi és egyházi bírók tanácsának kikérésével intézkedjék”. Dávid Ferenc ügyének elintézése a júniusi országgyűlésre halasztatott.
- 1579. június 1–2. között a gyulafehérvári országgyűlés ítéletet hozott **Dávid Ferenc** perében. A tárgyalás menetét – okulva a tordai országgyűlés sikertelenségén – a fejedelem tanácsadója, **Leleszi János** jezsuita készítette elő. Eszerint az országgyűlés az innovációs törvény megsértése címen emelt vádat Dávid Ferenc ellen. Dávid Ferencet őrizet alatt, betegen kísérték Gyulafehérvárra. Védői **Trauzner Lukács**, **Óvári Benedek** és **Sztárai Miklós** voltak. Az országgyűlés előtt Dávid Ferenc ismételten kifejtette, hogy nem újított; ő Jézus ember voltát tanította mindvégig, és hogy a Szentírás az egy Isten imádását és nem Jézus imádását és segítségül hívását parancsolja. Biandrata és Hunyadi Demeter csoportja, valamint az országgyűlés befolyásolt többsége Dávid Ferenc tanítását újításnak nyilvánította. Ennek alapján a fejedelem Dávid Ferencet mint újítót holtig tartó börtönnel sújtotta, és Déva várába záratta. Dávid Ferenc elítélése az ellenreformáció első győzelme volt Erdélyben.
- 1579. július 2-án a kolozsvári zsinat Biandrata és Hunyadi Demeter kényszerítő befolyására négy pontból álló hitvallást fogadott el Jézus istenségéről, imádásáról, segítségül hívásáról és Krisztus országáról. Az egyház kormányzására a püspök mellé egy 24 tagból álló tanácsot (consistoriumot) szervezett, és a Dávid Ferenc elítélésével megüresedett püspöki tisztségre Hunyadi Demeter prédikátort jelölte, akit Báthori Kristóf fejedelem megerősített hivatalában. Az unitarizmus Dávid Ferenc-i iránya nem szűnt meg. A fejedelem önkényuralma és az ellenreformáció megakadályozta ugyan továbbfejlődését, azonban sok lelkész és világi kitartott mellette. Kéziratban terjesztett vagy a cenzúra megkerülésével kiadott munkái által ébren tartották Dávid Ferenc tanait.

- 1579. október 20-án a Tordán tartott országgyűlés a fejedelem kérésére engedélyt adott, hogy a jezsuiták bejöhessenek az országba, és Monostoron, majd Kolozsváron és Gyulafehérváron iskolát állíthassanak fel. Ezzel megkezdődött a módszeres ellenreformáció Erdélyben.
- 1579 novemberében **Karádi Pál** temesvári unitárius lelkész levelet írt a kolozsvári lelkészeknek, amelyben állást foglalt Dávid Ferenc tannai mellett. Ugyanakkor Biandratát, Hunyadi Demetert és párthíveiket, akik elősegítették Dávid Ferenc elítélését, árulóknak bélyegezte. A bánsági és alföldi egyházközségekkel együtt elszakadt az erdélyi egyháztól. A különvált egyházközségek püspöke Karádi Pál lett.
- 1579. november 7-én meghalt Dávid Ferenc. Bogáti Fazekas Miklós feljegyzése szerint az egyházalapító november 7-én, a hagyomány szerint november 15-én halt meg. Halála körülményei és sírjának holléte ismeretlenek.

400 éve

- 1619-ben **Toroczkai Máté** magyar nyelvre fordította és részben átdolgozta Enyedi György *Explicationes*ét *Az Ó-és Újtestamentumbeli helyeknek, melyekből az a Háromságról való tudományt szokták állatni, magyarázattyok* címen. Még az évben kinyomtatták; terjesztésére Bethlen István engedélyével 1620-ban került sor. Ez a könyv hatékonyan szolgálta az unitárius hit védelmét.

350 éve

- 1669-ben ülésezett az első képviseleti alapon szervezett zsinat a kissárosi egyházközségben. Ezt a reformot **Koncz Boldizsár** püspök kezdeményezte, amely szerint a zsinaton ezentúl az egyházköröknek csak meghatározott számú képviselője köteles részt venni.
- 1669 áprilisában Kolozsváron az Unitárius Kollégium diákjai komédiát adtak elő a számukra ácsoltatott (városi) színpadon.

335 éve

- 1684-ben halt meg **Koncz Boldizsár** püspök. Az elnyomás és háborús pusztítások által megpróbált egyházban Koncz új életet teremtett. A hitelvek ismertetése és a hitvédelem érdekében kátét írt, amelyet a cenzúra miatt csak 1698-ban adhattak ki. Ez a káté öt kiadást ért meg, az utolsó 1854-ből való.

295 éve

- 1724. március 23-án halt meg **Almási Gergely Mihály** püspök.

290 éve

- 1729. január 15-én a kissárosi zsinat szervezte meg a világi és egyházi tagokból álló főtanácsot, amely az egyház legfőbb, zsinatot is helyettesítő törvényhozó hatósága lett. Ebből alakult ki a mai Egyházi Főtanács.

230 éve

- 1789-ben kezdte el **Lázár István** püspök egyházvizsgálati látogatásait. A püspöki látogatásokról készült jegyzőkönyvek egyház- és művelődéstörténeti szempontból igen fontos értékek.

180 éve

- 1839-ben adta ki **Aranyosrákosi Székely Sándor** *Az unitaria vallás kezdetei Erdélyben* című munkáját. Ez volt az első nyomtatásban megjelent unitárius egyháztörténet.

170 éve

- 1849. január 20-i végrendeletével **Gedő József** könyvtárát az egyház kollégiumi könyvtárára hagyta.

165 éve

- 1854. július 4-én a kolozsvári zsinat **K. Nagy Eleket** (1816–1878) főgondnoknak választotta. Az egyház és intézményei az osztrák abszolutizmussal vívott küzdelmükben bölcs vezetőt és bátor védelmezőt találtak az új főgondnok személyében. Az egyház megmentéséért folytatott munkájában segítőtársa volt **Székely Mózes** püspökhelyettes, **Mikó Lőrinc** tanár és **Fejér Márton** ügyvéd.

160 éve

- 1859-ben **Ferencz József** és **Buzogány Áron** akadémisták személyében először jelentek meg egyházunk képviselői az angol unitáriusok évi közgyűlésén. A közgyűlés elhatározta, hogy lelkészjelöltjeinknek lehetőséget nyújt a továbbképzésre az angol unitárius teológiai intézetekben.

155 éve

- 1864-ben jelent meg **Ferencz József** kolozsvári lelkész kátéja. Ez a káté 23 (átdolgozott) kiadást ért meg. A különböző kiadások az unitárius hitelvek fejlődését tükrözik. A káté 1892-ben Gratz Mór kolozsvári evangélikus lelkész fordításában német nyelven is megjelent.

150 éve

- 1869. június 25-én **Kelemen Benő** alapítványt tett szegénysorsú, jó magaviseletű és szorgalmú tanulók segélyezésére.
- 1869. szeptember 5-én **Nagyajtai Kovács István** könyvtárát az egyház kollégiumi könyvtárának hagyta.
- 1869. december 6-án született **Józan Miklós** Tordatúron. Hazai és külföldi tanulmányainak befejezése után 1896-tól Torockón, majd 1899-től Budapesten szolgált. 1902-től a Duna-Tisza Menti Egyház kör esperese; Trianon után, 1920-tól püspöki vikárius. Alapítója és hosszú időn át szerkesztője az *Unitárius Értesítő* lapnak, amelyben egyházi beszédei, beszámolóí jelentek meg. Munkáit öt önálló kötetben jelentette meg. Korának kiemelkedő szónoka, de jól ismert költője is volt, nyomtatásban is megjelent verseit ő maga adta elő. 1943-ban a Magyar Érdemrend Nagykeresztjével tüntették ki.

140 éve

- 1879. augusztus 24–26-án, a székelykeresztúri zsinaton ünnepelte egyházunk először nyilvánosan **Dávid Ferenc** emlékét halálának 300. évfordulója alkalmából. A külföldi unitárius egyházak erre a zsinatra is elküldték képviselőiket.

Dávid Ferenc emlékét kívánta szolgálni a Ferencz József püspök által kezdeményezett Dávid Ferenc Alapítvány is.

A zsinatra jelent meg **Jakab Elek** (1820—1897) történettudós munkája *Dávid Ferencz emléke* címen, egyházalapítónk életéről és reformátori munkájáról. Jakab Elek levéltári kutatásai, egyháztörténelmi munkái és közéleti tevékenysége nagy értékű szolgálatot jelentett egyházunknak. Dávid Ferencről írt munkájával egymagában kiváló nevet szerzett egyházunk történetében. Jakab Elek az újkori unitárius egyháztörténet-írás megalapítója és legnagyobb képviselője. Életének főműve a *Kolozsvár története* volt. Életrajzát az Unitárius

Irodalmi Társaság megbízásából Gál Kelemen írta meg *Jakab Elek élet- és jellemrajza* címmel. A munka 1938-ban jelent meg.

110 éve

- 1909. november 13-án született **dr. Kovács Lajos** püspök Kissoly-moson.

100 éve

- 1919. október 2-án kezdte meg működését az unitárius leányotthon az új kollégium épületében. 1928-ban a régi kollégium épületében kapott végleges elhelyezést.
- 1919. február 22-én született Homoródkeményfalván **Bencze Márton** (meghalt 2003. június 8-án) budapesti lelkész, a Magyarországi Unitárius Egyház püspöke. Ezt a tisztségét 1994–2001 között töltötte be.

95 éve

- 1924-ben jelent meg az egyház új (harmadik) énekeskönyve. Az énekeskönyvet **Pálfi Márton** tanár állította össze **Vári Albert, Régeni Áron, Sándor János** és **Pap Domokos** segítségével.

90 éve

- 1929-ben jelent meg **Balázs Ferenc** unitárius lelkész, író *Bejárom a kerek világot* című munkája.

80 éve

- 1939-ben jelent meg az *Unitárius Jövendő* című egyháztársadalmi, hitéleti és missziói célokat szolgáló lap első száma. Szerkesztője Kovács Lajos brassói lelkész volt.

70 éve

- 1949. január 1-jén alakult meg az Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet. Az új kultusztörvény 49. szakasza alapján a kormány nyomást gyakorolt a négy protestáns egyházra (ágostai hitvallású evangélikus, zsinatpresbiteri evangélikus, református és unitárius), és 1948 őszén létrehozott egy közös lelkészképző intézetet, amely a következő év január 1-jén kezdte meg működését. Az intézet kezdetben

három önálló karral (evangélikus, református és unitárius) működött, a közös intézet vezetését felváltva látták el. Az unitárius karnak külön bentlakása és étkezdéje volt a volt unitárius kollégium épületében. Ezt a működési keretet 1959. szeptember 1-jén felszámolták, és létrehozták az Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Intézetet, közös vezetéssel, tanári karral, bentlakással és étkezdével. Az 1989-es politikai változások után egyházaink visszaállították az önálló karokat. Az unitárius bentlakás már 1971-ben visszaköltözött eredeti helyére. Ebben az intézetben folyik ma is az unitárius lelkészképzés, a hitvallásbeli sajátosságok tiszteletben tartásának szellemében.

- 1949. június 1-jén a Nagy Nemzetgyűlés Elnöksége jóváhagyta egyházunk új szervezeti szabályzatát.

65 éve

- 1954-ben sor került Dávid Ferenc halála 375. évfordulójának megünnepelésére.

60 éve

- 1959. január 1-jén alakult meg az Unitárius Egyház Nyugdíj- és Segélypénztára. Miután a kommunista hatalom államosította az egyházi nyugdíjpénztárak vagyonát, az egyházakat belekényszerítette az állami társadalmi rendszerbe, majd 1958-ban, anélkül, hogy visszaszolgáltatta volna a törvénytelenül elkobozott vagyont, az egyházakat minden anyagi alap nélkül saját nyugdíjpénztáruk létrehozására utasította. Ez az intézmény gondoskodik azóta is arról, hogy az egyházi alkalmazottak törvényes társadalombiztosítási juttatásban részesüljenek és nyugdíjat kapjanak.

45 éve

- 1974. december 8–9-én tartott ülésén a Főtanács jóváhagyta a csíkszeredai, gyergyószentmiklósi, balánbányai és a hozzájuk tartozó szórványok önálló egyházközséggé alakulását Csíkszeredai Unitárius Egyházközség néven. 1976-ban sikerült ingatlant vásárolni istentisztelet és lelkési lakás céljára Csíkszeredában.

40 éve

- 1979. február 17–18-án tartott ülésén a Főtanács a kolozsvári egyházközség megosztásának első lépéseként a 2. sz. (Irisztelepi) Unitárius Egyházközség néven önálló egyházközséget szervezett. Ugyanekkor a Főtanács jóváhagyta a Kőhalom-Homoródi Unitárius Egyházközség önálló egyházközséggé váló megalakítását. A megelőző évben vásárolt ingatlanban imaházat és lelkési lakást létesített, amelynek felavatása, az új lelkész beiktatásával egy időben, június 24-én történt.

35 éve

- 1984. július 26. – augusztus 1. között az International Association for Religious Freedom (IARF, unitárius világszövetség) Tokióban tartotta 25. kongresszusát *Vallásos út a békéhez – keleti kezdeményezés, nyugati válasz* témakörben.

30 éve

- 1989. december 9–10-én a Főtanács jóváhagyta Székelyudvarhelyen az egyházközség szervezeti megosztását a következők szerint: 1. sz. Belvárosi Unitárius Egyházközség, 2. sz. Bethlen-negyedi Unitárius Egyházközség.
- 1989. december végén a temesvári események hatására az ország fővárosában és nagyvárosaiban kirobbant forradalom eredményeként az ország politikai és társadalmi rendszerében mélyreható változások kezdődtek. Ez az egyház életében is jelentős változást hozott.

25 éve

- Az 1993/94. tanévtől újraindult az unitárius oktatás a kolozsvári és a székelykeresztúri középiskolákban, Unitárius Teológiai Líceum néven.
- 1994. július 18–23. között az Unitárius Világszövetség (IARF) Kolozsváron tartotta nemzetközi teológiai konferenciáját. A konferencia témája a *Vallás és emberi jogok* volt.
- 1994. október 2-án halt meg dr. **Kovács Lajos** püspök. 1909. november 13-án született Kissolymosban, de gyermek- és ifjúkorát Brassóban töltötte. Itteni elemi és középiskolai tanulmányai után a székelykeresztúri Unitárius Főgimnáziumban érettségizett. 1928–

1932 között a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémia hallgatója volt. Ezt követően tanulmányokat folytatott Oxfordban és Strassburgban, ahol teológiai doktorátust szerzett. 1938–1943 között lelkész Sepsiszentgyörgyön. Teológiai tanár Kolozsváron (1943–1972), az Unitárius Teológiai Akadémia újszövetségi, majd a Protestáns Teológiai Intézet unitárius bibliai tanszékén. 1955-ben főjegyzőnek, 1972-ben a székelyudvarhelyi zsinat az Erdélyi Unitárius Egyház huszonnyolcadik püspökének választotta. Élete és munkássága egyháztörténetünk nehéz korszakára esett. Tisztségeiben hűséggel, bölcsességgel, buzgósággal szolgálta egyházát és népét. Széleskörű teológiai munkásságot fejtett ki, számos tanulmánya jelent meg hazai és külföldi lapokban, maradandó értékkel gyarapította egyházunk tudományos életét. A *Keresztény Magvető* és az *Unitárius Közlöny* szerkesztője, itt jelentek meg tanulmányai is. Szerepet vállalt az IARF-ben, valamint a hazai egyházakkal létrehozott ökumenikus kapcsolatokban.

- 1994. december 2–3. közötti ülésén a Főtanács jóváhagyta a Sepsiszentkirály és Botfalu társegyházközséggé szerveződését, a bethlenszentmiklósi és magyarszentbenedeki egyházközségeknek a Kolozs-Tordai Egyházkörsből a Maros-Küküllői Egyházkörbe való áthelyezését, határozatot hozott a Sepsiszentgyörgyi Egyházkör elnevezésének megváltoztatásáról a történelmi Háromszék-Felsőfehéri Egyházkörre. A Főtanács ugyanakkor érdemei elismeréseként rendkívüli eljárással, egyhangúlag megválasztotta az egyház 29. püspökének dr. Erdő János főjegyzőt, teológiai tanárt.

20 éve

- 1999. január 24-én az alsófelsőszentmihályi egyházközség temploma felújítása alkalmából újrászentelési istentiszteletet és ünnepélyt tartott.
- 1999. január 25–29. Egyházunk mezőgazdasági tanfolyamot szervezett Árkoson lelkészeink részére. Az előadók meghívásában a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete vezetősége volt segítségünkre.
- 1999. május 4–11. Az Unitáriusok és Univerzalisták Nemzetközi Tanácsa (ICUU) Balatonföldváron és Budapesten tartotta közgyűlését és találkozóját.
- 1999. július 26. – augusztus 5. között az IARF a kanadai Vancouverben tartotta 30. kongresszusát és közgyűlését.

- 1999. augusztus 14-én került sor első alkalommal a Szejkefürdői Egyetemes Unitárius Találkozóra, amelyet az Egyházi Képviselő Tanács és a székhelyudvarhelyi 1. sz. (belvárosi) egyházközség szervezett meg. A programban istentisztelet, üdvözlő beszédek, kultúrműsor szerepelt. A találkozó emlékére kopjafát állítottak, majd a végén megkoszorúzták Orbán Balázs síremlékét. Azóta minden év augusztus második szombatján megrendezik a találkozót.
- 1999. szeptember 12-én Magyarandrásfalván felszentelték az unitárius és református összefogással épült közös templomot.
- 1999. október 2. Magyarsároson ünnepi istentisztelet keretében emlékeztek a műemlék harangláb 300. évfordulójára, és emléktáblát állítottak a jeles nap emlékére.
- 1999. október 28–31. között a Protestáns Teológiai Intézet fennállásának 50. évfordulóján Nagyszébenben és Kolozsváron ünnepségsorozatot rendeztek.
- 1999. november 26–27. között Vargyason tartotta a zsinat három-évenkénti ülését. A zsinat elfogadta egyházunk *Istentiszteleti és szer-tartási rendjét*, és felszentelt 19 ifjú lelkészt.

15 éve

- 2004. szeptember 26-án a sepsikőröspataki egyházközség a templom építésének 200. évfordulójára felújította és az őszi hálaadás ünnepén újraszentelte templomát.
- 2004. október 3-án került sor a gyergyószentmiklósi leányegyház-község imaházának felszentelésére, mely alkalomból emléktáblát is állítottak. Az egyházközség az amerikai testvéregyházközsége támogatásával ingatlant vásárolt imaház és lelkészi lakás céljára.
- 2004. október 9-én szentelték fel az erdőszentgyörgy-bözödújfalvi egyházközség új templomát, amelyet a román és magyar kormány jelentős támogatásával a gyűjtőtóval elárasztott templom helyett épített.
- 2004. október 16-án, **Heltai Gáspár** halálának 450. évfordulóján egyházunk és az EMKE emlék-istentiszteletet tartott, amelyen előadások méltatták életművét. Az istentiszteletet műsor egészítette ki. Ebből az alkalomból a mára már megszűnt egyházi nyomdánk felvette Heltai Gáspár nevét.

- 2004. november 9-én avatták fel és adták át Sepsikilyén restaurált műemlék templomát a román és magyar kormány képviselőinek és a megye vezetőinek jelenlétében.
- 2004. november 21-én a petrozsényi egyházközség temploma építésének 80. évfordulóját ünnepelte.
- 2004. december 5-én ünnepelte a nagyenyedi egyházközség temploma építésének 75. évfordulóját.

Farkas Dénes

SZÍN-MUZIKA

Jön, hogy felkiáltsak: művészet, művészetek! Milyen csodás kegy, melyet adott nekünk az Isten, hogy elviselhetőbbé, jobbá, szebbé tegye világunkat!

Egy neves festőművész barátom mesélte, hogy egy felvidéki faluban, Nagybalogban festette a tájat. Ez a falu arról is híres volt, hogy nagyon sok cigányzenész lakott benne. Szinte mindenki, kicsi, nagy, idős tudott játszani a hangszereken.

Mint ahogy lenni szokott, nem csak a művész állt az állványa mögött, hanem egyre sokasodott a bábéskodók serege is. Egyik festőművész sem szereti, ha bámulják a félkész művét, a barátom is hátranézett, és az ott bábéskodó cigánylányra szinte ingerülten ráripakodott: Te itt mit bábulsz?

A lány kissé megszeppenve ennyit mondott: Én azt nézem, s úgy szeretem látni, hogy maga milyen szépen muzsikál a színekkal!

Jön, hogy újra felkiáltsak: muzsikálni a színekkal, muzsikálni a szavakkal, muzsikálni az anyaggal!

Tudom, hogy a művészeteknek még számtalan ága-boga van, melyeket nem is tudok felsorolni, hiszen a jazz muzsikától az operáig, a faliszőnyegektől a filmekig a paletta felsorolhatatlanul széles. Azt azonban hinni merem, hogy az Isten azért adta a művészeteket, hogy láttassa, hallassa meg velünk a mindenség csodálatos harmóniáját, s mi pedig szépen muzsikáljunk a tőle kapott talentumokkal.

Midőn e sorokat írom, eszembe jutott, hogy valaki a számítógépek világából úgy fogalmazott: én csak a fogyasztója vagyok annak, amit a kibernetika letett az asztalomra. Ugyanígy megadatott, hogy fogyasztója

lehettem a művészetek különböző ágainak. Fogyasztója, s így a mindenség csodálatos harmóniájának részese. Ha arra gondolok, hogy a kolozsvári Szent Mihály-templomban hallhattam Köpeczi Sebestyén József heraldikus művész előadását, sétálhattam Kelemen Lajos történésszel a Házsongárdi temetőben, a Farkas utcában, a parókiámon egyszer meglátogattott Böződi György író is, és személyes baráti viszonyba kerültem a művészetek számos képviselőjével, akik már nincsenek közöttünk, kivételezett, szerencsés embernek érzem magam.

Sokat hallgattam a szellemes fejtegetéseiket, történeteiket, és egyszer el is ragadtattam magam, Nagy Albert egyik festményéről írtam 2011-ben egy pár sort arról, hogy mit vált ki belőlem a kép látványa. Íme: *Egy festmény margójára.*

Nagy Albert (1902–1970) festőművész képeit mindig csodáltam, és szakadatlanul felfedeztem valamit alkotásaiban, melyeket azelőtt nem is vettem észre. Több festménye az Erdélyi Unitárius Egyház tulajdonában van, melyekből jó néhány a számvevőseget díszíti. Néhány évig szemben ültem e képekkel, és mindennapos látványuk nem tett közömbössé, sőt, egyedülletben sokszor próbáltam megfejtenni a festmények mondani-valóját.

Az egyik festményének a címe: *Lányanya*. Egy – szerintem – kórházi szobában, ahol mindent fehér és halványan világoskék színek dominálnak, egy vaságyon ül egy fiatal nő kék-fehér csíkozott ruhában, válla hegyéről éppen csúszik le a pánt, körmei hangsúlyozottan pirosra manikűrözve, s réveteg szemekkel messzire tekint. Öléből egy mezítelen csecsemő csúszik le, aki kicsi kezével félelmetesen kapaszkodik a „lányanya” csíkos ruhájába, kinek gondolatai – a messze nézés okán – tudvalevőleg egészen másutt járnak.

Az éjjeliszekrényen tejjel félig töltött cumisüveg s mellette egy citrom. E kettő úgy illik egymáshoz, mint – székelyesen – „a kajak a szemre”. Nem is csoda, mert a babának a szájából „bugyborékol a hányika”. A lecsúszásra ítéltetett csecsemő két hatalmas, éretlen szilvakék szeme uralja a látványt. Ilyen kétségbeesett gyermeki szemet soha nem láttam, sem festményen, sem a valóságban.

Mi lesz veled, emberke? – kínákozik a költői kérdés is. Nem vagyok műkritikus, az is lehet, hogy gondolataim nem azonosak a művészával, de ha a csecsemő megfestésekor ő is a jövőnkre gondolt, akkor nem sok hiányzik abból, hogy jön a „hányika”, és a szemünk is „kimered”...

Amikor felkérést kaptam e kis elmélkedésre, hogy a művészetek valamelyik ága kapcsán fogalmazzam meg gondolataimat, a festészetre gondoltam. A festészet áll legközelebb a lelkemhez, ezért is választottam Nagy Albertnek a fent említett igen jellegzetes képét. (Alkotásainak egy része az unitárius egyház tulajdonában van.) Hogy mitől értékes egy festmény, egy műalkotás? Talán a hozzájuk kapcsolódó történetektől is.

Egy képkiállításon, melyen neves festőművészek műveit lehetett megtekinteni, a művészek egymás iránti huncutsága is tetten érhető volt. Az egyik festő *Vihar előtt* című képét a szervező úgy állította ki, hogy utána következett egy másik festő *Esőben* c. festménye. A *vihar előtt* c. kép alá valaki ebből a baráti csapatból odaírta, hogy a következő képen már esik is.

Az, hogy egy alkotás mennyire értékes, azt a hozzáértők, műkritikusok határozzák meg általában. Valahol azt olvastam, hogy Szinnyi Merse Pál *Majális* c. festménye azért nagyon értékes, mert a Nemzeti Galériának féltett kincse, és ugyanakkor a másolata minden háziasszony varrógépe felett megtalálható.

Azt hiszem, hogy nem vagyok teljesen érzéketlen fogyasztója a művészeteknek, bár nagy kérdés számomra, hogy az a hatalmas változás, mely a művészetekben végbement, miért következett be, és merre tart, de főleg minek? Egy nagyon tehetséges fiatal festőművészt ismertem meg, kinek alkotásaiért tömegek lelkesedtek. Mindenik művének volt mindenki által érthető mondanivalója. Mára hírneve meghaladta a provinciális szintet, de színes, pacsmagolás-szerű és extrém, idegen hangzású címet viselő képeit a pórnép csak sznobságból, vagy a művész iránti tapintatból találja tetszetősnek.

Itt jutott eszembe Szilágyi Domokos satirikus verse:

ÁKOS, A FESTŐ

Ákos, a festő, festvén festeget
női testeket, langyos esteket,
borjúfeneket, férfiköldököt,
nyálzó ködöt s ökröt a köd mögött,
és nénikét, akin a rékli kék,
és bácsikát, ki épp így szól: Mi kék?
és orrcimpát, melyből kiáll a szőr,
és Júliát, ki atyját kéri: Sir!
és kunyhócskát az erdő közepén,
melybe a vaddisznó húgyozni mén,
s kebleket, melyeken genet remeg,
s kerekeket, melyek kenetlenek,
és vízesést, amelyen víz esik,
és kis tavat, amelynek vize sík,
s haragos fenyvest, ózondús lehűt,
és ventillátort, mely nyáron lehűt,
de télen nem melegít, s pázsitot,
többféle virág s féreg ásít ott,
szerelmespárt, mely mélán andalog,

s kutyás fiút, ki mondja: Randa dog!
s fiús kutyát s fiútlan özvegyet,
s tisztességben elaggott, ősz legyet –
de én aszondom: kiskutya legyenek,
ha kiskutyám a sarki köveket
nem írja külön képekkel tele,
még hozzá eredeti módon!

Mondtam/írtam már, hogy csak szerény fogyasztója vagyok a művészeteknek, s abban is a festészet áll a szívemhez legközelebb. Még akkor is, ha komoly fejtörésembe kerül egy-egy festmény értelmezése: biztosan vannak mások, akik értékesnek találják azt, amit én nem. Nem is lehet minden festő olyan szerencsés, mint Szinnyi Merse, hogy a Nemzeti Galéria s a háziasszonyok egyként tetszetősnek találják. Megkockáztatom, hogy legyen bár magas szintű vagy giccs az az alkotás, ameddig valamiként azt szolgálja, hogy a létünk szebb, megnyugtatóbb és biztonságosabb legyen e földtekén, addig létjogosultsága van.

MŰVÉSZET ÉS HIT

Sokat vívódtam azon, vajon miért is vagyunk a világon. Mi Isten terve velünk? Arra az egyszerű igazságra jutottam, hogy Isten semmi mást nem akar tőlünk, csak azt, hogy boldogok legyünk. A boldogság jó érzés, amely tudattá erősödik bennünk. Ezt a boldogság-érzésünket, és a boldogságérzéshez való viszonyunkat életünk különböző szakaszaiban különböző módon fejezzük ki. Ennek a kifejezés-halmaznak a gyűjtőfogalma a művészet. A művészet nem más, mint az ember kísérlete arra, hogy boldogságát és boldogtalanságát kifejezze.

Az ember boldogsága nyilván szoros összefüggésben áll az ember hitével.

Meggyőződésem szerint az én unitárius hitem hozzásegít engem a boldogság megtalálásához és megtartásához. Az az életérzés, amit ma hitemnek nevezek, természetesen legalább olyan idős, amilyen idős az én földi életem, velem együtt formálódott, fejlődött és visszafejlődött. Kicsit ijesztő leírni, de való igaz, hogy hitem sokszor előnyömre vált, máskor azonban teher volt nekem, mert oly magas erkölcsi mércét állított fel számomra, amit csak nagy áldozatok árán tudtam felérni.

Boronáljuk össze ezt a három fogalmat: hit, boldogság, művészet. Nehezen tudnám meghatározni, hogy melyik volt előbb, melyikből következik a másik. Érzem, hogy ez a három valóság, az élet három lételeme összetartozik. Kölcsönhatásban vannak egymással oly mértékben, hogy mindhárman egyszerre tudnak növekedni, de amikor az egyik pusztulásnak indul, a másik kettő megállíthatatlanul követi azt a pusztulás útján.

Az egyszerűség kedvéért határozzuk meg aszerint a művészeteket, hogy milyen érzékszervünkkel érzékeljük az alkotást. Az építészet, az iparművészet és a képzőművészet alkotásait a szemünkkel érzékeljük, a zenei alkotásokat a fülünkkel, a színművészetet, a filmművészetet, az irodalmat és a táncművészetet mindkettővel, vagyis a szemünkkel és a fülünkkel egyaránt.

A művészet a maga összességében hatással van ránk, miközben azt fejezi ki, vagy éppen annak visszhangja, ami bennünk van. A művészet

titka a művészi kifejezés és hatás körforgásának folyamatában rejlik. Meglátunk, meghallunk egy művészi alkotást, ami egy vagy több művész és alkotó szellemi és lelki értékeit sűríti össze, és a ránk gyakorolt hatása révén bennünk is szellemi és lelki értékek fogalmazódnak meg.

A művészet teremt, megigéz, az ismeretlen megismerésére serkent, miközben az alkotás gyönyörét, adott esetben a korlátoktól, rabláncoktól való megszabadulás örömeit adja alkotónak és műélvezőnek egyaránt.

A művészet nem más, mint a szépség és a csúnya, a döbbenetes, a velőt rázó kifejezése. Nem teszek egyenlőségeket a szépség és a művészet között, mert tudom, hogy a művészetbe több belefér, mint a pusztán szépség, tudom, hogy a csúf és döbbenetes dolgokat is lehet művészien kifejezni.

Ha értő szemmel és füllel viszonyulunk egy művészi alkotáshoz, mindjárt ráérzünk a művész hitére avagy hitetlenségére, az alkotó boldogságára vagy boldogtalanságára, valamint annak a közösségnek az értékrendjére, amelyben az adott alkotás megfogalmazódott! Ijesztő, nemde?

Keresztények lévén, vegyük példának a Jézus-ábrázolásokat. A legrégebbi Jézus-ábrázolások, melyekről tudunk, a Jézus utáni 4. századból valók, temetkezési helyeken, szarkofágokon maradtak fenn. De hogyan is ábrázolták akkor Jézust? Szakáll nélküli vidám ifjúnak, aki félelem és fájdalom nélkül néz a világra, vállán egy báránnyal (Junius Bassus szarkofágja, 359, Róma, Szent Péter-kripta). A középkor kezdetén Jézus megkapja a nyugati kereszténység területén ma is uralkodó szakállas arcot, amely úgy vésődött keresztény milliók emlékezetébe, mintha maguk is így ismerték volna meg a valóságos Jézust. (A középkor derekáról kiemelkedő itáliai alkotás Duccio di Buoninsegna festett táblaképe, mely a sienai katedrális főoltárára készült 1308–1311 között.) Dél-Amerikában, Bolíviában negyven méternél valamivel magasabb és 2200 tonnás (!) Jézus-szobrot fejeztek be 1994-ben a Cochabamba nevű város fölött magasodó dombon: a hagyományossá vált nyugati keresztény Jézus-vonások mellett egy kis őslakós indián vonás is fellelhető a Megváltó arcán.

Az elmúlt évben Budapesten, a Horváth Mihály téren felavatták a legújabb Jézus-szobrot, amely Jézust egy padon fekvő hajléktalanként ábrázolja. A fenti példákból azt látjuk, hogy a különböző helyeken a Jézus-ábrázolásokat az adott korszak határozta meg. Egyfelől tetten érhető

Junius Bassus: Jézus bevonul Jeruzsálembe

a szépség megfogalmazása, másrészt kiérezhető az adott kor és az adott társadalom fájdalma, betegsége. Az olvasókra bízom, hogy döntsék el, milyen üzenetet hordoz a Nigériában, 2016-ban felállított legnagyobb Jézus-szobor, mely teljes mértékben fehér márványból készült.

Ezeket a Jézus-ábrázolásokat azért tartottam fontosnak most felemlíteni, mert a jubileumi 450. év alkalmával felavatott első teljes alakos Dávid Ferenc-szobor sokakban kelt kétségeket. Kire is hasonlít ez a szobor, amikor nem rendelkezünk hiteles Dávid Ferenc-arkképpel? Meggyőződéssel írom, hogy az isteni üzenet, a helyes tanítás nem szorítkozik egyetlen arcmásra. Az a tény, hogy Jézust oly sokan oly eltérő formában ábrázolták, csak azt bizonyítja, hogy tanítása mennyire egyetemesen emberi.

„Díszítsük fel a templomot a konfirmációra!” – ez volt életem első olyan mondata, amely a hit és a művészet kapcsolatának hétköznapi valóságát fogta egybe. Óvodás korúként csodálattal vegyes irigységgel lestem a nagy konfirmandusok szakavatottnak tűnő mozdulatait, ahogy nekifogtak a díszítésnek. A kobátfalvi torony nélküli templom bejáratánál, kezemben cserefa lapival és margarétával vártam a nagyok utasításait. Díszítettünk! A lelki tisztaságot, szerénységet és alázatosságot tükröző hófehér templomfalakra színes virágkoszorúkat tettünk, a padokra és a padok mellett hosszan virágokat hintettünk, még a rozsdás-kormos pléhkályhát is virágszőnyeggel borítottuk be. A kis fehér templom beleremegett a színek pompájába. Miért nem maradhat feldíszítve a mi templomunk egész évben? – méltatlankodtam. Irigykedve gondoltam a kolozsvári Szent Mihály-katedrálisra, ahová anyai nagyanyámat kísérgettem, s ahol megbabonázott a színes ablaküvegeken átsütő fény, az oldalhajóban évente berendezett betlehemi istálló, a templomfalon függő hálaadási táblácskák sokasága. Miért olyan dísztelen a mi unitárius templomunk? Tényleg ilyen sivár lelkű lenne minden unitárius? Nem látjuk a színeket, nem érzékeljük a formákat, nem tudunk rajzolni, festeni, vagy annyira szegények vagyunk, hogy csak egy sima meszelésre futja? A 70-es évek végén, a 80-as évek elején Erdély-szerte nagy divatját élte a rolós meszelés. Egy kis hengeralakú mintázatot belemártottunk a színesített mészsoldatba, majd hosszában vagy széltében végighúztuk a falon, s így sokszorozott mintát kaptunk. Emlékszem, közelharcot vívtam lelkész édesapámmal, még a jó öreg Osváth Mócsi gondnokbácsit is megkörnyékeztem azzal a javaslatommal, hogy mintásítsuk be a kobát-

falvi templomot, ne legyen olyan szegényesen fehér. Mondanom sem kell, vállalkozásom kudarcba fulladt.

Mi az a művészi mérték, ami elégségesen, de mégis jelesen képes kifejezni a kezdet és a vég létbehasító remegését, az örökkévalóság titokzatos rendszerét, az embert a mindenséggel összekötő vallásos hitet?

Díszesen vagy dísztelenül szóljon az imádat, a hála és a kérés a mindenható Istenhez? Milyen művészi alkotással tudnám Isten tetszését elnyerni? Milyen hajlékot építsek Istennek, milyen éneket énekeljek Neki, milyen imádságot mondjak Neki? Milyen pózban mondjam el azt a jó imádságot, milyen áldozatot mutassak be Neki, hogy lássa, tudja, igaz gyermeke vagyok, az Ő törvénye szerint élek, és érdemes vagyok a szeretetére?

Ha tudnám a választ ezekre a kérdésekre, ingyen receptre írnám fel minden hívő keresőnek a helyes válaszokat. De vajon az-e a művészeti célja, hogy befolyásolja, lekenyerezze Istent? Vajon a vallásos épületek, szobrok, képek, festmények, tárgyak, szent iratok kivitelezésének műv-

2017. április 11-én avatták fel a Hajléktalan Jézus szobrát a Horváth Mihály téren. A Krisztus-ábrázolás Timothy Schmalz kanadai szobrász alkotása, első példányát 2013-ban helyezték el Torontóban. A szobor egy-egy példányát azóta több nagyvárosban is elhelyezték. Fotó: mediaklikk.hu

szi szintjében áll-e az igaz vallásosság? Vajon fontosabb-e a művészi kifejezés annál, mint amit kifejez, vagyis a vallásos hit?

Jézus tanítása nyomán mi azt hirdetjük, hogy Isten lélek, és akik őt imádják, lélekben és igazságban kell imádniuk. Mi, unitárius Jézus-követők, azt valljuk, hogy Istent magát nem lehet kiábrázolni, csak azokat az utakat, ösvényeket, amelyeken járva feléje igyekszünk. Ha Isten tökéletességét szeretnénk megsejteni, akkor úgy kell tekintsük a világon létező összes valaha megélt és megvallott vallásos hitet és a ma élő vallásokat és hiteket, mint amelyek összességében is alig tudják megközelíteni az isteni létezés teljességét. Hisz a mulandót ábrázolni meglehetősen könnyű, ha kezünkben az anyag, torkunkban a hang. A maradandót, az örökkévalót, a lelket ábrázolni azonban mindig csak részlegesen, csak tökéletlenül lehet. Vagyis amit mi fogalmazunk meg a lélekről, az csak egy apró része az örökkévaló Léleknek, vagyis Istennek.

Minden korban és minden vallásban az emberek igyekeztek egy közös megegyezésre jutni a vallásos szimbólumok tekintetében. Többnyire kinyilatkoztatás útján, Isten a maga küldöttein, prófétáin, angyalain, sámánjain, papjain keresztül nyilvánította ki akarátát. Ezekben a kinyilatkoztatásokban lett formálódott, majd később az egész közösség elfogadása szentesítette a helyesnek nevezett istentiszteletet, a helyesnek nevezett hit-megélést. Az isteni szeretet és kinyilatkoztatás, valamint az emberi megértés és megérzés között akkor támadt (és támad) diszharmónia, amikor bizonyos testületek, melyek a vezetésre felhatalmazást nyertek, arra is felhatalmazást éreztek (és éreznek), hogy a szerintük helytelen istentiszteletet és szerintük helytelen hitmegélést büntessék. A különböző egyházak és különböző vallásos közösségek életében a múltban és a jelenben is léteznek inkvizíciós jellegű törekvések, melyek nyomán csak fájdalom és szenvedés marad, ami a művészetekben a groteszkben, az abszurdban fogalmazódik meg.

Ebben az írásban nem fogom felsorolni a világon létező összes vallást, a kiemelkedő szent helyeket, a menőnek számító imaformákat, sem a legkorszerűbb vallásos témájú multimédiás megfogalmazásokat, sem a szociális művészet legújabb remekeit. Ez utóbbi alkotási forma lényege az, hogy az ember által lelakott épületeket és tereket a képzőművészet és a zene segítségével élvezhető, használható épületekké és terekké alakítják bátor alkotók.

Csak szemelgetek Isten szép, teremtett világából és abból a megszámlálhatatlan élet-megvalósító emberi útból, melyek mind arra hivatottak, hogy a boldogságtól merész és a boldogtalanságtól szomorú ember számára létorientációt adjak, köznapi megfogalmazással: vallásos hitet.

Az emberi boldogság megvalósítása céljából Isten hittel ajándékozta meg az embert, aki ezt a hitet a maga életével alakította, magyarázta és megjelenítette. Mindeközben hittételei függvényében megalkotta erkölcsrendjét, megszabta közössége számára, hogy mi a jó és mi a rossz. Annak érdekében, hogy ezt a hiten alapuló erkölcsi rendet továbbadhassa a következő nemzedékeknek, az ember a művészet minden ágában megjelenítette hitét és erkölcsét.

De ha minden ilyen egyszerűen történt és történik, mégis miért vannak háborúk, és a teremtő nevét ajkukra véve miért gyilkolják egymást az emberek és népek? Miért van ez a végeláthatatlan küzdelem az igaz és a hamis vallások hívei között? Azért, mert mi, emberek szeretjük azt hinni, hogy az egyedül üdvözítő hit a miénk, azért, mert az életet sokkal egyszerűbb úgy elfogadni és úgy megélni, ha előregyártott hittételek és erkölcsi normák védenek. Az ember kényelemre született lény, bibliai példával élve, sokan úgy hisszük, hogy mi vagyunk az első emberpár a Paradicsomban, s Isten az egész teremtést nekünk rendelte alá, a mi jogunk uralkodni a teremtett világ fölött. De micsoda szemtelenség!? Lépten-nyomon belebotlunk más emberpárokba, vagy egyenesen embercsoportokba, akik hozzánk hasonlóan meg vannak győződve arról, hogy a Teremtő csakis az ő kedvükért teremtette az eget, a földet, a vizeket és mindent, ami azokban van! Végül pedig oda kerülünk, hogy a művészeti alkotásokat is leromboljuk, hisz azok a hamis tant, a hamis vallást fejezik ki – legalábbis mi erről az igazságról vagyunk meggyőződve.

Az a hívő ember, aki nekem is tetszik, el tudja fogadni a különböző vallások művészi önkifejezését. Az a hívő ember, aki teremtésben meglátja az isteni erőt, azt a csodát, ahogy a lélek és a test, a szellem és az anyag egyesül. A jól hívő ember tudja, hogy Isten számára a vallások olyanok, mint egy szülő gyermekei. Persze vannak egypetéjű ikergyermekek is, akik tökéletes hasonmásai egymásnak, de többségében a gyermekek nem egypetéjű ikrek, hanem nagyon is különböző testvérek. De bármennyire is különbözzenek egymástól, a szülő mindegyiket gyermekeként szereti. Így képzelem el a sok különböző vallás és egyház testvériségét. Értékkülönbséget annak függvényében teszek, hogy ki hogyan

viszonyul a másikhöz. Természetesen a káini viszonyulást elítélendőnek tartom, s e viszonyulás mentén merem kijelenteni, hogy létezhetnek rossz vallások is (nem beszélve a gyermekáldozatot, emberáldozatot, magába foglaló hajdani vallások gyakorlatokról), és így ártalmas lehet az a művészeti önkifejezés is, melynek segítségével megjelenítik hitüket és erkölcsüket. Amíg azonban a különböző hitek és vallások közötti viszony ábeli, vagyis elfogadó és szeretetteljes, javaslom mindenkinek az előítélet-mentességet, a minél szélesebb láthatárt, hit-határt.

A különböző vallások és egyházak életében határkőnek számít egy alkotás megvalósítása, legyen az építészeti, képzőművészeti, iparművészeti alkotás vagy éppen zenei alkotás és mozgás hagyomány. Mindezek az adott vallás értékes kincseihez, sőt hit-megjelenítéséhez tartoznak. Illik őket tiszteletben tartani még akkor is, ha a mi valláserkölcsei értékeinket kevésbé vagy egyáltalán nem tükrözik.

Igyekszem nem kívánni a lehetetlent. El tudom fogadni, hogy a magyar unitárius ember nem tudna mély vallásos áhítattal gyönyörködni például egy maori haka táncában. Tudom, hogy az ázsiai és európai kultúrkörben a meztelenség nem olyan elfogadott, mint a polinéz kultúrkörben, és el tudom képzelni, hogy a magyar unitárius ember nehezen tudja megérezni a teremtmény iránti áhítatot egy majdnem meztelenül táncoló férfi láttán. El tudom fogadni azt is, hogy Új-Zélandtól egy kicsit északabbra, Kambodzsa és a világ építészetének egyik gyöngyszeme, a valamikor hindu, később buddhista templomegyüttes, az Angkor Wat sem tud vallásos áhítatot lopni az unitárius ember szívébe meztelen figuráinak sokaságával. Hiába Angkor Wat a világ legnagyobb templomegyüttese, fényévekre van attól a művészileg megfogalmazott hitvilágtól, amit unitáriusként élhetőnek, jónak tudnánk tartani. Az új-zélandi maorik haka táncát, a buddhista Angkor Wat építészetét és a hozzájuk hasonló tőlünk hitidegen alkotásokat olyan módszerrel szoktuk elfogadni, hogy azoknak keletkezési köldökszinórját eltépve úgy tekintünk rájuk, mint egy muzeális tárgyra, egy archív felvételre, és nem úgy mint egy hit, egy vallás megjelenítésére.

El tudom-e teljesen szakítani az alkotás művészi értékét az alkotó értékrendszerétől? El tudok-e tekinteni a hit, az egyház erkölcsi bukásától az általa megvalósított művészi szépség és érték miatt? Veszít-e értékéből az alkotás, a művészi megjelenítés, ha tudom, hogy szenvedés és áldozat révén tudott csak megszületni?

Angkor Wat

Én elkötelezett híve vagyok a képmutatás nélküli, irgalmas, de őszinte emberi beszédnek, ezért megvallom a következőket:

A *Szívemet hozzád emelem* kezdetű zsoltárhoz szokott fülemnek idegen a müezzín, és hiába kifogástalan a zeneisége, bennem úgyis a nő alárendeltségének siralmát visszhangozza. És igazán megható, ahogy a mekkai fekete követ körbezarándokolják az aszkétizmust, az alamizsnát és az imádságot nagyra tartó hívő férfiak, de ebből a szent odaadásból nekem az cseng le, hogy egy hívő muzulmán tarthat több feleséget is, és bár szavak szintjén a nők végtelenül meg vannak becsülve, de ha ne adj Isten nem teszik a fejükre a kendőt, büntetést kapnak.

Mozart *Requiem*jét mindig megsiratom, de könnyeim menten elakadnak hallván a Moszkvai Orosz Ortodox Kórus legszebb polifonikus bizánci ősi vallásos dalait. Miért? A hibátlan művészi szinten előadott tökéletes énekek háttérében én a patriarchális világrend okozta fájdalom hangjait hallom, a csak a nők számára felállított korlátokat látom, mely mind azt szolgálja, hogy az adott társadalom a férfiak felsőbbrendűségét biztos alapokra helyezze.

Én az őskeresztények és a reformátorok gyermeke vagyok. Nem tudok más lenni. És bár sokszor csábítottak pont változatos művészi kifejezéseik révén a különböző hitek, vallások, felekezetek, mégis mindig

visszakerültem ahhoz a bizonyossághoz, hogy számomra nincs más vallás-megélési forma, mint a magyar unitárius vallás.

Kit ne csábítana a buddhizmus jelképévé vált narancssárga és piros szerzetesi öltözet, a shaolin papok védekező harctudománya vagy a zen buddhisták meditációjának mélységes csendje!? Kit ne csábítana az ortodox és a római katolikus templomok barokkos, aranyos, gazdagságot és erőt sugalló építészete, a felbecsülhetetlen értékű arany klenódiumok, a drágakövektől roskadó szent bibliák és papi ruhák?! Kinek nem fordul meg a fejében, hogy nem is volna sár ízű, ha a magyar unitáriusok birtokolnák például az osztrák melki apátság épületét? Milyen könnyen megtalálnánk a lelki szépséget és békességet, ha a melki apátság épületében vehetnénk részt unitárius lelkigyakorlaton?! Mennyivel szebbnek és igazságosabbnak látnánk az életet, ha mi szednénk a belépődíjat (és magunknak) például a vatikáni múzeumoknál, ahol az utóbbi években átlag hatmillió látogatót számoltak.

Ahogy Nyíró József írja *Isten igájában* című regényében, a szegény mezőszéki reformátusok egyike-másika a trianoni békediktátumot követő időben elcsábult a frissen épített és színesre festett biszérika irányában, maguk mögött hagyva a zsindegyházat és zsúppal fődött roskadoóan szürke református templomot. Mert milyen más üzenetet küldene Isten egy düledező templomon keresztül, mint azt, hogy azt a népet már nem szereti, levette róluk gondviselő tekintetét?

A valóban hívő ember jól tudja, hogy a tökéletes művészi alkotások könnyen tudnak tökéletlen eszméket takarni. És bármennyire is tetsszen a szemnek és a fülnek, amit látunk, amit hallunk, mindig át kell engedjünk az erkölcsi értékrend szítáján a műalkotást. Az irodalom, a zene, a képzőművészet, az építészet, a filmművészet, a táncművészet nem kell politikai pártok alárendeltje legyen, nem kell szolga módjára magát alávesse az uralkodó politikai hatalomnak, hanem a politikai hatalom fölött is uralkodó isteni hatalom szolgálatába kell álljon. Nem a véges, hanem a végtelen láthatárt kell szem előtt tartsa. Nem csak a mának, hanem a holnapnak is kell üzenjen.

A művészet ugyanazon a szívritmuson fejlődik, mint a vallás, a hit. Mindkettő keresi az önkifejezés változatosságát és gazdagságát, idő telével elburjánzik, és nagy szüksége van a letisztult formákra, a letisztult üzenetre, az ébredésre, az újjászületésre, a reformációra.

A Magyar Unitárius Egyház a maga 450 éves történelmével nem tudott olyan nagy befolyással lenni saját magyar anyanyelvű társadalmára, sem a más nyelvű társadalmakra, hogy indítványozására vagy kérésére kultúrtörténeti alkotások születhettek volna meg, vagy hogy nagy művészi megvalósításokra ösztönözhetett volna kiemelkedő művészeket. Mivel a MUE mindig is a népegyházi szolgálatot vallotta magáénak, nem meglepő, hogy a népművészetet pártolta fel, és kiemelkedő vezéralakjai a népdalok, népballadák, népmesék, vagyis a népköltészet ápolásában jeleskedtek. Kiemelkedő szolgálatot tett a teljes magyar kultúrtörténetnek Kriza János néhai püspökünk, aki Orbán Balázzsal közösen a 19. század második felében átfogó gyűjtést szervezett a székely népköltészet terén.

A népművészetből való merítés mutatkozik meg az unitárius templomok díszítésében is. A népművészetben is vannak időszakos divatok, jó esetben ez a tiszta forráshoz való visszanyúlást jelenti, rossz esetben a giccs útjára lépést jelenti. Templomaink közül én azokat tartom a legértékesebbeknek, ahol kivehetőek, láthatóak az egymást követő építészeti stílusok jegyei. Sajnos a 19. század első felében egyfajta építészeti kivégzés ment végbe tájainkon, sok Árpád-kori templomot lebontottak, hogy alapjaira felépülhessen az úgynevezett korszerű, tágasabb és világosabb szent hely.

A 20. század második felében aztán elérkezünk az olcsó textíliák világába, az értékes brokát helyett olcsó selyemutánzat, az értékes bársony helyett török műanyagos bársonyutánzat, a szőttes és aszúrozott textíliák helyett műanyag terítők és műanyag szőnyegek kerülnek templomainkba. A 21. századi műemlékvédelmi előírásoknak, valamint a közízlés fejlődésének köszönhetően az előbb említett félresikerült divatozást felváltotta az értékes és ízléses templomi berendezés és díszítés. Sok esetben restauráció révén újra használatba kerültek megmentett templomi liturgikus és dekorációs tárgyak.

Napjainkban híveink csakis az általuk legértékesebbnek vélt tárgyakat ajánlják fel a hívő közösségnek templomi használatra. A közösség többi tagja iránti együttérzésük és tiszteletük mutatkozik meg abban, ahogy minden esetben kikéri az egyházközségi vezetőség véleményét még az adakozás előtt.

A művészet és hit kapcsolata nemcsak az építészetben, a képzőművészetben, a zenében, a táncművészetben mutatkozik meg, hanem az iro-

dalomban és a színházművészetben is. Az eltelt négy és fél évszázad során kiemelkedő teljesítményt, vagyis a tágabb társadalomra kifejtett hatást gyakoroltak az unitárius oktatási intézményekben megírt, betanított és az iskolákban és más egyházközségekben előadott úgynevezett iskoladrámák. Ezek mindig egyházi központú erkölcsi tanulságot közvetítettek még akkor is, ha humoros fordulatok segítették a mű élvezhetőségét. Ezek az iskoladrámák a hívők erkölcsét és hitét hivatottak erősíteni.

Egyházunk jeles prédikátorai, tanítói, kiemelkedő személyiségei közül rengeteg írás látott napvilágot. Ezek méltán sorolódnak az irodalmi alkotás kategóriájába. Unitárius irodalmi panteonunkban helyet kap mind az ötvenhét prédikátor, kiknek írásait dr. Gellérd Imre bemutatja a *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma* című művében. De odataroznak a 20. század nagy befolyású unitárius prédikátorai is, valamint a nem unitárius vallású, de az unitárius vallástól és életvezetéstől megihletett írók, köztük is a legnagyobb Jókai Mór. Az unitárius irodalom méltó bemutatása jelen írásnak szétfeszítené a keretét, kibillentené az egyensúlyát. Hagyjuk hát egy másik alkalomra.

Befejezésül hadd erősítsek meg, kedves Olvasó, azzal az üzenettel, hogy földi életünkben mindnyájan törekedünk a boldogságra, ehhez a nagy vállalkozáshoz hívjuk segítségül a vallásos hitet, ami tulajdonképpen akkor válik legerősebb támaszunkká, amikor megtapasztaljuk a boldogtalanságot. Mind a boldogság, mind a boldogtalanság léteezete arra ösztönöz, hogy a bennünk tomboló érzéseket kifejezzük, mások által is megismerhetővé tegyük. Ezt a kifejezés-tömkeleget nevezzük művészetnek. Amit kifejezünk, és ahogy kifejezzük, nyilván szoros összefüggésben áll vallásos hitünkkel, ami egy bizonyos erkölcsi értékrend megélését is követeli tőlünk. Az egészséges vallásos hit a boldogtalanságból is képes elindítani minket a lelki újjászületés útján, de a beteges vallásos hit csak arra ösztönöz, hogy elpusztítsuk azokat, akik felfogásunk szerint boldogságunk útjában állnak.

Hitmegélésünk természetes velejárója, hogy igyekszünk mindenben megjeleníteni hitünket, szent helyeinken, szent iratainkban, szertartásainkban, képzőművészeti, zenei, irodalmi alkotásokban. Óriási erkölcsi dilemma, hogy a művészi érték felülírja-e az alkotó és az alkotást megrendelő személy vagy intézmény tisztességét, hitelességét. Ugyanakkor nagy kihívás alázattal és toleranciával közelíteni olyan hitmegélésekhez

és művészi hitkifejezésekhez, melyek számunkra nem teszik érthetővé az üzenetet.

A vallásos hit táplálta boldogság és boldogtalanság kifejezése napjainkban is élő valóság. Miközben életünk küldetése megélni a jézusi evangéliumot, tisztában kell legyünk azzal, hogy hitmegélésünkkel hivat képezünk azok között, akik előttünk jártak és azok között, akik utánunk fognak jönni. E földi élet boldogságát úgy kell megvalósítanunk, teremtői és alkotói energiáinkkal úgy kell sáfárkodjunk, hogy miközben külső életterünket a legtökéletesebb alkotásokkal díszítjük és gazdagítjuk, azonközben belső, lelki épségünket is megóvjuk. Amikor pedig úr támad a tökéletesen megalkotott külső élettereink és lelki életünk között, legyünk bátrak meghallani Isten kinyilatkoztatását, és próbáljunk meg készen állni az újjászületés nagy művészetére.

A MÍTOSZ NYOMÁBAN

Pár nappal ezelőtt egy román televíziós stáb forgatott a templomunkban. A vallási-kulturális műsor szerkesztőjével, egy teológiailag meglehetősen felkészült, hithű ortodox hölgygel beszélgettünk vallásról, hitről, teológiáról. Nyilvánvalóan hamar kiderült, hogy hitelveink nagyon eltérnek egymástól, így egy jó hangulatú oda-vissza kérdeztetés alakult ki, bibliai idézetekkel, körmonfont logikázgatással és ravaszul alkalmazott szóbeli műfogásokkal megtűzdelve, amiből – hadd fogalmazzak szépen – mindketten saját hitünkben megerősödve kerültünk ki. Azaz bár nem hiszem, hogy a napokban az áttérési nyilatkozatával lépi át irodánk küszöbét, úgy érzem, hogy álltam a sarat, védtem a mundér becsületét, ahogy illik. Ám miközben nemcsak szavaimmal, hanem hanglejtéssel, néha színlelt, máskor valóságosan magabiztos mosolyommal állítottam csatarendbe érveimet, a tudatom háttérében sokkal aggasztóbb viharfelhők gyülekeztek. Az ő érvelése meglehetősen szokványos volt. Ilyeneket kérdezett, hogy ha ott írja a Bibliában, akkor mi miért nem hisszük a poklot, az eredendő bűnt, Krisztus isteni természetét és így tovább. Én meg hoztam is a forma szerinti válaszokat, a szöveg szimbolikus értelmezésének fontosságáról, az adott kor sajátos kontextusának figyelembevételének elengedhetetlen mivoltáról, az értelem és tudomány eredményeinek alkalmazásáról beszéltem többek között, védelmezve a beszélgetőpartnerem számára egyre egzotikusabbnak tűnő hitünket.

Aggodalmamat elsősorban az okozta, hogy elképzeltem, mitévő lennék, ha nem állna mögöttem az öt év teológia mellett tizenegy év lelkészi szolgálat, és azon belül pár folyóméter könyv elolvasása. Miért kell teológiai diplomával rendelkezni annak érdekében, hogy a hitemet, a Biblián alapuló hitemet bibliai érvekkel védelmezsem? Mi van akkor, ha valaki nem ismeri a jahvista és elohista forrás között a különbséget, ha nem tudja, hogy a szinoptikusok mögött ott a Q-nak nevezett, mára elveszett ősevangélium, hogy mit jelent a *sensus allegoricus* vagy *anagogicus*, vagy az ókori mediterrán világ kliens-patrónus viszonya? Mit válaszol a testi feltámadás szószerinti evangéliumi említésére, ha nem

ismeri a meghaló és feltámadó istenek ókori mítoszának a jelentésrétegeit és így tovább. Suttogó démonként gyülekezett agyam háttérében a sok viharfelhő, és egyre erősödve suttogta gunyoros kérdéseit: milyen az a vallás, amely ennyi intellektuális bukfencet követel meg, ennyi áttételes, konkrét tudásra támaszkodik, amely nem tudja elmondani, megvédeni magát könnyedén az alapjának tartott Bibliából? Nem lenne jobb hagyni ezt a rendszert és visszabújni a kétezer év alatt átlátszóan tisztává és többmilliárd ember által elfogadott történet takarója alá? Mondjuk úgy, ahogy eleink is tették a 19. század derekáig, elvetve Krisztus teremtés előtti isteni természetét (amit a Bibliából könnyűszerrel ki is lehet mutatni), de megőrizve a nagy keresztény mítosz további elemeit, a test szerinti feltámadással (lásd erről Pálnak a korinthusiakhoz írt első levelét) és minden más elemével. Nem lenne helyesebb az elmúlt közel kétszáz év tudományos eredményeit, nagy racionális érveléseit felfüggeszteni, elhagyni, és visszatérni a késő felvilágosodás előtti boldog állapotokhoz?

Nem – érveltem magamban – mert igazán az sem boldogít. Első ártatlanságom odalett, s már nem tudok hinni sem a természeti csodákban, sem a szent hagyomány által, de szó szerint értelmezett Bibliában. Nem, mert közben ott áll az a monumentális munka, amely felszínre emelte a különböző bibliai korok sajátos kontextusát, ami új fénybe helyezi a régi szöveget, és szögesen ellentmond amannak a dogmatikus értelmezésnek. Nem lehet kétszáz év eredményét egy legyintéssel elfelejteni vagy kiradírozni!

Valamilyen szinten megnyugtató, hogy ez a probléma nem is új és nem is csak az enyém. Ugyanezekkel a kérdésekkel és dilemmákkal szembesültek a nyugati kereszténység teológusai a huszadik század elején. A tudományos alapokon álló modernista gondolkodás kérlelhetetlenül lemetszette a bibliai hit megannyi ágát, bizonyított, felszínre hozott és magyarázott. Ennek következtében viszont a hitnek csak vérszegény erecskéje maradt csupán, az a kanti ihletésű morális valláska, amely Isten országát a majdan létrejövő tökéletes társadalomban látta, és amely az isteni jelenlétet vagy immanenciát pusztán a természeti törvény precíz működésében fedezte fel. De hogyan lehet „a lét szellemi alapjához” imádkozni Isten helyett? Hogyan tüzesedhet át a lélek és nemesedhet a szellem tüze az emberben, ha vágának horizontja azonos néhány társadalmi reformer vallást nem igénylő akarásával? Mivé válik a próféták

hite, Mózes leborulása a lángoló csipkebokor előtt, az Illést megszólító lágy és szelíd hang misztériuma, Jézus csodálatos példázatainak ki nem mondható valósága, ha a cél „csupán” a jó tett vagy egy meg nem valószínűsíthető tökéletes, méltányos és békére törekvő társadalom? Vajon lehet egy ilyen intézményt még mindig egyháznak nevezni, vagy a régies formát fel kellene cserélni a jóval korszerűbb egyesület, klub vagy párt formájával?

Tercium non datur?!

Az elkésztető helyzetből három út vezet ki. Az első Karl Barth nevével fémjelzem, akinek a válasza egyértelmű: nem lehet. A tudománynak nincs köze a bibliai hithez, ugyanúgy, ahogy Rómának nincs köze Jeruzsálemhez. Vissza kell tehát térni a bibliai kijelentéshez, illetve egy hatalmas egzisztenciális hitlépéssel el kell fogadni az evangélium egyszerűségét és egyediségét, ami egyben a történelem középpontját, a megváltás örömeit képviseli. A keresztény embernek döntenie kell: vagy a Biblia Krisztusa és megváltása, vagy a tudományos ateizmus, *tercium non datur*. Az ő munkásságának köszönhetően alakult ki a protestáns világ szigorú Biblia-centrizmusa és dogmatikai stabilitása.

A második útra azok léptek, akik szintén nemmel válaszoltak a fenti kérdésekre, ám vallásosságuk egészen más irányban mozdult el. Szerintük az egyháznak mint intézménynek az ideje lejárt. A kereszténység véres történelmét a múlt dolgai közé kell sorolni. Ugyanez vonatkozik az elvont teológiai fejtegetésekre, amelyek megoldhatatlan problémákat vetnek fel. Ehelyett a tettekben megnyilvánuló hit képezheti egyedül a vallásosság igazi mércéjét. „Mutasd meg tetteidet, és én megmondom hitedet.” Ebből a környezetből léptek elő a különböző felszabadítás-teológiák és társadalmi igazságosságot követelő egyházi közösségek. A hittani különbségek és kérdésfelvetések elsorvadtak, helyüket a társadalom megjobbítására irányuló törekvés vette át. Beszédes példája ennek a csoportnak az Amerikai Egyesült Államokbeli unitáriusok és univerzalisták közössége, az 1960-as évek óta közös intézményt hoztak létre, az Unitáriusok és Univerzalisták Egyesületét (nem egyházát). Ez a közösség mind keresztény gyökereinek és hagyományainak, mind hittani medrüknek hátat fordított. Helyettük a társadalomért érzett felelősség, az elnyomottak felkarolása lépett mint fő feladat.

A harmadik csoporthoz tartozók, azok, akiknek sem a barthi kerügmátikus teológia, sem a szociális érzékenységű – mondjuk így – „poszt-modern” egyházak nem feleltek meg, egész egyszerűen hátat fordítottak az intézményesült vallásosságnak, és vagy különböző spirituális csoportokban, esetleg önálló valláskeresésben lelték meg a számukra boldogságot nyújtó utat, vagy búcsút mondtak mindenestől a vallásnak.

Írtam fentebb, megnyugtató, hogy másnak is hasonló baja volt/van, mint nekem, de azért ez – lássuk be – olcsó vigasz. Mert mi akkor a teendő, melyik úton induljak el? Barth-ot nem követhetem, mert azt a meghatározó hitlépést én nem tudom megtenni, ám a vallásosságom több, mint a fontos, de nem mindent jelentő cselekvésem, és hitemről lemondani nem tudok. Ilyen körülmények között az ember számára az a lehetőség kínálkozik, hogy a feloldhatatlannak tűnő dilemma mögé tekintsen, annak forrására, hátha a baj tényleges beazonosítása kínál megoldást.

Hagyományok rétegei

Messziről kezdem, mert a kérdésfelvetés ide vezet. Frappánsan azt lehetne mondani, hogy a „baj” a Bibliával van. Nem abban az értelemben, hogy valami ne lenne rendben vele, hanem azzal, hogy az olvasása komoly problémákat vet fel. A szemléltetés érdekében képzeljünk el egy 300 méter magas tornyot. Ám ez a torony nem kőből van, hanem egymásra fektetett papírlapokból, mindegyik sűrűn teleírva egy kor politikai eseményeivel, bölcsességi szövegeivel, vitáival, irodalmi alkotásaival, személyiségeinek életével és kihívásaival, fő ideológiai áramlatokkal, forradalmakkal, kiemelkedően jó és alantas személyek történeteivel, röviden: mindennel, ami abban a korban történt. Minden száz méter egy évezrednek felel meg (elnagyolva ennyire saccolhatjuk a Bibliában leírt történetek idejét, ami tartalmazza az írásbeliség előtti korszakokat is). Most képzeljük azt el, hogy egy hatalmas és hihetetlenül erős prés alá kerül a mi tornyunk, ami kérlelhetetlenül összenyomja az önálló lapokat, egy hozzávetőlegesen öt centiméter magasságú könyvvé. A prés nyomása alatt az egyes lapok elvesztik önállóságukat, szövegek egyesülnek, részletek tűnnek el, személyiségek domborulnak ki, időszakok merülnek alá, míg a hatóerőnek köszönhetően létrejön egy olvasható szöveg, egy kondenzált változata a nagy időnek. Persze a prés nem folyamatosan

működik, hanem inkább szakaszok szerint. Néha megáll, így lehetősége van azoknak, akik a félkész munkát látják, a „hiányosnak” vélt részeket kiegészíteni, bizonyos sorokat, mondatokat kiemelni, s ezáltal a nyomást előre látva bebiztosítani. A „prézelés” végeztével szorgos olvasók jönnek, akik a kész mű minden szavát értelmezik, elemzik, összevetik a rendelkezésükre álló más szövegekkel, és a vélemények összeütköztetése után, a többségi akaratot érvényesítve törvénybe foglalják a magyarázatot. Ezek a szabályok aztán – mint a vulkánkitörés után a forró láva – megszilárdultak, örökkévalónak tűnnek, amelyeket az emberi akarat nem módosíthat. Az imígyen kibontakozó történet ismerős lesz: Isten megteremtette a világot, benne az embert. A Teremtő képmására formált lény a kísértő hatására áthágta az isteni akaratot, aminek következtében ön-maga és utódainak a létét a bűn szeplőjével rútitotta el. Isten mégsem vetette el magától az embert, egy népet kiemelt a többi közül, nekik ott-hont adott, szigorú törvényekkel látta el őket, és akaratát kijelentette küldöttei által. Az emberiség történelme lényegében az isteni akarat betartása és az attól való eltávolodás mozgásában zajlik. A bűn elterjedése miatt végül Isten elküldötte fiát, hogy ő életének feláldozásával magára vállalja a vétket, és ezáltal szabadítónk legyen. Ez a megváltó tett felszabadította a benne hívőket a törvény hatása alól, illetve kiterjesztette az üdvözülés lehetőségét minden emberre, nemcsak a kiválasztott népre. Az alaptörténetet aztán szorgos kutatók tovább mélyítették, viták, küzdelmek és felelősségteljes munka révén intézményt építettek, a különböző korok kihívásaira válaszolva újabb törvényeket fogalmaztak meg.

Az így elkészült hatalmas szellemi és társadalmi konstrukció az emberi lét minden területére kihatott, és általa a világ az ember számára stabillá vált. A gépezetbe mégis homok került, a fogaskerekek recsegni kezdtek, és egyre többen bírálták az immár megöregedett, gyakran visszaélő, és kezdeti tisztaságát elvesztő épületet. Egy új eszköz, az objektív, mindenféle előzetes megkötöttségtől független kutatási módszer alakult ki, amit tudománynak neveztek el. Ebben az egyedüli döntéshozó tényező a logika alapján működő elme, amely kísérletezéssel, kutatással, következtetések levonásával látott a világ magyarázatához. Az új csodaszakozt aztán a Biblia felé fordították. Történészek, nyelvészek, társadalomkutatók, régészek, antropológusok és megannyi más szakember látott hozzá, hogy az egybeprézelte mű rétegeit elválasszák egymástól. Aprólékosan, hangyaszorgalommal válogatták el egymástól a szavakat,

különítették el a rétegeket, miközben egyre inkább bizonyossá váltak, hogy soha az eredeti háromszáz méteres tornyot maradéktalanul nem lehet visszaállítani. Mégis: fáradozásuk nem volt hiábavaló! A figyelmes munka meghozta gyümölcsét. A lapok megszólaltak, elveszett, ismeretlen elképzelések, világszemléletek, kontextusok kerültek napvilágra. A stabilnak tűnő alaptörténet lassan kezdte elveszteni monolitikus jellegét, és a lapok között viták, az egyértelműségtől távol álló véleménykülönbségek, kisebbségi meglátások uralomra kerülése és sokak által vallott gondolatok eltűnése sejlett fel. Az eredmények hatására egyre többen kezdték megkérdőjelezni a megcsontosodott alaptörténet bizonyos részeinek fenntarthatóságát. Kiderült például, hogy az eredendő bűn gondolatát a zsidóságon belül csak néhányan vallották, valamikor az időszámítás fordulója előtt nem sokkal; hitrendszere kiindulópontjává és ezáltal alapvető fontosságúvá Pál tette azt. Vagy az, hogy a Messiás várása – bár valóban része volt az ószövetségi nép egyes rétegei vallásosságának – távolról sem töltött be olyan központi szerepet, mint azt korábban gondolták. Kiderült, hogy az Újszövetség szerzői közül nagy valószínűség szerint senki sem ismerte személyesen a Názáreti Jézust, hogy maguk az evangéliumok nem biográfiai, hanem hitébresztő jellegű művek, amelyek – az ókori íráselmélettel egyetértve – valós történeteket szabadon elegyítettek mítoszokkal, eseményeket és mondatokat helyeztek különböző kontextusba annak érdekében, hogy szándékukat nyilvánvalóvá tegyék. A sort hosszan lehetne folytatni, de elégedjünk meg néhány kiragadott példával.

Ránk, magyar unitáriusokra ez a tudományos folyamat átalakító hatásúnak bizonyult. A tudományt és vallást kibékítő szándék a 19. század közepére radikálisan és máig tartóan meghatározta teológiánkat. Míg az 1800-as évek elején még minden unitárius káté Jézus fogantatását a Szentléleknek tulajdonította, a század hatvanas éveitől egyre többször Józsefet nevezik meg a Názáreti apjaként. Ugyanígy korábban egyetlen hitelvi munka sem akadt fenn a testi feltámadáson, idővel – mint olyat, ami ellentmond a természeti törvénynek – elvetették. Szintén ebben az időben vált széles körben elfogadottá az a gondolat, hogy az unitárius ember számára valóban a Biblia az alap, de nem annak betűje, hanem szelleme, amivel teológiánk felszabadítani kívánta magát a gyakran elfogadhatatlan társadalmi helyzetek értelmezésének nehézségétől. A kijelentés az emberi kultúra szűrőjén keresztül hat – mondták –, ami azt je-

lenti, hogy a vallásban is látnunk kell a fejlődést. A Szentírást nem lehet maradéktalanul, szóról szóra elfogadni, csak úgy, ha lehámozzuk az igazságra koronként rárakódó „emberi tényezőt”. Ez egyben azt is jelenti, hogy a korral az istenkép is fejlődik, az Ószövetség despotikus és önkényes urától Jézus minden gyermekét szerető atyjáig. A változások mind tudományosan megalapozottak voltak, amelyek „tisztábbá” tették a vallást. Nyilvánvalóvá vált viszont az is, hogy az ilyenfajta vallásosság megéléséhez ismerni kell nemcsak magát a kondenzált, egybepréselt Bibliát, hanem a szakemberek által felfeszített hátteret, kontextust is. Az oktatás nélkül a vallás könnyen a babonaság kátyújába zuhanhat – vélték, s egyben remélték, hogy eljön majd az idő, amikor az emberiség minden tagja ismerni fogja ezt a bővebb igazságot, illetve ennek nyomán cselekedni fogja a jót, művelni a szépet és szomjazni az igazat.

Felemelő volt azoknak az embereknek a törekvése, akik a vallásosságot ilyen alapokra kívánták hozni. Munkájuk jó gyümölcsöt termett, ami a hitet immár nem tette az értelem ellenlábasává, hanem a kettőt egységbe fonta. Egy kulcsfontosságú dologgal viszont mégis adósunk maradtak, és e hiányosság talán részben elvezetett oda, hogy a huszadik század folyamán kialakuljon a fentebb vázolt válság, ami aztán az én világomban is vihart kavart. Mégpedig azzal, hogy a régi nagy, alapvető történet helyére, amit számos ponton bíráltak, nem helyeztek egy olyan újat, amely immár tartalmazza felfedezéseiket. Más szavakkal: valóban elvégezték a kritikai munkát, felfedték a rejtett igazságokat, és feltárták azt, amit a szem első látásra nem fogott fel, ezáltal egyben feldarabolták a keresztény hagyomány megkeményedett láváját, de rendszeres, megjegyezhető és erőt adó újabb történetet nem mondtak.

Persze ezt a hiányosságot nem kell hanyagságuk számlájára írni! Valószínűbb, hogy egy dogmává merevedett rendszert nem akartak felcserélni egy másikkal. Szemléletesebben: ők darabokra szedték a keresztény tan szerkezetét, az alkatrészeket megpucolták, a hibás vagy haszontalan részeket kicserélték, a gép működését optimalizálták, a szereléshez szükséges eszközöket előkészítették, de az összerakást már nem végezték el. Így minden darab működőképességének indokoltságát ki kell következtetni, el kell magyarázni, meg kell érvelni, a kezdetektől. Azaz indulhat az írás elején felvillantott magyarázkodás és a bizonytalanság.

Megújuló mítoszok

A kérdés tehát, ami egyre égetőbben körvonalazódik, az, hogy újra lehet-e mondani ezt a keresztény történetet a tudományos kutatások figyelembevételével. Létezik-e olyan koherens történet, amely legalább annyira összhangban van a Biblia kánonjával, könyveivel és történeteivel, de úgy, hogy érvényesíti mindazt, amit tudunk az adott korokról, gondolkodásról és írásbeliségről. Azaz létezik-e posztmodern keresztény mítosz?

A mítosz ebben az esetben nem mesét jelent, hanem olyan történetet, amely magyarázza az ember, a világ, a társadalom eredetét, értelmét és célját. Lényegében a mítoszok körülöttünk és általunk élnek, soha nem volt és nem is lesz olyan emberi közösség, amelyben ne hatnának. A mítoszok alapsajátossága, hogy világos keretet teremtenek az emberi életnek. A mítosz élete pont addig tart, amíg akadnak olyan személyek, akiknek az életében az adott mítosz valóban releváns helyet foglal el. A hérodotoszi kozmogónia halott mítosz, ugyanis senki sincs immár, akinek az élete az általa leírtak szerint szerveződne. Helyette viszont igen csak elevenen él az a mítosz, amely szerint világunk egy ősrobbanásnak köszönhetően alakult ki. A ma domináns mítosz az anyag és az élet evolúciója, az alátámasztó ismeretelméleti keret (ami miatt az adott mítoszt igaznak tartjuk) a tudomány. De ugyancsak (még) élő az amerikai álom, az önmagát megvalósító ember (*self made man*) története.

A huszadik század elején – a hagyományos keresztény mítosz válságának fentebb leírt korában – pontosan amiatt került elágazás elé a világunk, mert a tudományos gondolkodás feltárta az alaptörténet fenntartathatlanságát. Aztán egyesek bebarikádozták a „hívők” bunkerébe, ahol a kiválasztottság-tudatukat megélhették, mások új mítoszok keresésére indultak. Mi, magyar unitáriusok, kicsit relikviaként – sajátos történelmünk miatt – megmaradtunk a köztes állapotban, ami elég komoly kihívásokkal szembesít. Ám köztes létünk lehetőséget is rejt, ugyanis nekünk alkalmunk adódik arra, hogy bejárt utakat értékeljünk, elemezzünk, sőt újakat törjünk.

Mielőtt immár nekilátnék, hogy vázoljak egy elképzelést a fentebb ismertetettekkel kapcsolatban, álljon itt még két megjegyzés! Utaltam rá korábban, hogy a mítoszalkotás modernista megfogalmazásának egyik fő akadálya talán pontosan az volt, hogy egy dogmatikai rendszer he-

lyébe ne helyezzenek egy újabb hasonlóan merev struktúrát. A 21. század alapvető tapasztalata – amit az előtte valótól örökölt – a nézetek pluralitása. Az egy keresztény mítosz helyett a sokféle felfogás párbeszédének kell érvényesülnie. A hamarosan felvázolandó rendszer nem törekszik kizárólagosságra, hanem inkább meghívás a párbeszédre, lehetőség arra, hogy gondolatot ébresszen. Fontos továbbá kiemelni, hogy bár e leírás – a műfaj adta korlátok miatt – meglehetősen elnagyolt, vázlatos, a benne foglalt állítások tudományosan igazolható voltát e sorok írója szavatolja.

Egy sikeres mítoszteremtő

A kereszténység alaptörténete, amely az (eredendő) bűn – a krisztusi áldozat általi megváltás – üdvözülés tengelyén mozog, jelenlegi tudásunk szerint Pál apostolnak tulajdonítható. Ő volt az, aki kora zsidósága egy kis csoportjának eredendő bűnről szóló gondolatát rendszere alapjává tette. Az ember rosszá vált természete miatt – mondta a pogányok apostola – az üdvözülés nem valósítható meg sem a Törvény betartása, sem a jó cselekedetek révén. Ennek egyedüli útja elfogadni Krisztust, és újjászületni benne, a Messiásban, aki nem más, mint Jézus. Az ő halála és feltámadása nyújt kiutat az őt elfogadók számára az üdvözülés és az Istennel való megbékélés felé. Aki Krisztus helyettes elégtételét elfogadja, az egyben újjászületik. Léte gyökeresen átalakul, azaz Krisztus tagjává válik. Ezt az alapelképzelést kisebb-nagyobb mértékben bedolgozták az evangélisták is műveikbe, amelyek más-más súlyponttal és céllal, mindig egy konkrét gyülekezet szem előtt való tartásával fogalmazták meg örömmüzenetüket. Ők úgy rendezték el a rendelkezésükre álló írott és szóbeli anyagot (Jézusnak tulajdonított mondások, gyógyítások, találkozások és események), hogy partikuláris mondanivalójukat kiemeljék, ám írásuk „mélyrétegeiben” jól kivehető a páli hatás. A rengeteget fáradozó és író apostol olyan mély nyomot hagyott az Újszövetségben, hogy – néhány kivételtől eltekintve – hatása meghatározóvá vált a kereszténységre. Ám Pál kiindulópontja csak részben igazolható az általa használt hagyományból. Rendszere leginkább vérző sebe pont a kiindulása, azaz a bűnbeesés története, illetve annak az egész emberiségre kiható jellege. Ha ettől az ószövetségi hagyomány alapján nehezen fenn-

tartható ponttól eltekintünk, a bibliai alapon álló mítosz teljességgel újramondható, csak alapvető tengelye változik meg.

Az öntudatra ébredés mítosza

Induljunk hát az édeni események új fényben való értelmezésétől! Az első lényeges megjegyzés, hogy a történetben sehol nem esik szó – nem-hogy az eredendő – de semmiféle bűnről. Ebben a történetben másról van szó! Lényege az ember öntudatra ébredése, azaz a teremtés betetőződése. Az Úr megteremti az embert a föld porából, az élet leheletét leheli orrlíkába, majd minden élőlényt eléje visz, hogy nevet adjon azoknak. Az ember tehát szellemi képességének teljes birtokában van: ért, dolgozik, nevet ad mindennek. Egyetlen tulajdonsága hiányzik: a jó és rossz ismerete, azaz öntudatra ébredése. A történet egyik fontos eleme az, hogy az ember legjellegzetesebb sajátossága erkölcsi ismerete, azaz a jó és rossz tudása. Ám csak az képes a jót a rossztól megkülönböztetni, aki empátiával közeledik a másikhoz, aki azért nem árt, mert tudja, hogy ártó szándéka fájdalmat szül. Ez a képesség viszont csak az önnön létének tudatára ébredt lényben lelhető. Ez az embert teremtő önreflexió beszédes példája, hogy a „gyümölcsévés” után az emberpár első tapasztalata saját meztelenségük felett érzett szégyen. Az öntudatra ébredés viszont megteremti a választás lehetőségét. Az ember döntéseit szabadon hozza, ám azokért egyedül csak ő felel. És ezzel az öntudatra ébredéssel az ember létezése teljesen megváltozik. Egyfelől a visszatérés lehetősége nélkül kiszakad a természeti, öntudat nélküli világból, azaz az Édenből, másfelől rádöbben mindennapi munkájának nehézségére, és lelkébe költözik a biztos elmúlás ténye. Az Úr öntudatra ébredés utáni szavai nem ítéletek, hanem a tények felsorolása: mivel ezt az utat választottátok, immár nem tehetitek, hogy ne lássátok arcotok verítékének folyását, a mindennapi élet nehézségét, és a halál tényét.

Az édeni események után az ember egyedi lénné válik. Biológiailag a teremtett világ része, de ébredő tudata kapuján keresztül egy vadonatúj világba, az egymást érő, egymással táncoló érzések és gondolatok világába lép. E kettősség pedig szorongást és vágyat szül. Az ember szorong, mert biztos otthonát nem leli, és létezése ki van téve a bizonytalanságnak, de érzi, hogy létezik egy magasabb rendű beteljesedés, amit viszont megnevezni, megélni nem tud.

Az ember különleges állapotát bizonyítja az édeni események utáni hasonlósága Istenhez. Potenciálisan az ember és Isten közötti különbség a korlátozott létezésben merül ki. Az ember – öntudatra ébredése után – majdnem olyan, mint az Isten.

Itt áll tehát az első emberi család, az Édenen kívül egy kietlen, de beépítésre váró szellemi, társadalmi világ kapujában, ismerve a jót és rosszat, a fáradság sós ízét és retteget az elmúlás bizonyosságától, de bűnről mindeddig szó nem volt. A vétek ezután lép a színre, Kain és Ábel története révén. Az első bűnt nem Ádám vagy Éva követi el, hanem elsőszülöttük. Ő az, aki a döntéshelyzetben először hallgat a belülről sutogó hangra, és engedi, hogy az irigység démonja eluralkodjon rajta. Az Úr immár nem gátolja meg a rossz bekövetkezését, mert az ember döntött, az öntudatra ébredést, ezzel együtt a választást, a rossz lehetőségét is felvállalja. Isten csak rámutat a rossz következményre, ha ennél többet tenne, az embert bábujaává degradálná.

Az Isten és ember közötti viszony immár egészen más módon valósul meg, mint korábban. Isten szövetséget ajánl fel az embernek, azaz újra rámutat az ember különleges voltára, egyediségére, méltóságára, fontosságára. A Sinai hegynél megkötött szövetség a Szentírás egyik kulcspilánata, mert rámutat arra a közelségre, ami ember és Isten között van. Hiszen kinek ajánlunk fel szövetséget? Nyilván annak, aki megérti, felfogja és méltó arra, hogy vele ilyen szerződés, kölcsönös ígélet létrejöjjön. Lehet az embernek bármilyen kedves valamelyik háziállata, de azért nagy örültség lenne bárki részéről, ha kedvenc kutyájával szövetséget kötne... Az Úr viszont nem úgy tekint az emberre, mint egy akármilyen alkotására a művész vagy a mérnök, hanem már-már egyenlő félként, partnerként, sőt – erről se feledkezzünk meg – kedveseként, szerelmeseként kezeli. Innentől kezdődően az Ószövetség ennek a szövetségnek az utóéletét követi.

A Törvény viszont nem elég. Az ember szomszár saját létezésének beteljesülése iránt folyamatosan jelen van. Az ember kettős antitezisben él. Egyfelől a környező természettel, másfelől a szellemi világával, amelynek horizontján túl ott van a beteljesülés, az Istennel való élés derengő ígérete. Az Úr hívja, várja teremtményét, hogy immár valahogy nőjön, fejlődjön oda, hogy befogadja, megértse saját léte kiteljesedésének módját.

Végül, az idő teljességében ez a gyönyörűséges találkozás meg is valósul egy egyedi ember élete és tanítása által. Jézus az, aki a Törvény szava mögé tekintve végre nevet ad annak, amit előtte csak sejtettek. Az Isten és ember közötti viszony alapvető erőtere a szeretet, amely leginkább a szülő–gyermek analógiája által szemléltethető. Amint a gyermek maradtalanul rábízta magát szülője gondviselésére, úgy az embernek is rá kell bíznia magát Isten közelségének megnyugtató közelségére. Ha ez a szeretet szárba szökken az emberben, akkor nincs már szükség a Törvény betűjére, hiszen szelleme ettől válik valósággá. Ez a szeretet az, ami egy sajátos létet teremt, amit Jézus Isten országának vagy királyságának nevez. Persze, ettől az ember biológiai létezése nem változik meg, születünk és meghalunk, de a rövid földi élet rendjén immár lehetővé válik a lét beteljesedése, azaz Isten országa megélőjévé válni. Az üdvözlés nem egy halálon túli esemény, nem is tekint a világ végére befejeződésként, mert az itt és most, minden egyén életében valósággá válhat. Aki ebben a teljes szeretetnek a bűvkörében él, az megszabadul a szorongástól és a vágytól, hiszen kibékül a földi valóságával és állapotával, és harmóniát lel a szellemi, gondolati világában is. A jézusi tanítás nagyszerűsége pont abban rejlik, hogy e három világot – a természetet, azaz Édent, az emberi köztes léteezést, valamint a megfoghatatlan gondolatok, tapasztalatok dimenzióját, más szóval szellemi világot egyesíti és kibékíti a szeretet egyetemes és harmonikus kapcsolata révén. Ez pedig az örök élet...

Pál kétségtelenül ráérezett minderre. Ez a nagy misztikus gondolkodó tudta, hogy a Krisztussal való találkozás milyen mélyen átalakítja az életet, érezte, hogy milyen csodálatos béke a Krisztusban való élés, sőt még a szeretet fontosságára is rájött. Felróható tévedése talán abban található, hogy a kiindulásba beleoltotta a bűn kérdését, bár ott annak nyomát sem leljük, annál inkább az öntudatra ébredését.

Mit jelent tehát keresztény embernek lenni? – tehetjük fel a záró és alapvető kérdést. Először felismerni sajátos, Istenhez oly igen hasonló mivoltunkat, aminek kiteljesítésére a lehetőség minden ember számára adott. Öntudatra ébredt lények vagyunk, akiknek még a rossz elkövetésének a kiváltsága is megadatott. Két világ polgáraként életünk egyértelmű célja az élet halállal végződő tényének a megértése, a béke megtalálása, azaz a szorongás és vágy feloldása. Ennek útját számunkra Jézus mutatta meg, aki az Isten és emberszeretet révén felismerte az élet kiteljesedésének a lehetőségét.

Itt van tehát egy potenciális mítosz. Egy történet, amely arra próbál választ adni, hogy mi e földi lét értelme, és hogyan élhetünk teljes életet. Keresztény és bibliai, de figyelembe veszi azt is, amit a tudomány mond. Nem törekszik kizárólagosságra, csak arra, hogy releváns és hihető legyen e korban.

Edvard Munch: Ádám és Éva

A MŰVÉSZETRŐL MINT A VÉGZETRŐL

Mert a tehetség kevés. Az értelem is kevés. A műveltség is kevés ahhoz, hogy valaki művész legyen. Mindehhez végzet kell, melyet nem lehet félreértetni, s melyet semmiféle emberi erő vagy szándék nem tud megmásítani. Minden műfajban sok a tehetséges ember, akik szerencsés pillanatokban, tehetségük, elmélyülésük, komolyságuk erőfeszítésével végül is hasznosat, néha ritkát és gyönyörűt alkotnak. Így áll össze műnek a világirodalom vagy a festészet, a zene egésze. De ezek az emberek nem alkotók, csak végrehajtók; mert nincs végzetük. S ha véletlenül orvosi vagy mérnöki pályára tévednek, akkor is tehetségeset és hasznosat alkotnak majd. De a művész, az igazi, nem „tévedhet” semmiféle pályára, s nincs olyan történelmi vagy helyzeti erő, mely eltéríthetné feladatától; nem lehet más, csak író vagy festő, vagy zenész. Aki így művész, annak végzete van. Ez a legtöbb.

(MÁRAI SÁNDOR: *Füves könyv*)

A KOLOZSVÁRI TÚZVÉSZ

Amint ápril 22-ének forró, rekkenő délutánján [...] a szűk és többnyire összehalmozott faépületekből álló vízszegény hosszú-szappan-utcában egy ház meggyúlt, pár perc alatt villámgyorsasággal áradt szét a pusztító lángtenger minden irányban, úgy hogy a 8–10 lépésnyi széles utcákon s a 20–30 négyszögölnyi területű udvarokon vagyonmentésről alig lehetett szó. Amit az udvarokról kimentettek, az utcákon égett porrá, s a pusztító elem alig hagyott időt reá, hogy a lakosok legalább pusztá életüket megmenthessék. [...] Egyszerre égett a hosszú-szappan-utca északi sora egész hosszában, déli sorának egy része, honnan a tűz kihatott a belső-magyar-utca északi sorának alsó részére; lángban állt a kurta-szappan-utca keleti sora is a tűzoltók őrtornyáig, a torony egész környezete magától a toronytól kezdve a Tauffer-hídig és innen a kőfal mentén vissza a hosszú-szappan-utca keleti szegletéig. A mi pedig e nagy négyszögben közbül esett, az óriási lángtenger pusztító özönében egyszerre, alig pár óra alatt enyészett el a föld színéről.

A borzasztó veszély közepette nagy forgósél támadván, az égő zsinde-lyeket a belvárosból a kültelkekre is átrepítette, s a tűz fészektől mintegy ezer lépésnyire a Nagy-Szamos déli során élesztett új veszedelmet. Itt néhány épületet szintén elborított a láng, onnan egyenes irányban észak felé tartván, ismét mintegy ezer lépést ugrott át a tűz és a széles Szamos túlsó partján a hídelvei városrészben az új-utca és külső-király-utca szegletéből

kétfelé terjedt s ott is jelentékeny pusztítást vitt véghez. A romboló elem ez alatt a belvárosban kegyetlen dolgokat művelt, lángba borítá a tűzoltólaktanya összes épületeit és az egész környék felett uralkodó tűzoltó-őrtorony ablakain rémesen okádta szerteszét a lángot és a tűzszikrákat. [...]

A belső-magyar-utca háta mögött lévő egész terület a végpusztulás szívrendítő látványaként tárult azok elé, kik a veszedelmet az unitáriusok templomának tornyából szemlélték.”

Vasárnapi Ujság, 1876. május 21.

EGY KIS GÖRÖG MITOLÓGIA

I. e. 700 körül végezte el Hésziodosz a görög mitológia összefoglalását *Theogonia* című művében. A munkát Trencsényi-Waldapfel Imre ültette át magyarra. Hésziodosz szerint az első isteni létező KHAOSZ volt.

Helyezzék el a megadott szavakat a mellékelt hálóban, utána másolják át a számozott négyzetekbe került betűket az alsó kis hálóba. Ha jól dolgoztak, a szürkített sorokban-oszlopokban az *idő*, az *ég*, a *föld*, a *szerelem*, a *sötétség*, a *gazdagság* és az *éjszaka* isteneinek-istennőinek a nevét kapják megfejtésül, az alsó kis hálóban pedig a *Theogonia* magyar fordításának a címe alakul ki.

2 betűsek: AV, ÁL, IE, KZ, NÉ, OK, RO, ST, UZ, ÜV

3 betűsek: ASE, ÁRU, BAB, BÉG, BÓK, IDO, NOX, ORO, PIN

4 betűsek: ADÓZ, ALÁZ, AZAZ, BÁRÓ, FÚRÓ, FUTÓ, GÁLA, GÚLA, IGOR, ITAT, LÁTÓ, MALI, NASA, NÓZI, OKOS, OLAF, OLIV, ONÁN, ORAN, SRÓF, TATA

5 betűsek: APAGE, ÁTADÓ, IGÁZÓ, KRIMI, LAGOS, RONIN, ZSÓKA

6 betűsek: ÁRADÁS, MATATÓ, OPÁLOS, OSONÁS, RAPORT, SO-ROLÓ, SZIVAR, TAGADÓ

7 betűs: LÁZITÁS

8 betűsek: OKOSODÁS, RAGADOZÓ

9 betűs: ODASIMULÓ

HEGESO SÍRJA

Egy görög emlékre

A kedvesem kétezer éve alszik,
kétezer éve meghalt s vár reám.
A neve Hegeso. – Lábhegytől arcig
márványszínű – s komoly görög leány.

Élő, habár lehelle se hallszik
keble átduzzad ráncos khítónán
Fürtös fejében ki tudja mi rajzik?
Ül meghajolva. Méla. Halovány.

Előtte állva szolgálója tartja
rabszolgány, a drága ládikát,
amelyből ékszereit válogatja.

Talán azt nézi (lelkem bús reménye!)
melyikkel ékesítse föl magát,
ha megjövök majd én, a vőlegénye.

SAROKCSOKROS KONTYOSSZÉK

*Ritkaságszámba megy manapság, hogy egy család négy és fél évszázadra tudja visszavezetni származását. Az azonban még inkább pártját ritkítja, hogy egy ilyen család az ősei mesterségét nemzedékről nemzedékre megőrizze, művészi szinten gyakorolja. A Magyar Örökség díjas **Sütő István** bútorfestő és fafaragó vall múltról és jelenről, hagyományról és eredetiségről. Az interjút a szerkesztő készítette.*

Sütő Olga Borbála, Sütő Béla József, Sütő István, Sütő Gábor Csaba, Sütő Jusstina és Sütő Levente Lehel a Magyar Örökség díjjal, amelyet 2015-ben vettek át

– *Vargyas elsősorban festett és faragott bútoraíróként ismert. Elmondanád röviden a tudnivalókat a népművészeti ágakról?*

– Elég nehéz erről röviden beszélni, de megkísérlem. A faragott és festett díszítés a magyar nép szép iránti igényének megnyilvánulása. Igényük volt a szép környezetre. Talán gazdagabb volt a lelkük ezeknek az embereknek, mint a mai szürke minimalistáknak.

– *A Sütő család sok-sok nemzedékre visszamenően a bútorfestéssel foglalkozik. Jelenleg ki ápolja tovább a hagyományt? Beszélnél a családotörténetéről?*

– Jelenleg öten visszük tovább a családi mesterséget: édesapám, nagybátyám, a két öcsém és én, de már itt iparkodik a következő nemzedék is. Családunk története 1568-ig vezethető vissza, a számunkra, erdélyiek számára oly fontos évig. Ekkor érkezik Vargyasra Fiafalváról két Sütő mesterember ács- és asztalosmunkákat elvégezni a Daniel udvarházánál. Azóta 15 nemzedék folytatta mesterségüket, megfejezve azt a bútorfestésével is.

– *Térjünk rá a festett bútorkra! Milyen sajátosságai vannak, hogyan lehet felismerni a Sütők készíttette bútorkat? Nyilván ezúttal érdemes szót ejteni a vidék jellegzetes forma- és színvilágáról is.*

– Bútort sokfelé festettek Erdélyben. A fontosabb magyar és szász bútorfestő központok munkáitól elég könnyen meg lehet különböztetni családunk munkáit, a közelebbi székely tájegységek bútoraival már jobban rokoníthatóak a mieink, itt már sok apróság a döntő. Nem is annyira a mintakincs a meghatározó, habár az is árulkodó (ilyen lehet például a tulipán dominanciája), de inkább a díszítés szerkesztése, a felületek beosztása, tagolása az árulkodó. A legegyszerűbb persze az, ha írja a darabon a készítő nevét, üknagyapámtól errefele már felírták neküket.

– *Milyen hagyományos tárgyakat, bútorkat készít a család?*

– Első sorban ládákat, majd saroktécát, székely asztalt, kontyos székeket, tálasokat, de sok apróságot is. Ezek mellett meg kell említeni a számtalan templomi berendezési tárgyat, kazettát is, de a kopjafákat és székelykapukat is.

– *Van-e felkérés újszerű bútorok, megoldások megvalósítására? Milyen emberek értékelik, vásárolják meg a festett bútorokat?*

– Van eset, hogy a régi szellemiségében új darabokat kell készíteni. Példának okáért, ha egy konyhát festett bútorral szeretne valaki berendezni, akkor a mosogatókagyló-aljat is el kell készíteni. Az ilyesmi azonban ritka, s amennyiben lehet, igyekszem ezeket kerülni, s a hagyományos tárgyakra tenni a hangsúlyt.

Az utóbbi időben nagy öröömre megélénkült a helyi érdeklődés a bútoraink iránt, ami azért jó, mert ez a hagyaték elsősorban minket illet, mi kell a leginkább értékeljük, megéljük.

– *Beszélnél a hagyományos technikákról, amelyeket alkalmaztak régen? Ma milyen módszerek, eszközök váltották fel a régiek megoldásait?*

– A bútorok készítésénél modern asztalos gépeket is használok, viszont ahol a darab megköveteli, például ládák sarkainál, ott hagyományos, kézi „farkasfogazást” alkalmazok. Festékeink is a hagyományos családi recept alapján készülnek, a festés szabadkézi, csak a tükörbetétek körvonalait szoktam megrajzolni.

– *A tehetségen kívül mire van szüksége egy bútorfestőnek? Mi teszi mesterré, művésszé a bútorfestőt?*

– Szoktam mondogatni, hogy a bútorfestés összetett szó, az első rész benne pedig a bútor. Az, ha nem hagyományos, nem odavaló, akkor már helyből bukott a dolog. Másodszor pedig a mintakincs, a minták szerkesztése is ugyanolyan fontos. Lehet tehát szép pipacsokat festeni kínai balsafa dobozkára, nincs azzal semmi baj, de ne nevezzük azt székely bútorfestésnek.

– *A 21. században milyen kihívásokkal szembesül egy, a hagyományokat továbbvinni akaró népművész? Hogy látod a jövőt?*

– Jelen pillanatban ugyanaz a gond, ami a pozitívum is: a növekvő kereslet, mert emiatt sokan beléptek a piacra, akik csak pénzkereseti lehetőséget látnak a bútorfestésben, s pénzért bármit elkészítenek. Most már nemcsak másolják, hanem hamisítják is tárgyainkat, ami ellen a közeljövőben muszáj lesz fellépniünk. Na de volt már nehezebb is, az első világháború csaknem eltüntette a vargyasi Sütő családot, őt Sütő fiatalember neve olvasható a vargyasi hősi emlékművön. Ha tehát Isten és a nagyha-

talmak akaratából béke lesz, én bizakodó vagyok, hogy a négy fiam, öcsémék két fia is tovább tudja majd vinni a családi hagyományt, s ha az apadást meg lehet állítani, talán még megrendelőik is lesznek.

Kelengyészláda

Vargyasi festettbútoros szobabelső

A VARRÓTŰ ÉS AZ ECSET VARÁZSA

Az árkosi Nagy Irén keze alatt csodálatos hímzések, varrottasok, székelyruhák, csipkék születnek, de a bútorfestés rejtelméi is érdeklik. Tehetségét ismerik barátai, szűkebb közössége. Az interjút Biró Annamária készítette.

– Kérem, meséljen egy keveset magáról, családjáról!

– Nagy Andrásné született Vánca Irén vagyok. 1951. november 21-én születtem Árkoson. Ma is itt élünk és tevékenykedünk férjemmel, négy unoka büszke nagyszüleiként. Nyugdíjas éveinket aktívan éljük meg, a rendszeres templomlátogatás mellett tagjai vagyunk mindketten a Régeni Áron dalárdának, jómagam rendszeresen részt veszek a nőszövecsi találkozásokon, eljárunk színházba vagy különböző előadásokra, valamint az otthoni munka mellett mindig jut idő alkotni, amit szívvel-lélekkel végzek.

– *Hogyan és mikor került kapcsolatba a népi díszítőművészetekkel? Melyek ezek?*

– Apai nagymamám is sokat kézimunkázott, de leginkább fehérneműket varrt. Nála találkoztam először a népi díszítőművészetekkel. Aztán 16 éves koromban egy évet jártam Sepsiszentgyörgyre egy idős varrónőhöz, ahol mindenféle varrást és szabást tanultam, ott ismerkedtem meg a népi ruhák készítésével. Ez 1966-ban volt. Még 1975-ben megtanultam a gépi hímzést, amit nagy szeretettel végzek most is. Megtanultam horgolni is, amit akkor végzek, amikor egy kis pihenésre vágyok a varrás vagy hímzés közötti szünetekben. Körülbelül 10 éve kerültem kapcsolatba a népi bútorfestéssel, ez a legújabb díszítőművészet, amelyet folyamatosan igyekszek elsajátítani Pál Tünde bútorfestőtől.

– *Irénke néni, megkérem, sorolja fel azokat a tevékenységeket, amelyeket jelenleg végez!*

– Jelenleg fehérneműket, zászlókat varrok és hímzek, székelyruhákat varrok, abroszbetéteket horgolok, valamint bútorfestéssel is foglalkozom.

– Ön szerint fontos, hogy tovább éltsük a népi díszítőművészeteket?
– Nagyon fontosnak tartom, hogy amit őseinktől örököltünk, azt továbbadjuk unokáinknak. Hisz ők is arra törekedtek, hogy mi is részesüljünk abból a szépből, amit ők alkottak. Én remélem, hogy nem megy veszendőbe őseink hagyománya. Örülök, amikor a kisunokám horgolótűt vesz a kezébe, vagy elkéri a festéket és az ecsetet, és egy falemezre megpróbálja ráfesteni a népi motívumokat, mert ez azt jelenti, hogy egy kicsit már „meg van fertőzve” és lesz, aki továbbadja az utókornak, ha mi már nem leszünk.

– Van-e igény napjainkban a népi díszítőművészetekre? Ha igen, kik azok, akik inkább igénybe veszik?

– Igény van rá, úgy látom, egyre több. Leginkább azok igénylik, akik szeretik a népi kultúrát és ezzel együtt a szépet.

– Szokta-e értékesíteni a munkáit?

– Értékesíteni a székelyruhákat szoktam, mert ugye azok rendelésre készülnek és nem egy-két napi munka van velük. Varrottasaimat és a festett tárgyakat általában elajándékozom, hisz örömmel tölt el, hogyha sok helyre eljut az általam készített ajándék. Barátaink által az „alkotásaim” eljutottak már Magyarországon kívül Belgiumba, Hollandiába, Horvátországba és az Amerikai Egyesült Államokba. Lelki örömet nyújt, amikor visszajeleznek, hogy mennyire tetszik az, amit csinálok, és ez többet ér minden pénznél.

– Voltak-e kiállításai munkáiból?

– Két alkalommal volt kiállításom falunapok alkalmával, egyik szülőfalumban, Árkoson, másodszor pedig egy magyarországi tele-

pülésen, Magyarbánhegyesen. Idén Árkos egyik testvértelepülésén, a szintén magyarországi Bátán a Keszegfesztivál alkalmával állítottam ki a székeyruhákat és kisebb festett tárgyakat. A festett tárgyakat a kiállítás után elajándékoztam ottani barátainknak. Ekkor átutaztunk Horvátországba, emlékül ott is maradt egy kisebb ajándék. Szívesen ajándékozok, mert örömmel tölt el, hogy emléket tudok hagyni magam után.

– *Kérem, említse meg legkedvesebb alkotásait!*

– Isten nevében meghímeztem az Árkosi Unitárius Nőszövetség, valamint a Régeni Áron dalárda zászlóit. A sepsiszentgyörgyi Váradi József Általános Iskola részére is én hímeztem az iskolazászlót, a helyi református egyházközség úrasztalára a terítőt. Bútorfestézetem legszebb darabjai a festett hálósobabútorunk egy komóddal kiegészítve, amelyet 2010-ben festettem.

– *Mit érez, amikor alkot?*

– Akár hímezek, varrok, horgolok vagy festek, mindig jóleső bizsergő érzés fog el, mindig nagy alázattal alkotok. Igaz, hogy ehhez kell egy nyugodt családi háttér, ami nekem, hála Istennek megadatott.

– *Isten adjon legfőképpen egészséget Irénke néninek, hogy még nagyon sokáig végezhesse az Istentől rábízott feladatokat és adja a Fennvaló, hogy tudását átadhassa unokáinak! Köszönöm a beszélgetést.*

VIRÁG KÖNNYE

Szép fehér színű tehen volt a Virág. Mintha örökké ünnepelni készülne, messziről világított a tehenek közt. Felfelé koncsorodó szarvai közt díszelgett egy piros folt, mutatta, elől van neki is a feje, hiába mondják olyan sokatmondóan: fehérmarha vagy egyszerűen, hogy még sértebb legyen, marha. Virág jámborabb volt a ma született báránynál, zöld fűvet téptünk a sáncmartról, a kezünkől etettük vele, hogy ő is észbe vesse mindenkorra, a mienk. Szerettük. Nagyapám is csak jót mondott róla. Ez annál is nagyobb csoda volt, hiszen mérges ember lévén, nem kucsmált sem embert, sem állatot. Nem volt valami nagy szerencse a keze közé kerülni! Erre az egy tehenre nem haragudott meg soha, szinte kényeztette, olyan szépen biztatta: – Hí, Virág, ne! –, hogy repdesett a szívem örömében, amikor hallottam, s képes lettem volna a világból kifutni egy szuszra, ha engemet is így biztat, ennyi megértő gyöngédséggel. Büszke is volt, hogy ő tanította járomba, nem holmi tehenhóhér, Meg is járta a barázdát, nem maradt az eke után vétkes a föld, hogy gabona helyett ágáló labodát teremjen.

Gyermekjáték volt, amikor ő került a barázdába, biztathatta a társa, aki anyáról édestestvére volt, nem lépett volna ki a barázdából egy jászol sarjúért sem.

– Figyelmeztessd azt a hízbalit – csattogott hátulról nagyapám utasítása, ahogy Szent György hetében, a legjobb tavaszi vetőhétben megborozdoltuk a hegyoldalhoz tapadó, pántlika alakú szántóföldet a Cserében. Jámbort! A Virágot nem kellett soha. Ő volt, mondom, a barázdában járó angyal.

Agyba-főbe verhettem barna mogyorófa pálcámmal a Jámbort, meg volt rá nagyapám szóbeli engedélye, s többre nem is várhattam, cselekednem kellett már, ha díszből volt fejében a szem, s nem látta bot nélkül a barázdát.

– Ne! – próbáltam szép szóval is jobb belátásra bírni, de hiába, nem fogott azon sem bot, sem szép szó: született rossz volt, a nevét is csak úgy bitorolta, jogtalanul, mert hogyan lehet egy minden hájjal megkent teremtménynek a neve Jámbor, ha egyszer olyan rossz, mint a bűn.

A nap ki-kibújt a csipkézett szélű felhők mögül, számolta, hányszor veszek össze a szófogadatlan tehénnel, s mintha egyéb gondja nem is lett volna, meglegedetten göngyölítette mosolygós, kerek képét az útjába kerülő felhődarabba.

– Látod-e? – panaszkodtam a Virágnak, hátha sikerül neki jobb belátásra bírnia, megértetni a szófogadatlannal – jobb, ha egymást megértjük, nagyapám nélkül, mert ha ő is közbelép, könnyű folyik majd patakkal, kristálytiszta, akár a gyöngyszem.

Nem volt foganatja. Pedig Virág nem szidalmazással kezdte, ahogyan nagyapám szokta általában, képét barátságosan nyújtotta a Jámbor felé, reszelő nyelvével felnyalta társa homlokán a szőrt, nedves levegőt fújt a szeme közé bot helyett, de minden hiába. A következő pillanatban már bent bandukolt Jámbor a szántásban, s nagyapám csípős nyolcágú ostora mérgesen az inába harapott. Az ostor ne várt, nem tétozódott, mérgesen megreccsent felettünk ítéletszóként, s lecsapott. Könyörtelenül.

– Gyermekek, te! – elégelte meg nagyapám, amit a Jámbor művelt. Engem hibáztatott, mintha én készakarva húznám ki a tehenet a barázdából.

A kötelet szorosabbra fogtam, gyakrabban sóztam a Jámbor szeme közé a bottal. Így az ostor és a bot közé szorult. Forgathatta serényen, mint a gyík, düledt nagy szemét, nem kegyelmezhettem, én, a porszem se, akit a leheletével fújhatott volna el, ha nem számít az emberek közé, nem veszi természetesnek, hogy mindent el kell tűrnie már tőlem, hanem ismét csattan a nyolcágú ostor, s a nyoma ég a vastag bőrön is.

Roszkor született a Jámbor. A hadakozást is, amire kizárólagosan csak ő fizethetett rá, én untam meg hamarább, pedig ha szót fogad, egy egész szép munkanappal ajándékozhattam volna meg. Engedem, hogy mohón az édes zöld fűbe harapjon a föld végén, de túlságosan szabad lelkű volt ahhoz, hogy ennyit is elfogadjon, mint békés ajánlatot attól, aki erejét munkába fogni hivatott, tőlem, a nagyapám kénye-kedve szerint ugráló Babszem Jankótól, akiről látta, a gondolatát akarja kitalálni a nagyobbak egy árva jó szóért.

Eltúrte, hogy szidalmazzam nagyapám példájára, bottal üssem, ha nem bírom szóval, de szellemünkkel meg nem alkudott, pedig megértők tudtunk lenni, nagylelkűen fizetők, ha valaki kiérdemelte. Példának ott van a Virág. A Jámbor, a szófogadó Virág, az angyalnál angyalabb Virág, akiért szinte kár, hogy tehénnek született.

– Elnézőbbnek lenni? – villant meg a gondolat. – Isten ments! Ott van hátunk mögött nagyapám, legyinteni fog: „Semmire való ez a gyermek, azt hittem, többet ér!” – s nekem fájt volna. Nem tudommal nekem ne fizessenek, nem azért lesem el már az ajkáról a szót, villogjon inkább megvetően Jámbor két szeme, bánom is én...

Nagyapám az ekét nézte. Hasította az ígéretes tavaszban a zsíros, fekete földet. Kiforgatta a kövér csimmaszokat, hogy a cinkék kedvükre lakmározhassanak, legyen lakodalmuk, ne éhezzenek mint télen, vastagodjék cinegelábuk, ne legyenek világcsúfjai ingatag inakkal, amitől szinte reszket az ember maga is.

S az eke újra árulkodott: Nem vág pontos előarasznyit, darabos lesz a szántás, nem omlik meg, hogy meleg magágyba takarja a kukoricamagot.

– Ismét az a ... – dördült nagyapám hangja az eke szarvától.

Elhatároztam, egy kicsi szabadságot adok a Jámbornak, kedvére hadd kóricáljon, a szántástól ne túlságosan messze, lássa, neki is igaza lett, s hátha meggyőződik maga is, nem olyan munka a szántás-vetés, hogy félrefaraghasson mellette valaki...

– Te, te, jómadár! – kaptam észbe, s rántottam nagyot ijedtemben a kötélén –, jobb ezerszer, ha megérted, engemet sem szidatsz, másképp nem lehet, pontos ember fogja az eke szarvát, nem egy tehenet látott az már életében, kár ellenkezni. Nem lehetetlen, ott a Virág, s ha ő megteszi, neked is kötelező, még akkor is, ha olyan nagy piros foltokat cipelsz a hátadon...

A mogyorófa bottal kellett volna hitelt szerezni szavaimnak. De a suhintás elmaradt. Szívesen eldobtam volna a botot, de milyen ökörhajtó az, akinek nincs vessző a kezében?! Közelebb léptem a tékozló Jámborhoz.

Búcsúzkodva szuszogott a Virág, hosszakat lépett, olyan volt a járása. Szelíden nézett a hátamba. Nem látott többet a világból. Biztosan nagyon boldog, megelégedett, megkapja a megérdemelt simogatást a pászma végén. Nem tűnt szolgálalkúnek, inkább túlságosan egyszerűnek, mese készült róla: „Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy tehén...”

A mese végét, mint keserű galuskát, elnyeltem.

Nem lát túl a barázdán? Nem akar! Ez fájt nekem.

Boldog, akinek két olyan befogója van, mint a Virág, Végezheti szép sorjában a tavaszi munkát. A reggel még én is őket választottam volna,

de most megbabonázott a Jámbor szeme csillogása. Ő a barázdán túl nem a rosszat, a jobbat kereste, vele együtt én is oda kíváncsoztam. Simogatóbb ott még az anyaföld is...

Ha nem látom, miként bújik egyik barázda a másik hátába, nagyapám ellen lázadok. Miért törte meg a Virágot? Annyi jóval megáldotta azt az ég, beszélni nem tud, de érteni ért.

– Ezt másképp nem lehet – néztem hosszan a friss szántást. Virág barázdába tört fegyelmezettségéből való a gyapjútarisznyánkban lévő kenyér. Ezt csattogja megfellebbezhetetlenül nagyapám kezében az ostor. Megértettem. Igaza lehet. S mégis az arcomat tartottam volna oda, csak éppen ne a Jámkort érje újólag az ostorcsapás. Őt féltettem.

A másikat, a szeretett tehenet csodáltam.

Boldogságáért is...

Hogy ismét ökörhajtóvá legyek, aki tűzbe megy a szófogadó állatért, visszanéztem. Megsimogattam a Virág előrenyújtott képét. Akkor bugygyant ki szeméből az első könnycsepp. Végig gurult a nagy pofáján. Tengerszemmé dagadhatott volna, mire a földre leesett.

Kezemet napernyőnek a szemem fölé tartottam, nem káprázik-e a tavaszi napsütésben, de nem: a Virág valóban könnyezett.

*Szántás
boszniai ekével
(tankonyvtar.hu)*

IMÁDSÁG

Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Gyógyító balzsamát szenvedő magamnak,
Oh, hagyd erejét lelkemben a dalnak!
Uram, ne vedd el tőlem még a dalt!
Szegény voltomnak egyetlenegy kincsét,
Dalolva nem érzem sorsom vasbilincset.
Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
A dal óvta szűzfehérnek lelkemet,
Uram, a dal tartotta szívemet Neked...
Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Dalon át jóságod Magadhoz ölel...
S hatalmas Lényed érzem, mily közel.
Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Oh, hagyd a lelkem fürdeni a szépben,
Éljek a bűntől örök messziségben.
Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Segítsd királyi mezbe öltözni dalom...
Öltse lelkem szeretetbőborát,
Mely minden bántást királyin megbocsát.

FELVIDÉKI REMETE: A TOLL ÉS KARD HŐSÉNEK, BARTHA MIKLÓSNAK REGÉNYES ÉS KÜZDELMES PÁLYAFUTÁSA

„A lajdinánt-ügy

1880 november elején ez a napihír jelent meg az Ellenzékben: „Lajdinántügy”. Gustav Rüstovnak hívják azt az apró hadnagyot, ki az egyéves önkénteseket itt, Kolozsvárt állandóan magyar kutyáknak nevezi. A fiúk között nagy ezért az elkeseredés. Sohse bántsák! Nem azért él a német magyar kenyéren, hogy meg ne marja a gazdáját.” [...] November 13-án délben Rüstov hadnagy Dienstl főhadnagy társaságában lépett az Ellenzék szerkesztőségébe [...] A két tiszt oda állott Bartha íróasztala elé. Dienstl szólalt meg németül:

– Kérdem öntől, hajlandó-e Rüstov hadnagynak elégtételt adni?

Bartha minden szót nyomatékkel hangsúlyozva, válaszolta:

– Ha Rüstov hadnagy beigazolja, hogy nem írtam igazat, a cikket visszavonom és ha akarja, fegyveres elégtételt adok.

Rüstov ajkai reszkettek, amikor elhaló hangon kérdezte:

– És másképp nem ad elégtételt?

– Másképp nem!

[...] Rüstov Bartha vállára sújtott a korbáccsal, de a következő minútumban a fején koppant Bartha somfabetje. [...] Szörnyű tusa támadt: mind a két tiszt vak dühvel esett neki a fegyvertelen szerkesztőnek. Tíz percig tartott a néma küzdelem. Két férfi egy ellen! Két éles kard a pusztázó kéz ellen! Bartha ököllel védekezett, úgy, hogy ujjairól és kézcsuklójáról csapásokban csüngött a vérrel borított izom. Elbotlott a szőnyegben. Ekkor a hátába szúrtak. [...] Kívül zaj támadt, mire a két tiszt elrohant a szerkesztőségbe.

tőségéből. [...] A gyilkos merénylet országszerte mélységes felháborodást keltett. Az egész sajtó megtorlást követelt.”

Ujság, 1939. május 28.

Az eset országos visszhangot kapott, és a magyar függetlenségi politika egyik hivatkozási alapja lett. Bartha Miklóst a következő évben a kolozsvári szavazópolgárok törvényhatósági bizottsági tagnak és országgyűlési képviselőnek egyaránt megválasztották. Két kézfején a mutató- és hüvelykujjakon kívül összes többi ujja mozgásképtelenné merevedett. (Ferenczi Szilárd)

ÓKORI SZOBROCSKÁK

I. e. 3000 körül az Amuq folyó völgyében fejlett fémfeldolgozás létezett. A múlt század 30-as éveiben a régészek feltártak három férfi és három női szobrocskát, amelyek jelenleg az Oriental Institute of the University of Chicagóban láthatóak. Érdekességük, hogy a férfiszobrocskák a körülmetélés legkorábbi ábrázolásai. Helyezzék el a mellékelt hálóban a megadott szavakat, ha jól dolgoznak, akkor a szürkített sorban a lelőhely országának a neve lesz olvasható. Ezután másolják át a számozott négyzetek betűit az alsó hálóban, itt a feldolgozott fémek nevét kapják megfejtésül.

2 betűsek: AK, ÁR, BE, EB, EL, HA, IK, LI, LO, SI, ÜL, YA,

3 betűsek: AGA, DÖL, FÖL, GOM, LAK, NÁD, OTA, SAN, SÜL, VÉS, ZON

4 betűsek: AKAR, ARAL, BÁLI, BELE, KOLO, LAZA, ORÁK, UTAL

5 betűsek: BETÖR, HÁZAL, KABOS, LELET, LILÁS, NANAR, ÓNOZÓ, OPAPA, REPED, SEPER

6 betűsek: CSARAB, CSOBÁN, ELEKES, KAROLA, LASSZÓ, LEBUKÓ, OTILIA, ORATIK, ÖRÖLÉS, PAKOLÓ, PAROLA, SÖREZO

7 betűsek: BELENÉZ, KITÁLAL, KÖZELEG, REVOKÁL, SEREGES, TAKARIT

9 betűsek: PALELEMEZ, REGŐSÉNEK

HÁROMSZÉKI TALÁLÓS MESÉK – 1. (A Vadrózsák gyűjtéséből)

Karcsú termetű virágom!
Tölled várom bódogságom.

(Búzaszál)

Mikor egészen elkészül,
Egy küs házikóba béül,
Nagyobb része mennybe szalad,
Küssebb része földön marad.

(Dohány)

Sok lába van az ótárnak,
Mindennap réjta áldoznak.

(Asztal)

Fenekem úgy szereti fenekedet,
Hogy ugyan kívánva kíván tégedet.

(Szék)

A nagy méhkas sűrűn rajzik,
Ha nap süti, mind elázik.

(Havazás)

Mondja virág virágnak,
Várja végit világnak,
Két vén fának ledőtít,
S a meghótnak felkőtít.

*(Azaz: mondja szerető szeretejének, hogy várakozzék,
míg bésététedik, s az öregek lefeküsznek, s a tűz feléled a hamu alól.)*

Virág! várd végit a világnak, két vén fának ledőtít, mikor az elevent
a halott bétakarja, s az élő az érzéketlenre dől.

*(Azaz: izeni Anis a szeretejének, hogy várja a napnak lementit,
mikor apja, anyja lefeküsznek, a tűzhelyen a hamu bétakarja a tüzet,
s az égő gyertya hamva lekonnnyad.)*

„NINCS MÁS ALTERNATÍVÁM AZ ÉLETRE...”

A székelyudvarhelyi **Jakab-Gidó Szende Melinda** „civilben” designerként egyedi bútorterveket készít. (Textil)művészként azonban olyan alkotásokat készít, amelyek az emberi létre vonatkozó kérdéseket vetnek fel. A művészet nemcsak a szép szeretetéről szól, hanem abban is segítségünkre van, hogy gondolkodó lényekké váljunk – akár befogadóként, akár alkotóként. Az interjút a szerkesztő készítette.

– Mit tartasz magaddal kapcsolatban fontosnak? Mit kellene az emberek tudjanak rólad mint művészeről?

– Meghatározó mérföldkönek tartom, hogy az egyetem befejezése után sok kortársammal ellentétben, akik külföldön próbáltak szerencsét, hazaköltöztem Székelyudvarhelyre. Azóta is igyekszem részt venni a környék művészeti fluxusában, bár az utóbbi időszakban kicsit visszavonultabban, mivel a lányom születése óta az időm nagy részét a családdal töltöm. A férjem katolikus, én unitárius vagyok – de a különböző gyülekezetekhez való tartozás nem jelent számunkra meghatározó szerepet a hitéletünkben és az Istennel való kapcsolatunkban.

– Az ifjú erdélyi képzőművészek között a te neved is az ismertek közé tartozik. Hogyan, milyen út vezetett idáig? Mi volt az első tudatos élményed a művészettel kapcsolatban? Mikor érezted először, hogy alkotnod kell, hogy művész szeretnél lenni?

– Rögtön a hazaköltözésemkor egy bemutatkozó egyéni kiállítás-sorozatot szerveztem, amely három helyszínen nyílt meg: Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában és Sepsiszentgyörgyön. Nagyon sok művészcollégát ekkor ismertem meg. Meghívtak művésztelepekre, ami szintén nagyszerű ismerkedési lehetőség. Nem tudom, született-e valaha is tu-

Csedő Attila fotója

datos elhatározás bennem, amely a művészet felé vitt, naivan mondhatnám, hogy így alakult. A középiskola befejezésével egyértelmű volt ez az irány – akkor nem is tevődött fel az anyagi vonzata és az elhelyezkedéssel kapcsolatos kérdések halmaza a szakmát illetően. Nem volt divat ez a mentalitás, otthonról nem gyakoroltak rám nyomást, én döntöttem, és ebben maximális támogatást kaptam és kapok azóta is. Most sem tudom elképzelni magam más úton. Ilyenformán talán tényleg kijelenthető, hogy alkotnom kell – mert nincs más alternatívám az életre.

– Milyen fontosabb állomásokat látsz, amelyek meghatározóak voltak számodra?

– Fontos állomás nyilván az egyetem és az önállóság első hónapjainak/éveinek megélése. Egyetem alatt több alkalommal is áthallgattam más országok egyetemeire, pl. a budapesti Moholy-Nagy Művészeti Egyetemre, a lengyelországi Łódźi Művészeti Egyetemre (ASP ŁÓDŹ). Itt nagyszerű emberekkel, művészekkel, kivételes tehetségekkel és sokféle életfilozófiával találkoztam, ami mind-mind befolyásolta azt, aki lettem. Majd a különböző művésztelepeken való részvétel, egy-egy meg-

határozó kiállítás, pályázati úton elnyert tanulmányutak stb. jöttek, ezek is mind hatottak rám.

Az utóbbi időszak legmeghatározóbb élményei, amelyek teljesen átírták az élethez és művészethez való viszonyomat, az a családdá és szülővé alakulás. Mostanra lemorzsolódtak a jelentéktelen feszültségek, és mintha több lényegi dolog és tartalmasabb, minőségibb idő venne körül.

– *Egy alkalommal megkérdeztem egy költőt, miért ír. Azt válaszolta, azért, amiért más lélegzik. Mennyire épül az önazonosságod alkotói énedre? Bármennyire is furcsa, de megkérdezem: miért alkotsz?*

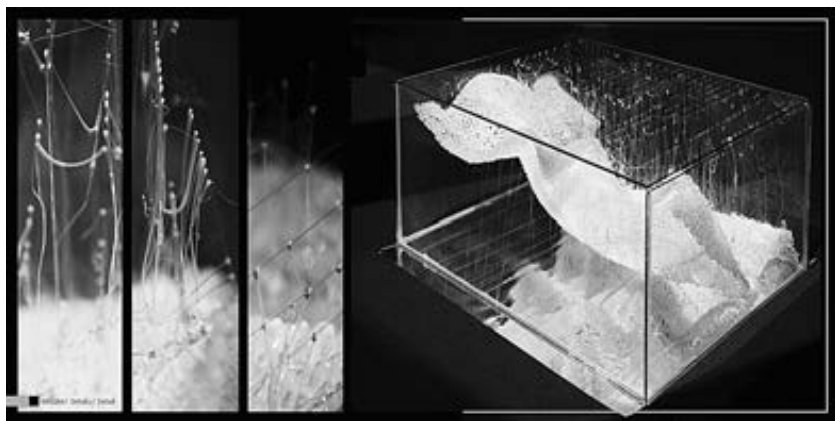
– Az alkotás számomra lételem, nincs különösebb miértje vagy oka. Önkifejezés, önértelmezés, olyan idő, ami önmagáért van.

– *Milyen művészeti ágakban mozogsz otthonosan, melyeket érzed testhez állónak?*

– Manapság a műfajok keverednek, és én ezt nagyon szeretem kihasználni. Textilművészetet tanultam. Nagyon közel áll hozzám az installáció műfaja, a grafika, festészet.

– *Mi az, ami megihlet? Miből, hogyan születnek az alkotásaid?*

– Sablonosan fogalmazva azt mondhatnám, hogy az élet, az események, az élmények, az emberek, az új tapasztalatok, egy jó könyv, a cse-

Falanszter (részlet, 2012)

Jégvirág (részlet, 2013)

lekvések, viszonyok – minden, ami körülvesz. Vannak kedvenc témáim, ezekhez újra meg újra visszatérek. Egy alkotás létrejötte több évig is eltarthat, általában gondolatban sokat rágódok rajta, míg elkészül.

– *Rendelésre is készítesz darabokat, szobabelsőket dekorálsz, kisebb tárgyakat, például meghívókat is tervezel. Milyen élményeket osztanál meg a megrendelő és a művész kapcsolatának történeteiből?*

– Amiket rendelésre készítek, nem igazán tartom művészeti alkotásoknak, inkább nevezzük őket reklámgrafikai termékeknek vagy lakberendezési tárgyaknak. Ez is érdekes terület, amelyet teljes mértékben az egyéni ízlések uralnak. Sok ízléses, kedves emberrel találkoztam.

– *Ha egyfajta önkifejezésnek, kommunikációs nyelvnek tekintjük az alkotást, akkor felmerül a kérdés, hogy mit keresel az alkotás folyamatában? Kiket szólít meg az alkotásod? Fontos számodra a közönség?*

– A közönség fontos a kommunikáció miatt, a gondolatok cseréje csak így működik, fontos a visszajelzés is, az építő kritika – fontos, ha

valakiben felébreszt egy érzést a munkám, és fontos nekem az, ha valaki ezt megosztja velem.

Alkotás közben csak a folyamat van, az állapot – egy érzés, egy hangulat. A végeredmény nem mindig lényeges. Az alkotás nem azért van, hogy szülessen belőle egy mű, hanem azért, ami végbemegy az emberben általa.

– Egy-egy műalkotásnál igen gyakran érezzük úgy, hogy jelentéssé az a helyszín is, ahol ki van állítva, legyen az köztér, múzeum, valakinek a titkos magángyűjteménye. Milyen érzés, amikor egy-egy alkotásod a közönség elé kerül? (Kicsit arra is gondolok, hogy a befejezés pillanatától kezdve a művész is saját műve befogadójává válik.) Beszélne azokról a kiállítási terekről, ahol eddig kiállítottál?

– Sajnos Erdélyben igen korlátozottak a lehetőségeink, így nem elsődleges szempont a helyszín. Nagyon különleges érzés, amikor egy mű megszólít valakit, bármilyen helyszínen történjen ez – akkor megérkezett az üzenet. Egyéni kiállításaim során múzeumi keretek között állíthattam ki, csoportos kiállítások alkalmával meg különféle minőségű helyszínnel is találkoztam. Fontos, hogy a helyszín találjon a munkák hangulatával, fontos, hogy a tér összhangban legyen az alkotásokkal és befogadja őket.

– Hogyan simul egymásba alkotási folyamat, művészet, családi élet, hétköznapi tennivalók?

– Amint már mondtam, számomra inspiráló a környezet, a család, a hétköznapiak. A szűk családból senki nem művész, de ennek ellenére maximális támogatást és bátorítást kapok otthonról, hogy alkothassak. Vannak csendesebb időszakok, amikor kevesebb energia jut az alkotásra, mint a mostani is. Nevezhetjük időhiánynak, de én csak úgy mondanám, hogy fontossági sorrend. Minden időszakot meghatározza valami, ez most a családról szól leginkább nekem.

LÉLEKNYITÓ SZÍNEK VARÁZSA

Kolumbán-Antal Ilonka ragyogó, eleven színekkel megfestett tájképei azonnal utazásra csábítanak: a valós tájak szürreális színei lélekhegyek, lélek völgyek felszivárványlásai, áramlásuk belső mozgásba lendít. Kompozíciói elevenségét a színek adják, nem emberi vagy állati figurák: az árnyalatok kavalkádja mintha valósággal egy új dimenzióba nyújtaná a betekintést. A művésszel a szerkesztő beszélgetett.

– Elmesélné első élményeit a művészettel, rajzolással kapcsolatban? Mikor és hogyan alakult ki az egy életre szóló vonzalom az alkotás iránt? (Mikor érezte először, hogy alkotnia kell, hogy művész szeretne lenni/művész kell legyen?)

– Az első élményem a művészettel kapcsolatban kicsi gyermekkoromból van, amikor is láttam édesapámat festeni, alkotni... A művészé válás folyamata egy kicsit úgy alakult nálam, hogy nem én kerestem az utat, hanem az út keresett engem, véletlen egybeesések vagy sors vagy Isteni akarat, ki hogy nevezi. Kisdíák koromban is szerettem rajzolgatni, de nem voltam kimagasló, amikor 5. osztályos lettem, azért kerültem a Dr. Palló Imre művészeti iskolába, mert közel volt, és mert jó iskola hí-

rében állt. Líceumba való készüléskor még a matematika osztály is tervben volt, hisz jó matekes voltam. Akkori rajztanárom hívta fel a figyelmet rá, hogy későn érő típus vagyok, és hogy van tehetségem, ne hagyjam abba a művészeti tanulmányokat. Szüleimnek köszönhetem, hogy biztattak ezen a pályán való maradásomban. Édesapám látott bennem valami többletet, sokszor olyasmit, amit még jóma-

gam sem láttam. Az, hogy a festéssel akarok foglalkozni, a középiskola végén tudatosult bennem.

– Életemben fontos szerepet játszik az oktatás, a tehetségpártolás is. Elmesélné, hogyan és miért választotta a pedagógusi szakmát/hivatást?

– A tanárrá válás is hasonlóan alakult, mint a művészeti pálya. Egy X-szel kezdődött. Amikor beiratkoztam az egyetemre, a formanyomtatványon volt egy olyan kérdés, hogy felveszem-e a pedagógiai modult, hát beikszeltem, addig soha eszembe sem jutott, hogy tanár legyek, engem a színek érdekeltek. Persze azért nem ment minden simán, meg kellett küzdeni érte, tanulni kellett, a pedagógia vizsgán a fél évfolyamot elválták. Az egyetem elvégzése után, megtudtam, hogy van festészettanári állás meghirdetve az iskolámban, sikeres versenyvizsga után elfoglaltam, így a mesterképzést már úgy végeztem el, hogy hol a katedra egyik oldalán voltam, mint tanár, hol a másikon, mint diák.

Azt, hogy mit jelent tanárnak lenni, csak ezután tapasztaltam meg, és nagyon megszerettem, igazi hivatássá vált számomra. Nagyon szeretek a gyerekekkel foglalkozni, felkelteni érdeklődésüket, utat mutatni nekik. A tanításhoz való energiát is tőlük kapom, a szeretetükből, ez egy érdekes kör, mert feltöltenek energiával, ugyanakkor hatalmas mennyiségű energiát igényelnek.

– Hogyan került Udvarhelyre? Milyen volt a művészvilág egykor és ma?

– Habár én Marosvásárhelyen születtem (édesanyám egyetemista volt az orvosin), egész gyerekkoromat Udvarhelyen töltöttem, a család idővel kiköltözött Zetelakára, ennek ellenére én mindig is udvarhelyinek tartottam magam. A temesvári egyetemi éveket kivéve mindig Udvarhelyen éltem. Amióta figyelem az udvarhelyi művészi életet, azt látom, hogy széthúzó, nem részesül támogatásban sem. Van egy-két próbálkozás, de messze elmarad a csíki vagy szentgyörgyi művészélet mögött. A művészeti iskola megvan a saját keretei között, és mindenki próbálkozik egymaga érvényesülni.

– Van olyan története, amelyre szívesen emlékezik, s amely alkotásai fogadtatásához kapcsolódik?

– 2017 novemberében volt kiállításom az udvarhelyi művelődési házban, nagyon pozitív visszajelzést kaptam, a legjobban az tetszett, amikor

korosztálytól függetlenül (kicsi, I. osztályos gyerekek és idős felnőttek is) ugyanúgy meséltek azokról az érzésekről, amiket kiváltottak a munkák bennük.

Egy érdekes történetről is beszámolhatok: a kiállítás másnapján felhív egy volt magyar tanárnőm, aki V. osztályban tanított, majd kiköltözött Kanadába, és én azóta semmit nem tudtam róla. Egy pár nap itthon volt, és színházba menet találkozott a kiállítással, és felhívott hogy gratuláljon, és elmondja, meg szeretne vásárolni egy képet.

Cédrus

– *Karrierje során milyen fontosabb állomások voltak meghatározóak az ön számára?*

– Művészeti tanulmányaimat a Dr. Palló Imre Művészeti Szakközépiskolában kezdtem, azt hiszem, ez volt az egyik leginkább meghatározóbb lépés. Utána a Temesvári Nyugati Egyetem Képzőművészeti Karán, festészet szakon végeztem, ugyanitt folytattam mesterképzős tanulmányokat is. A tanárom Romul Nuțiu volt, az ő személyisége nagymértékben hatott rám. Nagyon sok mindent tanultam tőle, szakmailag, és emberként is, a tanári pályán is őt tartom példaképnek. Több csoportos kiállításon vettem részt, Temesváron, és itthon, Hargita megyében. Önálló kiállításaim is voltak, két akvarellkiállítás Udvarhelyen, és 2017-ben egy nagyobb méretű kiállítás, *Ég és föld között* címmel, ugyancsak itthon.

Még a temesvári időszak alatt Iuventus különdíjban részesültem.

– *Milyen művészeti ágakban érzi igazán otthon magát? Mi varázsolta el a festészetben?*

– A festészetben mindig is a színeket szerettem, azok mindig a lelkemhez szóltak, a színek egymás mellé való helyezése, az árnyalatok, azok megragadása, visszaadása. Akvarelllel is dolgoztam, de az utóbbi években visszatértem az olajfestékhez. Valahogy úgy érzem, ez áll jelenleg hozzám a legközelebb, ez adja a legtöbb lehetőséget a sok árnyalat visszaadására.

– *A művészet szakmai precizitást is igényel, nem csak kreativitást. Miből (akár ihlet, akár anyag) születnek, hogyan születnek az alkotásai? Mésélne a mesterségbeli tudás és az alkotás (mint művészet) összefonódásáról?*

– Én az ihletet a természetből merítem, a mindennapokban találkozunk olyan pillanatokkal, amelyek lenyűgözőek, de az emberek nagy része elmegy mellettük, nem veszi észre. Ezek lehetnek akár egy fényhatás, egy színösszetétel, egy pillanat, olyan dolgok, amik kinyitják az ember lelkét. Szeretek a természetben járni, az ott látott képek raktározódnak el bennem, és érlelődnek, majd amikor eljön a megfelelő pillanat vagy aszociáció, akkor kerülnek elő. Jelenleg nagyon érdekelnek a fák, a szimbolikus jelentésük, a formájuk, a struktúrájuk, ahogy felosztják a felületet, a vízszintesek és függőlegesek, a földi és a transzcendens világ

kapcsolata. Számomra a fák többletet jelentenek: egy kicsit az embereket vetítem ki rájuk. Kérdezték, hogy miért nincsenek emberek a képeimen, azt szoktam válaszolni, hogy vannak csak nem a megszokott formában.

Egy idő után az ember már nem gondolkodik azon, hogy valamit hogyan is volna „helyes” megfesteni, vagyis a szakmai tudás egy idő után beépül a tudatalattiba, és onnan jön elő anélkül, hogy koncentrálnánk rá. Az alkotás pedig egy belső készítés, olyan mintha kapnál egy üzenetet, egy érzést, amit a tudásodban levő eszközökkel megpróbálsz átadni, persze az ember újra és újra próbálkozik, hogy pontosabban visszaadja azt az üzenetet.

– A művész számára az alkotás – gondolom – ugyanolyan természetes, mint a légzés. Meg tudná fogalmazni azt a belső készítést, ami a művek eredőjénél munkál?

– Azért festek, mert van bennem valami, ami kikíváncozik, szeretném megmutatni az embereknek azt, hogy én mit látok, hogy van valami több a dolgok mögött. Nagyon sokan rácsodálkoznak a színhasználatomra, pedig az a teljesen mindennapi életből van véve, csak néha egy kicsit felerősítem, hogy érvényesüljön. Ezek olyan dolgok, amiket szavakban nagyon nehéz kifejezni: érzések, hogy miért ülök oda a vászon mellé, miért festem azt, és miért úgy. Sokszor az az érzésem, hogy nem egyedül festem, rajtam keresztül munkálkodik valaki.

– Ha egyfajta önkifejezésnek, kommunikációs nyelvnek tekintjük az alkotást, akkor felmerül a kérdés, hogy mit közvetít az alkotás, kiket szólít meg. (Nyilván a műalkotás autonómiájához tartozik, hogy elkészülte pillanatától saját élete van, a befogadótól függ, mit fejt meg üzenetéből. De ehhez az önállósághoz tartozik az is, hogy az alkotó maga is befogadóvá válik az alkotási folyamat lezárultával, ezért fogalmaztam meg ezt a kérdést.)

– Az alkotásaim mindenkihez szólnak. Csak nem egyformán értik meg az emberek, sokszor van, hogy teljesen ellentétes érzéseket keltenek bennük, úgy gondolom, hogy nagymértékben függ attól, hogy milyen belső világa van a befogadónak. A képek befejeztekor én is kívülről látom őket, már nem jut eszembe az, hogy hogyan készültek, mit festettem át stb.... egészeben látom őket, és sokszor van, hogy meglepnek.

Történt már meg hogy váratlanul találkoztam munkáimmal, orvosi rendelőben, vagy valakinél... meglepődtem, olyan érzés látni őket, mintha egy rég nem látott rokonba, ismerősbe botlana az ember, nagy öröm.

– A műhelytitkok érzelmi vetületére is rákérdeznék: milyen érzés, amikor egy-egy alkotása a közönség elé kerül? Mennyiben van befolyással a kiállítási tér, ahol a mű a közönség elé kerül?

– Mivel az én munkáim elsősorban a színekről szólnak, nagyon fontos nekik a megvilágítás, a kiállítási tér rettenetesen fontos, hisz a nem megfelelő helyiség akár meg is fojthatja az alkotásokat, de ez minden műtárgyra érvényes.

Amikor kiállításra kerül a munkám, mindig izgatott vagyok, hogy vajon milyen érzéseket fog kelteni a szemlélőben, átjön-e az a gondolat, amit én szerettem volna közvetíteni, eljut-e az embereknek a lelkéig.

MÁRCIUS

A nap tüze, látod,
a fürge diákat
a hegyre kicsalta: a csúcsra kiállt.
Csengve, nevetve
kibuggyan a kedve
s egy ős evoét a fénybe kiált.

Régi, kiszáradt
tó vize árad,
néma kutakban a víz kibuzog.
Zeng a picinyke
szénfejű cinke
víg dithyrambusa: dactilusok.

Selymit a barka
már kitakarta,
sárga virágját bontja a som.
Fut, fut az áram
a déli sugárban
s hökken a hó a hideg havason.

Barna patakja
napra kacagva
a lomha Marosba csengve siet.
Zeng a csatorna,
zeng a hegy orma,
s zeng – ugye zeng, ugye zeng a szíved?

FÖLD ALATTI KATONÁK

Egy távol-keleti nagy birodalom első uralkodója (i. e. 260–210.) hatalmas síremléket emeltetett magának. Ebből több ezer, terrakottából készült gyalogos és lovas katona, lovas szekér került elő, a birodalom korabeli csempekészítőinek remekei. Helyezzék el a megadott szavakat a mellékelt hálóban, utána a számozott négyzetekben lévő betűket másolják át az alsó kis hálóba. Helyes megoldás esetén a nagy háló szürkített sorában lesz az a név, amelyen a szoborlelet ismertté vált, a kis hálóban az uralkodó, valamint a birodalom neve lesz a megfejtés!

2 betűsek: AD, CH, CR, DE, FT, GS, LA, LE, LO, OR, RE, SI, TA, TS

3 betűsek: AKI, ALU, BAK, EKA, GAB, ILU, URA, ZAO

4 betűsek: GERE, GIDE, GOOD, HERE, LÓRA, OKOK, SÁBA, TÓGA, ZÁRÓ, ZOND

5 betűsek: ÁRULÓ, ÁTIRÓ, CIMER, CIRKA, IBIZA, JOGOK, KOTLÓ, KRALL, LUTOR, LERÁZ, TAMIL, TRIGA, UTÁLÓ

6 betűsek: ABÁLÁS, AKARAT, ANALÓG, DATSUN, PARÁZS, TORZUL

7 betűsek: ALANTAS, ALDEHID, ÁTALÁNY, GOMULKA, MATA-TÁS, OLDALAZ, REMEGÉS, SOKFÉLE

13 betűsek: A MEDÚZA TUTAJA, SZAGOS GEREKEN

„Hegedűs Sándor, városunk I. kerületének képviselőjelöltje tegnap ide [...] 6:1/4 órakor a reá várakozó ezernyi közönség lelkes és viharos éljenzése közt érkezett meg. A meg-megújuló éljenzés lecsillapulta után Dobál Antal ügyvéd tartott Hegedűshöz lelkes hazafias beszédet.

Hegedűs megleghatnó válasza után megindult az impozáns menet, mely több mint 80–90 fellobogózott kocsiból s a kocsik mellett haladó roppant nagy közönségből állott. A menetet dr. Haller Károly kerületi pártelnök kocsija nyitotta meg, a második kocsiban Hegedűs ült Bokros Elek pártelnökkel. Az egyetemi ifjúság szintén tömegesen vett részt külön zászló alatt. Midőn az első kocsi a Nagy (Horea) utca elágazásához ért, ott keletkezett a tervszerűen előkészített botrány. A nép között felállított csőcselék a kocsikat közáporral fogadta. A kövek kötényekbe voltak felszedve s apró kupacokba összegyűjtve, miből a tervszerűség alaposan következtethető. Több, mint 60 egyén megsebesült, ezek közt több nő is. [...] Hegedűs Sándor sértetlen maradt, bár kocsijában hárman megsérültek. Hegedűst az mentette meg, hogy Bokrosnak sikerült a kocsi fedelét felhúznia, azonban Bokros is megsebesült. [...] Dr. Haller száján kapott sebet, fogai bezúzódtak, dr. Finalynak feje, dr. Farkasnak szeme sérült meg. Több kocsi teljesen használhatatlanná lett. Egy rendőr és egy tűzoltó is gyanúsítva van a botrányban való részvételével. [...] Eközben a nép nagy tömegekben csoportosult a tanácsház elébe, melyet ostrom alá vett s az időközben elfogottak kiadását követelte! Köveket bontott fel s rendőröket bántalmazott. Három fiatal ember, ki úgy látszik a botrányt rendezte, egyfogatú kocsikban többször fordult meg a nép közt és izgatta. A népcsődület a tanácsház előtt tovább tartott három óránál, anélkül, hogy a rendőrség az eloszlatást vagy erélyesebb fellépést megkísérett volna. A tömeg csaknem az egész főtérrel ellepte. [...] Az éjjel katonai és csendőrorjáratok tartották fenn a rendet.”

Budapesti Hírlap, 1884. június 3.

Andrási György

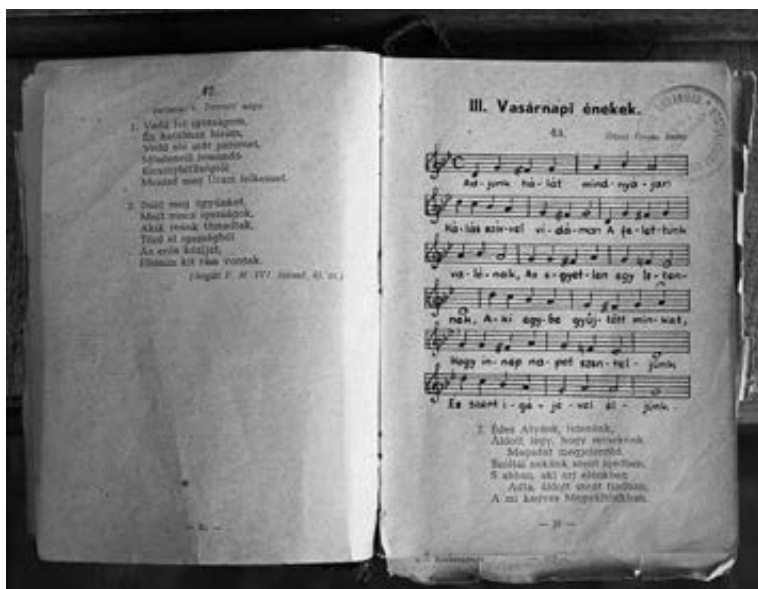
**ADALÉK AZ UNITÁRIUS ÉNEKESKÖNYV
1957. ÉVI NYOLCADIK KIADÁSÁHOZ**

Másodéves teológiai hallgató voltam az Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán az 1956–1957-es tanulmányi évben – ez volt akkor a romániai protestáns egyházak állami parancsra összevont lelkészképző intézetének hivatalos elnevezése –, amikor a második félév tavaszi időszakában egyházunk akkori püspöki titkára, Seres László felkeresett, és látható izgalommal szólt hozzám. Nem tudom már szó szerint idézni szavait, de körülbelül ezeket mondta:

Teológus úr, rólad mindenki tudja, hogy nagyon szépen írsz, ezért arra kérlek, hogy segíts a következő probléma sürgős megoldásában. Egyházunk megkapta a szükséges kiadási engedélyeket ahhoz, hogy az évekkel ezelőtt, közelebbről az 1951. évben megjelent, de mára teljesen kifogyott énekeskönyvünket „apróbb lényegtelen javításokat eszközölve” újra kiadhassa. Ez lesz a nyolcadik kiadás, melynek munkálatait a Kolozsvári Állami Nyomda vállalt el, énekeskönyvünk megelőző, hetedik kiadását is itt nyomtatták. Ennek a hetedik kiadásnak a teljes kliséanyagát megőrizte a nyomda, ezért az újabb kiadás nem ütközik különösebb nehézségbe. Csak-hogy van egy kis probléma – folytatta a püspöki titkár –, amikor ennek az új (nyolcadik) kiadásnak munkálatait megkezdték, akkor derült ki, hogy a 43-as számú vasárnapi énekünk kottájának kliséje olyan nagy mértékben sérült a nyomdai tárolás alatt, hogy teljesen használhatatlan. Azért fordulok hozzád – ösztökélt tovább Seres –, hogy készítsd el a 43-as ének kottájának kéziratát. Mivel az idő felettébb sürget, te vagy a legalkalmasabb a feladat elvégzésére – zárta mondandóját a titkár.

A 44. ének referenciájának

A 43. ének

Én ugyan tudtam kottát olvasni, és a kézírásom is eléggé olvasható volt, de úgy gondoltam, hogy ez a feladat túlmutat elsőéves képességeimen. Megpróbáltam kimenteni magam, de a titkár sehogy sem tágitott. Hamarosan hozatott is néhány tiszta kottalapot, és kezembe adta a 43-as számú egyházi éneknek az eredetihez viszonyítva egy más hangnemre átírt, lekottázott kéziratát, és újra lelkemre kötötte, milyen nagyon fontos és sürgős a feladat. (Hogy ki írhatta át az ének kottáját, arra nem emlékszem pontosan, feltételezem, hogy Péterffy Gyula, a teológiai intézet akkori unitárius zenetanára lehetett.) Nem volt mit tennem, tustintát, tollhegyet szereztem, és némi előgyakorlatok után nekiláttam a kottírásnak. Fel sem álltam az asztal mellől addig, míg be nem fejeztem. Nem is számítottam arra, hogy elfogadható, netán használható lesz a „mű”, amelyet másnap át is adtam Seres László titkárnak. Biztosan megfelelőnek tartották „művemet”, mert Seres titkár rohanvást rohant vele a nyomdába, ahol szintén elfogadhatónak minősítették. Természetesen a 43-as ének általam készített kottáján és a kottasorok alá leírt első szakasz szövegén is látható volt az eltérés a többi énektől. Summa summarum, a 43. ének az én kézírásommal került be az Unitárius énekeskönyv nem csupán nyolcadik, de a következő, kilencedik (1974), sőt a tizedik (1979) kiadásába is.

E rövid visszaemlékezés csupán egy kisebb jelentőségű mozzanatot, színfoltot örökít meg egyházi szolgálatom kezdeti időszakából. Nem is tulajdonítok ennek különösebb jelentőséget, s úgy tekintem, mint egy apró epizódot az énekeskönyvünk történetében, de ha valakinek mégiscsak feltűnne, hogy Dávid Ferenc éneke elűt a többitől, akkor ímhol a magyarázat.

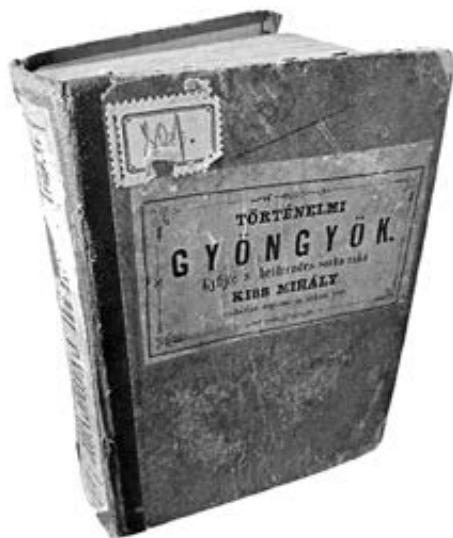
Csillag Péter

SZEMELVÉNYEK EGY ERDÉLYI LELKÉSZ 1863-AS GYŰJTEMÉNYÉBŐL

(megjelent a Népsport 2018. április 18-i számában)

A cikkben idézett könyv szerzője, a Tordán született árkosi unitárius lelkész és esperes, Kiss Mihály (1809–1889) prédikációi igen népszerűnek számítottak, tanításait három kötet őrizte meg: a Bölcsesség gyöngyei, a Szentírás gyöngyei és a Történelmi gyöngyök. Gyümölcstermesztőként és népmesegyűjtőként is számon tartják. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékét a szószéken is elevenen ápolta, emiatt egy időre fogásba vetették.

Néhány hete egy kolozsvári antikváriumba tévedve kezembe akadt egy réges-régi, barna fedeles kötet: *Történelmi gyöngyök*. Gyűjté s betűrendes sorba raká Kiss Mihály unitárius esperes és árkosi pap. Az erdélyi nagyvárosban, 1863-ban kiadott könyv címszavak szerint tagolt váloga-

tás elgondolkodtató, tanulságos vagy csak szokatlan múltbéli történetekből, amelyek közvetve nem érintik a sportot, ám számunkra éppen ezért bírnak különös értékkel: híven mutatják be, miként éltek egy erdélyi értelmiségi gondolatvilágában a következő évtizedekben kifejlődő sport- és testkultúra meghatározó fogalmai. A szemelvények a legtöbbször önmagukért beszélnek, mi csak némi kiegészítéssel, hol halványabb, hol erősebb sportpárhuzamok megvilágításával szolgálhatunk Kiss Mihály ko-

rabeli, ízes nyelvezettel és helyesírási szabályok szerint megírt példázataihoz.

Az ábécé rendjétől elrugaszkodva kezdjük talán az *Egység* címszóval, amely az Óperzsa Birodalom alapítóját avatja modern értelemben vett hobbisportolóvá: „Cyrus nagy király volt, még se szokott volt sem reggelizni, sem vacsorálni, mielőtt mozgással ki nem izzadott.” Ugyanitt találjuk a testedzés két szélsőséges példáját Spártából: „Lycurgus a leányokat is a futásban, viadalban és kőjátékokban gyakoroltatni rendelte, hogy ép egészséges testtel könnyebben és épebb magzatokat szüljenek, s ha úgy kell, honvédelemre is képesek lehessenek.” Az anyáról fiúra szálló harc-edzettség elvénél kínálkozott kézenfekvőbb is: magát a gyereket kell ütni, ha az a cél, hogy állja az ütést. „A spártaiak a megszületett gyermeket hideg vízben feresztették, meztelenül dolgoztatták és éhezlették, ágyleplekben nem hálatták, sőt néha rendszeres gyakorlatból meg is verték.”

Lépünk tovább a *Dicsőség* címszóra, amely Kolophón város neves filozófusának esetével ragadja meg a sport lényegét: „Xenophanes semmi oly dicsőséget nem szeretett, a miért nem fáradott.” Mert nem a siker a fontos, hanem az ahhoz vezető út, mi több, a babérok learatása néha csupán felesleges nyűg: „Vespasián legyőzván Zsidóországon, győzelmi ünnepély rendeltetett; de ő megtette ugyan a kötelességét, hanem fájdalmas lábbal és öregén nem tartotta meg az ünnepélyt. Unta magát a dicsőséget is.” Azért a későbbi korokban akadtak, akik hajlandók voltak részt venni saját ünneplésükön.

Gondoljunk például az ötszörös aranylabdás Cristiano Ronaldóra és megjelenésére a fényes gálakon – természetesen kifogástalan öltözköbén, gondosan beállított frizurával.

„Agesilaustól kérdvén némelyek: miért mívelik az emberek hajaikat? Azért, monda ő, mert ez az ékszerek közt legolcsóbb!” – olvassuk az *Ékszer* szó alatt, és a csillogásról, pompáról rögtön eszünkbe juthatnak a brazil futballcsillagok, akik az utca porából jutottak a rivaldafénybe. Kiss Mihály esperes meg is találta a Pelé, Romário, Ronaldo történelmi előképét a *Felemelkedés* témakörénél megidézett alakokban: „Eumenés, egy peleponesusi taligás fia, a N. Sándor derék hadvezérei közül egyik volt, ki a N. Sándor halála után királyi koronát nyert; Bonosus római császár egy angolhoni szegény iskolatanító fia volt; egy szegény tevehajtó arab fia, Mohamed, vallástudományával és katonai ügyeskedésével

annyira emelkedett, hogy a törökök vallásalapítója, főprófétája és hadvezéri fejedelme volt.”

És ha már szóba került N. Sándor, akinek neve itt nem egy előzetesen lévő NB I-es bundázót, hanem a történelemkönyvekből ismert Nagy Sándort takarja, elevenítsünk fel a makedón király környezetéből egy másik szép egyéni diadalutat, sajátos sporteredményt, az *Erő* megtestesítőjeként emlegetett későbbi diadokhoszt: „Lysimachus magánzó korában N. Sándor rendeletéből egy különösen vad oroszlánnal összeházasított, de attól még sem rettent meg, hanem öltönyét annak fejére vetvén, és aval torkát körültkervén, addig tartotta így, míg megfulusztotta. Mely szükségből kényszerült erős tény akkora tetszést nyert Nagy Sándornál, hogy Lysimachusnak életét meghagyta, sőt hadvezérévé tette, ki majd királyságra emelkedett.”

Az *Ellenség* azonban nem mindig oroszlán képében támad, az árkosi pap tanúsága szerint néha megteszi egy szókimondó rosszakaró is. „Hieronak egy ellensége szemébe mondván, hogy szagos száju; haza ment nejéhez, és monda: Mi dolog az, hogy te előttem szájam szagosságáról hallgattál? Ártatlan szemérmes neje pedig azt felelé: Azt gondoltam, hogy ez minden férfiaknál így van!” Lilian Thuramról rebesgették, hogy a Juventus Bajnokok Ligája-mérkőzése előtt fokhagymát evett, hogy megkeserítse a hozzá közel merészkedő csatárok dolgát. Az egykori francia világbajnok hátvéd manapság Párizsban „Dagadt Thuram Burger” néven gyorséttermet üzemeltet, egyszerre utalva a szendvicsek méretére és a visszavonulását követő testi változásaira. Ha tudná, hogy könyvünk *Test* címszavánál felbukkan egy-két hasznos fogyókúratanács is... „Lacedamonban az ifjak a főtanácsnak minden 10 nap alatt magukat bémutatva megvizsgáltattak, s ha jól gyakorlott erős testűek voltak, megdicsértettek, ha pedig hízni indultak, megkorbácsoltattak; mert az ilyen a katonás honnak szégyenére volt, még száműzetéssel is fenyegették.”

De vissza a *Játék*hoz, mert valamikor, a Kiss Mihály esperessége utáni évtizedekben rövid ideig a sport még annak látszott: „Szokrást nem szégyenlő a gyermekekkel játszani. Agesilaus király a fiával nádpálczán lovagolt. Augustus császár a gyermekekkel most halászott, majd kockázott, dióba játszott. Domitianus császár mindennap üres órákat szabott magának, mikor is titkon a legyeket öldösse.” Sporttörténeti szempontból is figyelemre méltó, hogy 1863-ban – hat évvel a kolozsvári

Céllövő Egylet és huszonkét évvel a Budapesti Torna Club megalakítása előtt – az Egyletek kifejezés Erdélyben sok mindenre utalt, de testmozgással kapcsolatos intézményre még véletlenül sem. „Ma több nemü egyleteknek örvend a nemzet, milyenek: gazdasági egyletek, ipar- és gyáregyletek stb. Ilyenek az ipar és kereskedelmi kamarák, selyemtenyésztes, takarékbiztosító, tűzkárbiztosító egyletek stb.”

Bizonyára a véletlen műve, ám a *Veresség* szónál talált egyetlen példa történetesen a magyarok vereségére vonatkozik: „A magyarok miután Ázsiából kijőve megtelepedtek, hosszasan csapdosták és rabolták a szomszéd országokat; de később Henrik és Ottó német királyok kitanulván harczolási módjokat, több ízben véres csatákban megverték a büszke kalandorokat.” Azóta jutott idő kiköszörülni a csorbát – amiről pedig nem érdemes, jobb nem is beszélni. Ahogyan az árkosi pap emlékeztett könyvében: „Xenocrates a nap minden részét bizonyos foglalkozásokra felosztván, a hallgatásra is időt szabott”.

HÍD MENNY ÉS FÖLD KÖZÖTT

2018. január 12-én különleges esemény helyszíne volt a kolozsvári belvárosi templom: Bartók Béla 44 duójából vett válogatás mellett Alan Williams kortárs nagy-britanniai zeneszerző Híd menny és föld között című vonósnégyesének ősbemutatójával kezdődött a vallásszabadság ünnepének szentelt, egy évig tartó rendezvénysorozat. A Concordia vonósnégyes tagjai, Márkos Albert, Béres Melinda, Király Erzsébet és Ortenszky Gyula elevenítették meg ezt a különleges világú művet. Az előadást a zeneszerző ismertetője előzte meg – ékes magyar nyelven! Alan Williams, a University of Salford International tanára több mint negyedszázada foglalkozik a magyar zenével, s mintegy mellékesen elsajátította nyelvünket is.

Kedves vendégek, főtisztelendő püspök úr, barátaim, unitárius testvéreim, óriási kitüntetésnek tekintem, hogy zenészként a kiváló Concordia vonósnégyessel vehetek részt ebben az ünnepségben.

Több mint 25 éven keresztül foglalkoztam a magyar zenével és kultúrával mint unitárus és mint zenész. Be kell vallanom, hogy amikor Pap Mária püspöki titkár javasolta, hogy vonósnégyest írjak erre az alkalomra, nem voltam biztos, hogy sikerülne az ötlet megvalósítása. Mert Beethoven óta a zenei világ úgy tekintett a vonósnégyes formájára, mint egyfajta ars poeticára – magán jellegű, nem nyilvános zenei kifejezési forma, ami inkább a zeneszerző gondolkodása zárt világát testesíti meg.

Sokáig gondolkoztam azon, hogyan meg írom a darabot, amíg csak december elején el nem kezdtem írni, és karácsonyig be is fejeztem be. A darab címét Kínában határoztam meg: *Híd menny és föld között*.

Januárban hallottam hagyományos kínai zenészeket előadni a gu-kin nevezetű hangszeren, ami valamennyire hasonlít a magyar citerához. A hagyomány szerint három fajta előadási módja van a gu-kinnek:

- a mennyország zenéje (felhangokon játszani);
- emberi zene (ujjal változtatni a húrok hangmagasságát); és
- földi zene (csak az üres, le nem fogott húrokon játszani).

Tehát a zene szerepe e három réteget szimbolikus módon összehozni. Ebben is emlékeztem Balázs Ferenc *Bejárom a kerek világot* című köny-

vének egy szakaszára. Idézek: „Aztán elővette Liang kéthúrú hegedűjét, és öthangos skálán bájos dalokat játszott rajta. Én utánadúdoztam az egyszerű dallamokat, s amikor kicsivel később, alvásra készen, a pokrocainkba beburkolóztunk, azon kaptam magamat, hogy vég nélküli szimfóniák zengenek bennem kínai módra.”

A másik kezdőpontja a darabnak Körösfői-Kriesch Aladár képe a tor-dai országgyűlésről. Ott áll a kép közepén Dávid Ferenc, és világos, hogy a festő úgy képzei el Dávidot, mint egy ótestamentumi prófétát, tele az Isten szellemével – a próféta is egyfajta híd a menny és a föld között. Tehát a mennyországi téma, amivel a darab kezdődik: MUS EX 1.

Dávidnak van saját témája: a 16. században és utána is a zeneszerzők kedvelt módszere volt megzenésíteni a neveket. Például Josquin des Prez a patrónusa nevét használta a *Hercules Dux Ferrariae* címet viselő miséjének fő témájában. Ezt a módszert használtam magam is, Dávid nevét megzenésítettem, és ebből nőtt ki egy egész dallam, amit hallani fognak a darab végén. MUS EX 2.

Az egyházalapító nevét először magyarul, aztán németül dolgoztam át. A Franz Hertel-téma csak a harmadik tételben hallatszík; de a Dávid Ferenc-dallamot a darabban mindenütt lehet hallani töredékekben.

A zenei anyagot egy zenei idézettel bővítettem a lassú tételben, amit a mű írása közben véletlenül találtam. John Ireland 20. századi angol zeneszerző munkáját nem nagyon ismertem, amíg meg nem tudtam – véletlenül – hogy az apja, Alexander Ireland unitárius volt, és Emersonnak a szerkesztője volt Nagy-Britanniában. A fia gyerekkorában az altrinchami unitárius templomba járt, ahová én magam is jártam szintén gyerekkoromban. Tehát ez itt egy személyes és unitárius kapcsolat, de emellett találtam Irelandtól olyan zenei anyagot, ami a többi témával is harmonizál. MUS EX 3.

Ennyiféle zenei anyagból építettem az egész darabot, jó sok variációval. Négy tételből áll a darab, ami a klasszikus hagyományt tükrözi. Az első tétel lassú bevezetéssel kezdődik, aztán hamar allegrettóvá válik. A második lassú tétel. A harmadik a scherzo, és a negyedik foglalja össze a témákat és zenei anyagokat, amelyeket a vonósnegyes az előző három tételben fejlesztett.

Emellett van egyfajta drámai, narratív vonulat is a műben, ami Dávid Ferenc személyiségéről szól. Micsoda bátor ember az, aki úgy szerette az igazságot, hogy hajlandó volt mindent föladni érte! A darab első tétele

Dávidot a dévai várban képzelem el, aki halála küszöbén visszaemlékszik az életpályájára. Zeneileg a bevezetés összeköti a bebörtönözés erőszakosságát, valamint Dávid sóvárgását az igazság iránt. Aztán a gyorsabb zene ábrázolja a nyughatatlan lelkű Dávidot. A második tétel alcíme *A halk és szelíd hangja*, és azt képzeltem, hogy a reformáció forradalmi hangulata, amit hallottunk az első tételben, annak közepében, a csend pillanataiban Dávid meghallja az igazság hangját. Zenész számára nem a hangzó anyag a legjelentősebb, hanem a csend, ami jön a hangok között. Talán van itt egy párhuzam a teológia területével is...

A harmadik tétel alcíme *A vita*, és ebben a teológiai vitákat zenével próbáltam ábrázolni, amelyek a tordai ediktumhoz vezettek. Itt az ellenpont tükrözi a vita formalitását, miközben a táncritmusok a vita energiáját képviselik.

A negyedik tétel az egyetlen, amiben halljuk a 16. század zenéjét. Az első tétel anyagához és annak nyughatatlan hangulatához térünk vissza, aztán elérjük a mű krízispontját. A Dávid Ferenc-dallamot átdolgoztam úgy, mintha Bakfark Bálint, János Zsigmond udvari lantosa komponálta volna. De fölötte a menny témát az első hegedűs játssza. Szándékos a disszonancia, mivel ha a türelem bármit jelent, akkor azt biztosan, hogy csak azt tűrhetjük el, ami feszültséget okoz a világnézetünkben. Ha valami nem okoz feszültséget, nem kell azt tűrnünk. Ha úgy tűnik, egy kicsit bizonytalanul, sötétben fejeződik be a darab, talán azért, mert bizonytalan, sötét időkben élünk. A türelem alapelvét állandóan kell védenünk, és újra és újra föl kell építeni. Mahatma Gandhi, amikor egy újságíró kérdezte tőle, hogy mit gondol a nyugati civilizációról, azt felelte, „egy jó ötlet lenne”. Ezekben a nehéz és bizonytalan időkben a türelem tényleg jó lenne, és az a feladatunk, amit Dávid Ferenctől örököltünk, hogy fedezzük föl, mi az igazságunk számunkra, ugyanakkor ismerjük el, hogy a felebarátunknak saját útja van. Ehhez ragaszkodjunk minden világi kisértés és fenyegetés ellenére.

GYILKOS RENDŐRÖK

„Kolozsvárott felháborító gáztettet követett el ma hajnalban két rendőr: részeg állapotban megöltek egy honvédőrmestert, egy polgárt pedig életveszélyesen összeszurkáltak.

Az esetről a következő kolozsvári tudósítás szól: Kilyén Dénes és Pap Sándor közrendőrök, miután átdorbézolták az éjszakát, hazafelé mentükben belekötöttek az utcán Gödri Sándor honvédőrmesterbe, ki egy vendéglőből jövet elhaladt mellettük. A szóváltásból hamarosan vérengzés lett; a részeg rendőrök kardot rántottak s össze-vissza vagdalták az őrmestert, ki azután a sebek következtében eszméletlenül rogyott össze. A rendőrök még ekkor sem hagytak neki békét, tovább is vágták, szurkálták és kettévágták a keresztcsontját is.

A zajra kiszaladt közelben levő lakásából Székely Sándor mészáros-mester s amikor a vérengzést látta, rémülten kiáltott a vagdalkozó rendőrökre:

— Az Istenért, mit művelnek?

A rendőröknek elég volt ez a kérdés arra, hogy a dolgukba beavatkozó védtelen embert is megtámadják; közrefogták a szerencsétlent, hátára, karjára több súlyos vágást mértek, mikor pedig menekülni akart, úgy oldalba szúrták, hogy a tüdejét is átfúrta a kard.

Ekkor érkezett a vérengzés helyére egy rendőrbiztos, ki éjszakai szemleútját végezte a városban, ő aztán véget vetett a további vérengzésnek, de csak nagy bajjal tehette, mert a rendőrök őt is meg akarták támadni. A vérengzőket letartóztatta s az őrjárat segítségével a rendőrség börtönébe vitette, honnan azután később az ügyészség fogházába kerültek. Az őrmestert az időközben értesített mentők a kórházba szállították, hol rövid idő múlva meghalt.

A szerencsétlen ember hat gyermek apja volt; feleségét, ki Bodolán nyaral, táviratilag értesítették elhunytáról. A másik áldozat, Székely Sándor élet-halál között fekszik a kórházban.”

Pesti Napló, 1901. augusztus 3.

A rendőrök alkoholfogyasztása szolgálati időben örök probléma volt a korban, de egyedül Kolozsváron fordult elő, hogy részegen békés járókelőt öljenek meg. A történet folytatódik. (Ferenczi Szilárd)

GONDOLAT A MŰVÉSZETRŐL

Gróf August ... lengyel szobrász 1893–1970 között élt és alkotott. A művészetről így vélekedett: „A művészet azoknak a dolgoknak a leképezése, amelyek...”. Helyezzék a megadott szavakat a mellékelt hálóba, így a szürkített sorban megkapják a gróf családnevét, majd másolják át a számozott négyzeteken lévő betűket az alsó hálóba. Helyes megoldás esetén ott a gondolat befejező része alakul ki megfajtásként.

2 betűsek: AD, AG, AG, AZ, ÉR, GK, IA, LÁ, MY, SS, UK, UK

3 betűsek: ALA, ÁZÓ, DIA, DIA, DOM, FOG, IDU, IRO, KAP, ORI, RAP, ROD, ROM, SAL, SÁS, SIN, SIN

4 betűsek: ÁRAM, CSIP, NAPI, OKKA, ONOS, ÖRKŐ, SOMA, TEKE

5 betűsek: AMAPÁ, APÓKA, DERZS, DÉNES, FÁZIK, IDELE, IDEGI, KAMAT, KISSÉ, KŐRIS, NIMES, OKOZÓ, PATAK, SDALA, SEPER, TORDA, TOPOG, TOTÁL

6 betűsek: KURZIV, ÓNOZÁS

7 betűsek: ARAGÓNA, KISSINK

8 betűs: MAKARÓNI

9 betűsek: ARAGÓNIAI, TAKARMÁNY

13 betűsek: MARATONI FUTÁS, PUSKALÖVÉSNYI

						1						
			11									
									14			
				10				2				
			6							15		
								12				4
					9							
			8									
5												
	13					7						
		3										

1	2	3		4	2	5	6	7		8	9	10
		3	8	11	12	7	8	5		8	13	
			14	15	13	14	7	2	7	1	2	7

HÚSVÉTI ÉNEK

Gyermekkoromnak szép emléke,
Köszöntelek, húsvét vasárnap!
Száll a szívemre égi béke
Ünnepén a Feltámadásnak.

S a pörge kalap, a bokrétás!
S a rámás csizma, a ropogós!
Ilyen kalapod van-e, hékás?
S hát csizmád ilyen kopogós?

Szárnyakat öltve száll a lelkem,
Ujjongva száll, gyors szárnyalással...
Ím, ott vagyok az ősi telken,
S zsebem tele piros tojással!

Hej, ha még egyszer, bár csak egyszer
Láthatnám édes jó anyámat,
Amint fejemre új kalapot tesz fel
S megsimogatja új ruhámat!

Gyermek vagyok, ki házról házra
Kántálni jár piros tojásért,
S gyűl a tojás, gyűl egyre-másra,
Ékesen csengő szavalásért.

Hej, ha még egyszer, bár csak egyszer
Kántálhatnék piros tojásért!
Hálát adnék ezért ezerszer,
S feledném mind, ami csapás ért.

Látom magam az új ruhában...
Hej, nem afféle bécsi rongy a'!
Meg van ez szöve igazában:
Édes jó anyám szötte, fonta!

Hej, ha még egyszer... Vége, vége...
A napjaim lassan lejárnak...
Gyermekkoromnak szép emléke,
Isten veled, húsvét vasárnap!

Mózes Huba

SZABÉDI LÁSZLÓ BEVÁLTOTT ÍGÉRETE

A költő és tudós Szabédi László pályája közösségének folyamatos szorongattatásában alakult. Az életművének kibontakozását segítő-gátló intézmények közül az életét mondhatni végigkísérő oktatásiak a meghatározóbbak.

A sáromberki óvoda és a Vadrózsákból székely népballadákat felolvasó édesapa alapozza meg iskolai tanulmányait, amelyeket Zernesten éppen csak elkezd, folytatásukra az első elemitől az utolsó gimnáziumi osztályig a kiváló tanárokat foglalkoztató kolozsvári Unitárius Kollégiumban kerül sor. Már negyedik gimnazista korában könyvismertető iskolai folyóiratot szerkeszt, amelyben első, még aláíratlan versét is közli. Majd számos írással szerepel az azonos című reformkori zsebkönyv hagyományait folytató kéziratos Reményben. Nem véletlen, hogy 1924-ben őt választják a Kriza János nevét viselő önképzőkör elnökévé. Ugyanabban az évben veti papírra a delphi templom „gnóthiszeauton” feliratával felelő versét: „Egy régi templom büszke homlokára / az áhítatos öntudat / fénylő betűkkel véste rája: / Ismerd meg tenmagad! // Ha messziről ragyog feléd a végcél, / előre tudd meg: el-kifogy/ erőd, s mielőtt célhoz érnél, / két lábad összerogy. // ...Hát várd a véget tétlen kezeiddel, / amely maholnap elragad? / Harcolj! A hihetlent hidd el! / Ne ismerd meg magad.” Tanárai közül a természetrajz szakos Gelei József gyakorolja rá a legnagyobb hatást. Erről tanúskodik a mesterségesen megzavart egyensúlyérzékű rákkal végzett kísérlet felidézése vallomás értékű kései elbeszélésében.

Érettségiznie, durva kisebbségellenes intézkedés folytán, csak második nekifutásra sikerül. Felsőfokú tanulmányainak gondját a neki ítélt

egyházi ösztöndíj csak átmenetileg enyhíti. Két strasbourgi éve után a nehezen kibogozható folytatást nem részletezem. Csak annyit említenék, hogy a kolozsvári Unitárius Teológián alapvizsgát tesz, a Ferdinand királyról elnevezett kolozsvári egyetemen pedig Yves Auger-nál két alkalommal is jelesre vizsgázik. Teológiai hallgatóként szerepel a Ferencz József szerkesztette *Jövendő* című antológiában, s az azonos című kéziratot önképzőkori lap 1929 végén közli majdani színpadi kísérletének alapul szolgáló Van egy témám című abszurd elbeszélését.

Felsőfokú tanulmányait a világháború után másodszor is megszűnésre ítélt kolozsvári magyar egyetem György Lajos dékán aláírásával 1945. május 20-án kiállított végbizonyítvány-pótló irata és 1945. június 2-án az *Ész és bűbáj* című kötetéért odaítélt doktori fokozat zárja.

Végbizonyítvány-pótlója még nincs, amikor 1940-ben román gyermekek tanítójául szegődik Béréba, majd kolozsvári gyermekeket tanít a hóstáti polgári iskolában. Utóbb a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban is órát vállal, 1947 ősztől pedig elfoglalja előbb helyettes, majd nyilvános rendes tanári állását a kolozsvári Bolyai Egyetemen.

A felsőoktatásban és a közösségi életben vállalt szerepével is összefügg, hogy az ezerkilencszáznegyvenes évek végéig elsősorban mint költő, az ötvenes években elsősorban mint teoretikus igyekszik teljesíteni a maga elé tűzött feladatokat. Propagandisztikusnak szánt költészetének csődjét követően így készül el A magyar irodalmi nyelv története című egyetemi jegyzete, A magyar ritmus formái című ritmuselméleti könyve és A magyar nyelv őstörténete című traktátusának kézírata.

Tanítványai és nyelvi-nemzeti közössége körében nagy tekintélyt vív ki magának. Szilágyi Domokos 1968-ban méltatja egykori tanárát, akinek sorsában mintegy saját sorsának alakulását is előre vetíti: „Sokszor elmondták már, de nem árt ismételnünk: a költészet (s nem véletlen, hogy Szabédi legutolsó munkájában: nyelvészeti dolgozatában is költőnek vallotta magát!), – a költészet nem foglalkozás, még csak nem is hivatás, hanem életmód. Bele lehet halni.” Lászlóffy Aladár 1977-ben a költő és tudós reá gyakorolt rendkívüli hatásáról vall: „Valahol benne van... minden megkezdett papírlapomban, minden cédulám adatolásában... A pontosság bűvöletét parancsolta rám, ahol csak a költői hév akart elragadni, s a fantasztát erősítette bennem, ahol a hideg ész felegyelve tört előre.”

A közéletben kivívott tekintélyével „érdemli ki” az ellene indított egyre durvább támadásokat, amelyek 1959 februárjában–márciusában a kolozsvári magyar és román tannyelvű egyetemet „egyesítő” üléseken tetőznek. A két alkalommal is hozzászólásra kényszerülő Szabédi második alkalommal behódolásnak tűnő szavakkal gratulál a két egyetem „együttműködéséhez”, s ehhez a maga segítségét is megígéri.

Költői hagyatékában maradt ránk annak a szonettnek a kézirata, amely a fent idézett korai vers „Ne ismerd meg magad”, végső soron biztatást közvetítő intelmével szemben eljut az önfelszámoló teljes tagadásig: „Ki vagyok én, micsoda iszonyú, / önnönmagát marcangoló vadállat? / Hóhér bal kezem, ne üsd nyomorú / testvéredet, jobb kezemet ne bántsad! // Szájam, ne bánd a szívem bánatát, / Ne marjon könnye, kibuggyanó vére. / Szívem, te se bánd szájam zokszavát, / csókoljon ő, te sírj szabadon végre. // Testem, te rosszul egybegyúrt egész, / most légy szabad, szakadj ezer darabba. / Én elbocsátlak, hagyjatok magamra. // Hagyj itt, te öntudat, balgatatag ész. / Ha voltam, voltam. Nem akartam lenni./ Fogadj öledbe, hangtalan, vak Semmi.” A szonett szorongást keltő sorainak olvasója gondolhat-e vajon arra, hogy a többször javított sorokat papírra vető Szabédi László miképpen váltotta be 1959. április 18-án az 1959. március 1-jei „egyetemegyesítő” ülésen elhangzott, akkor még aligha érthető ígérteit?

ARCKÉPVÁZLAT SZABÉDI LÁSZLÓRÓL (1907–1959)

Szabédi László *neve* ismertebb, mint *életműve*. Van, aki úgy tudja, hogy költő volt. Van, aki prózaíróként hallott róla. Van, aki egyetemi tanári pályájáról tud valamit, s hogy csupa „elméleti” dolgokkal: költői képpel, műformákkal, ritmussal foglalkozott. Mikor is? Hát még akkoriban, amikor Romániában is volt önálló állami magyar egyetem. Rég volt ez, nagyon rég. De azt, hogy hol, nem lehet tudni pontosan. Mert Erdély is nagy ország, hát még Románia. De Bukarestben talán mégsem lehetett. Bár. Mitől is függ ez? És ott van Temesvár vagy Nagyvárad, hogy ne mondjunk többet. *Az viszont biztos, hogy Marosvásárhelyen volt magyar orvos- és gyógyszerésképzés.* Tagozatként? A dolgok bonyolultak. Nem lehet tudni, mi hol kezdődik és meddig tart. De ha jól belegondolunk és belefeledkezünk az emlékezésbe, feltündökölhet, hogy Kolozsváron létesült 1872-ben Magyarország második híres állami egyeteme, amit aztán valamikor Ferenc József császárról neveztek el – nem éppen szerencsésen. Ezt a magyar egyetemet a román hatalom ugyan megszüntette az első világháború után, de jogosultságát a második világháború utáni román államvezetés elismerte, beleértve Mihály királyt és Groza miniszterelnököt is. És ezt az egyetemet jó érzékkel **Bolyairól** nevezték el. Farokról vagy Jánosról? Ez nem fontos. Fő, hogy tudósról.

Szabédi László ennek az egyetemnek, a Bolyai Tudományegyetemnek volt a tanára 1947-től 1959. április 18-áig. Ezen a napon ugyanis öngyilkos lett. A Kolozsvárhoz közeli szamosfalvi vasút mellett találták meg a holttestét. Hogy miért lett öngyilkos? Erről, amennyire kivehető az ide vágó fejtegetésekből, a következő mondható: Szabédi valóban kereste a román–magyar *tisztes* együttélés lehetőségeit, és úgy látta, hogy *ehhez nincs szükség a magyar egyetem önállóságának a felszámolására.*

Amikor 1959 elején felerősödött a Bolyai Egyetem beolvasztását célzó pártpropaganda, egyik felszólalásában a következőket mondta: „az új, internacionalista hazafiasságot jobban szolgáló érzéseknek a kialakulásához nézetem szerint nem szükséges az, hogy a magyar dolgozók rossz érzéssel tekintsenek vissza a több mint egy évtizeden keresztül nagyszerű szolgáltatokat tett külön magyar egyetemre” (idézi Mózes Huba: A

Szabédi-filológia árkusa. = *Szabédi napjai*. Emlékezések, tudományos előadások Kolozsvárt 1992–1997. Összeállította Cseke Péter. A bevezetőt Kántor Lajos írta. Kolozsvár, 1998, 20).

Nézzük csak meg, miről beszélt itt Szabédi, a *külön* magyar egyetem, a *Bolyai* tanára: először is az „új, internacionalista hazafiasságot” említette, ebből indult ki, mert ez volt a román pártpropaganda jelszava, ami *szó szerint* azt jelentette, hogy a romániai magyaroknak nem kell külön egyetem, mert ez nacionalista valami; az internacionalista hazafiasság szelleme azt kéri, sőt azzal jár, hogy a magyar egyetem egyesüljön Kolozsvár román egyetemével, a Babeş Egyetemmel. Szabédi nem értett egyet ezzel, de – legalábbis az idézett mondatában – nem kontrázott, hanem *a magyar dolgozók rossz érzésére* hivatkozott; nem azt mondta, hogy szükség van magyar egyetemre, hanem azt, hogy *nincs szükség a magyarok rossz érzésére* az internacionalista hazafiassághoz; ez burkolatosan jelentette azt, hogy a magyarok rossz érzéssel fogadnák a nagyszerű szolgálatot tevő külön magyar egyetem felszámolását. Az ugyanis már akkor nyilvánvaló volt, hogy a meghirdetett internacionalizmus valójában a román nacionalizmus kiteljesedését eredményezi: román rektorátust és többségi szenátust, s ami ezzel jár: magyar alárendeltséget jelent; olyan helyzetet, amelyben a magyar oktatási igényeket a többségi vezetés bármikor leszavazhatja, elutasíthatja.

Álláspontja miatt az egyesítést szorgalmazó román pártvezetés durván kioktatta Szabédit. Egy néhány nappal később megjelent újságcikk ezt így tárta az olvasók elé: Szabédi László egyetemi tanár „Első felszólalásában (...) néhány helytelen megfogalmazás volt.” A *helytelenség* megállapítása után az újságcikk írója a következő szavakat adja Szabédi szájába: „A Babeş és Bolyai egyetem egyesítésének Gheorghe Gheorghiu-Dej elvtárs beszédében világosan megjelölt célja az internacionalista hazafias nevelés megjavítása, a különböző nemzetiségű ifjúság testvéri egyesülésének elősegítése. Felszólalásomban azonban ahelyett, hogy azt emeltem volna ki, hogy a kolozsvári főiskolai oktatás jelenlegi formája nem kedvez az internacionalista hazafias nevelés nagyszerű ügyének, hanem elszigeteli a különböző nemzetiségű ifjúságot, inkább az eddigi szervezési forma által biztosított eredményeket hangsúlyoztam ki. Ezért engem a tantestületi tagok tegnapi tanácskozásán kemény, de igazságos bírálat ért.” Szabédi azért nevezi *igazságosnak* ezt a torz és hamis bírálatot, mert úgy látja, hogy a „különálló nemzetiségi egyetem múltjának

pozitív értékelése alkalmas lehetett arra, hogy a gyanakvás csíráit ültesse el a lelkekben (...). Alaposan végiggondolva a dolgot, rájöttem, hogy ezzel nacionalista álláspontot képviseltem, amelyet elítéltek, amellyel határozottan szembehelyezkedem” (idézi Mózes, i. h.).

Érdemes időt szánni erre az okfejtésre. Most főként azért, mert Szabédi László korabeli helyzetét, öngyilkosságának előzményeit próbáljuk rekonstruálni. És azért is, mert az a *beállítás*, ami itt megfigyelhető, 1990 után sem változott meg az önálló magyar egyetem szükségességét, kérésünk indokoltságát illetően.

Ez az érvelés arra az előfeltevésre épül, hogy a külön-külön működő egyetem nem kedvez az internacionalista hazafias nevelés ügyének, hanem elszigeteli egymástól a román és a magyar ifjúságot. Az indoklás első feléről, az internacionalista hazafiasságról most már csak annyit kell kijelentni, hogy hamis frázis volt és maradt (ha még valaki ilyesmit hangoztatna). Az indoklás második része elgondolkodtatóbb. Mit jelent az, hogy elszigetelődés? Mit jelent ennek a hiánya? Ha van egy román egyetem, ez azt jelenti, hogy oda magyarok nem mehetnek? Miben szigeteli el a román a magyartól a két külön intézmény? Az például, hogy Kolozsváron létezik önálló teológiai intézet, azt jelenti, hogy a teológusok el vannak szigetelve a bölcészekről, informatikusoktól? Vagy hogy ezek a „világiak” nem vehetnek részt közös programokban a teológusokkal? Szakmai dolgot jelent-e ez a sokat hangoztatott elszigetelődés, vagy a közéletiség civil szférájához tartozik? És ha a nyelvhez is köze van, akkor mi a teendő? A Kémia Kar román tagozatán tartásuk magyarul az előadásokat? Román és magyar diákok alkalmi nyárikerti találkozásán a román is magyarul szólaljon meg, ne csak a magyar románul? Rögtönzött kérdések ezek, s inkább azt akarják sugallni, hogy az egyetem nem tévesztendő össze például a klubtevékenységgel vagy a közös kirándulásokkal. Az egyetem több szintből álló oktatási intézmény, amely átfogó szabályzat szerint működő, de viszonylag önálló fakultásokból (karokból) épül fel, s ezek a maguk rendjén szintén viszonylag önálló intézetekből (tanszékekből) szerveződnek. Az azonos karhoz tartozó intézetek munkáját közös szabályzat és a kari tanács, a fakultásokból álló egyetemet a közös szabályzat és az egyetemi szenátus irányítja. Vagyis egy olyan szakmai struktúráról van szó, amelyben az egyes egységek adott esetben *nagyon határozottan el vannak szigetelve egymástól*. Például: ahhoz, hogy matematikából mit és hogyan tanítanak, semmi köze sincs a

filozófiai oktatásnak és fordítva. De ez nem lehet az akadály annak, hogy a két kar diákjai közös programokat szervezzenek.

Ez a kérdés természetesen jóval bonyolultabb az itt vázoltnál, de további fejtegetése nem tartozik ide. Csupán érzékeltetni akartam, hogy az úgynevezett *elszigetelődésre* vagy az ennél is megbélyegzőbb *nacionalizmusra* való hivatkozás valójában azt a célt szolgálta, hogy a magyar nyelvű egyetemi oktatás ne önálló intézményben, hanem a többségi nemzet által irányított közös intézményben folyjék. A dolog külön furcsasága az, hogyha a magyar közösség ragaszkodik a saját egyeteméhez, akkor ez nacionalizmusnak minősül. Ha viszont a román közösség akarja a saját felügyelete alá vonni-kényszeríteni a magyar oktatást, akkor ez természetes és törvényes, sőt internacionalista eljárásnak teteleződik.

Ezeket a megfontolásokat az 1950-es évek végén a legkisebb mértékben sem szabadott szóvá tenni. A nacionalizmus pedig olyan vád volt, ami alól a Párt sem menthette fel a tisztességes halandót. Sőt. Ezt maga Szabédi is belátta, aki tíz évvel korábban megírta a *Vezessen a Párt* című versét is. Ezek „nyomán” történt az, hogy a megfenyített és kiszolgált ember büntudatával túlozta el saját nemzetféltését, s egy hamis frázis Damoklész-kardja alatt révedt a jövőndőbe. De nem tudta elviselni meg hasonlásait. Kiuttalan kiutat választott '59 április 18-án.

Kántos Lajos írja, hogy a hatóság mindent megtett azért, hogy Szabédi László temetése ne váljék tüntetéssé. „A rendszer botránya, erkölcsi bukása így sem volt letagadható, hiába vitették piros párnán a koporsó mögött Szabédi állami kitüntetésait” (Kántor Lajos: Szabédi – kilencvenes évek. = *Szabédi napjai*. Emlékezések, tudományos előadások Kolozsvárt 1992–1997. Összeállította Cseke Péter. A bevezetőt Kántor Lajos írta. Kolozsvár, 1998, 5). És azzal a megállapításával is egyet kell értenünk, hogy Szabédi életéről és haláláról cenzúramentesen csak 1990 után lehetett írni, és ebbe az *öncenzúra* hiányát is bele kell érteni. Mert az 1960-as évek utolsó harmadától születtek ugyan tanulmányok Szabédiról, de bizonyos *súlyos* dolgokat szükségszerűen el kellett hallgatniuk az elemzőknek (az, hogy „el kellett hallgatni”, így értendő itt is: 'jobb volt elhallgatni, mert akkor legalább néhány fontos dolgot el lehetett mondani').

A Szabédi-művek újrakiadása az úgynevezett Ceaușescu-féle nyitással kezdődött 1967-ben, ami egy újabb ellentmondása ama korszaknak.

Elsőként egy szépirodalmi válogatás (vers és próza) jelent meg Csehi Gyula gondozásában 1967-ben, *Telehold. Veér Anna alszik* címmel. Ezt egy esztétikai-stilisztikai tanulmánygyűjtemény követte (címe: *Kép és forma*) két évvel később, szintén Csehi Gyula szerkesztésében. 1972-ben a bukaresti Albatrosz Kiadónál jelent meg a *Szabédi László legszebb versei* című kötet. 1974-ben Szabédinak egy olyan tanulmánya került ki a nyomdából a Kriterion Könyvkiadónál Dávid Gyula gondozásában, amelyet ő maga élete főművének tartott, s amelyet nem sokkal halála előtt, 1958-ban fejezett be: *A magyar nyelv őstörténete. A finnugor és az indoeurópai nyelvek közös eredetének bizonyítékai*. Ebben az impozáns kötetben Szabédi a címben említett két nyelvcsalád egy-egy képviselőjeként a magyar és a román nyelv (vélt vagy valós) egyezéseiről is ír, szándéka szerint ezzel is szolgálva a két nép közti jó kapcsolat erősítését. E hazai kiadványok után 1980-ban Magyarországon a Magvető Kiadónál is megjelent egy kötet Szabédi műveiből, Kántor Lajos gondozásában, *Enyém ez a történelem* címmel. Itthon Mózes Huba gondozásában 1982-ben jutott az olvasókhoz a *Rózsahullató fa* című válogatás Szabédi verseiből és műfordításából, majd 1984-ben egy életmű-összegző kismonográfia is napvilágot látott, szintén Mózes Huba tollából. Címe: *Az egészet akartam. Szabédi Lászlóról és életművéről*. Elismeréssel kell szólnunk e kiadványok szerzőiről, kiadóiról, és ennél többet a mából visszapillantva sem várhatunk el, hiszen ez már az a korszak volt, amelyben például Kós Károly a tiltott szerzők listájára került.

Az 1989-es fordulat után megindulhatott a korábbi értékek nyílt és cenzúramentes számbavétele. Szabédi esetében az első lépést – Kántor Lajos szerint – Farkas Ernő szabédi magyartanár tette meg, aki 1991-ben Szabédra hívta meg az emlékezőket (és aki – teszem hozzá – korábban Maros megye magyarszakos tanfelügyelőjeként végzett kitűnő munkát; példaként említem az 1989. december 17-e táján a magyartanárok számára Marosvásárhelyen szervezett pedagógiai kört, amely az akkori forrongó és bizonytalan napokban az önérzet és a remény emlékezetes megnyilvánulása volt).

1992-től Kolozsváron került sor a megemlékezésre, a Szabédi Napok keretében. Külön ki kell emelni, hogy ettől kezdve a rendezvények egyik színhelye az Erdélyi Unitárius Egyház székházának a díszterme, amit közismertebb nevén az Unitárius Kollégium imatermeként ismerünk. A múltidézést hagyományosan Szabédi születésnapja, május 7-e körül

szervezte meg a Korunk Baráti Társaság, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, az Anyanyelvi Konferencia, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület. Az elmúlt huszonhat évben a megemlékezések négy összetevőből szerveződtek egészzé: 1. ünnepség a Lázár utca 30. szám alatti Szabédi Házban, rövid köszöntésekkel és koszorúzással; 2. emlékbeszéd és koszorúzás a Házsongárdi temetőben Szabédi László sírjánál; 3. a főhajtnak ezt az ünnepélyes részét, melyet többnyire pén-tek délután tartottak, másnap konferencia követte, melyre rendszerint az Unitárius Püspökség dísztermében került sor, s melyen Szabédi László pályájának egy-egy szakasza, tevékenységének valamely összetevője alkotta az előadások központi témáját, más tárgyak kontextusában; 4. végül vasárnap a szervezők és az előadók közül néhányan Szabédra utaztak, hogy az ottani unitárius templomban fejezzék be a költőre, tragikus sorsú egyetemi tanárra való megemlékezést.

2018. május 10-én újfajta elképzelés szerint történt ez a huszonhetedik kolozsvári visszatekintés. Az egynapos megemlékezés a Szabédi Háznál indult, a Házsongárdban folytatódott, akárcsak az elmúlt években. Az idén azonban nem konferencia, hanem színházi bemutató és kerekasztal-beszélgetés követte a rendezvény ünnepélyesebb részét, és erre ezúttal a Györkös Mányi Albert Emlékházban került sor. Szabédi László *Van egy témám* című színpadi művét a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Színház Karának másodéves diákjai olvasták fel. A kerekasztal-beszélgetésben Bartha Katalin Ágnes irodalomtörténész, az EMKE munkatársa, Boér Hunor, a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum munkatársa, Kovács Sándor unitárius teológiai tanár, Mózes Huba irodalomtörténész, Tompa Andrea író és Máthé Dénes (e sorok írója) vett részt; a beszélgetést Biró Annamária irodalomtörténész, az Erdélyi Múzeum-Egyesület munkatársa irányította, aki a *Szabédi és az intézmények* témát jelölte ki az eszmecsere keretként; a meghívottak ennek megfelelően Szabédinak a különféle intézményekkel (unitárius teológia, szerkesztőségek, kiadók, Román Kommunista Párt, Magyar Népi Szövetség, Bolyai Egyetem, marxista ideológia stb.) való kapcsolatairól beszéltek.

Az Unitárius Kalendárium olvasója, főként ha viszonylag keveset tud Szabédi Lászlóról és családjáról, felteheti a kérdést, hogy miért közöl cikket ez az egyházi kiadvány erről a különös sorsú személyről. A válasz – röviden – így szólhat: Szabédi László szülei unitáriusok voltak, akik gyermeküket is unitáriusnak kereszteltették. Anyai nagyapja, Rédiger

Géza, szabédi unitárius lelkész volt, akiről unokája jóval később, 1950-ben írt önéletrajzában is elismeréssel nyilatkozott. Szabédi László a kolozsvári Unitárius Kollégiumban végezte elemi és középiskolai tanulmányait, és 1924-ben az Unitárius Egyháztól kapott ajánlólevelet franciaországi teológiai tanulmányaihoz. Az is számon tartandó, bár ennek megítélése igen problematikus és ellentmondásos lehet, hogy hazatérése után Szabédi László két évet az unitárius teológián is tanult; tanulmányait azonban abbahagyta, s a teológiáról sértve és sértődötten távozott. Végül az is az indokok közé állítható, hogy a szabédi unitárius templom egyik zarándokhelye a Szabédi László életét és életművét értékelő személyeknek. Ez pedig olyan tény, amelyet minden unitárius értékelhet és tiszteletben tarthat.

E kimondottan unitárius vonatkozásokon kívül Szabédi Lászlót természetesen szépírói alkotásaiért, tanulmányaiért, tanári munkájáért is magunkénak érezhetjük, akár csak mindazokat a nem-unitáriusokat, akik magyar nyelven egyetemes értékeket hoztak létre és hagytak ránk.

**A RÓZSAHULLATÓ FA KÖLTŐJE:
SZABÉDI LÁSZLÓ (1907–1959)**

Szabédi László tisztán látó költő, író és tudós, kinek álma a szabadságra és igazságra épülő titkos „jövendő emberöltő”. A Maros megyei Sáromberkén született 1907. május 7-én Székely Sándor és Rédiger Emília negyedik gyermekeként.

„Vasúti sín mellett,
jöttem idegennek
egy idegen világra” – írja a költő.

Lelki szülőhelyének választotta Szabédot, azt a falut, ahonnan szülei származtak. Költői nevét is e falutól kölcsönözte. A *szabédi Nagyréten* című versében választott szülőfalujának szépséges tájain szeretne megnyugvásra találni, erőt meríteni:

„Ebben a faluban nem születtem ugyan,
szülőfalum mégis ez, [...]
Most boldog vagyok itt,
mert kínjaim kicsik.”

Költeményének soraiból a szülőföld iránti mélységes ragaszkodás és szeretet csendül ki:

„Rét! Rét!
Ez a Nagyrét!
Fény! Fény! Ez a napfény!
Megérkeztem, már haza.”

Szabédhoz kötődik anyai nagyapja, Rédiger Géza (1845–1905) szabédi unitárius papköltő révén is, kinek gondolatvilága nagy hatással volt költészetére. Szabédi édesapja is sokoldalú, minden új iránt érdeklődő, verseket írogató ember volt. „Többet tanultam apámtól, mint összes tanáraimtól együttvéve” – vallotta a költő. Szabédi László tehetsége már gyermekkorában megmutatkozott, verselgetni kezdett, gimnazistaként diáklapot szerkesztett *Diák* címen. Iskolai tanulmányait Zernyesten kezdte meg, és a kolozsvári unitárius kollégiumban folytatta. Ezt követte a strasbourgi egyetem, a kolozsvári unitárius teológia és a bölcsészkar. 1945-ben elnyerte a filozófia doktora címet is. Ugyancsak ebben az év-

ben nőszül meg. Felesége Tompa Margit, a költő Tompa László leánya. A századforduló sokszínű alkotója publicisztikai, műfordítói és tudományos munkában is kitűnt. Említésre méltó *A magyar nyelv őstörténete* című műve, melyben a finnugor és az indoeurópai nyelvek kapcsolatáról értekezik. Szabédi fő jellemvonása a kötelesség teljesítése bármilyen körülmény között. Kitartó, becsületes munkát végzett mint tisztviselő, színházi dramaturg, tanár, múzeumigazgató, egyetemi professzor a Bolyai Tudományegyetemen. Tisztelték, mint nagytekintélyű értelmiségit, aki a megalkuvás minden formáját visszautasította. Befelé forduló, vívódó poeta doctus, aki az „egészet” akarta, de azt soha el nem érte. 1959. április 18-án öngyilkos lett. Verseiben és szépprózai alkotásaiban az élet értelmét boncolgatja, a kezdet és a vég gondolata foglalkoztatja. Ő az „Árva csillag” a „mindenütt honos s idegen”:

„lettem tűzben égő csillag,
a magam törvényén élő,
magamat emésztő költő.”

Eredetiségét, verseinek (pl. *A szabédi zsoltár*) és szépprózai írásainak egyediségét (pl. *A keserves*) az ismétlés, párhuzam, ellentét, kitartó használata fémjelzi. Az olvasó megsejti azt a tiszta forrást, ahonnan ihletődött. A népballadák stílusára jellemző tömörség és homály nehéz vetetű gondolati lírává nemesíti költészetét. Szabédi László vívódásai, nyugtalansága, az igazság keresése, szüntelen önelemzése a ma embere elbizonytalanodó lelki világára emlékeztetnek. Fedezzük fel újra és újra életművének üzenetét s a verseiben elrejtett titkokat. „Kétarcú pillanatok szörnyű sodrában” kettőből egyet választanunk kell szüntelen. (*Válassz*)

Én is kiválasztom azt a versszakot, amellyel nekem üzent:

„Kérjétek az Irgalmazótól,
válassza meg rosszat a jótól,
gyűjtsen világot a szívünkben,
tudni a jót még életünkben.”

RÉGI MINDEN PORCIKÁM

Régi minden porcikám,
vérem, agyvelőm,
életuntségom, vidám
mosolyom s erőm.

Szittyá harcosok hada
értem küszködött,
asszonyok fehér kara
rajtam őrködött.

Benne voltam mindegyik
forró vérben,
dac, amely verekedik,
álom, mely pihen.

Ha felverte keblüket
drága szerelem,
engem, ritka, szent tüzet
hordtak szüntelen.

Diadalmas harsona
zúgott jöttömön.
Mostan itt vagyok: csoda,
álmodott öröm,

büszke vágyak eszköze,
harcos, messzi cél, –
kit takar a múlt köde,
s tovamenni fél.

Régi minden porcikám,
vérem, agyvelőm,
életuntságom, vidám
mosolyom s erőm.

De miért az ész, az agy,
az ököl, a kar,
ha újat nem tud, avagy
újat nem akar?

Bennem összegyűlt a sok
ősvér – hasztalan.
Csak csodálom: ki vagyok,
ki vagyok magam?

1924

OMERTA^{*}
(részlet)

„Én mindig azt mondom, nem kell úgy küzdeni, forró fejjel. Normális kompromisszum, a mi helyzetünkben mást nem lehet. Vagy fogja magát mindenki, és legyen suicidium.

Mert erről is mind másképp gondolkozunk.

Aztán április–május hónapban, tessék, három öngyilkos.

Előbb a költő, irodalmár, nyelvész, Szabédi. Állítólag nem adták ki a könyvét, azért csinálta. De ő szólalt fel a nagygyűlésen is! Nagy felzúdulás van, még Bukarestig is elhallatszik, mert az egyetem miatt vetette vonat elé magát, dehogy a könyve miatt, ami csak valami nyelvészeti dolog, hogy a magyar nyelv honnét származik, olyasmi, hogy a törökökkel rokonítja. Hát azért már nem lesz valaki öngyilkos, gondolom. Az egyetem miatt, világos dolog. Aztán két másik tanár az egyetemről, egy statisztikus meg egy zsidó közgazdász. Löwinger nevű. Molnár Löwinger. Hallottam, hogy a szüleit deportálták, nem jöttek vissza. A fiuk meg öngyilkos lett most, két nappal Szabédi után rögtön. Képzelm, meséli Lali, nem engedték meg az egyházi temetést Szabédinek. Félték. A papok meg eljöttek, unitárius volt ugyanis, és ott álltak talárban némán, sok pap, talárban, vagy palástban, amit ők viselnek. Némán áll a pap a temetésen! Se egy ima, egy ének, egy búcsúztatás. Még a végtisztességet se lehetett megadni, nagy dolog, öngyilkos sírjánál hogy eljöjjön a pap, mondja Lali. Vajon az egyház engedte volna, hogy pap beszéljen? Olyan nagyon bátor az egyház manapság? Lali se tudja, hogy ki miatt kellett hallgasson az a sok pap. Vagy az egyház, vagy ugye – tudjuk, vagy lehet mind a kettő! Gyenge az egyház Lali szerint. A katolikus még hagyján, de a többi igen gyenge.

[...]

^{*} A regényrészletet a szerző engedélyével közöljük. Megjelent: Budapest, Jelenkor, 2018, 380–384. A cím jelentése: a dél-olaszországi közösségekben hallgatási fogadalom a külvilággal, a hatósággal szemben.

Hiába mondom Lalinak, hogy amikor az új rózsát keresem, az épp olyan, mint ez az egyetem. Nem mondom a nevét a rózsának, amit keresek, mert még csak számai vannak, van vagy tíz számom rá, amíg megtalálom az „Annoushká”-t. Tíz szám vagy több, ahány testvérből szelekálom. Addig keresem, alakítgatom, csak a végső rózsának kell nevet adni. Az egyetem is ilyen. Kompromisszum. Nekünk itt csak az lehet, hogy kompromisszumot kell kössünk. Meg kell alkudjunk az élettel, amibe vagyunk, a virággal is. Aki fanatikus, az nem egyezkedik, beledőglik. Megcsinálni a legjobbat, amit tudunk, de a legjobb is mekkora megalkuvás. Lali nem érti. Nem akarok én annyit beszélni az öngyilkosságról. Pedig tudom én.

Csendes Zoltán, a prorektor a feleségével együtt lett öngyilkos, nálam fiatalabb volt, nem ismertem jól, csak a feleségét, állandó kuncaftom volt. Csendessel csináltatták meg az egyesítési okmányt a két egyetem közt, mert perfekt román volt, dolgozott valamelyik bukaresti intézetben. Lali azt mondja, neki kellett megcsinálni a piszkos munkát, senki se vállalta. Véres lett a keze, mondja Lali. De hogy a felesége is öngyilkos legyen! Hát az mit vétett? Nem gondoltam volna, hogy egy asszony is. Olyasmit mondogattak, hogy amikor Csendes professzorról kiderült, hogy az egész aláírási és egyesítési ceremóniát az ő nyakába varrták, az asszony elítélte őt, veszekedett vele, árulónak nevezte. Mert hát milyen az asszony, veszekedik. Aztán pár napra rá, hogy a férje végzett magával, ő is ugyanezt tette. Hogy lettek öngyilkosok, kértem Lalit. Csendes egyébként ott volt annak a másik költőnek a búcsúztatásánál, ahol sok száz ember. Lehet, onnét kapta az ötletet.

Aznap, mikor öngyilkos lett a költő Szabédi, április 18-án, egy román nőnek mentem a névnapjára. Andrea, a Botanikus Kertben dolgozik, vegyész, ott voltak az egyetemiék mind a két egyetemről. Ott mondta valaki, mert estére már el is terjedt. De a temetésre nem mentem ki. Nem szeretem én a temetéseket, van elég bajom. Akkor ez a Csendes onnét vette a példát. Hogy így kell tegyen az, aki a nevét adja ilyesmihez. Ez a fiatal professzor úgy készítette elő az ügyet, mint egy igazi tudós. Írt levelet, még azt is megírta, honnét szerezte be a szereit, kitalált mindent előre. Azt írta benne, hogy családi betegséget örökölt, s azért. Még a temetés előtt a pártaktíva felolvasta a diákságnak a levelet nyilvánosan, nehogy azt higgyék, hogy politikai öngyilkosság. Mert az olyasmit akkor el kell ítélni határozatban. Hogy a diákság vegye tudomásul, Csen-

des Zoltán prorektor úr halálos betegséget örökölt, és nem akart a családja terhére lenni. Mikor felolvasták a levelet, azt a részt kihagyták, hogy hol szerezte be a halálos szereit és micsodát. Nehogy kedvet kapjanak a gyerekek, ugye. Felolvasták, csend lett. Hát mit mondjanak a gyerekek erre? Csend lett, hallgatás.

Szabédival, a költővel is megcsinálták. Hogy azt mondják, azért vetette a vonat alá magát Szamosfalvánál, mert nem adták ki a könyvét, még a levelet is felolvasták nyilvánosan, amivel elutasítják a könyvet, hogy nem elég tudományos a magyar nyelv őstörténetéről írott könyv. Elhitték a gyerekek, hogy a könyvért? Nem tudom.

Most Csendes. Aztán a harmadik, szintén prorektor, Nagy Lajos. Állítólag ők ketten írásban kérvényezték az egyesítést.

Minek kell ezt a gyerekeknek felolvasni? Ragadós a példa. Már úgy, hogy az öngyilkossági. Hogyha bajba van az ember, csak fogja magát, és nyissz. Vagy mit tudom én, mert annyiféle módszer van. Csendes is valami mérgeket vett be. A másik a vonat alá. A harmadik, nem tudom, önkasztás.

És akkor még Löwinger is, fiatal zsidó közgazdász. Akkor négyen. Mind férfiak. Most is, tessék, négy egyetemi férfival, nagy koponyával kevesebb. Kell ez? Nem ő a hibás pedig. Felsőbb akarat.

De hallottam egy olyasvalamit, hogy az a hallgatónő, Kacsó Magda vagy Márta, már nem emlékszem, aki az egész egyesítést először felhozta Bukarestben a diákok küldöttgyűlésén mint valami hallgatói kérést, mert utána volt, hogy bejelentették, hogy ez a hallgatónő is öngyilkos lett. Fiatal, hát mennyi lehet, húsz, huszonkettő? Borzalmas. Lehet, csak rémhír. A többiek legalább elérték már valamit, egy könyvet vagy egy házasságot, egy professzori címet. Én is például. Hát hogy a nevüket megcsinálják, megtanítsák a világnak. Ha olyasmit elkövetnék én is, öngyilkosságot például – hát már mi mindent megcsináltam? Egy egész könyvet lehet írni az eredményeimről és minden próbálkozásról. Még

UBB

ha csak próbálkozás, mert soknak nem látszik az eredménye a hibrideink közül, és ha meg is halunk – már hogy rendesen, nem öngyilkos mód –, lehet, mások folytatják a munkánkat, az is akkor egy eredmény.

És ez a gyermek? Ez a Magda vagy Márta, csak a szégyennel marad. Hogy diáklány létére ő ilyen nagy dolgokba avatkozott, aztán jól megbukott. Lehet, nem is igaz. Inkább remélem, hogy nem lett öngyilkos. Most annyi mendemonda terjed. Mindenki meg van bolondulva, rémhíreket mondanak.

Mióta megvan az egyesítés, minden hónapban van gyűlés, hogy erősítsük az érzést.

ZENDÜLÉS KOLOZSVÁROTT

„Lapunk legutóbbi számában már hírt adtunk arról, hogy Kolozsvárott két részeg rendőr agyonvágta Gödri Sándor honvéd-törzsőrmestert. Ez a brutális eset annyira felbőszítette Kolozsvár közönségét, hogy már szombaton, Gödri temetésekor történtek zavargások s ebben az ügyben népgyűlést is hívtak össze.

[...] Este 8 órakor történt ezután az eset, amelyből a zavargás támadt. A Hunyadi-téren levő cirkusz előtt egy rendőr összezördült egy emberrel, mert ez a tömegben dulakodott. Pár pillanat alatt óriási tömeg gyűlt össze. »Le kell gyilkolni! Föl kell akasztani!« – kiáltások hallatszottak mindenfelől s a tömeg neki akart rohanni a rendőrnek, hogy meglincselje. Közben a rendőrnek segítségül érkezett két társa, akik kardot rántottak, miközben egy embert megsebesítettek. A nép dühe erre még jobban fokozódott, amit a rendőrök észrevéve, futásnak eredtek s a városházára menekültek. Az óriási tömeg üldözőbe vette a rendőröket s mivel nem tudta elfogni, megostromolta a városházát, amelynek minden ablakát beverte; a nagykaput azonban nem tudták kinyitni. Egy része a népek azután iszonyú láрма közben Deák főkapitány magánlakása elé vonult s annak is beverte az összes ablakait; útjában nem kímélte meg a gázlámpákat sem. A rendőrség kérésére ekkor két század gyalogság jött, amely hamarosan megtisztította a főteret s kordont vont a városháza előtt.

A zavargásnak azonban ezzel nem lett vége. [...] A hirtelen megnövekedett tömeg ezután a városi rendőri fegyház elé vonult s megostromolta. Betörték először az ablakokat, azután a kapukat, mire a nép bevonult az udvarra, feltörte a cellákat s kiszabadította a rabokat [...]

Másnap Deák Pál főkapitányt hosszabb szabadságra menesztették. Helyette Polcz Rezső, városi bizottsági tag végzi a szükséges teendőket.”

Magyarország, 1901. augusztus 6.

A gyilkosság és a rombolással járó zendülés hatására Kolozsvár városvezetése újjászervezte rendőrségét, korlátozva a rendőrök magánéleti magaviseletét is. (Ferenczi Szilárd)

KÖZÉPKORI SZABAD MŰVÉSZETEK

A középkorban a hét szabad művészet az egyetemek bölcsészeti anyagára vonatkozott, tehát nem művészeti ágakat, hanem tudományokat foglalt magába. Ezeket megtalálja a rejtvényben.

Vízszintes: **1. Középkori szabad művészet.** 14. Jelez a bíró. 15. Francia város. 16. Famintázatot készít. 17. Após. 18. Híres musical. 19. ... Turner, a rocknagymama. 20. Tetejére. 21. Idegen férfinév. 22. Magyarországi hegység. 23. 2000, római számmal. 24. Szintén. 25. Esőn álló. 26. Kutya. 27. Robbanószerkezetet bekapcsol. 30. Európai nép. **33. Középkori szabad művészet.** 36. Francia zeneszerző. 39. Sepsiszentgyörgy folyója. 40. Az AEÁ tagállama, fővárosa Salem. 42. Korai gyümölcs. 43. ... Kea és ... Loa, két hawaii vulkán. 44. Van ilyen kő is, szülő is. 46. ... László, magyar színházi szakember. 48. Bogár tojása. 51. A szavak zsókere. 52. Johnny Weismüller szerepe. 55. Ama párja. 56. Üledékes kőzet, a miocén korban keletkezett. 57. Ilyen állat a ló is, az ökör is. 59. Nyáját útról lehajt. 61. ST. 62. KÁROBIT. 64. Orosz táskarádiómárka volt, de mexikói énekesnő is. 66. Zamat. **67. Középkori szabad művészet.**

Függőleges: 1. Fekete István fecskéje. 2. ... Domokos, erdélyi magyar író volt. 3. Például a gépgyártás. 4. Patás állat. 5. Dél-amerikai füves puszta. 6. Amely tárgy. 7. Pál utcai áruló. 8. Keresztül. 9. Tüzet éleszt. **10. Középkori szabad művészet.** 11. Népi hossz mérték. 12. Felfelé szálló meleg légáramlat. **13. Középkori szabad művészet.** 18. Vágásra nevelt disznó. 19. A tenger istene, apja Poszeidón. **21. Középkori szabad művészet.** 22. Francia költő volt (Paul). 28. Női név. 29. Vén emberre jellemző. 31. Anyós. 32. Ócskaság. 34. Becézett Etelka. 35. Ily módon. 37. Borít. 38. Lop. 41. Zöld sziget a sivatagban. **45. Középkori szabad művészet.** 47. Dél-amerikai tánc. 48. Kis folt. 49. A magyarok ősanyja. 50. Nyáját hajt. 51. Hozzáér. 53. Vadászkutyafajta. 54. Lónév. 58. Erdei gyümölcs. 60. Elgondolás. 63. Izomrögzítő. 65. Nátrium vegyjele.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14					15				16			
17			18				19				20	
21					22						23	
24		25			26		27	28	29			
30	31			32	33	34				35		
36		37	38	39			40				41	
42				43					44			45
46				47		48	49	50		51		
52	53	54				55			56			
57			58	59					60		61	
62					63		64				65	
66					67							

HÁROMSZÉKI TALÁLÓS MESÉK – 2.

(A Vadrózsák gyűjtéséből)

Elöl menyen fényeske,
Után' menyen fejrke
Felbogozott farkával.

(Tő s cérna)

Úgy menyen, meg nem áll,
Fődön fekszik, fel nem áll,
Ágadzik, bogodzik, mégsem leveledzik.

(Folyóvíz)

Nyírfa nyilalla,
Cserfa csattana,
Ezer madár megindula,
Egynek szárnya szakada,
S mind az ezer megáll.

(Osztován ha a fonal elszakad)

Szemeddel látod, ráismersz,
De a bizon mégsem ő;
Jól tudod, hogy derék ember,
Pedig semmirekellő.

(Kép)

Küvül veress, belől szőrös,
Fejibe pártá, hátuljába páca.

(Csipkegyümölcs)

Izzadság csorgott sok ember homlokából,
Míg engem kivájtak az anyám hasából;
De hogy megszülettem, oly kedvessé lettem,
Hogy sok égő szívet bolondommá tettem.

(Pénz)

ALKOTÁS ÉS ÖNKERESÉS KÖZÖTT

Lakatos Gabriella tanár és alkotó, a vizuális kultúra fejlesztésének nagykövete. Az a típusú tanár, akinek vannak elvárásai diákjaival szemben, ám önmagával szemben is magasra emeli a mércét. Belső tartását talán unitárius lelkész édesapja és tanítónő édesanyja kezdték el csiszolni. Tudatos, befele figyelő munka eredménye az a lelki gerincesség, amely komoly véleményformálónak tette a székelyudvarhelyi művészeti nevelésében. Tőle hallottam a „vizuális analfabéta” fogalmat, ami rádöbbenett arra, hogy a mai romániai oktatás mostoha gyereke a képi gondolkodás. Gabó ezt a mostohagyereket saját lehetőségei szerint ápolja és nevelgeti. Például úgy, hogy tárlatot szervez az utcára, amin a diákok kiviszik alkotásaikat azoknak, akik nem szánják idejüket a kiállítótermekre. Édesanya, akinek pedagógusi tapasztalatával, kreativitásával, fiatalos üdeségével sikerül átlépni a közte és a fia, illetve a diákjai közti generációs különbségeket. (Simó Melinda)

– Elmesélné első élményeit a művészettel, rajzolással kapcsolatban? Mikor és hogyan alakult ki az egy életre szóló vonzalom az alkotás iránt?

– Nagyjából ötéves lehettem, amikor eldöntöttem, hogy olyan iskolába szeretnék járni, ahol csak rajzolni kell. Később, persze, jöttek az akadályok, első egyetemi felvételim nem sikerült, akkor azt gondoltam, hogyha nem vettem fel, az azt jelenti, hogy nem vagyok elég jó. (1982-ben nagy volt a kolozsvári képzőművészeti egyetemen, az Andreescun is a korrupció, két évente indult egy-egy szak hét hellyel, nem volt egyszerű bejutni). Így letettem a ceruzát, (akkori terveim szerint örökre) filológiaira váltottam. Később kiderült, hogy ez azért nem így működik, ez nem csak döntés kérdése, és hogy alkotói munka nélkül nem teljes az életem. Újrakezdtam a rajzolást, festést, és 1991-ben, 11 év kiesés után bejutottam a képzőművészeti egyetemre.

– *Életében fontos szerepet játszik az oktatás, a tehetségpártolás is. Elmesélné, hogyan és miért választotta a pedagógusi szakmát/hivatást? (Milyen út vezetett a katedrához? Mi az, ami erőt ad az ifjakkal való foglalkozáshoz?)*

– Soha nem akartam pedagógus lenni, de rá kellett jönnöm, hogy ezen a pályán a tanítás az, ami mellett a legkevésbé kell feladnom magam szakmailag, és megélhetést is biztosít. Aztán ahogy telt az idő, egyre jobban elmélyültem és megszerettem a fiatalokkal való foglalkozást. Renge-teget és folyamatosan tanulok tőlük, frissen tartanak, minden pillanatban fel kell emelkedni a szintjükre, mindig változni, megújulni kell, tartani a lépést velük szakmailag is, szellemileg és pszichopedagógiai téren is. A sikerek is fontosak, persze.

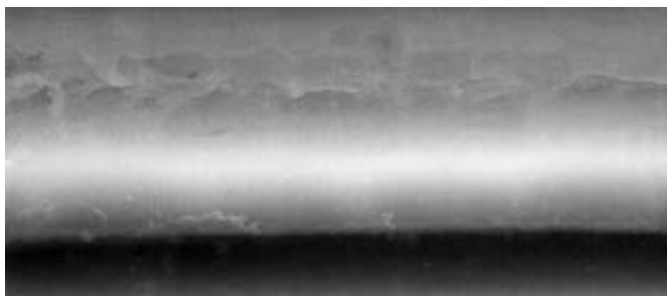

– *Van olyan története, amelyre szívesen emlékezik, s amely alkotásai fogadtatásához kapcsolódik?*

– Általában rengeteg pozitív visszajelzést kapok a szakma részéről is és a pedagógiai tevékenységem terén is. Legkedvesebb talán az, hogy a fiam ugyanarra az egyetemre jár, mint egykor én, és egy-egy feladat kapcsán szemléltető anyag a diákok számára néhány egyetemi alkotásom, amire ő nagyon büszke.

– *Karrierje során milyen fontosabb állomások voltak meghatározóak az ön számára? (Akár a tanulmányai, kiállításai, díjai, mesterei is szóba kerülhetnek itt.)*

– Talán a legfontosabb az volt, amikor sok év után újra felvételiztem, elsőnek jutottam be az Andreescura olyan jeggyel, amilyent sok évre visszamenően senkinek nem adtak, tízest rajzoltam. 1997-ben évfolyamelsőként végeztem, ez is sokat jelentett. Azután, egy újabb, közel 18

A másvilág

éves szünet után (közben felneveltem a fiamat), 2015-ben a Székelyföldi Grafikai Biennálén elnyertem a Zereda művésztelep díját.

– *Milyen művészeti ágakban érzi igazán otthon magát? Mi varázsolta el a grafikában?*

– A grafika azért lett vonzó számomra, mert rengeteg, egymástól távol esőnek tűnő területe van (sokszorosító-, alkalmazott grafika), ami arra készíti a grafikust, hogy sokoldalú legyen, szerteágazó gondolkodást igényel, gyors váltásokat. Ezen nevelődtem, de már nem csak a grafika érdekelt. Igazán otthon egyikben sem érzem magam, örökké keresgélő, talán túl erős önkritikával rendelkező alkotó vagyok.

– *A művészet szakmai precizitást is igényel, nem csak kreativitást. Miből születnek, hogyan születnek az alkotásai? Mesélne a mesterségbeli tudás és az alkotás (mint művészet) összefonódásáról?*

– A hagyományos értelemben vett mesterségbeli tudást igyekszem tudatosan háttérben tartani a modorosság elkerülése érdekében. A módszer, amelyet ennyi év alatt elsajátítottam: igyekeznem kell saját korlátaimat folyamatosan ledöntenem, saját határait átlépnem minden téren.

– *A művész számára az alkotás – gondolom – ugyanolyan természetes, mint a légzés. Bármennyire is furcsa, de megkérdezem: miért alkot? Megtudná fogalmazni azt a belső késztetést, ami a művek eredőjénél munkál?*

– Mert kényelmetlenül érzem magam, hiányérzetem van, fölöslegesnek érzem magam, nem teljes az életem, ha időnként nem hozok létre valami újat. És mert erősen hiszek abban, hogy a vizuális kultúra ugyan-

olyan fontos az ember személyiségfejlődésében, mint bármi más, és remélem, hogyha szűk térben is, de valamit hozzá tudok tenni.

– Ha egyfajta önkifejezésnek, kommunikációs nyelvnek tekintjük az alkotást, akkor felmerül a kérdés, hogy mit közvetít az alkotás, kiket szólít meg. (Nyilván a műalkotás autonómiájához tartozik, hogy elkészülte pillanatától saját élete van, a befogadótól függ, mit fejt meg üzenetéből.)

– A képzőművészet a maga sajátos kifejezőeszközeivel a befogadó érzelmi, szellemi lényéhez nyúl többnyire, részleteiben nem mindig megfogalmazható módon. Hogy kiket szólít meg egy-egy alkotás, az mindig a befogadó szellemi szintjétől függ.

– A műhelytitkok érzelmi vetületére is rákérdeznék: milyen érzés, amikor egy-egy alkotása a közönség elé kerül? Mennyiben van befolyással a kiállítási tér, ahol a mű a közönség elé kerül?

– Ha a közönség elé kerül egy alkotásom, akkorra már letisztult (ritkán mutakozom meg), számomra teljes, és ez nekem a legfontosabb. A többi másodlagos.

(Az interjút a szerkesztő készítette.)

2017 tavaszán gyergyószéki diákokat készítettek fel művészeti szaktanárokat (többek között Lakatos Gabriella és Török Ferenc) a művészeti középiskolai felvételire (Forrás: Pro Terra Alapítvány)

A SZÍNEKBŐL ÉS FORMÁKBÓL SZÜLETŐ NYELV

Török Ferenc festőművész műtermében találkoztunk, hogy az alkotásról és az alkotás folyamatáról beszéljessünk. A festmények, az alkotás közvetlen helyszíne meghittséget kölcsönzött minden szónak, amely művészetről, ihletről, befogadóról esett. Nem csoda: a művek melegágyánál sétáltunk és beszélgettünk. A festmények, rajzok egy letisztultabb világról vallanak, ahol az impulzusok, érzelmek, tapasztalatok már értelmet nyertek. Kérdezett Simó Melinda.

– Elmesélnéd első élményeidet a művészettel, rajzolással kapcsolatban? Minden gyerek szeret rajzolni, de nem mindegyikből lesz alkotóművész. Mikor vált világossá, hogy a festés több, mint szórakozás?

– Mi annak idején a Nyikómentén, Székelyszentmihályon laktunk, ott volt édesapám unitárius lelkész. Így én 14 évig laktam falun. Ott jártam az I–IV. osztályt is, ott derült ki a rajzórakon, ahol meseillusztrációkat is kellett készíteni, hogy szeretek rajzolni, és hogy van is tehetségem hozzá. Az egyik élményem, ami megmaradt, hogy egy olyan meseillusztrációt készítettem a róka és a varjú meséjéhez, hogy a tanító néni azt mondta, ez sokkal jobb, mint amit ő tudna rajzolni vagy festeni. A testvéremmel együtt elég sokat rajzoltunk, volt rá időnk elég a játék mellett, abban az időben a média és a technika még nagyon gyerekcipőben járt, ami az akkori embereknek nem vonhatta el a figyelmét egy-két film sorozat kivételével. Ezt a rajzhoz való tehetségemet, ha lehet így mondani, valószínűleg édesapámtól örököltem: Ő is a személyes dolgait eléggé dekoratívan kezelte, szerette a szépet. Azután az V–VIII. osztályt Udvarhelyen jártuk a testvéremmel, a Tompa László-iskolában. Eleinte ingáztunk, majd bentlakásba kerültünk VI. osztálytól. Én előtte jártam a Kossuth utcai művészeti iskolába rajzkorre, ahol Zsigmond Aranka tanított festészetet, Nagy Gyuri bácsi rajzot, Székely József szobrászatot és ott készültek az üvegfestések is, amelyek mai napig is láthatóak a polgármesteri hivatal esketési termének az ajtó fölötti üvegrészein: a Kőmíves Kelemen balladát illusztráltunk, többek közt. És mivelhogy jártam a művészeti iskolába, ezért nem volt kötelező járjak az iskolai rajzórákra.

– Hogy kerültél egyetemre?

– Az általános iskola után a marosvásárhelyi Művészeti Líceumba szerettem volna menni, de a szüleim nem engedtek, mert volt egy súlyos betegségem hatodikos koromban, és nem akarták, hogy távol legyek. Akkor úgy döntöttem, hogy a legjobb iskolába megyek Udvarhelyen: vagy a Bányai János, az akkori egyes számú iskola vagy a Gimnázium, a mostani Tamási Áron Gimnázium jött számításba. Én végül a Tamási Áron Gimnáziumot választottam, mert azt gondoltam, hogy mindegy, hol érettségizik le az ember, ill. mégsem, mert nem mindegy, hogy milyen közösségben töltöd el azt a négy évet. A „Gimi” annak idején is és most is a legelittebb iskola a városban. Nekem továbbra is az volt a tervem, hogy képzőművész szeretnék lenni, úgyhogy a gimiben a sok matek és fizika mellett rengeteget rajzoltam, és amikor elvégeztem az iskolát, érettségi után jártam rajzkorre a Művelődési Házba, amit Bíró Gábor festőművész tartott. Ott ismerkedtem meg több majdani kollégával, Lakatos Gabriellával, Bencze Lacival, Siklódi Zsolttal és másokkal. Innen sorra bejutottak az emberek egyetemre, aztán néhány próbálkozás után engem is felvettek a kolozsvári Képzőművészeti Egyetemre, festészet szakra. Kevés volt a hely, a nyolcvanas évek vége fele három hely volt egy szakra, és 100-an voltunk jelentkezők. Úgyhogy nem volt könnyű a bejutás. 1992-ben lett volna esélyem bejutni az egyetemre, de egy motoros balesetben eltörtem a lábam, így hát úgy hozta a sors, hogy csak 1996-ban sikerült. Ma úgy gondolom, ez így van jól, ahogy van most. Bíró Gábor tanáromat idézném, ő szokta mondani mindig, hogy „sosem lehet tudni, hogy mi mitől jó”.

– *Tehát korán született meg az akarat, hogy művészetit végezz, és nem adtad fel. Nagyon sok minden eltéríthetett volna.*

– Igen, sokan mondták, hogy milyen kitartó vagyok, hogy többszöri próbálkozás után sem adtam fel. Hát nem, én azt mondtam, hogy ezt meg fogom csinálni, és sikerült.

– *Van-e olyan történet, amire szívesen emlékszel, s amelyik alkotásaid fogadtatásához kapcsolódik?*

– Érdekes emlékek vannak...például amelyek utólag derültek ki. Tehát az alatt az idő alatt, amíg én felvételiztem, s nem sikerült, közbejött a katonaság is, ahova szintén nem engedtek el a szüleim. Mindegyre kellett járni kórházakba, hogy halasszunk. Felvételiztem, nem vettek fel, s jött a katonai behívó: ez volt a 80-as évek vége. Mindig sikerült halasztani, azután megkaptam a katonakönyvem, úgyhogy nyugodtan lehetett tovább készülni az egyetemre. Közben is festettem, volt Udvarhely főterén egy SZ-M nevezetű művészeti galéria, ahova beadtam a munkáimat eladás, ill. értékesítés céljából. Idővel, kb. 15 év múlva talákoztam egy hölgygel, aki az egyik barátomnak lett a párja, s aki akkoriban a tanítóképzőbe járt. Egy alkalommal náluk jártam, s ámulva néztem, hogy egy képem ott van a falon. Elmesélte, hogy tizenegyedikes gimnazista korában látta meg a galériában azt a képet, ami neki akkor nagyon megtetszett, és ő két hónapig gyűjtötte rá a pénzt, hogy meg tudja vásárolni azt a festményt. Ez egy érdekes élmény volt számomra.

– *A karriered során milyen fontosabb állomások voltak meghatározóak számodra?*

– Még az egyetemre való bejutásom előtt, 1994-ben volt a legelső egyéni kiállításom a Művelődési Házban. Bíró Gábor volt a tanárom és egyben mesterem is, mivel nagyon sokat tanultam tőle, ő nyitotta meg a kiállításomat is. Aztán 1996-ban volt még egy a „Székelygőzös FAL”, egy főtéri üzletnek egy elhatárolt részében, ahol modernebb képeket állítottunk ki, az volt a kiállítás címe, hogy *Ilyen is van*. Nemcsak tájképeket festettünk, hanem nonfiguratív képeket is. Azután 1998-ban másodéves koromban Kolozsváron, a Korunk Galériában volt egy egyéni kiállításom. Az akkori kollégák az egyetemről csodálkoztak is, hogy honnan van ennyi festményem... Volt tíz év különbség köztünk, nagyjából. A Korunk Galériában a kiállításomat Ioan Zbârciu, az akkori tanárom és

Emlék
(akril, vászon)

Heim András, az akkori Korunk Galériának a szerkesztője és a művészeti galériának a vezetője nyitotta meg. Ez után 1999-ben volt a következő kiállításom: Udvarhelyen, a Művelődési Házban volt az előtérben egy művészkávézó, és itt volt a negyedik egyéni kiállításom. Amikor elvégeztem az egyetemet, 2001-ben az udvarhelyi városi könyvtár látvány- és hangzóanyag termében volt egy egyéni kiállításom. Ezt az anyagot majd átvittem a gyergyói Pro Art galériába, ez volt 2002-ben, 2005-ben meg a kulturális napok alkalmából a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum munkatársai hívtak meg, hogy állítsak ki, amit a mostani igazgató, szobrászművész Varga Mihály nyitott meg. 2009-ben a Haáz Rezső Múzeumban volt mostanáig az utolsó egyéni kiállításom. Ezek voltak a meghatározóbb pontok. Ezenkívül még nagyon sok közös kiállításokon vettem részt országon kívül és országon belül.

– És most is készülsz egyre?

– Most is készülök egy egyéni retrospektív kiállítással, ami 2019. február 20-án lesz a székelyudvarhelyi Haberstumpf-villában (a helyszín lehet, hogy változik) a mostani múzeum alagsorában, és természetesen készül egy katalógus is a mostanáig készített összes munkámmal.

– *Mesélnél a Caffartról?*

– Amikor elvégeztem az egyetemet, bekerültem Udvarhelyre a művészeti iskolába, ahol a mai napig festészetet tanítok, és 2005-ben a gyergyószárhegyi művésztelep meghívására részt vehettem Magyarországon a 42. Hajdúböszörményi Nemzetközi Művésztelepen, ahol megismerkedtem nagyon sok alkotóval. Velük kialakult egy baráti társaság, és együtt hoztuk létre a Caffart nevezetű képzőművészeti egyesületet, amely Magyarországon van bejegyezve, viszont nemzetközi, mert ketten vagyunk Erdélyből benne. Még egy kolléga Csíkszeredából és én Udvarhelyről. Mint minden egyesület, amelyik frissen indul, be kell mutatkoznia, így évi 5-6 kiállításunk volt. 2018-ban tartottuk a 9. művésztelepet.

– *Melyik művészeti ágba érzed a legotthonosabban magadat?*

– A festészet az erősebb oldalam, viszont Kolozsváron és itthon is készítettem grafikákat, rézkarcokat, monotípiákat, linómetszeteket is.

Juliska és a farkas
(akril, farost)

Szoktam faragni is, igaz csak nyaranta, amikor olyan helyen vagyok, ahol ezt megtehetem. De igazából a festészetet érzem a magaménak.

– *Honnan, miből meríted az ihletet? Hogyan születnek az alkotások?*

– Az ihlet a környezetből érkezik. Van egy örök témám, a nő: időről időre másként fogalmazódik meg bennem, ez is fontos ihletforrás, és még sok minden más, ami a mai világban körülöttünk történik.

Mostanság látom, hogy újra divat a *variációk egy témára* című képi feldolgozás, egy bizonyos témának a kimerítése. Egy alkotó egyetlen témát többféle formában valósít meg. Ez nekem nem működik. Mindig más a téma, a környezetem, most történetesen a gyerekeimre koncentrálok, velük foglalkozom, őket festem.

– *Hogy élük meg a gyerekeid, hogy ők a témák?*

– Egyelőre tetszik nekik, aztán majd utólag kiderül, hogy hogyan fogják lereagálni később.

– *Miért alkotsz? Ha az alkotás az önkifejezésnek egy módja, akkor kiket szólít meg, mit szeretnél vele közvetíteni?*

– Mindig mást. A társadalom, a belső érzéseim, hogy mikor mit élek meg a családban, a munkahelyemen vagy bárhol máshol, mindig hatással van rám mint művészre. Meglátok egy dolgot, és valamilyen formában feldolgozom, majd megpróbálom átalakítani valamilyen képpé.

Szimbólumok használatával, a színeknek a jelentésével, a formákkal. Igazából nem akarok megszólítani célzottan senkit. Ha ő látja magát egy bizonyos képben, vagy át tudja élni, megérti azt a képet, akkor az egy jó dolog nyilván.

– *A művészi nyelvedről mesélnél?*

– A színek szimbolikus jelentéseit használom, de nem vagyok benne biztos, hogy a befogadók közül nagyon sokan kellő mértékben ismernék. Ha megkérdezem, hogy miért tetszik a festmény, akkor nem tudja megmondani, vagy nem teljesen tud rá válaszolni. A szakmabeliek valószínűleg értik, hogy miért van egy szín a másik szín mellett, miért épp az a forma azzal az adott színnel társítva. Viszont, ha egy kép jól meg van szerkesztve, akkor valószínűleg szépnek találja a laikus néző is. De nem feltétlenül úgy oldom meg a munkáimat, hogy szájbarágósak legyenek,

hanem úgy, ahogyan és akkor, per pillanat nekem megfelel. Tehát ahhoz, hogy a néző egy képet megértsen, egy kicsit fel kell nőnie, utána kell olvasnia. Nem hiszem, hogy az alkotónak kellene elmesélnie, mit festett. Ha a kép nem önmagáért beszél, akkor az, ott nem a legjobb a megoldás.

– *Arról, hogyan alkotsz, ejtettünk már szót. Mesélnél arról is, hogy hol?*

– Nagyon sokáig nem volt műtermem, de ennek ellenére rengeteget rajzoltam, és odaírtam, hogy ez egy vázlat egy festményhez, ami még nem készült el. S most, hogy két-három éve lett műtermem, ezeket a régi vázлатаimat mind feldolgoztam. Bár korábban azt mondtam, nem a nézőnek alkotok, valamiként mégis: van, hogy bizonyos témákra készülnek a képek. A szigetszentmiklósi művésztelep felkérésére *A víz* című témára készültek munkáim. Ők minden évben meghirdetnek egy pályázatot, a négy elem szerint (tűz, víz, levegő, föld). Minden évben más elem a téma. Ezek lehetőséget adnak a belső emlékek egyfajta feldolgozására bizonyos szinten. De az adott témát különböző megfogalmazásokban is fel lehet dolgozni, legyen az realista, nonfiguratív, absztrakt.

– *Meséltél a kiállításaidról. Milyen érzés az, amikor a mű kikerül a közönség elé?*

– Felelemelő, jó érzéssel tölt fel. Sokat számít az is, hogy kik jönnek el a megnyitóra, kik a befogadók, a szakma és nemcsak. És a vélemények. Az előbb kérdezted az élményeimet a kiállításokkal kapcsolatosan. Jut eszembe, hogy amikor 2009-ben kiállítottam a Haáz Rezső Múzeumban, akkor odajött a Duna TV, és Száva Enikő megkérdezte, hogy én hívtam-e oda őket. Én mondtam, hogy nem szóltam senkinek, úgyhogy lehet, valaki a háttérben intézkedett ez ügyben, a mai napig sem tudom ki volt. Az anyagot a *Térkép* című adásban sugározták, két hét múlva felhívtak Budapestről, hogy május 10-én jönnének Udvarhelyre, hol lehet megnézni a munkáimat, mert nagyon tetszettek, látták a tévében. S akkor el is jöttek, vásároltak két képet.

Jó érzés, ha az ember kiállítást szervez, ezek mindig egyfajta bemutatkozások, az akkori vagy per pillanatnyi helyzetről vagy arról, ami foglalkoztatja abban az időben az embert.

– *Többnyire milyen érzelmeket viszel a vászonra?*

– Vegyeseket, ez látszik a munkáimon is. Van pozitív és negatív is.

REMBRANDT

(részlet)

Látja magát, amikor közeledik a negyvenedik évéhez. Elszomorodik, azaz komoly lesz.

– Hol is van csak az akkori barátom – magam?

Előveszi a tékát, kikeresi a rézkarcot, az egyszeri fejét, amint az ablaknál ül. Benső arculatát edzi a finom tüvel. Már erős kéreg volt a fán (Rembrandton), ráncok, sőt kacskaringós erek: első látható jelei az úgynevezett véredény-elmeszesedésnek, amelyet akkor másképp neveztek, és lehet, hogy már holnap – azaz huszonöt esztendő múlva – másképpen tisztelnek. Egy azonban, úgy látszik, örökkévaló, a név is, a fogalom is: a szenvedésé. Most ezt a fogalmat a választóvízzel kimart rézlapon viszontlátta. Rajta volt a munkászubbonya is, nagyon szerette, a testéhez nőtt, volt idő, amikor nem is tudott dolgozni más ruhában. Ó, ezek a rongyok, úgy belenőnek a testünkbe, egy darab élet vedlik le rólunk velük.

– Jan lopta el. Az ablakból láttam, hogy a kocsmába vitte. Akkor ő volt az inasom. A derék jó Jan politúrt ivott, a végén már terpentint is; hogy leszoktassam, megvertem. Elszökött, akkor kezdett nekem rosszul menni a sorom? – így monologizált magában Rembrandt úr, és sietette vissza a rádírungot a tékába. És még mohóbban szedte elő az arcmását, egészen fiatal korából valót. Bezzeg vidám volt ez. Kevés és ritka szakáll serkent az állán, dupla orra alatt a bajusz gyenge még, de annál sűrűbb haj a kobakon. És ez volt az egyetlen fej, amelyet nem egyedül, hanem úgy látott, hogy ott volt a hasonmása is, végre a mása. Nehéz kifejeznem e szublimált ügyet, és megértetnem is nehéz, talán csak úgy, hogy megkerülöm.

Az ön-vázlat még odahazulról, Leydenből való, még másik várost akkor nem is látott. A barátkozás korszaka volt az, művésznél csaknem erősebb és nagyobb, mint a szerelemé. Lievensnek hívták a barátot, együtt járt vele iskolába, és együtt hanyagolták el az iskolás lányokat. Rembrandt úr, hogy a régi fejet látta, most visszaemlékezett, hogy szerette ezt a pajtását, olykor önmagát is elfeledte érte. Valami olyan kép-

zete lehetett, hogy az ő lelke amazében él és megfordítva. Csak éppen hogy nem csókolóztak. Bizonyos, hogy mint nagy fiúkban, belül már izzott az a bizonyos nemi tűz, a homorú-domború – mit-tudom-én-hogy-hívták – ellenformájúak iránt. De minden érdeklődésük és gyengédségük egymásnak szólt. Harmens szíve hangosan földobogott, amikor meglátta a másikat, amint jött át az udvarukon, és benyitott a szobába. Főképp egy-két-három napos harag után. Mert kisebb összeveszések éppúgy megtörténnek igazi barátok, mint igazi szerelmesek között. De mennyivel finomabb, önzetlenebb és tisztább a barátok érzése, főképp, ha azok festők, muzsikusok, sőt ha költők is. Szenvedélyük és a mesteriségük úgy összefűzi őket, mint ahogy fiatal leányok egymásba fonják hajtincsüket. De ez mégiscsak haj és tréfa.

A volt molnárfiú nézte a maga diákkori fejét, és a papír háta mögött mint transzparenst, a Lievens elmúlt fejét látta.

– De jó is volt együtt dolgozni, a csuklóm is belefájdult, a képem égett, és ha helyesnek találta, amit csináltam: boldog voltam; egyszer el is sírtam magam örömben. Lievens meg táncolt, és körbe-körbe játékot játszott velem, ha én szóltam valami munkájáról néhány jó szót. Sokszor pingáltunk egy témát, egymás mellé tettük, úgy néztük, majdnem mindig a másiké tetszett jobban. De ha nem így esett, azt is elismertük. Nem szomorodtunk el, nem sértődtünk meg, birkóztunk, játszottunk, ennyi volt az egész. És milyen büszkék voltunk egymásra, sokszor egyforma ruhánk is volt, csak a sapkánk más – annak másnak kellett lenni.

A MÁTYÁS-ÜNNEP

„Ritka fényes ünnepi köntösben várja Kolozsvár városa a Mátyás-szobor leleplezésének holnapi nagy ünnepét. A város földszítését már teljesen befejezték. [...]

A városba egyre érkeznek a vendégek, az összes szállók és a vendégek befogadására előkészített épületek tömve vannak, úgy hogy az ünnep napján, vasárnap, Kolozsvár lakossága megkétszereződik. [...]

Este tíz órakor ágyúdörgés jelezte, hogy a királyi képviselője, József Ágost kir. herceg különvonaton megérkezett. Fogadására megjelentek Széli Kálmán miniszterelnök, valamint a kormány összes jelenlevő tagjai magyar díszben, Fejérváry báró honvédelmi miniszter pedig tábornaszemagyi egyenruhában. A képviselők közül is számosan voltak künn a pályaudvaron. Ott volt továbbá Bély Ákos főispán, Szvacsina Géza polgármester és számos egyesület és hatóság képviselője. [...]

A királyi herceg megjelenésekor a díszszázad zenekara a Gotterhaltét kezdte játszani, de a peron előtt levő óriás tömeg, különösen az egyetemi hallgatók abban a pillanatban, amikor a katonai zenekar rázendített a Gotterhaltéra, harsány hangon a Himnuszot kezdte énekelni, úgy hogy az énekszó teljesen elnyomta a katonabanda hangjait. [...]

Mikor a katonai zenekar kivonult a peronról, a pályaudvar előtt rendkívül zajos jelenetek folytak le. Az ifjúság a zenekart füttel és lármával fogadta, erre a rendőrök kivont karddal vágtattak a tömegbe és kardlapozva oszlatták szét a tüntetőket. A tömeg élén Nessi Pál képviselő volt, aki szintén kapott néhány lapos vágást. Nessi a rendőrség elé állt s tiltakozott eljárásuk ellen, erre egy rendőrtiszt le akarta tartóztatni, de ettől aztán mégis elállott, miután Nessi megmondta neki, hogy ő képviselő. Nessi aztán felszólította a fiatalságot, hogy távozzék békésen; a tömeg ezzel elvonult és a tüntetés véget ért.”

Budapesti Hírlap, 1902. október 12.

Az eset kapcsán Nessi hadbíróság elé állt, amiért később az ellenzéki politikusok megindították „a nagy obstrukciót”, amely végül elvezetett az 1905-ös belpolitikai válsághoz. (Ferenczi Szilárd)

AISZKHÜLOSZ TRAGÉDIÁI

Aiszhülosz körülbelül az i. e. 5. században élt. Ismert tragédiáiból négyet a rejtvényben találnak meg.

Vízszintes: **1. Aiszhülosz tragédiája.** 13. Lopás. 14. Könnyű, zenés műsor. 15. Koppenhága vidám parkja, de olasz város is. 16. Amely személy. 17. Sakkjátszma eredménye lehet. 18. Hidrogén és kálium vegyjele. 19. Bölöni László csapata volt. 21. Az első férfi. 23. Talmi. 24. Indulatszó. 25. Valamit rosszul csinál. 28. Valamint. 29. Már előre. 32. Néz. 33. Száraz növényi szár. 34. Görög betű. 35. Kutyatartó fizeti. 36. Nemes ital. 40. Fűcsonk. 41. Dal. 43. Ruhára varrják. 45. Csorgó. 47. Királyi szék. 48. Nyakmelegítő. 49. Ilyen mintás a rabruha. 52. Sírhalom. **53. Aiszhülosz tragédiája.** 56. Görög betű. 57. Vonatkozó névmás. 59. A föld felé. 60. Férfinév. 62. Autóban helyet foglal. 65. Ady Lédának nevezte. 67. Renegát. **69. Aiszhülosz tragédiája.**

Függőleges: 1. Bibliai alak. 2. Viking vezér volt, Vörös ... 3. A huszár is ez. 4. Vízben álló. 5. Személyénél. 6. Fekete István fecskéje. 7. Kaució. 8. Kis házikó. 9. Háromelemes. 10. Lengyel származású zenész. 11. Madridi focicsapat. 12. Férfinév. **18. Aiszhülosz tragédiája.** 20. Megfedd. 21. Kárt okozó. 22. Kerti szerszám. 26. Pokróccal takar. 27. Fiat márkájú autótípus. 30. Győri sport klub. 31. Lengyelország fővárosa. 37. Pocsolýába toppan. 38. Szibériai folyam. 39. Skálahang. 40. Három, oroszul 42. Magyar miniszterelnök volt (József). 43. Becézett Zsófia. 44. Bibliai eredetű női név. 46. Szántóeszköz. 49. Pál utcai fiú. 50. Filmcsillag. 51. Cipő része. 54. Alaktalan. 55. Zeusz kedvese. 58. ... West, filmsztár. 61. Sűrű. 63. Középtájon leejt! 64. Széken helyezkedik. 66. Német és norvég autójel. 68. Éneklő szócska.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
13						14						
15						16			17			
18		19	20		21		22		23		24	
25	26			27		28		29		30	31	
32						33				34		
35					36	37	38	39	40			
41			42	43	44			45		46		
47				48			49	50				51
52				53					54		55	
56			57	58		59		60		61		
62	63	64		65	66			67			68	
						69						

Jékely Zoltán

JÚNIUSI REGGEL A KÖNYVTÁRBAN

Egy vén könyvtári cédulára
írom fel titkos üzenetnek:
ki száz év múlva megtalálja,
tudja meg, szeretlek, SZERETLEK!

Kötetbe préselt régi évek
közt, hol az Idő megtüremlett
s nem hallszanak a percenések –
sóhajtom-suttogom: SZERETLEK!

A megvasalt öreg akácfa
az ablakon be-benevethet,
életem éke, drága násfa,
szeretlek, szeretlek, SZERETLEK!

(1949. június 8.)

AZ ANYAG BÚVÖLETÉBEN

Suba László, a Maros megyei származású szobrászművész nemcsak otthonra, hanem igazi alkotói közösségre is lelt Tordán. Kiállítótársaival együtt mindannyiszor igazán széles körű művészeti élményben részesítik a közönséget. A művész, aki a Romániai Képzőművészek Szövetségének és a nagy múltú Barabás Miklós Céhnek is tagja, alkotói tevékenysége mellett néprajzi szakmunkák szerzője is, a tordai fazekasságot mutatta be kötetében. Kérdezett Józsa Emese.

– A közösen kiállító művészek közül ön az, aki nem Aranyos-vidéki.

– Bár Tordán lakom, nem itt születtem és nőttem fel, hanem a Maros megyei Makfalván. Egy kicsit régen, az ötvenes években kerültem a marosvásárhelyi művészeti iskolába, meghozzá úgy, hogy az iskola küldött ki tehetségkutatásra tanárokat, akik rajzoltatták a gyerekeket. Így kaptam én is meghívást.

– *Hogyan lett önből szobrászművész?*

– Végül a szobrászati körön kötöttem ki, mert a mintázási körön az agyagból készített állatszobraim sikert arattak, és mindenki azt mondta, hogy te szobrász leszel. Én ezt választottam, s nem is változtattam meg ezt a döntésemet. Utána Kolozsváron az egyetemen szintén szobrászatot tanultam, és ezután kerültem Tordára. Tordán abban az időben volt némi művészeti élet, a művelődési házban állítottunk ki, magyarok és románok vegyesen.

– *Mesélne arról, hogy miként emlékszik a csoportos kiállításaik kezdetére?*

– Az, hogy végül a magyarok csoportosan is állítottak ki, a Petőfi-társaság megalapításához köthető, ez 1999-ben történt. Ekkor rendeztünk

egy nagyobb méretű kiállítást, ahová igyekeztünk mind a helyi, mind a Tordáról elszármazott művészeket meghívni. Azt hiszem, hogy innen számítható, végül is ettől kezdve próbáltunk mi, a tordaiak közös kiállításokat szervezni helyben és Kolozsváron is, mert rájöttünk, hogy együtt könnyebb. Közös erővel megvalósíthatóbb volt egy-egy kiállítás létrehozása. Ebben a csapatban volt Nagy Annamária, Deleanu Márta és jómagam. De meghívtunk egy rokon mérnököt, aki nagyon szépen dolgozott, szőnyegeket szőtt szabad idejében. A mérnök a feleségétől tanulta

egyébként, aki textilművészként indult. Lóránd nagyon szépen dolgozott. Aztán lassan mind távolabbi és távolabbi helyszíneken állítottunk ki: Nagybányán, Nagyváradon, Marosvásárhelyen, Kolozsváron, de még Magyarországon is. Az, hogy összetartó csapat voltunk, abban is megnyilvánult, és azért is volt lehetséges, merthogy valamiként a szemléletünk hasonló volt. Ahogyan a kritikusok mondták: a művészet szeretete, hogy komolyan vettük a művészetet, és a munkáinkban tetten érhető erélyiség is összekötött minket.

– *Milyen anyagokban dolgozott pályája során?*

– A fában leltem magamra: kis méretű faszobrokat készítettem. Tartalmi szempontból sajátos módon egy másik művészeti ág, a zene volt rám hatással. Engem foglalkoztatott Kodály és Bartók zenei gondolkodása, az elgondolás, miszerint friss forrásból merítsünk. Az első szobraim valamiként a közösségről szóltak. Például *A legényes* c. szobromon összeölelkező legényeket mintáztam meg, de család tematikájú faragványaim is vannak.

Az első időszakban a szobraim lassan születtek, ugyanis ki kellett alakítanom egy egyéni látásmódot, ugyanis mi az egyetemen a szocialista realizmus szellemében tanultunk, a realista-naturalista szobrok már nem elégítettek ki. Jó pár évembe került, amíg megfogalmaztam egy olyan stílust, amely nemcsak nekem tetszett, hanem a kiállításokon is szívesen fogadtak.

Hozzá kell tennem, hogy a lassú kibontakozás lehetőséget adott arra, hogy belekóstoljak a kerámiába is. Ez azért is történhetett meg, mert a szülőfalumban is voltak gyerekkoromban fazekasok, népi agyagszobrászok, és Tordán is volt fazekasság. Így kerestem olyan megoldásokat, amelyek a kerámiához közelebb vittek. Nyilván nem fazekasmunkákat, hanem például tányérra próbáltam rávinni balladákat, népmeséket. Később domborművekre vittem népi tréfákat, vallásos tárgyú témákat. A kevés szoborhoz illettek a kerámiák a falon, jól kiegészítették egymást. Nagyjából ezzel az elképzeléssel dolgoztam, a mai napig viszek kerámiát is a kiállításokra, nem kizárólag népi témával, hanem bibliai vallásos ihletéssel. Például az *Énekek éneke* is ilyen volt, vagy készült domborművem a *Divina Commedia* soraira is.

A társaimmal az 1999-es közös tárlatunkkal indultunk el. Engem meghívtak Marosvásárhelyre a Bernády-házi kiállításra. Marosvásárhelyen már ismert voltam, mert ismerték a makfalvi művészklub tevékenységét. Én erre az alkalomra meghívtam a tordaiakat, és ezzel nagyjából el is indultunk négyen. A mai napig összetartunk, az utolsó kiállításaink Kovásznán, Kézdivásárhelyen voltak.

Ezek a kiállítások dokumentáció szempontjából is nagyon hasznosak voltak. Mindig szétnéztünk, ugyanakkor a helybeli kritikusoknak is sokat köszönhetünk, szívesen fogadtuk az észrevételeiket.

– *Van olyan kritikus vélemény, amire emlékszik?*

– Gazda József például azt mondta, hogy az én alkotásaimban nagyon erős az erdélyiség, a magyarság érzése. De ugyanő szintén nagyon szépen foglalta össze Nagy Annamária üvegművészetét is. Kiemelte, hogy az áttörés mennyire fontos, nem tömörszerű üvegszobrai vannak, hanem térben megmozgatható, tértudatos szobrai vannak, ami neki újszerű volt. De Marosvásárhelyen Nagy Miklós Kund írt többször rólunk, mert többször állítottunk ott ki.

Petőfi és Szendrey szobra

A kiállításaink mindnyájunkat feltöltöttek, lelkesedéssel mentünk kiállítani. Egy művésznek szüksége van arra, hogy szembesüljön a közönséggel, a kritikával, ugyanis ez ad erőt ahhoz, hogy tovább dolgozzunk.

– Az első közös kiállítás kapcsán lenne még egy kérdésem. A Petőfi társaság felváltotta a Jósika Miklós önképzőkört Tordán. Még a Jósika-önképzőkör keretében állítottak ki, vagy voltak a körnek képzőművész meghívottai?

– Igen, volt kiállításunk, de nagyon kis mértékű képzőművészeti mozgás jellemezte a kört, mivel a kiállítások szervezése nem volt állandó tevékenysége. Meghívtuk például Sipos László képzőművészt, aki a Magyar Művészeti Akadémia tagja is. Kiállítóterem híján az előadóteremben rendezte el Sipos László a képeit. A soron következő előadásra már össze is szedte munkáit. De nekem is volt kiállításom a Jósika önképzőkör keretén belül, meg Pálfiné Hidi Piroska népi alkotónak is, aki népi hímzéseket állított ki.

– *Mesélne a köztéri szobrairól? Úgy gondolom, ezek más műfaj, mint a kis szobrok.*

– Tordán, amikor 1999-ben évfordulója volt a magyar forradalom és szabadságharcnak, s ez alkalmából meg is alakult a Petőfi-társaság, Petőfi dombormű-arcképét kérték tőlem. Ezt meg is valósítottuk bronzban, az ótordai református parókia falán helyezték el a portrét. Utána szoborra is gondoltunk, és ekkor készült el Petőfi családi szobra – ugyanis ismert tény, hogy a költő itt szállt meg utoljára a családjával, majd szeretteit rábízta a helyi református tiszteletesre, s innen ment a segesvári csatába. Makfalván is készítettem szobrokat, mondhatnám, hogy egy egész szoborparkot népesítettem be faalkotásaimmal. A faanyagot a makfalviak szívesen adták, a tölgyfa elég tartós például. A szobrok a magyar mitológiából ihletődtek. Ezekhez a szobrokhoz egy sajátos stílust próbáltam kialakítani, és pedig a kopjafákból kiindulva. A kopjafát igyekeztem ötvözni emberi alakokkal, amit eleddig nem műveltek, de én úgy gondoltam, hogy ez több szempontból is megfelel, hiszen kötődik valamilyen mértékben a magyar népművészethez is, a helyi sajátosságokhoz is.

A legutolsó ilyen munkám Torda mellett, Bágyonban egy huszárszobor, mondanám, kopjafaszobor, de valójában szobor, amely a Torda mellett székelő székely huszárezrednek állít emléket. A témával Bágyoni Szabó István író kérésére foglalkoztam, a visszajelzések szerint sikerült munka lett, meg lehetett ünnepelni vele a székely huszárezredet.

– *Milyen terveik vannak a jövőre nézve?*

– Jelenleg is közös kiállításra készülünk, bízunk abban, hogy alkotótevékenységünk tovább folytatódik. Kolozsváron 2017-ben indítottak el egy vallásos témájú kiállítássorozatot, amelynek Magyarországon nagy sikere volt. A katolikus nőszövetség második alkalommal szervezte meg a kiállítást, amelyre nagyon sok művész jelentkezett. Így derült ki, hogy nagyon sok művész kedvelt témái között valamiként jelen van a Biblia, a hit. És nem csoda, mert a bibliai téma örök, a bibliai alakok nemcsak erkölcsileg lehetnek példaképek, de a művészetet is ihletik. Magam is ihletődtem a Bibliából, Makfalván a templomkertben látható a tékozló fiú szobra. Ahogyan szemléltem a munkáim között a kiállításra, láttam, hogy van jó pár vallásos témájú munkám.

– *Megkérdezném, hogy van-e az ön számára különösen kedves alkotása.*

– Van, méghozzá olyan alkotásom ez, amihez anekdotikus történet is kötődik: minket meghívtak Szolnok mellé egy alkotói táborba, ahol köztéri szobor elkészítésére utaltak pénzt. Nekem is felajánlottak egy követ, készítettem is tervet, a szobor címe A honfoglalás emlékére volt. A szobor alakjai: a fejét a magasba emelő ló és a lóva nyakát ölelő lovas, a magyar honfoglaló. A szobrot a helybeli önkormányzat előtti kis parkban el is helyezték. A polgármestert meghatotta a szobor, azt mondta, az ember és a ló közötti kapcsolatot nagyon szépen emelte ki. Eltelt aztán egy hónap, és telefonáltak nekem, hogy a szobortól 50 méterre egy honfoglalás korabeli sírt találtak! Ezt sem én, sem ők nem fogjuk elfelejteni!

– *Micsoda egybeesés!*

– Igen, véletlen... Erről a munkámról azt gondolom egyébként, hogy egyike a legjobb munkáimnak. Kőből van, és a kő az egyik leginkább időt álló anyag.

– *Honnan szerzi be a kőszobrok alapanyagát?*

– Van az úgynevezett magyar márvány, amely egy nagyon kemény, fehér kő, a magyarországi Süttőn bányásszák. Mivel a köztéri szobraimat kis közösségek rendelték meg, ezt a kőfajtát használtam. (Pl. Makfalván a már említett *A tékozló fiú*, a *Dózsa-szobor*... A makfalvi *Wesselényi-mellszobor* a közeli hegyekből hozott andezitből készült, ami nálunk az egyik legkeményebb kőfajta.) Csak a műkövet kell tartósítani, a kemény kő nem igényel ilyen kezelést. Ez a szer behatol a kő pórusaiba is, beszívódik, eldugja a víz útját. Esetleg a puhább köveket érdemes tartósítani, Hidason, Torda mellett például ilyenfajta követ termeltek ki. A kopjafaszobraim anyaga fa. Viszont ha ügyelnek rájuk, tehát évente tartósítják őket, akkor ezek is jó állapotban maradnak. Ma már annyiféle tartósítóanyagot forgalmaznak, hogy könnyűszerrel elvégezhető a művelet. Többnyire kisebb közösségek számára készítettem a szobraimat, nem nagy emlékműveket faragtam.

– *Úgy tudom, az iskolai tevékenységekbe is bekapcsolódik, a kicsiknek agyagozást tanít, mindig elfogadja a kézműves tevékenységekre való meghívást...*

– Tordán volt fazekasság, s amikor idejöttem, felvettem a kapcsolatot a fazekasokkal, sőt megtanultam korongolni is, majd leírtam a fazekasok technikáit. A tordai gyermekklubban, amely régen a pionírház volt, agyagozást tanítottam. Már ekkoriban elhívtak iskolába is, és mind a mai napig hívnak, hogy agyagozást tartsak a kicsiknek. A gyerekek nagyon szeretik az agyagozást is, a korongolást is, ezért minden évben nagyon szívesen megyek a Jósika-iskolába az elemistákhoz .

A Rațiu-alapítványról is beszélnek itt: az alapítvány érdeklődött a tordai fazekas hagyományok iránt, ezért javasoltam, hogy tartsunk tanfolyamokat, amelyeket az alapítvány finanszírozott. De emellett egy kis ismertető könyvet is kiadtak a témában, én nagyon dicséretesnek találok ezt a kezdeményezésüket. (Jelenleg Tordán a Fodor család folytatja a fazekasság hagyományát.) 2018 nyarán a fazekashagyományokkal rendelkező Várfalván megszervezett aranyosszéki tánc tábor keretében voltam agyagozni. A tánc házban résztvevő kisgyerekek számára készítettek kis korongot. Jó lenne, ha az itt készült kis tárgyakat ki is tudnánk égetni, hiszen az egy hétig tartó tábor során összegyűlnek szép számmal a munkák, s az agyagban maradt kis alkotások igen törékenyek.

AZ ÜVEG FÉNYLŐ LELKE

*Aranyosgyéres városa felírta magát az erdélyi képzőművészet térképére. Olyan alkotóval büszkélkedhet, mint **Nagy Annamária** üvegművész, aki-
nek komoly technikai tudást igénylő, különleges üvegszobrai egy sajátos
gondolat- és érzélemvilágba vezetik be a nézőt. A művész tagja annak a
tordai alkotói csoportnak, amely közösen kiállított műveivel büvöli el a kö-
zönséget. Az interjút Józsa Emese készítette.*

–Mesélne a kezdetekről?

– Aranyosgyéresen születtem és nőttem fel. Már az elemi iskolában felfigyelt a tehetségemre a rajztanárnom. Neki nagyon sokat köszönhetek a pályám alakulásában. Ő beszélt a szüleimmel, hogy érdemes lenne velem többet foglalkozni. Egyéni kiállítást is szervezett nekem az iskolában, ennek nagy jelentősége volt a pályám alakulásában. A 8. osztályt a kolozsvári művészeti iskolában kezdtem, majd felvételiztem a líceumi tagozatra is.

Nagyon vonzódtam a grafikához, egyik szaktanárom, Bardocz Lajos tanár úr, aki már a középiskolában utat mutatott nekem, segített a vonalvezetés kifejlesztésében, a fekete és fehér arányait, a kontrasztot kitapasztalnom. Abban az időben reklámgrafikát tanultunk. Tanárom elége-

dett volt nagyon a haladásommal, a szüleimnek is elmondta. Éppen ezért sokáig úgy készültem a következő években, hogy az egyetem grafika szakára felvételizzek.

Ugyanakkor a különböző amerikai szaklapok is hatással voltak rám. Látván a sok szép alkotást, felfedeztem magam számára egy új területet. Eldöntöttem magamban, hogy a kerámia-üveg szakra felvételizek. A középiskolában volt már találkozásom a kerámiával és az üveggel, hiszen a tananyag része volt a kerámia és az üveg tanulmányozása, és dolgoztunk is ezekkel az anyagokkal.

Tudtam magamról azt, hogy tanárként nem akarok működni, jobban szeretnék alkotói tevékenységet folytatni gyárban – abban az időben csak ez a két lehetőség volt. Így világos volt, hogy a dekoratív művészetek területét kell választanom. Az üzemi állásban az is vonzó volt, hogy új dolgokat tudok majd alkotni.

– *Pályája során mindig is üveggel dolgozott?*

– Az egyetem elvégzése után az üvegre összpontosítottam. Sok használati tárgy van a munkáim között, nem csoda, hiszen az üvegyárba kerültem tervezőművésznek. A munkám az volt, hogy új üvegtermékeket alkossak. A művészeti tevékenységemet is folytattam, kiállításokra készítettem tárgyakat. Ekkoriban inkább elvontabb, áttetsző, szoborszerű alkotásaim születtek. Volt egy olyan szakasza is a karrieremnek, amikor az öblös üveg területén próbáltam ki magamat: az üvegyárban a meleg üveg felhasználását gyakoroltam. A hutaüveg iparágát tanulmányoztam. Amiután az üvegyártás hanyatlásnak indult, és a hazai politikai változások beálltak, saját műhelyet nyitottam. Itt több, mint két évtizede csak üveggel kísérleteztem, de ezenbelül új területeket ismertem meg, amelyekről szaklapokban olvastam, szimpozionokon találkoztam velük. A műhelyemben sok új technológiát is kipróbáltam,

A műhelyemben készített üvegszobrokkal, amelyek már az én egyéni stílusomat tükrözik, jelentkeztem kiállításokra a társaimmal.

– *Hol állítottak ki?*

– Az országban, de külföldön is. Kezdetben nem mentük messze, Maros megyében, Nagybányán, Nagyváradon, Csíkszeredában, Udvarhelyen, Kézdivásárhelyen voltunk... De szintén együtt voltunk Sopronban, Budapesten. Hol meghívásra mentünk, hol magunk tapogattuk ki az utat.

Fogság

– *Ha már a három művész közös kiállításairól ejtett szót, mesélne a kezdetekről? Hogyan emlékszik vissza?*

– Suba Laci ösztönzésére állt össze ez a csapat, mindig megkereste a helyet, ahová jelentkezhettünk, de mindenki azzal segített, amivel tudott: volt, aki többet tudott áldozni a szállításra stb. Nagyon jó csapat voltunk, mert mindenki a vállalt részét megoldotta, intézte.

A legelső közös kiállításunkon velünk volt Labancz Lóránd is, így négyen voltunk. Lóránd tehát a textíliával, én az üvegszobraimmal, Márta grafikáival és festményeivel, László a kerámiaszobraival mutatkozott be.

Lóránd gyapjú alapú szőnyegek máig emlékezetesek számomra. Ahogy megszületett egy szőnyeg gondolata, ő már egyenesen szőtte is meg őket, tervrajz nélkül. A szálakat maga festette. Visszatérve a kiállításokra: bizony, nagyon nehéz volt a kiállításokat megvalósítani. Finoman kellett dolgozni a falfelületekkel, ha nem kiállításokra szakosodott termekben mutatkoztunk be, aztán mindenütt van valami olyan elem, ami a térbe tolakszik. Van olyan tér, ahol régi bútor van, máshol kárpit, esetleg csempe, megint máshol a padló a gond vagy a terem színvilága, esetleg a világítást kellett megoldanunk (az én üvegszobraim nem érvényesülnek sötét teremben) – ezekhez mind kellett igazodnunk. De minden kiállítás megvalósításához örömmel fogtunk, ezek a kihívások sokszor izgalmassá tették a tervezést, kiállítást.

Kolozsváron az első kiállításunk a református egyház Gy. Szabó Béla galériájában volt, Marosvásárhelyen pedig a Bernády-házban.

– *A művek kiállításának tere is nagyon fontos a mű befogadásánál, ez is okozott nehézségeket?*

– Mindig kihívás volt az adott környezet, a hely, ahol kiállítottunk: abban a teremben a négy műfaj alkotásait valahogy össze kellett boro-
nálni, hogy összhangban legyenek egymással. A kiállítások megvalósí-

tására minden esetben egyedi tervet tűztünk ki magunk elé. A munkáinkban tartalmilag nagyon sok közös vonást láttunk, bár külsejük teljesen különböző. Lehet, ez tetszett a közönségnek: mennyire ugyanazok a gondolatok foglalkoztatnak hármunkat, hogy ezek a gondolatok milyen módon ragadtak meg minket, milyen alapelemekre bontjuk őket, s hogy ezeknek a gondolatoknak a kifejeződéseit – amelyek egymás mellett kiállítva egymást is értelmezték – egy helyen mutattuk be.

– *A kiállítások közös téma köré szerveződtek?*

– Nem, mivel nem alkotunk olyan sokat, hogy egyetlen témára tudnánk felépíteni egy munkasorozatot. De általában a legfrissebb munkáinkat mutattuk be. Tudtuk, hogy összhangba tudjuk őket helyezni.

– *A kiállított munkák gazdára találnak? Esetleg van olyan munka, amely rendelésre készült?*

– Többnyire a már elkészült alkotásokból válogatnak, de régebb volt olyan, hogy megrendelték. Pontosan be tudom határolni azt az időszakot, amikor az elvont megfogalmazású, nehezebb, robusztusabb, „darábosabb” munkáim készültek: 2000–2010 között. Ezek nem illeszkednek minden környezetbe, és mégis: még ilyent is el tudtunk adni. Pedig nem szép szilvetteket, kifinomult alakokat formáztak, nem emlékeztettek például egy szép tájra, nem lírai darabok voltak. Így adtam el például egy bukaresti kiállításon egy munkámat, vagy Kolozsvár főterén egy másikat egy műépítésznek, aki azért vette meg, mert tetszett neki. Ha eladtam egy munkát, azzal nagyjából nekem meg is térült a kiállítás költsége. Újabban viszont már nem nagyon tudok eladni alkotásokat, nem érdekli az embereket. Annak örvendek, ha legalább megnézik őket. A legtöbb kiállítás esetében a megnyitón is a baráti kör, a szakma van jelen, nagyon ritka az olyan ember, aki azért jön el, mert kíváncsi, mert vonzódik a művészetekhez. A fiatalok egyáltalán nem, az idősebbek közül kerül ki a közönség.

ÁTVÁLTOZÁSOK. PYGMALION

(részlet, ford. Devecseri Gábor)

Nagy művészettel készített szobrot eközben
hó elefántcsontból, amilyen szép nő a világra
nem születik sohasem; s a saját művébe bolondult.
Élő szép szűznek vélhetnéd könnyen e szobrot;
tán a szemérem tiltja csupán mozdulnia, vélnéd;
művészet fedi el, hogy csak művészet. Az ámult
Pygmalion az utánczott testtől gyúl szerelemre.
Ujjaival művét tapogatja: ha emberi test-e
vagy csak ivor; s hogy ivor, nem vallja be mégse magának.
Csókokat ad, s hiszi: kap; szól hozzá, tartja ölében,
és hiszi: ujjai lágy testébe nyomódnak a lánynak,
s fél, hogy kék folt kél a leányon, ahol tapogatta.
Mond gyöngéd szavakat, s azután ami kedves ajándék
mindig a lánynak, elé viszi: kagylót, síma kövecskét,
gyöngé madárcákat, sokezerszinű tarka virágot,
szép liliomszálat, festett labdákat, a fákról
Heliasok könnyét; testére ruhákat is aggat;
ujjait ékkövel s a nyakát csinosítja nyakékkal;
gyöngéd gyöngy a fülére, kerül kebelére köszöntű:
mind illik neki ez; s nem csúnyább meztelenül sem.
Sidoni bíborral készült kerevetre teríti,
hitvesnek hívogatja, pihér párnára nyugosztja
végre nyakát, valamintha csak érezhetne akármít.
Jött Venus ünnepe, mely Cyprusban mindig igenszent,
és, szarvuk körülöntve arannyal, hullnak a tulkok
áldozatul, hósín nyakukat bárd metszi keresztül,
füstöl a sok tömjén; s ő, mint kell, áldozat-adva
áll meg az oltárnál, s félénk szava szól: „Ha ti mindent,
égiek, adhattok, vágyom feleségemül...” Azt nem
merte kimondani: „Őt”, pusztán: „...egy olyant, ki hasonló.”

Csakhogy arany Venus átértette (hisz ünnepi napján ott volt), hogy mire áhitozik; s hogy kedvez e vágnak, égig háromszor lobogó lánggal kimutatta.

Jean-Léon Gérôme: Pygmalion és Galatea (1890 körül)

A KOLOZSVÁRI KUDARC

„Kolozs vármegye hazafias közönsége ma délelőtt kikergette a megyeházáról a Fejerváry kinevezte főispánt, gróf Teleki Lászlót, aki le akarta tenni a főispáni esküt. [...]

Az «installáló» közgyűlést, amelyre zsúfolásig megtelt a megyeház nagyterme, Dózsa Elek alispán nyitotta meg. Bejelentette, hogy gróf Béldy Ákos főispán lemondását a király elfogadta. Szereday Aladár, a megyei ellenzék egyik vezére erre meleg szavakkal búcsúztatta el Bélyt.

[...] Ebben a pillanatban az alispán intett, mire a szomszéd teremben hallgatódzó főispán meghívás nélkül belépett. Cédula volt a kezében. Óriási lármá, fűtölés fogadta. A következő percben a bizottsági tagok már ökleiket emelték és székek emelkedtek a levegőbe. A sápadtan álló Teleki körül gyűrűt képeztek az ökleikkel fenyegetőző bizottsági tagok és székek és tintatartók röppöltek feléje. Az egyetemi ifjúság a karzatokról valóságos tojászáport zúdított feléje. Macskássy Pál óriási erőfeszítéssel tudta visszatarítani a bizottsági tagokat a tettelegességtől.

Teleki László azalatt, míg Macskássy dulakodott az emelvényre tóduló bizottsági tagokkal, a kezében levő papírlapról olvasni kezdte az esküminitát. Alig mozdult meg ajka, egy bizottsági tag feléje hajított egy széket, amire hátratántorodott. Ekkor többen fölugrottak az emelvényre, aztán egyszerűen kidobták Telekit a közgyűlési teremből.

A tumultusban a főispán fölolvasta a kezében tartott papiros szövegét, de egy szót sem lehetett megérteni. Csak utóbb mondotta az alispán, hogy a főispán az eskü szövegét olvasta föl. [...]

Eközben a közgyűlés terme előtt egy szakasz csendőr jelent meg felűzött szuronnal, állítólag Csipkés királyi ügyész rendeletére. Az ügyész a főispán támadói közül Sándor Imre bankhivatalnok ellen megindította a bűnvádi eljárást.”

Független Magyarország, 1905. november 4.

Másnap a város sem iktatta be a kinevezett főispánt, és mind Kolozs megye, mind Kolozsvár város törvényhatósága a nemzeti ellenállás szimbolikus testületeiként váltak híressé. (Ferenczi Szilárd)

ÓKORI FESTŐK

Ókori festményeket alig ismerünk, mert jórészt megsemmisültek. A görög irodalom megörököltette néhányuk nevét. Az egyik, Zeuxisz, állítólag olyan élethű szőlőt festett, hogy a madarak rászálltak. A másik, (vízszintes 1.), felül akarta múlni vetélytársát. Amikor Zeuxis nála egy képet keresett, azt mondta neki, hogy ott van a függöny mögött. Amikor a festőtárs el akarta húzni a függönyt, akkor jött rá, hogy az csak festmény. Mindkettő mestere ugyanaz a festő (vízszintes 65.) volt.

Vízszintes: **1. Ókori görög festő volt.** 14. A papírhajtogatás művésze. 15. Orosz üdülőváros, volt olimpiai város. 16. Helység polgára. 17. Amely ideje. 20. Iljusin repülőgépének jelzése. 21. Utánzóművész. 23. Megvéd. 24. Jugoszlávia diktátora volt. 25. Nagy hangerővel síró. 27. A heringfélék családjába tartozó 15 cm-es halfaj. 28. Lopakodó. 30. Tesz. 31. A bórsav nátriummal alkotott sója. 33. Magyar kabarészerző volt (... Károly). 36. A sebész melletti nővér. 38. Az ész sportja. 40. Amely személyek. 41. Ellop. 42. Tetejére. 43. Becézett Lajos. 44. Népies ruca. 48. Félholt! 49. Elgondolás. 50. Pusztít. 51. Ezen a helyen. 52. Szlovénia sportjele. 53. Krumpliétel, amelyet tejjel vagy vajjal, esetleg kolbászsírral kavarnak ki (tájnylevi változat). 56. Dísznövény. 59. Cinez. 60. Költői indulatszó. 61. Édeskés fűszer. 63. Szül az állat. 64. Személyéhez. **65. A két görög festő mestere.**

Függőleges: 1. Többhangneműség. 2. Dumas egyik testőre. 3. Színével kitűnő. 4. Szikora Robi együttese. 5. A téglatest is ez. 6. Műkedvelő. 7. Cirógató. 8. Kenőanyag. 9. Erő van benne! 10. Null-null. 11. Sport Club, röviden. 12. Kákaszerű növény. 13. Petőfiék gyülekezőhelye. 18. Csecsemő itala. 19. Ógörög piactér. 22. Becézett Antal. 26. Herélt bika. 27. Ritka férfinév. 29. Tompa Andrea regénye. 32. Matematikai műveletet végez. 34. Csőrös agyagfuvola. 35. Nem engedélyez. 37. Székely helyet foglal. 39. Ébred. 42. Skálahang. 45. A vendéglős lapja. 46. Hamisan játszó. 47. Kutját szabadon enged. 51. Villanyégő. 53. ... Péter, magyar énekes. 54. Parázsló. 55. Gabonafajta. 57. Bíró fújja. 58. A magasba. 62. Isli közepe! 64. Télen hull.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14							15					
16					17				18	19	20	
21			22					23				
24				25			26	27				
28				29	30			31	32			
33	34	35		36	37				38		39	
40				41						42		
43				44	45	46	47	48		49		
50			51			52			53	54	55	
56		57			58		59				60	
61				62	63			64				
	65											

HÁROMSZÉKI TALÁLÓS MESÉK – 3. (A Vadrózsák gyűjtéséből)

Azt kiáltsa egy lábú:
Jere ki, kétlábú,
Mett eszen meg négylábú.

(Káposzta, ember, ökör)

Répréce, répiromba,
Tojik tízet, kőt kilencet,
Nevel negyvent.

(Fokhagyma)

Denden deszka, pereszlen kocka,
Hat ló hajtsa, hetedik havazza.

(Malom)

A nainyám szoknyája,
Teméntelen sok főtja,
Még sincs egy őtés réjta.

(Kemence)

Igyenes, mind a nádszál,
Magossabb a toronymál.

(Esőcsepp)

Engem, téged levágának,
Engem reád akasztának,
Én es élek, te es élsz,
Könnyen magadénak téssz.

(Oltás)

Kicsi házikónak két világos ablaka,
Minden este bétáblázzák,
Minden reggel kitáblázzák.

(Szemek)

AKI NEM BÁNTA MEG

*Torda városa felírta magát az erdélyi képzőművészet térképére. Olyan alkotókkal büszkélkedhet, mint **Deleanu Márta** festőművész, Nagy Annamária üvegművész, Labancz Klára színházi díszlettervező és Suba László szobrászművész. A város nemcsak azért büszke alkotóművészeire, mert általuk öregbül hírneve, hanem azért is, mert alkotásaik szemet és lelket gyönyörködtetők. Deleanu Márta az ecset, a ceruza büvölője, alkotásai hol néhány színnel, hol pár vonással teremtenek eleven világokat. Az interjút Józsa Emese készítette.*

– Mesélne arról, hogy milyen családi háttérrel indult az életbe? Mikor alakult ki vonzalma a választott művészeti ág iránt?

– Nagyon régi tordai családból származom édesanyám ágáról. Itt is gyermekeskedtem Tordán. Én is és testvérem is édesanyámtól örökölhettük a tehetséget, mert ő nagyon szépen rajzolt. Először a testvérem indult erre a pályára, az ő példáján felbuzdulva (kicsi kutya nagytól tanul) én is gondolkodtam, hogy jó lenne kipróbálni magam a festészet, a rajz területén, pedig eredetileg zenei pályára készültem. Ez azonban „véletlenül” nem sikerült: makacs voltam, nem jelentkeztem a felvételire. Elhatároztam, hogy folytatom én is a testvérem útját. Gondolom, hogy nem sikertelenül végeztem Kolozsváron a szépművészeti iskolán, aztán bejutottam az egyetemre, grafikai szakra, szintén Kolozsvárott. A három év elvégzése után elmentem Bukarestbe, és ott képeztem magam még szintén három évet. Én és a nemzedékem voltunk az utolsó évfolyam, akik hat évet végeztünk. Az egyetem után röpké 28 évig maradtam a fővárosban, majd hazajöttem: nem bántam meg. Nagyon jól érzem magamat itt, ahol felnőttem, ahol a boldog gyermekkoromat töltöttem. Itthon, Tordán nagyon sokat és jobban dolgoztam.

Kialakult egy művészeti körünk, akikkel kiállításokra jártunk, évente többször is. Azóta is elég gyakran állítunk ki együtt. Bár grafikát végeztem, sokat festek. Gyakran járok alkotótáborokba, ahol rengeteget festünk.

– Gondolom, kollégái is járnak alkotótáborokba. Mesélne ezekről az alkalmakról? Miért jár a művész alkotótáborokba?

– Igen, együtt is szoktunk menni ilyen jellegű táborokba, ahol más kollégákkal is találkozunk. Ilyen alkalmakkor nagyon sokat tanulunk egymástól, ezért ezek az alkotótáborok nagyon-nagyon jó hatással vannak ránk, alkotóművészetünkre. Egyrészt találkozunk, beszélgetünk, jól érezzük magunkat, kapcsolatokat ápolunk, másrészt nagyon sokat dolgozunk, nagyon sokat tanulunk eközben egymástól. Voltak olyan kollégák, akik fiatalabbak, frissen végezték az egyetemet, akiktől új technikákat is elsajátítottam. Ezeket, úgy érzem, nagyon sikeresen fel tudom használni. Állandóan tanulunk egymástól, ezért én nagyon szeretek táborokba menni.

– Örökké tanul az ember. A jó pap holtig tanul, de ezek szerint a jó művész is...

– Állandóan!

– Megemlítené néhány olyan eseményt, díjat, találkozást, amelyeket pályája mérföldköveinek tart?

– Elmondhatom, hogy igen jó hatással voltak rám a táborok, ahol külföldi művészek is részt vettek, mindenkitől tanultam valamit. Egyik brassói táborban, amelynek a holokausz volt a témája, végzős diákok is voltak a bukaresti egyetemről. Itt tőlük sok mindent tanultam, ami a külön-

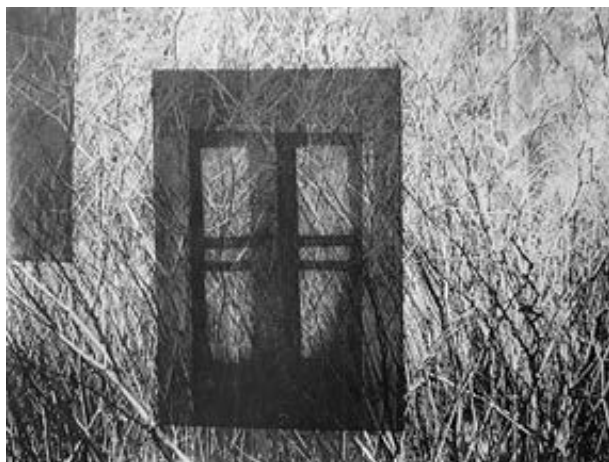
féle technikákat illeti. Mind a mai napig használok ezeket, ma is dolgozom olyan műveken, amelyeknél ezeket a technikákat alkalmazom.

Ami a díjakat illeti, megemlíteném azt az első díjat, amit egy tordai kiállításon kaptam. Franciaországban is volt pár évvel ezelőtt egy őszi kiállítás, őszi szalon tordai festményekből, ahol nyertem egy díjat: a Rotary Club díját. Sok-sok kiállításon vettem részt, külföldön, belföldön, Bukarest, Iași, Nagyvárad, Marosvásárhely, Kolozsvár, Torda, Nagybanya stb. Mit jelent a díj? Nem szaladgálok a díjak után, a pillanatnyi érzés alapján alkotok. Írogtatok is, a helyi lapokba, mesészerű szövegeket, amelyek a valóságból ihletődnek, de fantasztikus elemekkel fűszerezve.

A művésznek fontos, hogy élményei legyenek, hogy lásson, járjon-keljen a világban. Idén meghívott egy ismerős Franciaországba, ő nagy művészetpártoló. Elvitt a legnagyobb múzeumokba, amelyeknek még mindig a hatása alatt vagyok. A Van Gogh-múzeum nagyon meghatott. Festményei élőben csodálatosak. De nemcsak az ő alkotásai voltak rám nagy hatással. Waterloo mellett van egy magánmúzeum egy hatalmas erdőben, a Kröller-Müller Múzeum. Ide biciklivel mentünk el, pedig már évek óta nem kerekeztem. A londoni múzeumok is mély benyomást tettek rám, már az oda vezető út is csodás volt. A La Manche-csatornán át vonatoztunk Londonba. Nem is éreztem fáradtságot, pedig 3 napig múzeumokban jártunk. Ezek mind inspirálóak. A zene is nagy hatással van rám, könnyekig meg tud hatni. Magam is csodálkozom, hogy ennyire hat rám. Eredetileg zongoristának készültem, ugye, csak édesanyammal összevesztem a felvételi körül, s így a döntés ezt hozta.

– *Van kedves műve?*

– Van egy pár grafikám, amelyekhez felhasználtam édesapám leveleit. Ő édesanyámnak írta őket. Ezek nagyon a szívemhez nőttek. Nem válok meg tőlük, pedig többen is kérték már. A leveleket – mármint a másolataikat – egy táborban tanult technikával használtam fel. Nagyon régi levelek ezek. A technika neve transzponálás (románul transpunere), számítógépen készült a levelek másolata, majd a lapokat bekentem aracettel, ráragasztom a vászonra, az írásos felével. Tükörben kell végezni a műveletet, mert ha nem, fordítva marad, és a néző nem tudja elolvasni a sorokat. Meg is jártam az elsőnél... Aztán szépen le kell dörzsölgetni a papírt, s ott marad az írás. De nagyon nagy figyelmet igényel a technika, mert sérülékeny a papír, az írás.

Ablak

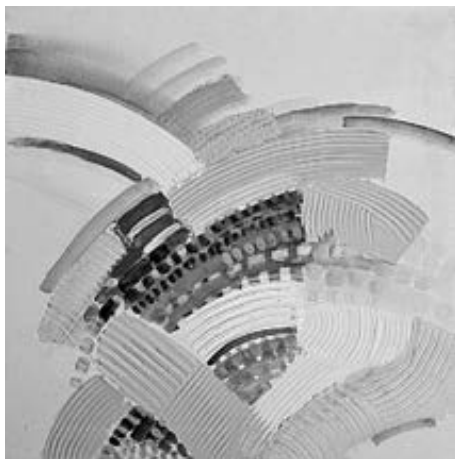
– Van olyan története, amely egy alkotásához kapcsolódik? A művek, ugyebár, elválnak az alkotótól és önálló életre kelnek...

– Akik nagyon szeretik a művészetet, azoknak sajnos nincs anyagi lehetőségük, hogy meg is vásárolják az alkotásokat. Voltak olyanok, akik mondták, hogy nagyon szeretnék megvásárolni. S ilyenkor inkább ajánlókba adom. A lelkem így nyugodt. Ez gyakran megtörténik.

– Miért alkot, honnan jön az ihlet?

– Sokszor alkotok csak úgy, nem gondolok előre. Az ihlet hatása alatt. Van olyan idea, amely többször megjelenik, azt meg kell valósítanom. De van olyan is, hogy kiállításra készülök, s rajtam a nyomás, hogy mit is mutassak fel. Van, hogy célzottan kiállításra alkotok.

Számomra a figuratív alkotások a könnyebbek, otthon vagyok e területen. De szere-

Absztrakt

tem nagyon az absztraktot is, szeretem a színeket. A grafikában a szépiát szeretem, a régies hatást. Rengeteg régi várost rajzoltam meg. A korábban említett levélmunkákat is szépiával készítem. De nagyon szeretem az akvarellt, a festményeim is akvarell behatásúak voltak, de mostanában a vastag pasztával kezdtem dolgozni. Korábban az olajfestéssel is úgy dolgoztam, hogy akvarell hatású volt. Az akrilt sokat használtam, mivel vízzel oldódik. A színes tus is kedves nekem, nagyon szépen összefutnak a színek, így nagyon szépek az alkotások is.

– *Ön annak a csoportnak a tagja, akik évtizedek óta közösen állítanak ki. Mit gondol, miért sikeresek a közös kiállításaik?*

– Talán mivel többféle műalkotás látható együtt, egyszerre: Nagy Anamária gyönyörű üvegszobrai, Suba Laci fa-, kőszobrai, kerámia-plakettjei és az én grafikáim, festményeim. Annak dacára, hogy különfélék, a művek együttesen hatnak.

– *A festményeinek színvilága vidámságot sugall...*

– Nagyon pozitív gondolkodású vagyok, a munkáim optimisták, világosak, nem sötét tónusúak, s őszinték. Amikor kezdek festeni, én már nem gondolkodom, ami jön belőlem, az kerül a vászonra. Az alkotásban elvesztődöm. Ezért azt hiszem, látszik az őszinteség, a kellemes színek melegsége tetszetősek, s a közönség is jól reagál rá – ha zenéről lenne szó, ezekre a színekre mondanám, hogy fülbemászóak.

– *Honnan jön ez az optimizmus?*

– Édesapám nagyon pozitív életszemléletű ember volt, szerette az életet, a művészetet, az embereket, szerette a társaságot, édesanyám természete kevésbé volt derűs. Sosem gondolkodtam azon, hogy honnan jöhet a munkáimban meglátszó optimizmusom. Ez apai örökség.

– *Ha már itt tartunk, azt is megkérdezném, hogy akár az édesapja, akár az ön élete során ez az életszeretet volt-e próbára téve?*

– Volt, persze...! Édesapám, és anyai nagyapám életében is. Emlékszem, gyerek voltam, talán nyolcéves, amikor egy este jöttek a rendőrök, s elvitték édesapámat. Azt mondták, kizsákmányoló volt, elvitték, jól megverték, hogy a szája felhasadt. Feljelentés következtében a hatóság aranyat keresett nála.

Szentkirályi József nagyapám nagy református volt – de édesanyám unitárius volt, jegyzem meg –, mindenét elvették, csak a hite tartotta benne a lelket és az életet. Elég hosszú életet élt, nemkülönben édesapám is. Édesapám ügyvéd volt, kirakták a munkahelyéről, kizsákmányolónak bélyegezték – hozzá kellett fognia valamihez, hogy a családját eltartsa. Vett édesapám egy szekeret és két lovat, s az Aranyosból szállított kavicsot. Ma is emlékszem a két lóra. Mi még kicsik voltunk akkorig, de nagyon megmaradtak ezek az emlékek bennünk.

– *Ilyen emlékekkel optimistán nézni a jövőbe nagy teljesítmény!*

– Ahogy mondják: az ember megbocsát, de nem felejt. Az alkotásban azonban nagy örömet lelem.

A SZÍNEK TITKA

*A művészet lényegéről, tartalmáról, szerepéről **Labancz-Cișmașiu Ágnes** ezúttal nemcsak alkotásaiban vall. A látomásos festészetéről ismert művész pályájának kiemelkedő mozzanata a kolozsvári Waldorf-pedagógiájú iskola megalapítása: ez az iskola eleven példája annak, ahogyan a művészet iránt elkötelezett alkotó a társadalom számára megélhetővé, megtapasztalhatóvá teszi a művészet transzformatív erejét. A csoportosan kiállító tordai művészek egyikével Józsa Emese beszélgetett.*

– Honnan származik, hogyan kezdte el a képzőművészeti pályáját?

– Tordán születtem. Három testvérem közül (sajnos már nincsenek itt) a bátyám gyönyörűen festett. Családunkban sok művész volt, elkezdve a dédnagytatámtól, aki bútortervező volt és nagy díszkapukat tervezett. A lányai is nagyon tehetségesek voltak, ők is gyönyörűen festettek. A nagymamám lánytestvére engem és testvéreimet tanított festeni. Négyen voltunk testvérek, és hogy csend legyen, mi állandóan a rajzlapok és a festékek között voltunk azért, hogy valamivel foglalkozunk. Diákként a kollégáim kérték, hogy segítssek nekik a rajzokat elvégezni. Anyukám nagyon szépen zongorázott. Én már nagyon kis korom óta zeneszerzéssel is foglalkoztam, és zeneszerző szerettem volna lenni. A Jósika Miklós önképzőkörnek voltam a tagja, sokat írtam abban az időben, és a líceumban is volt egy irodalmi lap, amit én vezettem s én feleltem ennek a lapnak a megjelenéséért. A középiskolai tanulmányaim után mégis úgy döntöttem, hogy a képzőművészetet választom. A Mihai Viteazul-főgimnáziumban végeztem, nem a képzőművészetiben. Ezért nagyon izgultam a felvételi miatt, 280 jelentkezőre 6 hely volt. Valovics Lászlóval és Kacsora Istvánnal készültem a felvételire, be is jutottam a kolozsvári egyetemre, a díszítőművészeti szakra.

– Generációkra visszamenőleg művészcsalád az öné. Úgy tudom, gyermekei is művészetit végeztek...

– A lányom is képzőművészeti főiskolát végzett (a mesterit is), és ő is állít ki alkotásaiból. Most volt nemrég kiállítása Korbely Zoltánnal meg Györfly Andrással Budapestről. Rendszeresen veszünk részt olyan alkotótáborokon, ahol a világ különféle sarkaiból származó művészekkel ta-

lálkozunk. Györffyvel és Korbelyel is így találkozunk. Kínában is voltunk együtt, ahová egy német művészi alapítvány hívott minket. Amerikából, Spanyolországból, Franciaországból, Kuala Lumpurból, a világ minden részéről voltak művészek ezen a világtalálkozó-szerű alkotótáborban. Alkotásaink ott maradtak a harbini múzeumban. Három nagy munkát készített mindegyik művész, amelyeket a múzeumban állítottak ki.

Magam is szerveztem Tordán a polgármesteri hivatallal és a németországi alapítvánnyal közösen egy ilyen alkotótáborot 2005-ben, amelyen részt vettek a világ minden részéről művészek. Ennek az alkotótábornak az anyagát Kolozsváron, a Szépművészeti Múzeumban állítottuk ki.

– *Mesélne arról, hogy kiállítótársaival hogyan hozta össze a sors?*

– Az egyetem után mint tanár működtem a tordai tanulók klubjánál, itt ismerkedtem meg Suba László kollégámmal. Nagy Annamáriát az egyetemen ismertem meg, együtt dolgoztunk. Deleanu Mártát már gyerekkorom óta ismerem. Mindannyian önállóan dolgoztunk és állítottunk ki. Egy adott pillanatban felmerült a közös kiállítás gondolata. Így kezdődött a mi közös kiállításaink sora. Volt egy időszak, amikor Lóránd, az öcsém is kiállított.

– *Ő a textilművész?*

– Igen. Amikor én nem tudtam kiállítani a többiekkel, mert el voltam foglalva iskolaalapítással, ő is kiállított ezzel a csoporttal. 1990-től a Waldorf-pedagógia meghonosításával foglalkoztam Erdélyben. Dán Judittal közösen alapítottuk meg az első Waldorf-óvodát Kolozsváron, 1990-ben. Azután itt, Tordán óvodát, iskolát, aminek a vezetésével 12 évig foglalkoztam. Az intézményalapítás és -vezetés nagyon fárasztó volt: a semmiből valamit megalapítani, új tantervet írni, s azonkívül meg képezni is a tanárokat, óvónőket. A saját családom, két gyerekem is számított rám.

Nem is csoda, hogy egészségügyi problémáim lettek. Mivel én csak ideiglenesen voltam a Waldorf-iskolában, -óvodában, úgy döntöttem, hogy fő állásomat választom, a tanítók klubját.

Bár nehéz egy új pedagógiát megtanítani, szerettem. A Waldorf-pedagógia ember- és művészetközpontú: a művészetnek nagyon fontos szerepe van abban, hogy hogyan adod át azt, amit tanítanod kell, hatékonyabban át lehet adni a különféle korosztályú gyerekeknek az anyagot.

– *A Waldorf-iskolákban nagyon nagy hangsúlyt fektetnek a művészetekre, közülük nagyobb létszámban kerülnek ki a képzőművészeti egyetemre?*

– Igen. A múlt években még tanítottam Kolozsváron a Waldorf-iskola 5–8. osztályában, és a 8. osztály háromnegyed része művészeti líceumba ment. Ha meg tudod szeretetni a gyerekekkel a művészetet, akkor meg látják, hogy ez egy új gondolkodási mód, s hogy át tud alakítani. Bizonyos fokig tudomány is, de nagyon fontos a kreativitás és egy új élő gondolkodásmódnak a kialakítása, amely a szívnek a gondolkodása. És itt vannak a színek, itt születnek. Ezért nagyon fontosnak tartom a színekkel való találkozást, én nagyon sok titkot tudtam felfedezni... ez egy boldogságot rejtő világ.

– *A közös kiállításokat milyen elvek szerint szervezték?*

Többnyire hárman-négyen állítottunk ki egyszerre. Suba Laci szobrai az én festményeimmel nagyon jól mutatnak. Annamária üveg munkái pedig a Márta festményeivel. Nagyon-nagyon érdekes és különleges kiállítások születtek a közös munkából, a művészi-alkotói találkozásainkból.

– *Mesélne arról, hogy mi vonzotta a festészetéhez?*

Én díszítőművészeti szakot végeztem, viszont nagyon szeretek festeni. Ahhoz, hogy ne legyen unalmas ez az alkotási munka, többféle anyagban is próbáltam ugyanazokat a témákat megvalósítani. Üvegben, textil munkákban... a színek világa számomra nagyon sokat jelent. A sötétség és a fény találkozása teszi lehetővé a színek érzékelését. Az ember saját életében is felfedezheti a fény, árnyék és a színek varázslatát: a lelki világot gazdagítja, és önmegismerési út is.

– *Mikor állított ki utoljára?*

– 2018 őszének elején Kolozsváron, a Szentegyház utcában volt az Ars Sacra kiállítás, amelyre meghívtak, részt vettem én is, és Suba Laci is.

– *Van kedvenc alkotása?*

– Mindig az a kedvenc munka, amelyiken épp dolgozom. Nekem nagyon nehéz visszaemlékezni arra, hogy mit csináltam, mert a fő helyet az foglalja el, ami meg fog születni. Az a legszebb, ami most fog megszületni.

– *Hogyan fogadja a közönség a munkáit? Gazdára lelnek az alkotások?*

– Voltak rendeléseim is, van olyan egyetemi tanár, akinek már egy egész kollekciója van a munkáimból, mivel nagyon szereti azokat a témákat, amelyekkel én foglalkozom.

– *Melyek a legkedvesebb témái?*

– Változó... Mindig van egy gondolat, egy szellemi tartalom, ami foglalkoztat, és azt próbálom különböző anyagokban megvalósítani, üvegben vagy textilben, vagy festve. Ha meg kell neveznem egyet, az én kedvenc témám a szent grál lenne. A keresés nagyon nagy téma. S hol kapjuk meg ezt a grált? A külvilágban? Nem. Rájöttem, hogy ez a téma, a grál, ott van minden emberben. A grál lényege, hogy befogadja a szellemi tartalmat. Viszont ahhoz, hogy eljuss, hogy megértsd, hogy tényleg meg tudod találni a grált, ha az egy élő valami, különböző fázisokon kell átmenni. Vannak munkáim, ahol látszik a keresésnek a folyamata. Tulajdonképpen az isteni lénnel való találkozásról van szó. Azt vallom, hogy annak a munkának, aminek a hátterében nincs egy szellemi tartalom, annak nincs ereje, az nem művészet.

– *Népi motívumokat beépít alkotásaiba?*

– Nem, bár volt ilyen periódusom: a textillel dolgozó művésznek ismernie kell a különböző szövési technikákat meg motívumokat, és nekem nagyon tetszik a népművészet, mivel stilizál. Le tudja egyszerűsíteni a dolgokat egy geometriai formára, a népművészet egy külön világ. És én is a gondolatokat és azokat a tartalmakat próbálom szuggerálni, nem egy természetutánzásról van szó – mert az nem művészet – hanem továbbvinni és kialakítani egy képet vagy egy dekoratív textilmunkát.

ÓDA EGY GÖRÖG VÁZÁHOZ

Oh tünt derűk arája, íme még
Itt állsz s dajkál a vén idő s a csend
S mesélsz: füzérid közt rajzos regék
Lágy dalnál édesebb lejtése leng,
Oh, lombdiszed köz mily legenda él?
Mily istenségek, vagy mily emberek?
Árkádia, vagy Tempe-völgy e táj?
Vagy más ég s föld? Kik e vad némberek?
Őrültet űznek? vagy harc sodra kél?
Síp andalog? dob döng? kéj láza fáj?

Édes a hallott dal, de mit a fül
Meg sem hall, még szebb: halk sipocska, zengd!
Ne testi fülnek! gyöngyözd remekül
Lelkembe ritmusát, mely csupa csend!
Szép ifjú! nótád tündér lomb alatt
Örökre szól s örök a lomb a fán!
S te, vad szerelmes, kinek ajakad
Bár oly közel, édes célt mégsem ér,
Ne bánd, bár vágyad kéjt hiába kér,
Örök, szép vágy lesz s nem hervad a lány!

Oh, boldog lombsor, el nem száradó,
Melynek a tavasz búcsút sohsem int,
Oh, boldog pásztor, sohsem fáradó,
Fújván örök sipod szived szerint,
S oh, százszorosan boldog szerelem,
Örökre hév s örök öröme kész,
Zsibongó, zsenge vágy: még, egyre még!
– Mily más a bús, halandó gyötirelem,
Melytől a szív megundorúl s nehéz
S a nyelv kiszárad és a homlok ég...

Mily áldozatra gyűl emitt a nép?
A zöld oltár elé szent pap vonat
Szelíd üszőt, amely bődülve lép
S borítja lágy szőrét virágfonat.
Mily apró város az, mely halk habok
Partján, vagy békés várövé hegyen
Tárt utcákkal e jámborokra vár?
– Oh, kicsi város, néped elhagyott
S közölük hírt regélni nem megyen
Csöndedbe vissza soha senki már...

Oh, antik karcsuság, szelíd ivék,
Márványfiúk s lányok kecses köre,
Oh, sűrű ágak, eltiport füvek,
Oh, formák csöndje, anda gyönyöre
Az öröklétnek: hús pásztormese!
Ha rajtunk múlás űli már torát,
Te megmaradsz s még új jajokkal ég
Az új kor, nekik is zengsz, hű barát:
„Igaz szépség s szép igazság! – sohse
Áhítsatok mást, nincs főbb bölcsesség!”...

Fordította: Tóth Árpád

ÓKORI EPOSZ

I. e. a 3. évezredben keletkezett az az eposz, amelyik mind a mai napig meghatározza az irodalomról való gondolkodásunkat. Hőse egy király, róla nevezték el az eposzt is. A király története a halhatatlanság fűvének a megszerzésében teljesedik ki, de a fűvet egy kígyó ellopja. Az eposz különböző változatok töredékeiben maradt fenn.

Vízszintes: 1. A király neve és az eposz címe. 9. Ókori birodalom, innen is maradt fenn töredék az eposzból. 14. Művet megváltoztat. 15. Paradicsom támasza. 16. Pápai korona. 17. Rövid kabát. 18. Brassó megyei település. 20. A másik oldalon. 21. Bizonyos ideje. 22. Hajójavító műhely. 23. Híres magyar csipke jelzője. 25. Rendszerbe foglal. 28. Fénymásolási eljárás. 29. Mátka. 31. Volt, régiesen. 32. Idegen férfinév. 33. Adakozó, pénzt szóró. 36. József Attila nővére. 38. Indulatszó. 40. Japán autómárka. 41. Konstanca ókori neve. 42. A máj váladéka. 44. A mélybe ránt. 47. Amerikai szabvány. 48. Az egyik égtáj. 50. Olajbogyó. 51. Limes, röviden. 53. Lenti helyen. 54. Palatinus. 57. A Jonatán-félék közé tartozó almafajta. 59. 501, római számmal. 60. Bizony, rég. 61. Dajka, bizalmasan. 63. Szóba hoz. 65. Mely helyen? 66. Ilyen eredetű töredéke is maradt fenn az eposznak. 67. Tantál vegyjele.

Függőleges: 1. Légnemű anyag. 2. Vízrel lát el. 3. Lyukas, népiesen. 4. Magyar esztéta volt (Lajos). 5. Éppen olyan méretű. 6. Kezébe vesz. 7. Férfinév. 8. Fűszerez. 9. Asztácium vegyjele. 10. Koreai autómárka. 11. Orosz cárnő volt, Nagy ... 12. Eladó. 13. Francia énekesnő volt. 19. Nagy templom. 21. I. e. 18–16. századi birodalom, szintén hagyott ránk eposztöredékeket. 22. Skálahang. 23. Haza. 24. A ház, ahol élünk. 26. Izmos. 27. A Napkirály neve is ez volt, magyarul. 30. Áramforrás, bizalmasan. 31. Vulkán Nápoly közelében. 34. Apróra törő. 35. Ver. 37. Nagyanya, németesen. 39. Ókori anatóliai nép, náluk is ismert volt az eposz. 42. Áruba bocsát. 43. Húrt megszólaltat. 45. Földbe rejtő. 46. Összekötő építményt emel a folyó két partja közé. 47. ... Valli, olasz színésznő volt. 49. Elementáris. 52. A hónap közepe. 55. Mókus lakása. 56. Méhcsapat. 58. Székelyföldi helynevekben gyakori szócska például: Fekete ..., hegy a Gyergyói-havasokban). 62. Német rohamosztag volt. 64. Középen felráz! 65. Magyarország autójelzése.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14				15				16				
17				18				19		20		
21			22				23		24			
25	26					27	28					
29		30	31				32					
33				34	35	36	37				38	39
40					41					42	43	
44	45	46			47			48	49			
50					51	52		53				
54			55	56	57			58			59	
60			61				62	63		64		
65			66								67	

A KORMÁNYBIZTOSOK

„Kolozsvárról jelentik nekünk: Csáky Zsigmond gróf kormánybiztos ma délelőtti látogatásokat tett; amerre megjelent, mindenütt erős utcai csoportosulás támadt s a tömeg zajosan tüntetett ellene. Az igazságügyi palotában, ahol Csáky gróf a királyi ügyészt látogatta meg, Gabányi ügyvédjelölttel találkozott, akit tegnap a megyeházából kivezettetett. A kormánybiztos a fiatalember látására revolvert vett elő és rászögezte Gabányira, aki azt mondta a kormánybiztosnak, hogy nem orvtámadó, és nem akarja őt inzultálni. [...]

Az utcán nagy zavargás volt s mihelyt a kormánybiztos megjelent, az izgatott nép megdobálta s érte is néhány záptojás. Huszárok verték szét a tömeget s néhány fiatalembert letartóztattak. [...] A főkapitány útján idézést küldött Herczeg Jenőnek, az Újság szerkesztőjének, hogy jelenjék meg a kormánybiztosnál. Herczeg írásban azt felelte, hogy ő nem hivatal, amelyet vizsgálni kell, de a kormánybiztos megtalálhatja őt a szerkesztőségben. Délután a főkapitány közölte az Újság szerkesztőjével a kormánybiztos rendeletét, amely szerint a lap mai számában megjelent cikkely alkalmas az izgatásra és arra, hogy a tisztviselők magatartására káros befolyást gyakoroljon, ennél fogva a szóban forgó lap utcai elárusítását megtiltja. [...] Délután a kormánybiztos lakásának környékén nagy csoportosulások voltak, alkonyatkor pedig heves tüntetés. A katonaság és rendőrség szétoszlatta a tömeget, amely abcugolt, fütyült, énekelt. Tizenhat fiatalembert, köztük több diákot bekísértek. Egy huszártiszt rászólt egy kisebb csoportra:

– Ugyan menjenek haza! Egész éjjel nem aludtunk és holnap bálba akarunk menni!

E biztatásnak lett is fogaratja. A huszárokat megéljenzették és este hét-kor csend volt a városban. A kormánybiztos házának környékét katonaság szállta meg.”

Budapesti Hírlap, 1906. február 24.

Egyhavi feszültségkeltés után a belügyminiszter Csákyt visszarendelte, és gróf Bánffy Miklóst nevezte ki Kolozs megye és Kolozsvár főispánjának. (Ferenczi Szilárd)

UTAZZ, HOGY GAZDAGODJ!

Bán Barna azok közé a fiatalok közé tartozik, akiket örök nyughatatlanoknak tartanak. A világ szépségei tanulmányai során nyíltak ki számára, azóta, ha csak teheti, úton van. Mert utazni, barangolni jó: olyan impulzusok érnek, amelyek látókörünket szélesítik, elfogadóbbá, megértőbbé tesznek. Ő azonban nemcsak látni szeret, hanem láttatni is, hiszen fotóival a hely szellemét ragadja meg, teszi elérhetővé azok számára, akik még nem kelhettek útra. Az interjút a szerkesztő készítette.

– Miért indultál útnak?

– Az utazás mint világot látás, tapasztalatszerzés már a 17–18. században elterjedt módszer volt a tehetséges fiatalok számára. A közlekedési eszközök fejlődésével az átlagemberek számára is elérhetővé váltak a világ távolabbi szegletei. A kulturális különbségekre nyitott embereket folyamatosan hajtja a kíváncsiság, az új, ismeretlen, érdekes megismerése. Hogy jobban megismerjük önmagunkat, saját kultúránkat, szerintem a legjobb módszer a különböző kultúrák megtapasztalása. Minél különbözőbb emberekkel kerülünk kapcsolatba, annál mélyebb jellemvonásaink kerülnek a felszínre. Egy posztoszocialista országban nőttem fel, gyerekkoromban az utazás iránti vágy sosem volt előtérben. Bár a lehetőség már megvolt, a családdal soha nem mentünk hosszú külföldi nyaralásokra. Ez hasonlóképp volt a baráti körömben is. Ha netán valaki néhány napot egy külföldi tengerparton, városban töltött, arról mindenki tudott, kuriózum volt. A középiskolában a földrajz tanáromnak hála elkezdtem a hegyekbe járni. Először csak rövid, egynapos túrákra, majd barátokkal többnapos sátorozásokra. Ez ültette el bennem a hegyek és a természet bejárása iránti kedvet. A kedv később hobbivá, majd szenvedéllyé vált. Kiegészült a fotózással, majd a határaitam feszegetésével. Az

egynapos, rövid séták többnapos, a civilizációtól teljesen elszigetelt túrákká nőttek ki magukat, ahova egymagamban vagy társaságban mentünk, és teljesen önfenntartó módon jártunk be vadregényes tájakat.

Ezek a túrák legfőképp a Kárpátokra terjedtek ki. Néhány alkalommal külföldre is kimerészkedtünk, a Tátrába vagy a Júlia-Alpokba, egyetemista büdzséből viszont nem futotta ennél nagyobb szabású expedíciókra.

– Hogyan kötöttél ki a természetjárások után Új-Zélandon, ahol a kalandárium néhány havi fotóját is készítetted?

– A természet iránti szeretetem a pályaválasztás során is nyomott a latba, földrajz karra, turizmusföldrajz szakra jelentkeztem és nyertem felvételt. Egyik alkalommal az egyetemen egy öregdiák pár tartott előadást az egy évig tartó kalandjukról Új-Zélandon. Turista és munkavállaló vízummal (Working Holiday vízum) volt lehetőségük bejárni és az utazást finanszírozva dolgozni a szigetországban. Új-Zélandról hallottam azelőtt is, de annyira távolinak (úgy távolságban, mint elérhetőségében) tűnt, hogy sosem volt szem előtt. Az előadásuk és a lehetőség bemutatása megindított bennem egy folyamatot, azon az estén elhatároztam, hogyha sikerül megtakarítanom annyit, hogy az fedezze a repülőjegyet, és anyagi biztonságban érzem magam, én is elmegyek.

– *Hol jártál eddig?*

– Az egyetemi évek alatt egy-két-három hetes „kiruccanásokat” szerveztünk, főleg hegyvidéki régiókba, Kárpátok, Tátra, Alpok, Dolomitok. A túrázás volt a kirándulásaink kiindulópontja minden esetben. Az egyetemi terepgyakorlatoknak köszönhetően bejártam Erdély legszebb tájait és néhány külföldi helyszínre is eljutottam Európa határain belül.

Egy nagyon jó munkalehetőségnek köszönhetően Budapestre költöztem, ahol 4 év alatt sikerült annyit megtakarítanom, hogy elérkezettnek éreztem az időt a váltásra és az egyik álmom megvalósítására, Új-Zéland bejárására. Mivel majdnem ténylegesen a Föld túlsó oldalán található, nem érdemes csupán néhány hét erejéig átutazni. Ha már ott jár az ember, érdemes a legtöbbet kihozni a lehetőségből, és a lehető legmélyebben megtapasztalni azt. Erre a legjobb módszer a turista-munkavállalói vízum, amely a sima turistavízum 90 napjával szemben 365 napig érvényes, és ahogyan arra a neve is utal, lehetőséget ad munkát vállalni, így bevételhez lehet jutni, és ezáltal fedezni az utazás költségeit. Tökéletes megoldás. Az egyetlen bökkenő, hogy csupán évente 100 magyar állampolgárnak van lehetősége ezzel élni. A jelentkezés megnyitása után mindössze 4 perc alatt betelnek a helyek. Alapos felkészülés után, második próbálkozásomra sikerült megkapnom a vízumot, így szabad utat kaptam. Megvettem a repülőjegyet, felmondtam a munkahelyemen, és szeptember közepén a kerékpárommal együtt repülőre ültem.

– *Mi tetszett a legjobban, melyik tájegység?*

– Habár Új-Zéland kulturálisan nem áll nagyon távol Európától, a természeti környezet egy teljesen más világ. Mivel engem a természeti szépségek mindig is jobban vonzottak a kulturális jellegűeknél, így tökéletes helyre jöttem. Új-Zélandon majdnem az összes természeti elem megtalálható, az aranyhomokos tengerpartoktól, az esőerdőkön és a vulkanikus övezeteken át, a gleccserekkel szabdaltságot alpesi környezetig minden. Mivel időben nem szűkölködtem és a lehető legtöbbet szerettem volna megtapasztalni, úgy döntöttem, hogy biciklivel fogom körbejárni a két szigetet. Az itt eltöltött 9 és fél hónap és a megtett 3500 km alatt eljutottam lélegzetelállító tavakhoz, felmáztam vulkáni kúpokra, kóboroltam esőerdőkben, gleccsert érintettem és a kb. 500 km-nyi gyalogtúra során megtapasztalhattam a szigetország igazi csodáit, a háborítatlan természeti örökséget, azt, hogy milyen is lehetett a sziget, mielőtt

az első polinéz telepések megérkeztek. Új-Zéland a túrázók számára igazi paradicsom. A könnyű családi sétáktól a komoly felkészülést igénylő alpesi mászásokig mindenki talál magának valót. Számomra mégsem a 2-3000 méter magas hegyek vagy a szemvakítóan fehéren tündöklő gleccserek voltak a túráim legemlékezetesebb pontjai.

– *Miből fedezted az ottléted költségeit?*

– Az utam során wwooferként lehetőségem volt bepillantani a helyiek életébe. Wwoofereknek azt az önkéntest nevezik, aki szállásért és étkezésért cserébe segít a fogadócsaládnak. Ez a segítség lehet kerti vagy farmmunka, főzés, takarítás, gyerekekre vigyázás, kutyasétáltatás, többé-kevésbé bármi. Egy egyszerű módja a költségtakarékos utazásnak, bár nem ez a legfőbb előnye. Az egy-egy családnál eltöltött 1-2 hét alatt olyan szemszögből ismerheti meg az utazó a helyi kultúrát, ahogyan azt hagyományos módon nem tudná. Velük kel, velük fekszik, akár együtt is töltik a szabadidejüket, és olyan helyeket mutathatnak meg, amit csak a helyiek ismernek. El lehet kerülni a turistatömegeket és megismerni (szerintem) a hely igazi arcát. A kiwik (új-zélandiak) a legkedvesebb, legnyitottabb, legvendégszeretőbb emberek, akikkel eddig találkoztam. Annakra erős pozitív kisugárzásuk van, hogy bármilyen bánata is legyen az utazónak, pár perces csevegés után már jobban érzi magát. 9 és fél hónap után megváltoztatja az embert. Bár sosem tartottam magam pesszimista székeleynek, itt azért fel-felvillant néhány alkalommal a génjeimbe kódolt „búslakodó” hozzáállás. Az intenzív kúra után, úgy érzem, optimistább emberként tértem haza.

– *Hogy fogadja a családot az utazásaidat? Hogyan lehet családi kapcsolatokat ápolni kontinensnyi távolságból?*

– Európán belüli, kisebb utak során nem aggódtak igazán. Persze akárhányszor repülőre ültem, aggódtak, főleg édesanyám. Április közepén kaptam meg a vízumot, és bő két hónap kellett, míg rá tudtam magam venni, hogy elmondjam a szüleimnek. Ahogy az várható volt, édesanyám nem igazán örült, hogy a világ túlsó felére megyek, igen hosszú időre. Ennek ellenére támogattak a döntésemben, és ott segítettek, ahol tudtak. Az internetnek hála, folyamatosan kapcsolatban tudtunk lenni, és a 12 órás időeltolódás sem okozott túl nagy bonyodalmat.

– *Mit tanultál az utazásaid közben? Legtöbbünk számára már közhely, hogy az utazásaink során belül is utazunk, kívül-belül új tájakat ismerünk meg...*

– Főleg saját magam megismerésében volt nagy szerepe az utazásaimnak. A biciklizős és túrás napokon a határaitam feszegettem. Rájöttem, hogy képes vagyok még 40 km-t biciklizni hegyi úton azután, hogy már rég átléptem minden fizikai határomat, vagy legyalogolni 50 km-t egy nap alatt. A test jóval többet képes elbírní, mint azt az agyunk engedné, csak a megfelelő fáradtságjelző ingereket kell kikapcsolni ideiglenesen.

A fizikai teljesítőképesség határainak feszegetésén túl segítőként lehetőségem volt nagyon sokféle szakmában kipróbálni magam. Voltam biokertész, quaddal tehéncsordát terelő farmer, kutyasétáltató, festő, traktorista, markoló kezelő, baby-sitter, építő, hajórestauráló, favágó, juhfarmer, de sátorépítő is. Az ember bármire képes, nincs rossz munka, csak munka van. Ami nagyon tetszett Új-Zélandon, az, ahogyan az emberek a munkához viszonyulnak. Egyformán értékes mindenki, aki dolgozik. Az ország gazdasága szárnyal, a városok gomba módra bővülnek új házakkal, így a jó szakemberek értéke felbecsülhetetlen, építőben, festőben, villanyszerelőben vagy víz-gáz szerelőben folyamatosan hiány van. Üdítő volt látni, hogy ezek a szakmák olyan életminőséget tudnak teremteni, hogy a fiatalok számára is vonzóak maradnak, így folyamatos az utánpótlás. Bízom benne, hogy otthon is hasonló irányban veszi az irányt az ipar, és újra vonzó lesz otthon maradni, szakemberként otthon élni.

– *Jelenleg hol vagy, és mivel foglalkozol?*

– Mielőtt elmentem volna Új-Zélandra, grafikusként dolgoztam egy nemzetközi cégnél Budapesten. Jó munkahely, nagyszerű munkatársak, egy szavam nem lehetett panaszra. A 8 órás irodai munka és az évi 21-22 szabadnap miatt tudtam, hogy nem itt fogom eltölteni az életemet. Szabadúszóként szabadidőmben grafikus designerként és térképészként is dolgoztam. Ezt a hivatást, mivel a számítógépen és interneten kívül nincs másra szükség, bárholnan végezheti az ember, így magammal hoztam a munkámat a biciklitúrára is. Amikor épp pihenőnapot tartottam, vagy épp bejött egy nagyobb munka, egy kávézóból, tópartról, sátrból vagy épp egy tengerparti faház teraszán a függőágyból dolgoztam

– már ha lehet annak nevezni ezt. Igazán szerencsésnek mondhatom magam ebből a szempontból. A továbbiakban szeretnék több figyelmet fordítani a fotózásra. Kaland- és utazási fotósként pár alkalommal sikerült kipróbálnom magam, és úgy érzem, igazán testhez illő munkakör lenne. Jelenleg épp úton vagyok hazafelé. Lejárt az időm Új-Zélandon, egyelőre. Biztos vagyok benne, hogy visszamegyek még. Mert hát ezt teszi az utazás az emberrel. Eddig nem volt olyan hely, ahonnan úgy jöttem volna el, hogy nem akarok visszamenni. Ha egyszer kijön az ember a „barlangjából”, nem akar többé visszamenni. Az utazás és a különböző kultúrák megismerése egy olyan kaput nyit meg az emberben, amire szerintem semmi más nem képes. Szélesíti a látókörünket, toleránsabbá, és ezáltal boldogabbá tesz, gazdagít, tanít és hozzánk hasonló emberekkel hoz össze.

A DÍSZLET TITKAI

*A tordai **Labancz Klára** szavaiból felsejlik, hogy a díszlettervező elnevezés némileg pontatlan: a színházi díszlet nemcsak közös munka, tervezés, egyeztetés eredménye, hanem komoly alkotó tevékenység – a díszlet semmitmondóvá válik, ha nem akar valami újat megfogalmazni a világról, a darab univerzumáról. Az Uniter-díjas művészt Józsa Emese faggatta alkotói játékoságról, alázatról, szabadságról, pályája fordulatairól.*

– Kérem, meséljen a kezdetekről!

– Tordai születésű vagyok, Kolozsvárt végeztem a képzőművészeti gimnáziumot és a textil szakot a Ion Andreescu főiskolán. Innen Aradra helyeztek ki. Ekkor és itt tettem fel magamnak a kérdést: akarok-e továbbra is a textilművészet területén dolgozni. Rájöttem, hogy nem. Se festészet, se szobrászat, se textilművészet nem vonzott, hanem egy olyan művészeti ágat kerestem, amely összefoglalja mindezeket. Telefonáltam a vezetőtanáromnak Kolozsvárra. Ő azt mondta: igen, persze, létezik ilyen ágazat, a díszlettervezés! Ezt a szakmát, persze, egyáltalán nem ismertem, és egyáltalán nem volt könnyű, az az igazság, ezt megtanulni. De nagy szerencsémre az első férjem ismert rendező volt, ez nagyon segített. Amikor a házasságunkat felbontottuk, fel kellett tennem magamnak a kérdést: vajon fogom tudni én ezt a szakmát folytatni? A volt férjem azt mondta, sikerülni fog, mert szeretek játszani, szeretsz a gondolatokkal játszadoxni. Ez igaz is volt, szeretek új és új megoldásokat keresni.

Ez a felismerés nagyon sokat segített a szakmai önállósodásomban, de emellett volt még egy segítő dolog: ameddig az a megoldás, az a gondolat megszületik, amikor az újat keresed, az olyan kínlódás, hogy kimondani nem lehet. A folyamat része az is, hogy egy adott pillanatban valósággal megszállott leszek: érzem, hogy kívülről jött az a gondolat. Ekkor azt mondom: köszönöm, hogy még egyszer segítettél, Istenem.

A következő lépés, hogy ezeket a gondolatokat, miként viszem be a mindennapi munkámba, az egy más kérdés. Az sem könnyű dolog, hogy a gondolatnak anyagi formát is adj. De ennél a mozzanatnál segített a férjem azon megjegyzése, hogy „te szeretsz játszani”.

Mindig kerestem az új anyagokat, az új megoldásokat, ez egész életemben (egészen tavalyig, amikor azt mondtam, kész, befejeztem a dísz-

lettervezést, nyugdíjba vonulok) nagyon sokat segített. Olyannyira, hogy egy csomó díjat is hozott számomra, de úgy tartom, hogy a díjakat mindig másnak kell megköszönjem. Annak a láthatatlannak, aki egész életemben segített. Nagyon szép szakma, amely sok örömet hoz. Egy díszlet megalkotása mindig a szövegtől indul el. Ez közös munka, amelynek az öröme az, hogy egymást segítjük: a rendező, a színész... A színészek sokszor rákérdeznek

egy-egy megoldásra: Ezt miért akarod így csinálni? Meg kell magyaráznom, hogy miért fontos az, ahogyan csinálom.

– *A színész tehát beleszólhat a tervezésbe, kivitelezésbe?*

– Igen, beleszólhat, egy bizonyos mértékig. Erről jut eszembe egy kedves történet. Amikor Farkas Ibolya művésznőnek bemutattuk a ruháját – neki tizenvalahány méteres leplet készítettem –, azt mondta, ezt képtelenség hordani. Azt válaszoltam, egy igazi művész tudja hordani. Láttam rajta, hogy összeszedi magát, gondolkodik azon, hogy hogy is tudná megoldani a ruhaproblémát. A kezére csavarta párszor. Na, mondom, tessék, megoldottad. Egy adott pontig beleszólhat a színész is, de a saját szemszöge szerint közelíti meg. A rendező és a díszlettervező összességében kell lássa a darabot és a megoldásokat. A színész csak önmagát látja, és mindig nagyon jól akar kinézni. Ha az ő javaslatait követed, akkor a ruha kiugrik, kilóg az előadásból, ami nem történhet meg. Az összhang nagyon fontos.

Visszatérve a válás utáni időszakra: akkoriban szakmai téren nagy erővel rendelkeztem, a tervezést, a témát kell is tudni vinni, kell az erő, hogy feltedd minden nap azt a láthatatlan mellvédet, és ki tudj állni a kollégák elé. A ruhapróba napja mindig nagyon nehéz, akkor mindenki jön, és mind akar valamit...

– *A legtöbbet melyik színháznál dolgozott?*
– Két színháznál voltam alkalmazva: a tordai, majd a vásárhelyi színháznál. Később az országban mindenhol dolgoztam, aztán Magyarországon is, de a legjobban csak itt, az országban, helyben szerettem. Persze mindent el kell követni azért, hogy legyőzd a helyi, tordai poros hangulatot. Mi, a színház alkalmazottai félig-meddig tréfásan mindig azt mondtuk, hogy a cementgyár pora iderögzítette a színházat, de ezt túl kell lépni, másként beleragadsz a helyi lehetőségek biztosította szintbe, nem frissítenek fel új, ismeretlen kihívások.

– *Milyen érzés, hogy egyik lánya is ezt a szakmát választotta?*
– Egyik lányom, Eliza, rendező – ő az apja nyomdokain haladt –, a másik, Müriel, díszlettervező. Dolgoznak is együtt, a Szentivánéji álomban például. A lányaim meghívást kaptak egy svédországi fesztiválra, részvételük a színház anyagi lehetőségeitől is függ.

– *Úgy látom, a tordai színház az új igazgatójával, Cătălin Grigorással virágkorát éli. Új színészeket szerződtetett, fesztiválokat szervez. Korábban, a fordulat előtt volt olyan periódus, amikor a színház jól működött?*

– Igen, persze, amikor a színház névadója (Aurel Manea) volt a rendező, országos szinten is felfigyeltek a színház munkájára, annyira fel lendült.

– *Korábban mondtam, hogy fontosak a színészek, de legfontosabb a rendező, az a képessége főként, hogy a társulatot valóban tudja vezetni, irányítani, új dolgokra tanítani.*

– A darabot illetően a rendező és a díszlettervező közös munkájával tevődik le az alapkő. Ők döntik el, milyen csapáson akarnak haladni. Amikor Harag Györggyel dolgoztam, egyszer azt mondta nekem: csak olyan ne legyen, mint a tordai színházban. Sajnos az előítélet szólt belőle. Mindig is voltak, vannak vidéki színházak, amelyek meg vannak pecsételve: ott nem történik semmi, a munka alacsonyabb színvonalú.

Ahhoz, hogy a darab jó legyen, elengedhetetlen, hogy a rendező megértse a darabot, legyen víziója, és a díszlettervező ehhez tudjon igazodni. Ha ez a kettő nincs meg, akkor a siker bizony elmarad.

– *Mindig sikeres volt a rendezőkkel való együttműködés?*

– Volt olyan eset, amikor nem vállaltam a tervezést. Amikor megértettem, mit akar a rendező, milyen világot akar színre vinni, vettem a bátorságot, visszakoztam. Például amikor azt várták tőlem, hogy építsek meg egy valóságos szobát. De ha nem tudunk a szobához hozzátenni semmit, akkor adjuk elő a darabot egy valóságos szobában. A díszletnek kell valami mondanivalója legyen, kell valami újat mondjon. Fontos gondolat, mondanivaló nélkül nem érdemes tervezni díszletet.

– *Volt olyan rendező, akivel szívesen dolgozott?*

A volt férjem ilyen volt. Amikor bemutattuk *A kis herceget* a nemzeti színházban, persze nem ő volt a rendezője, megkértem, hogy nézze meg a darabot. De ő csak a színház folyosóján ment végig, a terem előtt megfordult, s kiment. Azt mondta, nem volt szüksége arra, hogy benézzon, mert hallotta a hangját a színésznek, s az volt a véleménye, abból nem lesz jó művész, színész. Nagyon jó érzéke volt ahhoz, hogy megállapítsa, kiben van, kiben nincs tehetség. A rendezésre, a közös munkára mindig alaposan készült, éjszakákat olvasott, magyarázta, hogyan akarja megvalósítani, de megesett, hogy másnap mindent gyökeresen másként csinált. A magyarázata az volt, hogy látta azt a láthatatlan alakait, akik mozgatja az egészet, megmutatta, mit csináljak a színészekkel. Őt igazán az isteni sugallat, az ihlet mozgatta.

– *Gyermekként nem adta jelét a rajzolás, a díszlettervezés iránti érdeklődésnek?*

– Egyfolytában rajzolgattam az iskolában, főleg, ha untam az órákat. Innen jött a tanárom ötlete, hogy olyan iskolába menjek, ahol lehet rajzolni. Nem tudtam, hogy van ilyen, hazamentem, és mondtam édesapámnak. Így kerültem a képzőművészeti iskolába. Azt hittem, csak rajzolni fogunk, nem kell majd tanulni semmit. Persze, kellett tanulni, méghezáá nagyon sokat. A tehetség isteni adottság, de tovább kell fejleszteni. A művész életében van egy periódus, amikor megvan az isteni segítség, az ihlet. De ha ez eltűnik, s maga marad, elfogja a kétségbeesés. Hány művész van így, öngyilkosságot akar követni, mert, ahogy mondják, kiégett. De ha a művész olyan nagynak tartja magát, akkor mutassa meg, hogy igenis: képes talpra állni. Át kell tudni lépni a kétségbeesésen. Ehhez tanulni kell, művelődni, oda kell figyelni mindenre: a környezetre, önmagunkra.

ŐSZ ÉS HATALOM

Amikor a székely székek gyönyörű, lábas házaiba megérkezett az ezer éve bujkáló remény, nemcsak az ünnep volt nagy, de ünnepelni is tudtak. Piruló nyarak hordtak ki megújuló hittel pityergő őszőket, s ha virágot csókolt a fákra a fagytól megszökött tavasz, mindig benépesedett a rét és a mező, hogy újra kiadhassa magából egy újabb őszben szép terhet a föld, amelyet tán meg lehet tagadni, de meggyalázni vagy örökre elhagyni nem lehet soha, mert az számon tart mindenkit, még a veszteseket is, mint egy jóra sikerült, békés munkanap.

Nem mondja senki, hogy akkor minden egészen fenéig tejfel volt. De megélt a koldus is a koldulásból, hisz csak annyian voltak, hogy meg-sajnálhatta őket az ember, a munkanélküliség meg, mint örömforrás, nem volt szokás. Akart dolgozni még abban az időben mindenki, aki ép-kézláb volt, hát ünnepelni is, dolgozni is sokkal többnek volt kedve. Fel is épült idejére izmos, jó lábakra a megyeháza a Szent Mihály-hegy alá, éppen a térre, ahol a hegyekről leömlő nagyobbik Küküllő azóta is lassít és szertenéz, mintha maga is örömét lelné a valamikori nagy ünnepre emelt sokszemű épületben, ahová örök időre bevonult cifrán is csípős ostornak a hatalom.

– A régiek tudtak, nem vitás! – állapította meg a huzonka fiatalember, hogy belekapaszkodott a ház hatalmas ajtajába, amely egy akkora súlyt meg se alintott. – Az ajtó anyagát valahol hatalmas tölgyből hasíthatták, a nagy érckilincset meg épp Szentkeresztbányán öntették meg gondosan, különben eddig százszor káré ment volna – gondolta, s hogy sikerült mégis elég illedelmesen benyitnia, még ki is húzta magát, ha éppen nem is olyan legényesen. Utóvégre kérni jött, de nem koldus.

Az ilyen helyen a belső ajtókon kopogtatás nélkül még nem lépett be soha emberfia. Ánael se mulasztotta el. Pontosan az alsó folyosón, a harmadikon kopogott, vagy háromszor egymás után, mind illedelmesebben, ahogyan kell, de csak annyit ért vele, hogy egy rúzs mögé bújt nő jól megnézte, hogy ő-e az a kopogtató, s kérte, nem kedvesen, hogy várjon.

– A főnök foglalt! – csengett sokáig a hang a még szinte kamaszos két kajla fülbe, amelyet szinte átsütött a zúgó utcáról a jó helyre tervezett ab-

lakon beömlő fény úgy hogy amint ott állt egyik lábáról a másikra, éppen egy üres szék mellett, amelyen látszott, nem illik oda, mert kopott, a hangból érezte újra Ánael, hogy az olyanok, mint ő, gyakran zavarhatják itt a levegőt.

Szerencsére nem ültették le, akkor sem. Egy széken, kicsi helyt, még magába száll. Belátja, ha nem volna sok olyan, mint ő, az ismeretszerzés zaklatott urának százszorta jobb volna a sorsa, nem lenne annyira foglalt. Tudta Ánael, megtanították azt neki már otthon, hogy mi az illem, azért kopogott, nem is egyszer, hát bocsánatot kérve odébb is állhatna, van ajtó abban a lábas házban is, nem egy, de helytel nem kínálták, hát várt. Valami ígéretes zajra, belülről. Ahogy ott állt Ánael félszeg mosollyal a szája szögletén, mind bizonygathatta volna a fél világ előtt, el nem hiszi senki, hogy tud ő olyan is lenni, mint a paprika, csak nevezzék ki. Különben jó tudni, aki ezt az ajtót választja, ne siessen. Nem a titkárnő miatt, az vörös körmökkel, mint aki vérbe nyúlt, csak kelletlenkedik. A fiatalon kopaszodó, jó vágású főnök, akit mintha mindig skatulyából húztak volna ki, oly pedáns, igen okos ember, és ismeri ő az öszönként tanítani jelentkezőket, mint a rosszpénzt. Nem iszik az semmit olyan melegen, mint ahogyan főzik. Jól meggondol mindent. Nincsen egyáltalán a magas homlokára írva, de akinek szeme van hozzá, látja, ilyen esetekben olcsón nem adhatja. Kiejteni nem szabadott ugyan az ajtón belül, nem olyan idők jártak, de ő volt az úr, mi több: a hatalom.

– Jó napot, tanító úr! – köszöntek a falvakban őszelön a hatalom által ki-kinevezett helyettes tanároknak. – A tanító úr mikor jött, s mikor megy? – kérdezték, s csodálkoztak cefetül. Volt, aki ki is mondta – hogy betyár, sok lehet az országban a tanítani akaró.

– A torma is esik nyű! – válaszolhatott volna meg Ánael az így köszöngetőknek, mert a főnök, a tudás alázatosan megsüvegelt, hatalmas helytartója valahonnan belülről még eddig örökké előkerült. Egy kicsit tette-vette magában a dolgot, de a nagyokat pillantó titkárnő füle hallátára, csak úgy futva, Ánaelt, bár egy cseppet se lehetett ott téblábolva valami felséges látvány, kinevezte oda, ahová nem erőst tolokodtak, azzal emelve a megbízatás rangját, hogy mindig odatette, majd találkoznak.

– Ha el nem rágják a tetvek a nyakunkat...! – zárta le a fogadást a főnök, s avval búcsúzkodtak. Úgy illett, hogy az ápolt, fiatalon kopaszodó hatalom nyújtsa a kezét.

Az áporodott benti levegő után jól esett Ánaelnek a kinti. A bizalmaskodó hang még fel is dobta. Az úton egy darabig nem is hitte, hogy amit hallott, igaz. Nagy dolog, nem vele gúnyolódtak, neki szólt a magát a hatalom. A főnök sem olyan, mint amilyennek gondolják.

– Mindenki áldozat!? – kószolhatta az elhangzottakat Ánael, s mert egy tanárnak kinevezett nem téblábolhat az út szélén, bemenekült egy kis bizonytalankodás után a közeli talponállóba. Ott lesz a jó, pénzt hozott otthonról. Az öregek tudták, hogy egy vas nélkül kinevezést senki se kap, s ha igen is, arra még egyelőre nem lehet vásárolni. Bizony a beosztás, már olyan, amilyen, még az Isten háta mögött is örökön előbb csak pénzbe került, mert élni kell.

– No, meg addig is – gondolta Ánael –, amíg a kék busz előáll, az időt el kell valahol tölteni, egy káder nem táthatja a világ szeme láttára a száját.

A talponálló nem fogadta kitörő örömmel. Látszott Ánaelen messziről, az itálnak nem nagy embere, csak mértékkel és csak akkor iszik, ha muszáj. Rághatta a fülébe hónapokon át Bitay, az öreg címzetes tanító, akit ha uraztak, neki legalább jól állt, hogy jegyezze meg, fontos: ha elkésik, ne siessen, s ha iszik, ne igyon keveset, ő olyan beteg az italtól, hogy le a kalappal. De a „mitteccikre” mégis kért. Keveset és drágát. Lett erre egy kicsi tekintélye, pedig nem tudhatta a hajlongó kiszolgáló, hogy kivel is van dolga. Nem jutott annak az eszébe: kint már újra ős van. Egyelőre száraz. Tán az idénre eljásztotta a sarát?

– No, ha van?! – legyintett volna a gondosan hátra fésült hajú kiszolgáló az őszre. – A madarak gyülekeznek, s mennek, avval annyi. Tán rá is szól Ánaelre, ne szomorkodjék, elbújni nem kötelező, ha megbánta volna a dolgot, van más is, mehet – mondjuk – a sarokban poharazókkal dolgozni a cukorgyárba, ott nem ettek meg még senkit a tetvek, jelképesen se. Mit számít a főnök? Hiába ígérte, nem fognak találkozni, csak jövő ilyenkor, ha minden jól megy. Ne is várja, mert nem mennek azok Ánaelek után dicséreteket osztogatni, ahhoz kicsi egy falu, hát váltson idejében, ha akar, egy szinte üres bőrönddel nincsen, amiért mind vándoroljon. Mit ér azzal, hogy itt-ott az öregek előre köszönnek neki!

Egy kicsi italért mintha egy újabb lehetőséget kapott volna Ánael a talponállóban. Nem is sietett jegyet venni. Pedig oda, ahová neki a kinevezése szól, nem is buszon, inkább egymás hegyén-hátán mennek az emberek. Senkinek nem jár extra. Neki meg csomagja is van. A főnöknél

nem volt vele, kint hagyta a nagy ajtó előtt. Akkoriban ott nagyon ritkán loptak.

– Botfaluban – üzenhették volna neki a sarokból – csak áfonyalapi kell. Meleg víz s cukor van bőven. A pennás embert egyenesen várják, előmunkásnak. A nagyobb pozícióba már kikerül helyből.

Ha nem villan meg Ánael fejében, hogy akkor mi is legyen a mondhatni új bőrönddel, benne a tanári ranghoz járó csíkos nyakkendővel, mert az olyant szerette Ánael, és ha nem jelenik meg hirtelen előtte egy csúszós völgybe épült falusi iskola, sok gyermekkel, tán beáll a cukorgyárba jelentkezők közé. Otthon a nyarakat eddig is átdolgozta a gazdaságban, a munkától egy cseppet se félt.

– Nem lehet – kapaszkodott hirtelen a pohárba Ámael, már ha kifizette, nem önthette el, kortyantott aprókat a drága italból. – A kinevezésen a kerek pecsét valódi, a főnök aláírása meg valósággal miniszteri – mormolta két kortyintás között, s mintha nagy igazságosan másoknak is meg akarná mutatni, nem tehet mást, a tisztára ropogós papírosát elővette.

– A feletetésekbe még eddig senki sérvet nem kapott – ismerte be végül magában, mert igazság az, hogy az otthoniaknak is egy kicsi igazuk van, s hogy Ánaelre a világon – mind vívódhatott – senki fel se figyelt. Avval felállt és a száraznak ígérkező őszben hálásan gondolt a főnökre, aki egy évre újra osztott neki is a hatalmából. Ment is, hogy nehogy lemaradjon, és érvényes jegyet váltott a kék buszra.

Hogy a rendeltetési helyére megérkezzék, ott, ahol Firtos ura a fiához így szólt: „e tiéd!”, át kellett ülnie egy másik járatra. Ha azt mondaná, hogy becsapták, hazudna. Már a főnök jelezte, ha nem veszi egyenest gyalogosan át a hegyen, váltania kell. Ő meg is tette. Hanem amint Ördögös hídjától kezdett hágni velük a busz mind közelebb a holdhoz, bár akkor őt különösebben az imbolygó, nagy vörös gömb igen foglalkoztatta, de ma már biztosan tudja, hogy észrevette: a vásárhelyi busz nem kék volt, mint az udvarhelyi, hanem piros.

KERESLEK

Kereslek, Isten, a földben, a virágban, a fáknban
és mindenütt megtalállak.
Ez az én Istenkereső időm.

Kereslek a fényes tavaszban,
az erdők virágos feje int: itt vagy.
Kereslek az esőben, a szomjas
vetések susogják: jelen vagy.
Kereslek a fűben: érzlek, tapogatlak.
Ez az én boldog Istentaláló időm.

A hegy azt riogja: Im, megtaláltad te az Uradat,
A vizek azt harsogják: Nem vagyok többé árva.
Most már nyugodtan hajthatom szemem álomra.
Eljött az én Istenem.
Érzem szívem melegét, érzem hátam borzongását.
Hallom a fellegek suhanását,
Nem vagyok többé egyedül.
Reggel köszöntenek a virágok: Ember társam!
Este köszöntenek elfáradt állatok: Élet sorsomos!
S ha az emberek köszöntés nélkül haladnak el mellettem,
már az sem baj.
Ha káromolnak: akkor sem haragszom.
Mert én megtaláltam az én Istenemet.
Ó, halleluja! Halleluja!

PUSZTÁBAN ZSIDÓKAT...*

Pusztában zsidókat vezérlő jó Isten,
Ki előttük mentél tüzes oszlop képben,
Ígéret földjére vezérelvén szépen
Kalauzok voltál minden szerencséken.

Te adtál csillagot ama Mágusoknak
Vezérül is angyal ifjú Tóbiásnak,
Heródes előtt futó Szűz Máriának,
Te voltál vezére minden zarándoknak.

Könyörgök, nekem is hogy légy már vezérem,
Mert ím bújdosni űz nagy bú és szemérem,
Én Istenem, ebben ne vessen el vérem,
Őrizz meg gonosztól, felségedet kérem.

Építsd fel elmémet a jó bölcsességgel,
Szívemet pediglen hittel, reménységgel,
Bujdosó fejemet töredelmességgel,
S te-adtad lelkemet buzgó könyörgéssel,

Jártomban, keltemben hogy csak reád nézzek,
Búmban, örömömben reád figyelmezzek,
Jó s gonosz szerencsét csendesen viseljek,
Soha semmi helyen el ne felejtselek,

Hogy bujdosásom ideje tölte után
Én édes hazámba térjek ismét vígan,
Mindazokat jó egészségben találván,
Akik szomorkodnak éntőlem búcsúzáván.

* Az 1602–1615 között kiadott kolozsvári unitárius énekeskönyvben is szerepelt.

Felejtsd el annak is háládatlanságát,
Aki erre vett engem, régi rabját,
Ámbár élje vígan felőlem világát,
Csak énbennem oltsd meg nagy szerelmem lángját.

Én édes hazámból való kimentemben,
Szent Mihály nap előtt való harmad' hétben,
A másfélezerben és nyolcvankilencben,
Az ó szerint szerzém ezt ilyen énekben.

POKOLGÉP A KOLOZSVÁRI POSTÁN

„A múlt héten Kézdivásárhelyről egy csomagot adtak fel a postán Kovásznára, amelyet a posta annak rendje és módja szerint kézbesíteni is akart, azonban a címzett nem vette át. Ilyenformán a feladó kilétének megállapítása céljából a csomag a kolozsvári posta- és távirtda igazgatóságához került, ahol az állandó tért bizottságot bízták meg a csomag felbontásával.

A küldeményt az igazgatósági épület anyag raktárában helyezték el, ahol a tért bizottság, amely dr. Heller Róbert posta- és távirtdai fogalmazóból és Ambrus Dezső postatisztból állott, hétfőre tűzte ki a csomag felbontását. A két postatiszt az anyagraktárba vonult s ott Hargitai József szolgát bízták meg, hogy jelenlétükben a küldeményt tartalmazó dobozt felnyissa. Margitai, az utasításhoz képest, hozzálátott a doboz felnyitásához. Előbb a zsinegeket vágta el, majd kihúzta a szögeket s végül egy vésővel a doboz fedelét iparkodott fölfeszíteni. Azonban alig, hogy a vésőt a dobozba illesztette, a csomag irtózatos erővel és fülsiketítő dörrenéssel felrobbant. Százzámra hullottak szét belőle kisebb-nagyobb szögek, üvegdarabok és vasszilánkok, amelyek természetesen első sorban Margitai szolgát érték, akinek a lábaiba, kezébe és fejébe igen sok vasszilánk fúródott. A robbanás, amelynek nyomán az anyagraktár termében sűrű, fojtó füst támadt, oly borzasztó erős volt, hogy az egész postaépület megremegett. A robbanás miatti intenzív légnyomástól az anyagraktár összes ablakai csörömpölve zúzódtak össze, az oldalfalakra a ragasztóanyag sok helyütt egészen lehámlott s a pádimentumon hatalmas hasadás támadt. [...] A robbanás nyomán támadt borzasztó erejű dörrenésben Heller és Ambrus postahivatalnokok megsüketültek.

[...] A rendőrség az eddigi vizsgálat során annyit állapított meg, hogy a csomagot Kézdivásárhelyről egy munkás adta fel Kovásznára s minden valószínűség szerint egy ellenségének szánta.”

Pesti Hírlap, 1907. július 30.

FÁRAÓK FÖLDJÉN

Az ókori Egyiptom egyik leghíresebb műtárgya ... fáraóné gyönyörű mésző szobra. I. e. 1351–1334 között készítette egy ... nevű szobrász. Amarai műhelyében találta meg egy német régészcsoporth 1912-ben. A fáraóné neve iskolapéldája a latin NOMEN EST OMEN mondásnak, jelentése: ... (A hiányzó szavak a rejtvény szürkített soraiban találhatóak.)

	A fáraóné nevének jelentése		Japán város	Electric Light Orchestra	Régi falusi esti „buli”	Női név	Park végel	Adós	Becézett lbulya	A Kárpátok legmaga- sabb vonulata	Vízzel lát el
Amper röviden		A fáraóné neve Vagyon jelzője lehet									
Ünne- pélyes férfi ruhadarab											
Mikes Kelemen illetősége						Női név Ritka női név					
Korszak				Tanít Szentkép					Részvény- társaság Part része!		
Törpe ló					Teázás időpontja Lakrész!						A szobrász neve
Ősi indiai versforma						Nem ezt 60 perc				Tonna Görög tenger	
A vendéglő lapja			Hibáztató Helyesel						Üres gyo- mor érzete Valaki, személy		
A hangsor ötödik eleme is		Izomkötő Eleven			Heyerdahl hajója volt Férfinév			...Éva, színész Maros megyei falu			
... kér a nép, Jancsó- film				Középen lead! Joule röviden			Francia település Között				
Vadat lelő						Keleti szőnyeg Pláné					
Öröklést biztosító sejtrész				Erre áll a barométer! Mutató névmás						Spanyol autójel Este fele!	
Magam			Van ilyen letartóz- tatás is Egye!								
	R							Esős évszak			

Benczédi Ilona

APÁMRA EMLÉKEZEM

Benczédi Sándor (1912–1998)

Az első, ami eszembe jut, ha rá gondolok, az az utolsó hetünk 1997 decemberében Kolozsváron.

Akkor már tíz éva Észak-Svédországban éltem, nem tudtam gyakran hazalátogatni. Új életem, új hazám, sok munkám volt, nem tehettem. Nem emlékszem, láttam-e valaha apámat gondterheltnak, de akkor az volt. Anyám súlyos betegsége, az én sorsom, az ő élete, minden feljött hirtelen.

– Engem senki nem vesz komolyan... – mondta, és csak úgy nézett maga elé. – Soha nem vettek komolyan.

– Hogy mondhatsz ilyent? Hisz egy egész autóbusznyai csodálód volt ma itt!

Legyintett egyet.

– Az más, azok itt voltak, elmentek, de a kollégák, az unió*... – nézett maga elé csüggedten.

Emlékszem, hogy híres hangulatteremtő volt. Egyszer én is láttam a hatását, amikor mint fiatal tag, ott voltam egy rettenetes hosszú uniós gyűlésen. Egy kolléga diszkrétan megkérte, hogy szólaljon fel. Mikor apám fölemelte a kezét, a már szunyókáló tömeg hirtelen felrezdült. Va-

* A képzőművészek szövetsége (Romániai Képzőművészek Szövetsége, román nyelven: Uniunea Artiștilor Plastici din România, rövidítése: UAP) 1950-ben alakult.

lósággal hallani lehetett az ébredésüket. Már nem emlékszem, mit és hogy csavart, csak arra, hogy mekkora hatást keltett. Hirtelen csillogtak a szemek, az ásítoók figyelni kezdtek, és nagy kacagás tört ki a csattanóra. Zseniális húzás volt a szervezőtől, az apám humora bevált: lehetett folytatni a gyűlést, fölébredtünk.

Büszke voltam akkor apámra, nagyon!

– Tudod – szólalt meg ismét apám –, talán akkor kezdtek tisztelni egy kicsit,

amikor felépült a házam. Hogy mégis sikerült. Senki nem hitte!

A házépítés egy szoborcsoport faragásával kezdődött. Nagy kőalakok, miket valahol egy kertben kezdett el faragni. Egy szép napon tönkrezúzva találta őket. Dühében azon nyomban elment a néptanácshoz, hogy neki most kell egy hely, ahol a megrendelését elkészíthesse. Csak építésre tudunk telket adni, volt a válasz. Semmi baj, akkor építék! – válaszolta apám. Kezet fogtak, papírt kapott, amit hazajövet lobogtatni kezdett anyámnak.

– Tudod-e mi ez, asszony? Anyám rosszat sejtve nagy, kikerekedett szemekkel nézte a papirost, majd nyekeregte: – Míiii?

– Építünk! Házunk lesz!

– Micsoda? Mikor? Miből? Hova? Hülyéskedsz?

– A Fellegvár! Itt a telek, itt a szerződés! Építünk!

Anyám leroskadt, és zokogni kezdett. Nincs egy vasunk sem! Miből fogunk élni? Honnan lesz a pénz? Börtönbe kerülünk! Az adósok börtönébe! Tönkre fogsz tenni minket! Mi lesz a családdal? Az a ház soha nem fog fölépülni!

– Hiszel az Istenben, asszony? – kérdezte komolyan apám. – Az isteni segedelemben? Tudod, mit? Írj le ide mindent, amit mondtál! Legyen dokumentum! Itt a papír! Írd!

„Én, alulírott Benczédi Sándorné, született Végh Ilona ezennel kijelentem, hogy a ház soha nem lesz felépülve, és tönkre fogunk menni! Kolozsvár, 1970. július 12.”

A dokumentum a mai napig féltve őrzött családi ereklye. Az extrém optimista, akadályt nem ismerő „motor”, apám, és a mélyfekete, „nagy fék”, anyám szikrázó összecsapásainak emléke. Házasságukban volt bőven sírás, humor, szeretet, de soha, soha lagymatagság.

Szilveszter előtti este volt, hosszasan, sok mindenről beszélgettünk, a friss budapesti sikeréről, az új kiállítási tervéről, anyám súlyos helyzetéről, hogy vele mi lesz, hogyan oldjuk meg...

– Holnap majd folytatjuk. Későre jár – mondta, és elbúcsúztunk.

Korán reggel ébresztett apám, hogy rosszul van, azt hiszi, kéne hívjuk a mentőt. Ki is jött az azonnal, el is vitték, én nem mehettem vele, de a szívosztályon, ahova került, megnyugtattak, hogy csak görcsöt kapott a szíve.

– Azt mondták, jobb, ha abbahagyom a lubickolást. Hogy attól kaptam a görcsöt – mondta apám, mikor odaértem. Szerintük veszélyes 86 évesen kimelegedve hideg vízbe ugrani.

Ő ugyanis minden reggel tízszer futott fel és le három emeletet a lépcsőkön, utána jógyakorlatok következtek, végezetül a finom, hideg vízzel telt kádba merült.

–Jó, hogy csak ennyi – vigasztaltam. Ő szomorúan bólintott.

Hazaszaladtam, szüksége volt pizsamára, és még egy pár dologra, ami hirtelen eszébe jutott. Visszatértemkor egész jó hangulat volt már a kórteremben, apám ijedtsége is elmúlt, megnyugtatták az újdonsült „kollégák”, akik szerint már tapasztalt szívbeteg voltak. Hazaküldött, hogy ünnepeljük mi is a szilvesztert, ők is arra készülődnek.

Reggel telefonáltak a kórházból. Meghalt!

Rögtön odafutottunk. Az orvosok széttárták a kezüket, hirtelen jött minden, nem lehetett itt már semmit tenni. Megkérdeztem a szobatár-sakat, azok mélyen megrendülve csak azt mondták:

– Soha nem mulattunk ilyen jól, nagyokat kacagtunk, viccelődtünk éjfélig, akkor aludtunk el. A reggelire nem tudtuk felébreszteni Sanyi bácsit. Biztos nem szenvedett, azt hallottuk volna.

Mit kell ilyenkor tenni? Hol és mikor lesz a temetés? Hol a sírhely? Úgy emlékszünk, van. De hol a papír? Hazaérkezve mindenütt kutatunk, de kétnapi keresés után sem került elő.

Felhívtuk az unitárius egyházat, hogy apám meghalt, mi most a teendő? Tudnak-e valamit a sírhelyről? Megrendültek, megegyeztünk, hogy eljönnek beszélgetni. A sírhelyről talán az evangélikusok tudnak, mondták.

Az evangélikusoknál bemutatkozom, Benczédi Sándor szobrász lánya vagyok, édesapám meghalt, tudjuk, hogy váltott sírhelyet, de nem találjuk a papírt. Tudnak-e ők valamit?

– Meghalt az édesapja? Benczédi Sándor? Nem az édesanyja?

– Nem.

– Biztos?

– ??? Biztos!

– Hogyne tudnám, hol a sírhely meg a papír! Álmomban is megkapnám! – mondta a tiszteletes úr. Ilyen sírhely-vásárlás még nem volt! Édesapja megállított az utcán azzal, hogy az asszonynak születésnapja lesz, szeretné meglepni valamivel, aminek biztos megörül. „Már rég nyaggat az asszony, hogy neki sírhely kell. A Házsongárdi temetőben, jó szomszédokkal, szép kilátással. Tudsz-e nekem segíteni?” Ezt a vásárt soha nem felejttem! – A könnyei is kicsordultak a kacagástól. Aztán maga-magán meghökkenve bocsánatot kért.

A dokumentumokat rögtön megkaptuk, és nem győzött részvételni.

Nagy temetés volt január 6-án. A rádió, a tv is bemondta már elsején a halála hírét. Sokan hallották, ünnep volt, így még külföldről is sokan eljöhettek apámnak az utolsó tiszteletet megadni.

Fekete lovak vitték a Házsongárdi temetőbe, a lovaskocsi után ballagott gyászolók hosszú sora.

A rokonság és a közeli ismerősök hantolás után hazakísértek, hogy otthon folytassuk a megemlékezést. Megtelt a ház, volt étel, ital, lett is hamar hangulat. Mindenkinek volt egy-egy jó emléke, vicces története.

Valakinek az is eszébe jutott, hogy születésnapom van, hogy 50 éve-met töltöttem. Micsoda egybeesés! Felálltak, elénekelték nekem a *Boldog születésnapot*.

A temetési összejövetelen/születésnapomon az egyik unokatestvérem erős hangja kért hirtelen szót.

– Csendet kérek! -Én eddig nem is tudtam, hogy ennyi vagány rokonom van. Micsoda buli! Ezt meg kell ismételni! Rendezhetnénk rokoni találkozót Tarcsafalván, a Sanyi bá' szülőfalujában. De nyáron kéne! Augusztus első hétvégéjén rokoni találkozó! Aki teheti, jöjjön!

– Prima! Erre koccintunk! – mondtuk kórusban.

Apám, ezt te jól kikerekítetted! Stílusosabb véget egy filmrendező sem szerkeszthetett volna neked. Vagy besegített a Nagy Fennvaló? Az isteni gondviselés?

Az idén a huszadik rokoni találkozón koccintottunk, és vártuk a jelet, amit megígértél a másik dimenzióból, ahová te csak átlépsz, de nem halsz meg.

A GONDVISELÉS TENYERÉN^{*}

Úgy kezdődött, hogy édesanyám, mikor velem volt viselő, látott egy nagyon jelentős álmot. Egy szép fényes csillag jött föl az égre, s mikor föléje emelkedett, kezdett lefelé ereszkedni annyira, hogy végül is beléje szállt. Ebből arra a következtetésre jutott, hogy eljövendő gyermeke valami nagy művész lesz. Erre föl már kisiskolás koromban vett egy negyedes hegedűt, s azzal gyötört majdnem két évig. Erőnek erejével hegedűművészt akart faragni belőlem.

Hát ez nem sikerült. Nehezen, de belátta, nem vagyok én művésznek való. Így hát a tarcsafalvi öt elemi elvégzése után beadtak a székelykeresztúri unitárius gimnáziumba tovább tanulni.

Emlékszem, amint utaztunk a nagy szalmazsákos szekérrel, milyen izgalommal vártam, vajon mi következik a Berekhídja után (ott volt a falu határa), hiszen addig még soha át nem léptem a falu határát, s vajon meglátom-e a fehér asszonyt, aki ott meg szokott jelenni?

Elértük végre a Berekhídját s a fehér asszony valóban ott lebegett a szembeni domb fölött, s mintha integetett volna nekem: „No, búcsúzz el most, Sanyika, a falutól, mert ezután csak látogatóban fogsz erre járni.”

Így is történt. Úgy elmentem akkor, hogy azóta sem voltam otthon egyfolytában többet két hétnél.

A gimnáziumi négy év után – apám gyakorlatias gondolkodásának köszönhetően – átírtattak az állami tanítóképzőbe, ugyancsak Székelykeresztúron. Itt mutatkozott meg nagymértékben először a gondviselés irányító keze. Ezzel az áttelepüléssel merőben ellentétes világba kerültem. Most már csupa román fiúk társaságában, annyira új és szokatlan volt minden, hogy alig, de alig tudtam megszokni. (Annak idején a székelykeresztúri tanítóképző román tannyelvű volt.)

^{*} Megjelent a *Szabadság* 2018. január 1-jei számában, a szobrász halálának napra pontosan huszadik évfordulójára. Az önéletrajzi írás vélhetően a nyolcvanas években keletkezett.

Azért volt ebben valami jó is. Az itteni fiúk között divat volt az olajfestékekkel való művészkedés. Egyik-másik diák olyan szépen festett, hogy az ámulat ölt meg. Olyan nyugtalanság fogott el ezek láttán, hogy végül én is nekikezdttem rajzolni, majd festegetni. Mondanom sem kell, rövidesen én lettem az iskola művésze. Ha a gimnáziumba maradok, tán nem is jutott volna soha eszembe az ilyenfajta mesterkedés. Nagyon jó rajztanárom volt néhai Bene József személyében, ki ritka jó érzékkel tudott irányítani, biztatni. Lassacskán mind jobban kezdtem elhinni, hogy nem véletlenül álmodta anyám a fényes csillagot, s ez még nagyobb ösztönzést adott olyannyira, hogy már jóformán nem is tanultam a leckét, mind csak művészkedtem.

Nagyapó

Mégis sikerült befejeznem a tanítóképzőt, s levizsgáznom, úgy-hogy tanító lettem. Előbb mint helyettes tanítottam Tarcsafalván (Hargita megye), Bunyaszekszárdon (Krassó-Szörény megye), Harasztoson (Kolozs megye). Végül kineveztek 1936-ban egy Pogribeni nevezetű sáros faluba, mely ott található Orhei megyében, a Dnyeszter mellett, Besszarábiában (akkor még Nagy Romániához tartozott).

Őszintén szólva, nem nagyon szerettem ezt a pályát. Eleinte még nagy odaadással végeztem nevelőtanítói munkámat, de mind jobban szenvedélyemmé kezdett válni a szobrászkodás, és mind unalmasabbá a tanítás. Valaki itt megkérdezhetne, hogy-hogy szobrászkodás, mikor én eddig mint festő ténykedtem. Meg kell jegyeznem, nem sokáig tartott a festészet iránti vonzódásom. Túl nehéz volt számomra egy sík felületen mutatni

Önfej

leges tanítónak. Ha valahol Erdélyben, egy szép faluban kaptam volna elhelyezést, tán megmaradok tanítónak, de így nyári vakáció után már nem volt kedvem visszavándorolni Besszarábiába, inkább beadtam a lemondásomat, s elmentem Budapestre szobrászatot tanulni. Hozzájárult ehhez a nagy fontosságú elhatározáshoz az a sikeres kiállítás, melyet Tóth István kolozsvári festő valósított meg itt helyben, Kolozsvárt. Saját képeivel együtt kiállította a Besszarábiából küldött szobraimat is, még 1937 tavaszán. Én még mint pogribeni-i tanító értesültem erről a kiállításról, a *Magyar Nép* nevezetű lap hasábjairól. Nagyon szépen méltatta valaki (sajnos nem tudom a nevét) a kiállított szobraimat, én pedig alig fértem a bőrömben, úgy dagadoztam a boldogságtól.

Ősszel már ott is voltam Budapesten, először mint iparművészeti intézeti hallgató, egy év múlva pedig K. Strobl Zsigmond tanítványaként már mint főiskolás. Szóval mint szobrásznövendék örölgettem budapesti éveimet. Elég gyorsan teltek, pedig jól meg voltak pakolva nyomorúsággal, különösen az első év, míg nem volt alkalmam kitanulni az egyetemistaság előnyös helyzetét.

Ezekben a nyomorúságos hónapokban egy igen kellemes meglepetésben volt részem. Kaptam Tarcsafalváról egy pénzes küldeményt s egy-

meg, helyesebben: ábrázolni a harmadik dimenziót, vagyis a mélységet, s időnként valósággal festécsömört kaptam. Mind nagyobb kedvet kezdtem érezni a szobrászkodás iránt, s mind gyönyörűsegebb lett számomra a térbeli ábrázolás. Bezzeg itt nem kaptam semmilyen csömört. Így történt, hogy végül is szobrász lettem, s nem festő.

Sorsdöntő fontosságú eseménynek számított életemben, hogy éppen Besszarábiába helyeztek vég-

ben értesítést apámtól, hogy a kisinyovi tanfelügyelőség átutalta a végkielégítésemet. Hát ez óriási dolog volt s szép nagy summa. Hárman laktunk akkor egy fogadott szobában, mint elsős iparművészek. Mezei (sajnos már nem emlékszem a másik nevére), Uhlik Janó, valami felvidéki tót s jómagam. Uhlik Janót már soha el nem fogom felejtetni, mert még jóformán meg sem melegeedett nálam ez a jó summácska lóvé, máris elkunyerálta s én amennyi eszem volt, oda is adtam mind egy szálig. Azóta is ütöm bottal a nyomát, de Janóval sem találkoztam soha többé.

Mint főiskolásnak már jobban ment sorom. Volt rendes internátusi lakásom, mindennapi fix ebédem a Nyanyánál (egyike a leghíresebb étkezdéknek) s egyre-másra nyertem a pályázatokat. Majdnem minden kompozíciós pályázatot megnyertem a főiskolán (igaz, ezek nem hoztak pénzt, de öregbítették a híremet, s erre föl kaptam egy-egy kis megrendelést, ami már pénzt hozott.

A nagy baj akkor kezdődött, mikor már negyedéves voltam. Mind jobban és jobban kezdtem ráébredni arra a szomorú tényre, hogy tűnik el az egyéniségem. Minél inkább akartam jó szobrot csinálni, annál rosszabbra sikeredett. Ha megkérdeztem egyik-másik kollégámat: „Na, mit szólnsz ehhez a munkához?” – mind csak azt mondták: „Hát, biz ez konvencionális.” Engem meg úgy elkeserített ez a kilátástalan állapot, hogy jóformán már aludni sem tudtam. Kezdtem kapkodni ide-oda különböző hatások után, eredménytelenül. Nem sikerült egy olyan valamit megalkotnom, mire azt mondhatták volna: „Ez igen! Na, ez már jó szobor!” Pedig mind erre vágytam.

Ezenkívül kezdtem már megcsömörölni Budapestről. Az a ronda, füstös levegő mind jobban kezdett elsápasztani, s az a nagy zaj és ricsaj is kezdett az idegeimre menni, úgyhogy még be sem fejeztem a negyedévet, hogy becsületesen levizsgázhattam volna, gondoltam egy nagyot s merészet, elmentem a tanügy-minisztériumba (1942-ben már magyar tanügyminisztériumról van szó), hogy engem nevezzenek ki a korondi hegyre tanítónak. Ez a korondi hegy (Pálpataka település) ott van a Korond fölötti fennsíkon kb. 1000 m magasságban, 7–8 km-re Korondtól, ti. a tarcsafalvi havas is ott terül el azon a fennsíkon, ahol nyaranta legelésznek a tarcsafalvi szarvasmarhák és juhok. Tehát apám juhái is ott nyaraltak elég szép számmal, s ez idő alatt többször is felküldött apám egy kis juhköltséért (sajt, orda). A tarcsafalvi havasra menet pedig ott

kellett elhaladni pont a pálpataki iskola mellett. Hát nekem megtetszett az a hely s maga az iskola is, hogy más vágyam nem volt, mint ott tanítani.

Hát ez sikerült is.

Mikor a minisztériumban megtudták a szándékomat, egy kicsit elcsodálkoztak, hogy én pont egy szórványban kívánok tanítóskodni, de amint előrukkoltam az érveimmel, mindjárt meg is kaptam a kinevezést. Megmondtam, hogy én szobrász vagyok, éppen most hagytam ott a főiskolát, s szeretnék egy olyan csendes helyen élni s tanítani ahol nyugodtan űzhetem újonnan felszedett mesterségem. Persze azt nem mondtam, hogy főképpen azért kívánkozom oda, mert oda tanfelügyelő soha nem látogat.

A REFORMÁCIÓ

Ködös, borongó ős napján, ma ünnepet ült az Istent kereső szabad emberi lélek.

Ködös ez az ős. Mintha ránk nehezedett volna négyszáz esztendőnek minden borongása. Sötétlik, fellegzik. Az égen szomorú ború. Nehéz, kísérteti a levegő. Azt mondják, hogy az emberi lelket megkísértik ismét alvilági árnyak. Sokan a gályarabok énekét is hallják. Arbues is szitkozódik valahol mélyen – így beszélük... Én látom a ködöt, s gyenge szemmel is átszegezem. Hallani azonban még mindig csak a diadalmas himnuszt hallom. „Erős várunk nekünk az Isten!...”

És hallok azért, mert én újra bízom az emberi lélek rendeltetésében. Mert engem szívóssá, erőssé tett ez a köd.

Mondani fogják, hogy a vallás fanatikusa vagyok. Pedig engem csak véletlenül környékeztek világosult lelkek. Én a reformációban nem új vallások összeütését, hanem az emberi lélek diadalát látom!

Hogy ez az ünnep csendes, kicsi volt, annak a terjedő köd az oka. Így van, így van. De hogy ezt az ünnepet mégis megölték, ez a világosság ködbe-boríthatatlan dicsősége. Így van, így van!... És így fog lenni örökké! ...

Ködös, borongós ős napján, ma, nem egy vallás hívei ünnepeltek. A mai ünnep mindannyiunké volt, kiket rettenteni akarnak a ködben gomolygó árnyak...

Nem félünk, mert az emberi lélek, az ember, lenyűgözhetetlen, és énekeljük:

Erős várunk nekünk az Isten!...

1900

VALLÁS

Hallom, Uram: sírás az élet,
A könnyű omlik csak patakban;
A fény az árnyban semmivé lett,
Jelentsd magad hát, Láthatatlan!
Hallom, Uram, a sírók átkait,
Panaszló vád zúdít feléd vihart,
Hallom, Uram! Óh, csak imára itt,
Imára Hozzád, már nem nyílik ajk.

Sopánkodik és sir az utca,
Téged tagad, kit elmerített.
S ki föltevén, hogy társát nyúzza,
Zokog, mert abban nem segíted.
Átkoz, ha ki egy perce hordja már
Szívében a csalódás verte tört,
S a hosszan élvezett örömpohár
Már jajba csörren, hogyha összetört.

Sírtam én is. S ki letörülje
A könnyemet, nem volt nekem se.
Örömlenő raj körbe üle
És elkerült a bajba messze.
Csalódtam én is. Bolygó fény után
Futottam én is vakként, oktalan -
Mit jónak hittem, álarc volt csupán
S árnyak közt élő voltam egymagam.

Hivó csalódik. Hogy utamra
Ha rózsá hullt is, eltaposták;
Hogy az nagy itt csak, aki marja,
S rabló viszi a konc zsirossát;
Hogy gunyra ébred itt az álmodó

És szitkot szór a hűre száz ajak,
Hogy nincs perc tiszta, szent gyönyört hozó:
Láthatlan Szellem, mért tagadjalak?

Oh, mért ne higgyem, hogy jön óra
Oh, mért ne várjak rendületlen
Egy szentebb, tisztább virradóra,
Melyben, mi rút volt, elfelejtem.
Mért ostromozzam gyáván az eget?
Ember vegyen bosszút az emberén!
Mit ember vág, mért rójam fel neked?
Nem véled - perlőimmal perlek én!

Tagadjon az, ki már nem várja,
Hogy hajlanak utára rózsák;
A vak, kinek holdkóros álma
Sosem lett édes szép valóság;
Kinek az élet bús, vígasztalan,
S kishitű lázadjon ellened -
Szívemnek Hozzád csak imája van,
Csak áldani tudja, Isten, szent neved.

RENDŐRGYILKOSSÁG KOLOZSVÁRON

„Mintegy tíz-tizenöt évvel ezelőtt a Hostát egyike volt Kolozsvár legrettegettebb városrészeinek. A véres verekedések napirenden voltak, sőt az emberölés se tartozott a ritkaságok közé. Ahogy az est leszállt, kaputos ember nem mert végigmenni még a negyed főutcáján se, mert a megkéselés veszélyének tehetette ki magát. A rendőrségnek hosszú évek nehéz munkájával sikerült megfékeznie a garázda elemet, amely az utóbbi években aztán egészen megjavult. Érthető tehát az a megrökönyödés, amely kedden a késő éjjeli órák dacára erőt vett a város közönségén, amikor híre futott, hogy a Hostátban a hostáti legények legyilkoltak két rendőrt. A városrészben nincs állandó rendőrőrszem, hanem két tagú lovas- és gyalogos rendőrőrzáratok cirkálnak utcáin.

Kedden este kilenc és tíz óra között egy ilyen lovasrendőri őrzárát, amely Péterfi Ádám és Varga István rendőrökből állott, összetalálkozott egy 15—20 tagból álló garázdálkodó hóstáti legénycsoporttal. A rendőrök csendre intették a legényeket, akik erre revolverlövésekkel feleltek, s mindkét rendőrt a földre terítették, aztán szétfutottak. Péterfi Ádám rendőr szörnyet halt, Varga István pedig oly súlyos sérülést szenvedett, hogy most a Karolina-kórházban a halállal vívódik. A lövések zajára a környékbeli lakosok rögtön összefutottak, s ezek értesítették az esetről a központi rendőrséget meg a mentőket. A rendőrség részéről dr. Nevicki rendőrfogalmazó vezeti a vizsgálatot. A tettesek kézrekerítése céljából 40 rendőrt és 40 csendőrt mozgósítottak, akik éjfélig hat legényt állítottak elő. Frits Béla kir. ügyész is kiszállott a gyilkosság színhelyére. Az eddigi megállapítások szerint a gyilkosság bosszú műve. A parasztlegényeknek az utóbbi időben több összetűkezésük volt a rendőrséggel, s így akartak bosszút állani.”

Pesti Hírlap, 1908. július 22.

Az esetet követően Kolozsvár városvezetése önkormányzati szabályrendeletet hozott a fegyverviselés korlátozására. (Ferenczi Szilárd)

NÉHÁNY SZÓ KAMBODZSÁRÓL

Angkor romváros világírúvé tette Kambodzsát, egykori uralkodója, II. Szurjavarman (nevének jelentése ...) hatalmas templomkomplexumot építtetett, amelyet ... néven ismerünk. A templom szerepel az ország címerében is, hiszen akkor épült, amikor a ... Ázsiában nagyhatalom volt. (A hiányzó szavak a rejtvény szürkített soraiban találhatóak.)

	Az ázsiai nagyhatalom	Idős bácsi		Bibliai férfinév	Nagy felhajtás	Nagylak része!	Kén vegyjele	♠	10×10 Árubabocsát	Bolek rajzfilmes társa	
Szikladarab			A király nevének jelentése Ritka férfinév				Névmás				E
Cseh író volt (Bohumil)							Alváskor látjuk Lenti helyre				
Regényt elkészít						Annál lejjebb Főpap					
Várát Dobó István védte					Olló része Anyag állapota		Mario ... Monaco, énekes volt Vasút				
Ógermán betűvetés									Kút széle! Nitrogén vegyjele		
Kemény fémek tartalmazó							Izomkötő Sárga árnyalat			Ausztria autójele Tejtermék	
Az áramerősség jele		Sugár Puha fém		Nemesgáz Műszárféleség					Pajta Véredény		
Görög betű			Megrázókódítás Várpalota része				Indoklás Arra a helyre jegyez				
Édeskes fűszer						Kétkerekű székér Fluor vegyjele					
LY		Mutatószó A múlt idő jele			Borít Algebra röviden				Juttat Music Television		
Hosszúság						Számítógépmemória Előzmény				Az energia jele Páral	
Keresztül-taszító							Vízzel lát el Nulla				
Gramm		A templomkomplexum neve									

A JÁTÉK ÖRÖME

Kiss-Törék Ildikó sokoldalú színművész: nemcsak rengeteg drámai szerepet játszott el, hanem Erdély első magánszínházának alapítója néhai férjével, Varga Vilmossal, emellett gyermekműsorok, egyéni pódiumműsorok összeállítója és előadója, ugyanakkor a nagyváradi állami színház magyar tagozatának művészeti vezetője is volt. Gazdag pályája állomásairól, az indulásról és a megvalósításokról kérdezte a szerkesztő.

– Bár többnyire kimarad az életrajzokból – s ezért nem is ismert –, hogy az adott művész milyen felekezet szülötte, úgy gondolom, hit (nem feltétlenül felekezeti vonatkozású hit) nélkül nem lehet alkotni, sőt semmilyen munkát nem lehet elvégezni. Mesélne személyes hitéről, felekezetével való kapcsolatáról?

– Valóban, nem szoktuk beírni a felekezeti hovatartozást, de én igyekszem mindig elmondani, hogy az egyetlen erdélyi magyar gyökerű „világvalláshoz”, az unitárius valláshoz tartozom. Ámbár gyermekkoromban ez nem volt ilyen egyszerű! Első gyermekként, bár édesanyám katolikus volt, nem az ő vallása szerint kereszteltek meg. Valószínűleg nagyon erős volt az unitárius „nyomás”, lévén hogy apai nagyapám unitárius lelkész volt. Utánam még három fiú született, így felvetődött a családon belül, hogy mégis katolikusnak kellene lennem. Anyai nagymám, akit nagyon szerettem, gyakran vitt magával a misékre, tanítottak is valamennyit az egyházzal, de akkor figyelmeztették [ti. az állami szervek – az interjú készítője] szüleimet, hogy hagyjanak fel ezekkel a próbálkozásokkal, mert a végén még nem engednek középiskolába! Olyan idők voltak, amikor ez megtörténhetett, hiszen nem volt „rendes” családi háttér, édesapámat kizárták az ügyvédi kamarából, és mindig megfigyelés alatt állott. Aztán később már nem akartam vallást cserélni,

mert gyermekkorom óta mindig fülemben csengett, hogy „a hit Isten ajándéka”. De mivel a családban volt evangélikus is (Török nagyapám), a férjem pedig református, tulajdonképpen bennem mindig ott volt az ökumené. És a családban is. Kolozsváron minden december 24-én, az angyaljárás után testületileg lementünk a Szent Mihály-templomba éjféli misére. Mi így értelmeztük az unitáriusok által elsőként kihirdetett vallásszabadságot...

– Minden gyerek szeret szerepet játszani, szeret történeteket előadni, de nem lesz mindből színművész. Mikor vált világossá, hogy a színészetet választja?

– Az unitárius gimnáziumba jártam, akkor Brassai Sámuel-líceum volt a neve. Szavalóversenyeken vettem részt, de már egészen kicsi koromtól fogva szerettem a verseket. Emlékszem, hogy akkoriban nem tanították Madáchot, de magyartanárunk előadást tartott *Az ember tragédiájából*, én pedig elkezdtem tanulni a nagy művet, végül csak az első három színt tanultam meg kívülről. Aztán következett Ady költészete, akitől szintén legalább 50 verset megtanultam. Az iskolában voltak különböző rendezvények, azokon is részt vettem. Majd a Bisztrai Mária és Horváth Béla által alapított drámai kör, később Stúdió Színház „beszipantott” tizedikes koromban. Az első előadás Vörösmarty *Csongor és Tündéje* volt, abban először az Ilma szerepét osztották rám, de aztán Horváth Béla éles szemének köszönhetően az Éj királynőjét alakítottam. Már akkor mély hangom volt, és ez a monológban jól érvényesült. Az

egyik előadás után a kolozsvári színészkollegák hátra jöttek a kicsi öltözőbe és közről megsejmeltek – hiszen a jelenethez erősen kifestett voltam –, és megállapították: „Ez tényleg még gyerek!”. De a színművészetire az út nem volt olyan egyszerű, ugyanis nagyon jó érzékem volt a

matekhoz, fizikához, és a tanárim elszörnyülködve hallották az érettségi előtt, hogy hova készülök. A szüleimet is felhívták, és figyelmeztették őket, hogy nem szerencsés a választásom. Amikor aztán tiszta tizes-sel érettségiztem, végképp el akartak „téríteni”, hiszen felvételi nélkül besétálhattam volna néhány egyetemi szakra. Kicsit meginogtam, és azt mondtam, ha nem sikerül a felvételi, akkor többet nem próbálkozom. Sikerült, elsőnek vettek fel... Valamikor a kétezres évek elején, mikor Budapesten léptem fel, drága Gáll Dénes és Boda Károly egykori középiskolai tanárim egy-egy szál hatalmas rózsával gratuláltak, mondván: „Most már megbocsátjuk, hogy mégis a színházat választottad...”

– Petrozsényben látta meg a napvilágot, bár Kolozsváron nőtt fel. Mivel indult útnak a bányavárosból a színi egyetemre? Kik, mi egyengette útját kezdetben Kolozsváron, Temesváron?

– Istenem, Petrozsény... Három hétig voltam csak e jeles városban. Az történt ugyanis, hogy, mint említettem, édesapám eléggé fekete báránynak számított, s ezért apósa, Törék István, az ország akkori legelső kohómérnöke „eldugta” Petrozsényban. Édesanyám elment, hogy meglátogassa, én pedig közben világra jöttem. De februárban már Kolozsváron voltunk, és én ott nőttem fel. Ez a város, mármint az akkori Kolozsvár egy életre meghatározó élményeket ajándékozott nekem. Az iskola, amely valódi Alma Mater volt, a színház, ahová hétéves korom óta jártam, a barátok, az iskolatársak, akikkel mai napig tartom a kapcsolatot... A nagybetűs Iskolában kiváló tanáraink voltak, akik nemcsak tanítottak, de hatalmas puttonyt adtak nekünk ön- és életismeretből is. Az egyetem elvégzése után, bár évfolyamelső voltam, Temesvárt választottam, ott ígérték a legtöbb szerepet. Ez valóban így is volt, de azért egy kicsit taposómalomba kerültem. Az első évadban közel 170 előadásom volt, reggeltől estig a színházban voltam, nagyon sok tájelőadást tartottunk, turnéztunk, szinte lélegzetnyi idő sem maradt semmi egyéb-re. Persze nagy gyakorlatot lehetett szerezni, hiszen a sok előadás alatt állandóan fejlődött a figura, amit alakítottam, mégis hiányérzetem volt. Aztán a magánélet, a nagy szerelem Nagyváradra irányította a sorsomat, és azóta is itt élek a Körös-parti városban. Nagyvárad az első perctől kezdve befogadó volt, itt született a gyermekem, itt voltak életem nagy eseményei.

– *Mesélne azokról a szerepekről, amelyek emlékezetesek voltak?*

– Elég nehéz ötven esztendő alatt eljátszott szerepekből kiemelni néhányat. Mint az előbb említettem, Temesváron nagyon sokat játszottam, három évad alatt tíz szerepet. MórícZ Nem élhetek muzsikaszó nélkül Biri-jére emlékszem vissza szívesen, Németh László *Villámfény*nél c. darabjában Sata szerepére. (Ezzel Nagyváradon is vendégszerepeltünk, ahol megtekintette az előadást a szerző is.) Aztán Nagyváradon az első, bemutatkozó szerep Shakespeare *Szeget szeggel* c. előadásában Izabella szerepe. A 80-as években a Csurka István-dramák nőalakjai emlékezetesek (*Nagytakarítás, Deficit*), Méhes György-darabokban is gyakran játszottam, a Zilahy Lajos-sorozatunk több darabjában is volt hálás lehetőségem (*A szűz és a gödölye* például). Szerettem a karakterszerepeket is, Karácsony Benő regényeiből írt darabot Farkas István rendezőnk *Napos oldal* címen, amelyben az itt rekedt angol lányt, majd vénkisasszonyt alakítottam, Miss Mabelt. Ez összesen két jelenet volt, egy egész élet néhány percbe összesűrítve. A 90-es években Csiky Gergely *Nagymama* c. darabjában voltam Szerafin, majd egy Ödön von Horváth-darabban egy vak leányt játszottam, ez is karakterszerep volt. Sok-sok nagyobb és kisebb szerepben láthatott a nagyérdemű, köztük zenés vígjátékokban, szilveszteri műsorokban. Még feltétlenül meg kell említenem a *Trójai nők* Karvezetőjét, ez vizsgaelőadás volt az egyetemen, és meghatározó egész pályám szempontjából, Kovács György rendezte, máig érvényesek a színpadhoz fűződő „instrukciói”.

– *A színművészek egy-egy előadás kapcsán magukból, tapasztalataikból merítenek, és a kollégákra hagyatkoznak, legalábbis a nézőtérrel ennyit vélünk sejteni. Miből születnek, hogyan születnek a szerepek?*

– Nagyon sok szálból, emlékből, sejtésekből, olvasmányélményből és még egy sor meghatározhatatlan vonatkozásból áll össze, amit majd az előadáson szerepnek nevezhetünk. Sokszor nagyon sokat kell keresgélni, hogy egy adott figura élővé válhasson, és nem is sikerül mindig. Bár én mindig úgy tartottam, hogy a kudarcokból sokat lehet tanulni, talán még többet, mint a könnyen elért nagy sikerekből... Kár, hogy a mi életünk és színpadi létünk nagy mozzanatairól annak idején nem készült filmes felvétel, jó lenne ma felidézni, hogy miként éltünk a színpadon anno... A kérdésre visszatérve, természetesen önmagunkból sokat merítünk, a saját emlékeinkből, megérzéseinkből, de a körülöttünk zajló

élet gyakran kínálja fel a lehetőséget egy-egy kivételes pillanat megörökítésére, amit később felhasználhatunk egy adott szerep megformálásánál. Annyit elárulhatok, hogy jó tíz évvel az egyetem elvégzése után éreztem rá arra, amit a játék örömének nevezek, ehhez pedig az állandó testi és lelki en garde, készenlét szükséges. Vagyis minden előadásra igyekeztem úgy bemenni, mintha aznap lenne a premier. Nem mindig sikerült, de az évek során kialakult egyfajta belső kontroll, és ez segített az eligazodásban.

– A váradi színház művészeti igazgatója is volt. Hogyan lehetett összeegyeztetni a színészi munkát ezzel a sokfelé figyelmet igénylő funkcióval? Miben változott a színházi világról alkotott képe ennek a munkakörnek a hatására?

– Talán meg kellene írnom annak a kilenc esztendőnek a történetét, amikor a legsötétebb években vezettem a nagyváradi magyar társulatot. Nem voltam igazgató, mert nem lehettem, még művészeti vezetőnek sem engedték meghatározni a státust, egyszerűen „szekciófőnök” voltam, akár a lakatosműhely vagy az asztalosműhely főnökei. A munka természetesen megfelelt az igazgatói munkakörnek. (A fizetés már nem!). Nagyon nehéz évek voltak, sokszor úgy éreztem, hogy nem bírom tovább, a fiam még gyermek volt, akinek szüksége volt édesanyja jelenlétére. Talán az segített, hogy mikor elvállaltam, pontosabban amikor kineveztek, tudtam, hogy mit szeretnék elérni. Eredmény egy-két év múlva jelentkezett, de a szervezőkészségem, amit a Jóistentől kaptam ajándékba, már az elején segített abban, hogy a társulat gondjait átlásam, és a családomat se hanyagoljam el. Pedig állandó félelem vett körül, tudtam, hogy lehallgatnak, tudnak minden lépésemről, hogy a repertoár kialakításánál nem lehet észérvekkel előhozakodni, mindent be kellett „csomagolni”. Mégis gyönyörű volt az a kilenc esztendő. Jártuk Erdélyt (máshová nem is mehettünk!), évenként öt-hat turnén voltunk, amiért sokszor átkoztak a kollégák, de ha meggondolom, hogy a jó előadásokat, a nagy szerepeket így sok alkalommal el lehetett játszani kiváló közönség előtt, feledtetni a döcögő autóbuszokat, a jéghideg termeket.

– Egyéni estjei, gyermekeknek szóló előadásai emlékezetesek. Úgy gondolom, egyfajta művészi hiányérzet ösztönözheti a művészt, hogy önálló, egy személyes műsort állítson össze, majd turnéra induljon vele...

– Az első előadóestjeim valóban hiányérzetből keletkeztek. De ezek a magánestek tanítottak meg arra, hogyan kell a semmiből előadást teremteni. Ott voltak az elődök példái, Illyés Kinga, Banner Zoltán, férjem, Varga Vilmos és még sorolhatnám. Ezeket az előadásokat saját magunknak kellett megteremteni, a válogatástól a szerkesztésig, a színpadtér kialakításától az adott szituáció megoldásáig, a kellékek, a jelmez kitalálásáig. És próbálni a rendes munkamenet mellett. Az egyik legnagyobb siker a *Süss fel, Nap!* című gyermekelőadás, ennek több variációja is volt, tévéfelvételek készültek a 80-as években a magyar adás számára, aztán összegyúrtam egy utolsó variációt, ezt most már több mint kétszázszor előadtam a Kiss Stúdió Színház égisze alatt. Hasonló nagy siker volt Kocsis István *Árva Bethlen Kata* című monodrámája, amelyet az évek hosszú sora alatt többször felújítottam, legutóbb *A fundamentum áll* címen. Egyedül lenni nemcsak a színpadon, de az előadáshoz vezető úton is, technikussal, öltöztetővel, sofőr nélkül „menetelni” nem volt mindig könnyű. Emlékszem, valamikor a 90-es vége felé Csík-szeredában és Gyergyószentmiklóson volt egy turné a gyermekelőadással. Egyedül ültem november közepe táján az autóban, mobiltelefon meg hasonló lehetőségek még messze nem voltak. Udvarhely után elkezdett havazni, Szeredáig az utolsó húsz kilométert másfél óra alatt tettem meg – az árokban egy bedőlt autót is láttam, azt hittem, soha nem érkezem meg. Átkoztam magam, minek kellett elfogadni a meghívást, aztán másnap a gyermekek csillogó szemei és a játék hangulata feledtette az előző nap sokkhatását.

– A Kiss Stúdió megalapításával létrejött Erdély első magánszínháza. Hogyan, miért jött létre ez az egyedi intézmény?

– Egyfajta belső igényből. Mindketten, Vilmos meg én sok előadóestet mutattunk be pályánk során, megízleltük a „senki nem

szól bele” állapotot. Nem arra gondolok, hogy a művészi segítség, a rendezői irányítás zavart, hanem a sok adminisztrációs és egyéb okoskodások. Persze, nem tudtuk, hogy mibe vágunk bele, talán ha látjuk előre a nehézségeket, el sem kezdjük. De mentünk mindig a következő stációig, pénz nélkül az első időkben, hiszen még senki nem volt hasonló helyzetben, mi voltunk az elsők, még pályázatok sem voltak. Mindig turnékat szerveztünk, annak bevételeiből kezdtünk neki a következő lépésnek. Emellett én még a Szigligeti Színházban is dolgoztam, tehát úgy kellett beosztanom az időt, hogy a saját előadásainknak is meg tudjuk teremteni a lehetőséget. Aztán 2000-ben bemutattuk *Az ember tragédiáját*, amelyet Vilmos nyolc színészre alakított anélkül, hogy megmásította volna Madáchot. Hatalmas hordozható színpadot talált ki, a jelmezeket a németországi sógornőm tervezte, a próbákat itthon tartottuk különböző termekben, míg végül az épülő Várad-Rogériusz református templomában volt a bemutató. Külföldön is játszottuk, Szlovákiában, Szlovéniában, Németországban. Rengeteg pénzbe került, de ekkor már sok pályázatot nyertünk. Majd 2003-ban bemutattuk a Wass Albert művei alapján készült színpadi játékot, *Üzenet az otthoni hegyeknek*, óriási sikerrel, 217 előadást tartottunk belőle Erdélytől Svédorszáig, Magyarországtól Németorszáig.

– *Ha egyfajta önkifejezésnek, kommunikációs nyelvnek tekintjük a színpadot, akkor felmerül a kérdés, hogy mit közvetít a színész, kiket szólít meg. Mennyire szabad a színész alkotói munkájában?*

– Manapság már nagyon nehéz megtalálni, hogy kit szólítunk meg a színpadról. Mégis a Kiss Stúdió Színháznak kialakult egy állandó közönsége, nemcsak Nagyváradon, hanem Erdély- és Európa-szerte. Bennünket a közönség szeretete tartott életben 25 esztendőn keresztül. És a hitünk, hogy a jó előadás mindig képes arra, hogy az adott estén a szék-sorokba betévedt emberekből az est végére közösséget teremtsen. Molnár Ferenc *A cukrászné* c. darabját játszottuk még a 90-es években, és emlékszem, hogy egy néző elmondta: számára egy csöppnyi békét ajándékoztunk a mai kietlen rohanó világban...

– *Gazdag karriert tudhat magáénak, amely mögött minden bizonnyal kemény munka áll. Elárulná, mely állomásokra a legbüszkébb? Mi segített*

a nehézségek leküzdésében? Mondják, a sikert is nehéz viselni, mert elvárásokat szül...

– Majd a későbbi korok eldöntik, hogy gazdag volt-e a karrier... A kemény munka nélkül mit sem ér a színház, a mindennapok robotja helyett a nehezebb, de mindig tovább vivő állandó útkeresést tartottam megfelelőnek ahhoz, hogy valami igazán érdemlegeset elérhessek. Ebben mindvégig társam is volt, férjem, Varga Vilmos személyében, akinek a hiánya pótolhatatlan, nem tudok más szót találni... És velem volt Istenbe vetett hitem, mely eligazított azokban a pillanatokban, mikor nélküle nem tudtam volna helyes megoldást találni. Ezt a hitet a színpadról, pódiumról próbálom közvetíteni, valahányszor elérkezik a kezdeti időpont, és megszólal a gong...

SZÍNÉSZKARÁCSONY

Sigmond Rita neve ismerősen cseng az unitárius olvasók körében. A kolozsvári színházkedvelők is felfigyelhettek már rá, hiszen alakításai díjnyertes darabokat erősítenek. A londoni MET Film School hallgatója is, hiszen a színész, akár a jó pap, holtig tanul. Az interjút a szerkesztő készítette.

– Unitáriusok és alkotók vannak felmenőid között. Mesélnél a családdodról?

– Igen, édesapám egész családja több évszázadra visszamenőleg unitárius volt, és ezt én is örököltem, ami pedig az alkotói oldalt illeti, a legközelibb családtagokat nézve keresztmamám bábszínész, író, költő, édesapám meg író volt. Mindkettő életében kulcsfontosságú szerepet játszott a művészet és a hit, viszont az érdekesség az, hogy két ellentétes pólusról beszélünk, hiszen az egyik a hitet felhasználva írt, a másik a hitet tagadva.

– Elmesélnéd első élményeidet a művészettel kapcsolatban? Minden gyerek szeret szerepet játszani, szeret történeteket előadni, de nem lesz mindből színművész. Hogy kezdődött? Mikor vált világossá, hogy a színészet több, mint szórakozás?

– Gyerekkoromtól kezdve örömet éreztem a színjátszásban, bármiilyen formájában, de akkor vált világossá, hogy ezt a pályát választom, amikor megnéztem 15 évesen a *Woyczek* című előadást Mihai Măniuțiu rendezésében a Kolozsvári Állami Magyar Színházban. Akkor és ott történt bennem valami, egy felismerés, egy rendíthetetlen vágy, hogy én is azt a hatást akarom kelteni másokban, amit ezek a színészek és ez az előadás bennem.

– Van olyan történeted, amelyre szívesen emlékszel, s amely inspirál, erőt ad munkád során?

– Van, sok, és gyakran visszatérek hozzájuk, mert folyamatosan motiválnom kell magam, főleg itt a londoni rengetegben. Ezeknek az alapja mindig az a boldogság-érzet, amit a játék kelt bennem, az a fajta jelenlét és szabadság, amit sehol máshol nem tudok megélni. Nem tudom pon-

tosan megfogalmazni, egyfajta teljesség-érzet, mintha egy tudatmódosító anyag hatása alatt lennék.

– Ifjú színművész vagy, de már letettél néhány dolgot az asztalra. Mesélnél azokról a szerepekről, amelyek meghatározóak voltak számodra?

– Két ilyen van (csak, sajnos), az egyik a Koldus szerepe a *Sweeney Todd*-ból, a másik pedig Beate a *Rosmersholmból*. Ez a kettő lökött engem egy olyan helyre, ahol többet megtudtam, többnek őreztem magam, mélyebbre mentem magamban, és szakmailag is sokat tanultam általuk, oda, ahová mindig is vágytam, ahol kényelmetlen, rossz, ahol sebezhető vagyok, ahol nem hazudok.

Gábris Zoltán felvétele

– Milyen művészeti ágakban érzed még otthon magad? Ha ki szeretnél kapcsolódni, mit teszel?

– A zene és a film a másik két nagy szenvedélyem, a zongora, gitár, éneklés, a filmnézés (ez utóbbit mániákus módon művelem, ha csak tehetem). Ezek nekem a kikapcsolódás, meg persze a kutyáim (kinek nem?) és a barátaim. Amikor önmagam tudok lenni. A kikapcsolódás persze néha megtörténik színpadon vagy kamera előtt is. Csak más-képp.

– A színművészek egy-egy előadás kapcsán magukból, tapasztalataikból merítenek, és a kollégákra hagyatkoznak, legalábbis a nézőtérről ennyit vélünk sejteni. Miből születnek, hogyan születnek a szerepek?

– Partnerségből. Abból, hogy találkozások történnek, hogy inspiráljuk egymást, hogy van valaki mellettem, aki rávezet valamire, akció-re-

akció. Igen, egy adott alapot a színésznek kell hoznia, magunkból, de az igazi játék abból születik, hogy egyszer csak ketten (vagy többen) kezdünk el együtt létezni.

– *Megkérdézem: miért lépsz a világot jelentő deszkákra? Bár valószínűleg időről időre változik, mint ahogyan mi magunk is, de mi lenne az ars poeticád?*

– Nagyon egyszerű, engem ez tesz a legboldogabbá. Amikor önmagam és más is vagyok egy időben. Ennél jobb nincs. A célom az, hogy minden egyes embert sikerüljön megszólítanom a játékommal, aki idejét szánja a színházra. Lelki élményben akarunk részesülni (nyilván én is, amikor néző vagyok), s ebben van a színész feladata. Az ember, ha nem is tudja, szerintem azért megy el színházba vagy néz meg egy filmet, mert önmagát keresi, önmagát akarja látni, a világot, amiben él, felismerésekre vágyik, s ha nem is ismeri be önmagának, szembesülni akar bizonyos dolgokkal. Ebben kell a színésznek segítenie. Mindent kéne közvetíteni, ami az emberi természetről szól.

Ami az alkotói munkát illeti, a színész szabad is és rab is egyidőben, de ez egy másik, bonyolultabb téma.

– *A káténkból tudjuk: nem volt nép a történelem során, amelynek valamilyen vallása ne lett volna. Mennyiben van szerepe személyes hitednek az alkotási folyamatodban?*

– Semmilyen. Én másfajta hitben hiszek. A megfogható dolgokéban. Minden más csak egy próbálkozás arra, hogy ne érezzük magunkat egyedül. Ami teljesen érthető.

– *A műhelytitkok érzelmi vetületére is rákérdeznék: milyen érzés, amikor egy-egy darab a közönség elé kerül?*

– Attól függ. Ha rossz az előadás, akkor irtózom még a bemutató gondolatától is. Nagyon nehéz ilyenkor közönség elé állni és megpróbálni hinni abban, amit csinálsz. Legtöbbször szégyennel jár. Aztán kicsit felélegzel, ha mégsem volt katasztrofális. Ha jó, akkor alig várom, hogy megosszam, ahhoz hasonló, mint amikor gyerekként vártam az angylt. Ilyenkor tényleg eggyé akarsz válni a nézőiddel, mindent át akarsz adni, amit csak tudsz és lehet. Ajándékozni akarsz.

JÁSZAI MARI EMLÉKIRATAI

(részletek)

Igen, a színpadon otthon vagyok. Ott sohasem tétovádom.

Évtizedek küzdelmébe került, míg kikutattam magamban az embert. Míg megkerestem, hogy mi marad belőlem, mikor a színpadi kosztümöt levetem. Most már tisztán látom, hogy az én egy testemben két ember helyezkedett el: egy bátor és biztosan járó ember, aki a színpadon azt teszi, amit helyesnek tart, és egy másik, gyáva és bizonytalan ember, aki az életben azt teszi, amit helytelennek tart.

Úgy is mondhatnám, hogy annyi ember lakik bennem, ahány szerepet játszom. Nincs tulajdon egyéniségem, amely ellent állt volna az új lakónak, aki minden szerepemmel belém költözött. Én sohasem játsztam a szerepemet, hanem mindig az voltam.

Milyen különös adomány színésznek születni! Mi lett volna belőlem, ha nem ismerem meg ezt a pályát? Úgy születtem színésznek, mint ahogy az ember jónak, vagy rossznak, szépnek, vagy rútnek születik. Én arra születtem, hogy szétforgácsoljam a lelkem száz ember számára és hogy magamnak ne maradjon egy emberre való lélek sem.

Bizonyos, hogy a színészkedés fekszik a természetem legmélyén. Ez az alap, a többi e köré van elhelyezve. Talán csak a kínzó igazságérzetem fészkel még mélyebben, úgy érzem, hogy azt a hátgerincemben viselem, mint a föld a tengelyében az egyensúlyát. Sokat, nagyon sokat szenvedtem az igazságérzetem miatt. Megátkoztam azt, aki belém oltotta, de ma már áldom, hogy egyedüli vezetőmül adta, életem tekervényes útjaira. Ez az egyedüli jellemvonás bennem.

Milyen nagy pompa az ilyen tehetség, mint az enyém. Az ember egy életen át sütkezézik fényében. Ami bennem értékes, az mind a tehetségem hordozója, viselője, médiuma és szolgáltója.

Csodálkoztam, mikor észre kezdtem venni, hogy az emberek a színész nappali mivolta iránt is érdeklődnek. Holott a színész nappal: semmi. Üres hüvely, amelyben a színész az esteli kellékeit tartja. Minél érdekesebb a színész a nappali világítás mellett, annál érdektelenebb lámpafénynél.

1921. június 13.

Végkép kifáradtam a fiatalsághoz való kapaszkodásban. Abbahagytam a hajam festését. Ma már másodszor játszom Clémenceau anyját*

Franz Grillparzer Médea című tragédiájának címszerepében

* Az ötfelvonásos *Clémenceau* c. színművet Alexandre Dumas és Armand D'Artois írta.

parókával. Kifehéredő hajamat úgy szégyenlem, mintha bűnöm volna. Utálatos érzés ez a szégyenkezés: kizár az emberi társaságból.

Nem mentem el most negyedikén Miskolcra, a Dériné fáját ültetni. Félttem az emberektől, félttem, hogy nem bírok úgy viselkedni, ahogy elvárják tőlem, ahogy hozzám illik és hogy utána megint gyötör, pofoz az ízlésem, hogy butául, túl alázatosan vagy túl gögösen viselkedtem. Szégyenlem a vénségemet az emberek közé vinni.

De felháborodni még tudok! A tegnapi Coriolán-előadáson nem bírtam feltekinteni a hóhérra* a vele való jeleneteimben. Szabad ilyen színészt a színpadra eresztetni? Úgy tipródik a Coriolán szövegében, mint egy, a zöld búzavetésbe beleszabadult bika. Szeretném a beszédmódját megközelítőleg leírni, összeszorított fogakkal nekiszalad egy mondatnak, akárcsak valami kos, a szarvára kapja, aztán a mondat közepén megáll, meregeti a szemét jobbra-balra, majd elkezd a gyors iramban nekilódított mondatot szavankint kiköpögetni. Úgy pöfög, mint a fővő kása. Minden ok és értelem nélkül akkora szüneteket tart, hogy az már beillik belesülésnek.

De merne csak ennek a cigánybeszédű kolosszusnak akármilyen tekintély egy szó tanácsot mondani, úgy letorkolja, mint engem, amint tegnapelőtt karon fogtam és a leghízalgóbb hangomon arra kértem, ne álljon meg a mondatok közepén, hanem beszéljen folyékonyan.

És itt eszembe jut, mekkora hálával fogadtam én a Vince kardalnok tanácsát az Antigonében. Félrehúzott és kért:

– Ides nagysád, ne beszéljen annyira a földre, mert nem látszik az arca és nem érteni jól a szavát.

Hálásan megköszöntem a figyelmét, pedig ez már akkor történt, mikor Laube** lejött Bécsből a szép Wewerkával, megnézni az Antigonémat.

* Ezzel a jelzővel minden bizonnyal Szacsvey Imre kollégáját jellemezte a Volumniát alakító Jászai.

** Heinrich Laube (1806–1884) volt a bécsi színház, a Burgtheater igazgatója.

NOVEMBER

A kertemben járok, és szomorú vagyok,
szomorú, mint a fák, s hervadt virágok.
Az egész föld olyan árva, oly elhagyott,
mintha megunta vón Isten e világot.
Megunta, itt hagyta. Elköltözött innen.
Feljebb egy más égben lakik már az Isten.

Megérzi az ember, mikor nem is látja,
hogy valaki jött, és immár mögötte van,
pedig nincsen nesze, sem árnyékmozgása,
s megfordulunk rája.
Így éreztem Istent mindig, hogy velünk van.

Éreztem, mikor a holt föld kebeléből
a zöldelő élet miriádja kelt föl:
almafám rózsaszín virágba öltözött,
s fehér üde szegfűm illatot lélegzett:
fiatal akácfa két ablakom között
nőtt, nőtt, lombosodott, széjjelterjeszkedett:
kék pohárkáját a hajnalka kitárta
s mézét a zümmögő méhnek kínálta:
szőlőm sátozt emelt a zöldelő dombon: –
virág volt a földön, gyümölcs volt a lombon.

S éreztem, hogy Isten itt van, e tájon,
mikor a nap fölkel az aranyos ágyon,
és felhőfátyolát arcáról levetve,
meleget sugárzott minden elevenre.
A rigóm énekelt, galambom kacagott,
az egész mindenség életre támadott:
Pillangók röpködtek, bogarak szállongtak,
báronyos poszméhek éneket brummogtak,

érett a gabona, piroslott az alma.
A föld volt Isten kedves birodalma.

Elment.

És nyomába rabló, dúló szelek
jöttek, s kifosztották a szép természetet.
Elvitték a fáknak zöldelő lombjait,
eltiporták kertem kedves virágait:
szagos szegfűimet a porba metélték,
összerongyolták lugasom palástját,
koldussá csúfíták a jó kis akácát,
s elrabolták kertem szép drágaságait,
el napraforgóm aranytányérait.
Fecskémet elűzték. Rigómat se látom.
Vajon hol jár ez a sárga kis barátom?
Nyári reggeleken ablakomhoz állva,
de sokszor hallgattam vidám trillájára,
s láttam is a lomb közt, ahogy el-elbújva,
rám kandikált, s akkor versét nekem fújta.

S hol van virágaim sok apró vendége:
a bogarak tarka-barka nemzetsége,
kik zümmögve, dongva kerengtek, játszottak:
le-letelepedtek, mézport lakmároztak:
üzenetet hordtak virágtól virágnak,
kertből a mezőnek, hegyről a rónának.

Milyen úri nép volt, mindegyiken látszott:
némelyik zöldarany-páncélban pompázott,
másik királyveres bársonyban, posztóban,
s kinek öv, kinek gomb díszképp a derekán
ki meg gyöngé, finom fátyoltakaróban,
mint az oltár elé öltözködött leány.

Hol vannak? Meghaltak. Elvesztek szegények.
Megölték az egész bogárnemzetséget.
Itt-ott, hogy az ember az avarban járda,
látni őket fekve, széjjelesett szárnnyal.

Pusztulás és halál. Ez most a föld képe.
A nap is búsan jön reggel föl az égre,
s hogy kibontakozik szürke köpenyéből,
ablakomra csordul a könny szeméből.

S mégis ő az, kinek maradt még reménye,
hogy csak meleg kell és az ő áldott fénye,
és minden feltámad,
mit Isten lezúzott a „Ne legyen!” szókkal, –
mint az anya aki nem hisz a halálnak,
s holtravált gyermekét melengeti csókkal.

Még legkedvesebb tán az a csendes óra,
mikor a nap korán elszáll nyugovóra,
s aláereszkedik fátyola az éjnek,
s elhalkul az élet.

Ilyenkor magam is kályhám mellé ülök,
és gondolatlan gondokba merülök:
egybeolvadok az árnyékkal, meleggel,
a kályhából ömlő langyos lehelettel,
s úgy érzem, más élő nincs is a szobában,
csak ez a sarokba guggoló vaskályha,
meg az égő lámpa.

El-elnézem olykor időtlen hosszasan
a vágató csikóst a kályhám oldalán,
ahogy mély árkon szilajon átrohan,
és sohasem ér túl a rámakarikán.
Valami boszorkány – hátul vagy előtte –,
belebűvölte itt őt a levegőbe.

És én egyre várom, álmodozva várom,
hogy egyszer csak mozdul és elvágat tovább
hajtja a vascsikós vasból való lovát,
és csak üres helye marad a kályhámon.

De ím nemcsak magam húzódtam e zugba:
két légy is ül itten előttem a falon.
Csendesen megülnek egymás mellé bújva
nem tartanak attól, hogy őket zavarom.
Két kis légy. Honnan jött? itt rejtőznek nálam,
s fázlódtak a szoba valamely zugában:
azután megérezték a föléledt kályhát,
s tartja most mindegyik melegnek a hátát.
Máskor tán kedvetlen szemmel nézném őket,
de most, hogy elűzzem, nem volt rá lelkem.
Nézem, hogy nyújtóznak és melengetőznek,
s ők is néznek talán nagy álmosan engem.

Néznek, és magukban áldják a jó kályhát.
Összedörzsöli egy a hátulsó lábát.
Majd csendesen ülnek, s nem mozdulnak többet:
átadják magukat a langyos melegnek.
Künn a falevél hull, hulldogál az ágról.
Gondolkoznak ők is a mulandóságról...

HÉT HÁZAT ELSÖPÖRT A SZIKLAOMLÁS A KOLOZSVÁRI FELLEGVÁR ALATT

„Kolozsvárott, a város szívében, közvetlenül a sétatér mellett, amelytől csak a Szamos választja el, fekszik a Fellegvár, amelynek a város felé néző oldalán, a sziklák között többszáz nyomorult viskó húzódik meg. A hegy oldala alján vonul el a Fellegvári út, már rendezettebb, nagyobb házakkal. Szerdán este negyed hétkor a hegyoldalról mintegy ezermázsás óriási szikla szakadt le, amely lavinaszerűen néhány másodperc alatt hét házat söpört el, amelyek pillanatok alatt eltűntek a föld színéről. A sziklaomlás mennydörgésszerű robaj közben történt, úgy hogy a föld néhány száz méternyi távolságban megrázkódott. A guruló szikla elszakította a hegyen át vezető villanydrótokat, amelyek egymással érintkezve, villámláshoz hasonló fényt árasztottak a katasztrófa helyére. A szikla utoljára a Fellegvári út 64. és 62. számú házra zuhant, amelyeket tökéletesen összelapított, a kerítéseket pedig kinyomta a gyalogjárdára.

A katasztrófa hírére a fellegvári-úti laktanyából kivezényelt katonaság és a tűzoltók először a Madarassy-házba hatoltak be, ott egy zugban öszszegörnyedve, véres fejfel akadtak rá Madarassy Jánosra, aki a katasztrófa előtt alig néhány perccel érkezett haza. [...] Madarassyné holttestére a téglá- és szikladarabok között akadtak rá. [...]

A Madarassy-féle ház fölött a Girda-féle házban a hadbavonult Girda János felesége és kis leánya lakott. Borzalmas útjában a hatalmas szikla-tömb ezt a szegény kunyhót, a szó szoros értelmében porrá zúzta. [...]

A romok közül este 11 óráig három halott került elő, de bizonyosan még van vagy három halott, a kis viskók tulajdonosai ugyanis szállásadás-sal keresték meg a kenyerüket és így nem lehet tudni, hogy a szerencsétlenség pillanatában hányan tartózkodtak a lakásokban.

[...] A környékbeli házakból az embereket kilakoltatták és ezeket a hajléktalanokat ideiglenesen a kereskedelmi akadémia épületében helyezték el.”

Az Est, 1918. február 2.

LEONARDO DA VINCI

1452-ben született, és 500 éve, 1519-ben hunyt el a reneszánsz polihisztorja. Széleskörű műveltsége volt, érdekelte a matematika, az optika, az anatómia, de nagyot alkotott a művészetek terén is. Híres, közismert festménye a *Mona Lisa*, különleges képe *A háromkirályok imádása*. (A szürkített sorokban a festő által művelt más művészetek nevét találják.)

Ezt is tette Leonardo da Vinci	Fél zsák!	Ettől az időtől	Rag, a -nek párja	Afrikai vírus	Nulla Cimer-madár	Magyar város sport-klubja volt Alkonvati	Rádium és oxigén vegyjele	Zaj széle!	Az egyik pincér	Fűszerez
Ezért is harcoltak Petőfik										
Eszebbé tevő										
Az egyik, Leonardo da Vinci által művelt művészet								Mutató névmás Jól vág a kés		
Rostvég!			Liter		Kérdés személyre		Kés része			Ebben a művészeti ágban is alkotott da Vinci
			Hibázik		Redőny		Spanyol autójel			
Idegeseítő						Férfinév Belégség-megelőző injekció				
Kerek betű		Észak		Álljunk csak meg!			Csapadék			
		Edényt tisztító		Gyerek-sereg			Részben rád!			
Céltábla közepébe lövés									Luxemburg autójelzés	
									Az orránál	
Tarlórész!			Levél-továbbító intézmény Arra a helyre					Úrmanó		
								Nagy szláv nép		
Ókori római szerelem-isten					Szárbelső!		Kiáltás az arénában			
					Nem új		Magas			
Visz az ár						Van ilyen hordó is A sugár jele				
Ajtó-, szekrény-sarok						Magyar festő volt				
						Hiányos bér!				
Ajtó-szélek!			Lángol			Alávaló				
			Az élet kezdete!			A múlt idő jele				
Tonna		A művész ezzel is foglalkozott								

KÉPZELETBELI INTERJÚ ROMÁN VIKTORRAL

Román Viktor „válaszait” Paul Barba-Negra jegyezte le 1994-ben Saron-sur-Aube-ban, a művész otthonában. Az interjút a szerkesztő állította össze. (A feljegyzések a Victor Roman c. négynyelvű kiadványban jelentek meg a párizsi Societé Nouvelle Adam Biro gondozásában 1996-ban.)

– *Miért lett ön szobrász?*

– Azt hiszem, minden ember célja, hogy életét, törekvéseit valamilyen módon megvalósítsa. Szerintem a szobrászat eszköz, épp úgy, mint, bármilyen más mesterség. De lehet, hogy a szobrászat felsőbb küldetés beteljesítése...

– *Ezt kifejtené bővebben?*

– Valaki, aki üzletet nyit, csődbe mehet. De kudarcot vallani egy művésznek – ha igazi – sohasem lehet. Ez egész életének kálváriája, de egyben hatalmas öröme is.

– *Ha minden alkotás egy-egy lépés a küldetés beteljesítése fele, akkor az a célja, hogy minél több befejezett alkotás, szobor szülessen? Mikor van befejezve egy szobor?*

– Nehéz azt mondanom egy műre, hogy be van fejezve. Inkább úgy érzem, hogy egy mű meg van kezdve: megálmodja az ember, aztán ezt az álmot megpróbálja átvinni a valóságba. A valóság, ha az álom tíz százalékát eléri, már nem rossz. Ezért a tíz százalékért hetekig, hónapokig dolgozik az ember egy szobron. Akkor van befejezve egy szobor, amikor a művész felkiált: na, tovább nem bírom, kezdek egy másikat!... Amikor

egy kész szoborra nézünk, legyen az műhelyi példány vagy kész szobor, az olyan számunkra, mint egy gyermek. Sohasem befejezett.

– *Mire törekedik szobraiban, mit szeretne magából megörökíteni, továbbadni?*

– Elvben minden művész egy bizonyos egyensúlyt próbál műveiben elérni. Nemcsak a mű miatt, hanem maga miatt is. Az egyensúly... életmóddá válik, nyugalom, méltóság. Szobrászatban ez azt jelenti: térfogatok kiegyensúlyozása a térben és egymáshoz viszonyítva, ugyanakkor belső kiegyensúlyozottság, önmagunkban. Keressük lényegünket. Ennek érdekében sokszor kell visszatérni kiindulópontunkhoz.

– *Mesélne erről a kiindulópontról? Minden alkotás esetében más és más vagy feltételezhető egy közös eredője a műveknek?*

– Hm... Ha visszaemlékezem szülőfalumra, Homoródszentmártonra, létem ott töltött első szakaszára, ott minden az évszakok ütemét követte. A szokások, a viselkedések teljes összhangban voltak a négy évszakkal, valamint a falu két templomával. A két torony nekünk egy bizonyos emelkedettséget jelentett, egy bizonyos feladatot, valamilyenfajta létezését a természettel szemben és Isten előtt. Talán innen ered, hogy akarva, nem akarva megmaradt bennem az egyensúly igénye a körülöttem levő világgal, társadalommal szemben, de főleg magammal szemben... Ez az egyensúly a lelki derű, mely olyan szükséges az életünkhöz.

– *Megkérdeznék valamit: ha a művek sosem lesznek igazán befejezettek, s a gyermekkor maga pedig a változás elkezdéséről, növekedésről szól, akkor vajon ez az egyensúly-értelmezés nem változik?*

– Ma azt hiszem, az egyensúly nem csak szimmetriát jelent. De ezt nagyon nehezen értettem meg. A szimmetriától sikerült megszabadulnom, pedig ez az egyensúly legegyszerűbb és legfenségebb formája. Évek kellettek ahhoz, hogy rájöjjek, az egyensúly tud szimmetria nélkül is létezni. A tömegek különválnak a térben, oly módon, hogy a darab két, három, négy oldala egyensúlyban legyen egymással egyrészt a térben álló rajz és a térrel való kapcsolata miatt. Ez mind kutatás, de ugyanakkor talán távolról diktált feladat. Nem lehet valamit önkényesen keresni, az bennünk kell legyen. Talán messzebből jön, mint mi.

– *Hát erre gondolt, amikor a művész küldetéséről beszélt. Az egyszerű egyensúlyra mindannyian ráérzünk, hiszen megtanulunk állni, járni, szaladni. De a valami több keresése tesz művésszé, ha csak pillanatokra is. Ugyanakkor ennek megtalálása csak akkor lehetséges, ha megérezzük, többdimenziós a lét. Ez az igazi művész tehetsége, keresztje. Látszólag önkényes, valójában kezét az vezeti, amit megpróbál leképezni világunkba, mert az meg akar nyilvánulni.*

– Úgy vélem, hogy minden művész gyermek kell maradjon, játékaival szórakozó gyermek. De azért később bonyolódnak az ügyek: sok ezer dologra kell gondolni, azaz meg kell őket ösztönösen érezni. Én általában megérzem a dolgokat, ezt az ajándékot meg kellene köszönnöm Istennek. Általában könnyen találok örömet [akár a gyermek. Ami leköt, s amit meg kell valósítanom, engednem kell neki, hogy megnyilvánuljon ebben a világban, mert általam akar megmutatkozni]. Úgy kivitelezni a darabot, ahogy elképzeltem, az már egy másik probléma. Akkor kezdődik a szenvedés, éppen azért, mert olyan tökéletesek akarunk lenni, mint amilyen őszinte a gyermek játékában.

– *Milyen érzés, amikor egy alkotását látja kiállítva? Ön köztéri szobrot is alkot, mennyire fontos, hogy hová készült, hol állítják ki a szobrot?*

– A szobrászatban az egyik legfontosabb tényező a fény. Egy szobrot teljesen tönkre lehet tenni azzal, hogy rossz helyre állítjuk. A térben való helyéről van szó, de a ráeső fényről is. De ahhoz, hogy egy szobor a ráeső fényt felvegye, az kell, hogy a fény benne legyen. A fény nemcsak a nap

fénye. Egy szobornak főleg belső megvilágításra van szüksége. A fénynek a teremben kell lennie. Azután ennek harmóniában kell lennie a nappal. De úgy érzem, egy szobor legjobb helye a napon van, ég és föld között.

– *Mesélne arról, hogy hogyan dolgozik?*

– Minden művész meg kell találja a nyelvezetét, legyen az festő, író, zenész vagy szobrász. A nyelvezet legelőször egy ábécé kiválasztása. Egy szobrász esetében ez az ábécé állhat csak néhány alapformából... Van-
nak, akik, mint én is, a kört, a négyszöget, a háromszöget, a téglalakot használják. Azután jön az anyag kérdése... Számomra ez az agyag..., amellyel első szobraimat készítettem szülőfalumban. Közvetlen kapcsolatban vagyok az agyaggal, úgy érzem, hogy felébred kezeim között, mozog, él... A bronzba öntés hozzásegíti terrakotta szobraimat ahhoz, hogy térbeli ellenállást fejtsenek ki... Az agyag élő anyagot jelent számomra, mintha bőrt érintenék. Amikor egy darab bronzzá lett dolgozva..., még mindig bőr, de talán nemesebb, ellenállóbb, és talán még inkább életet jelképező...

Én a szobrászatot szülőfalum téglagyarában kezdtem, az agyaggal játszva. Ez az öröm meg is maradt bennem, újra átélem, amikor az agyagot érintem.

HOMORÓDSZENTMÁRTONTÓL A FÉNYEK VÁROSÁIG

A Homoródszentmártontól Párizsig igen nagy távolság van, nemcsak földrajzilag, hanem mentalitás, kultúra tekintetében is. Volt idő, amikor a történelem is megnehezítette a két település közti kapcsolattartást. Mégis voltak, mindig voltak olyanok, akik beleszerettek a Szajna menti városba, s minden nehézséget legyőzve ott éltek, alkottak.

Így volt ez Román Viktor esetében is. Neve szülőföldjén nem cseng annyira ismerősen, mint amennyire művészete azt indokolná. Pedig, akár a mesék hősei, hosszú útra indult, s győzelmeskedett, bevette a fények városát.

1937. március 12-én született Homoródszentmártonban, Román Ferenc és Koncz Ilona második gyermekeként. Édesapja hentes volt, így igen korán megismerte a halál, az élet szó szerint is véres valóságát. A kisfiúba mélyen beleivódtak az állatok levágásának jelenei. Ma tán sok szülő borzalmasnak, a gyermeki lélek megtiprásának találná ezt, de közben elfelejti: bármi is történjen egy emberrel az élete során, ha egyszer felnőtté válik, maga dönti el, hogy élményeivel mit kezd, hogyan dolgozza fel őket. És Román Viktor több szobrában is visszaköszön a halál. A maga nyers, lehengerlő módján, ahogyan azt egy mészárszékből látni lehet, s ahogyan azt az élettől nem idegenkedő ember megtapasztalhatja: az élet szerves részeként, mégis befejezéseként is.

A székely felmenők földműveléssel (is) foglalkoztak, így nem csoda, hogy őt is elbűvölte a föld, bár némileg szokatlan módon adta ennek jelét: már hatéves korában agyagot gyúrt, formált, kis szobrait, a kakasait és ekéit a falusi vásáron adta el. Szülőfalujához ugyanis egykor is több település tartozott, községközpontként vásárokat is tarthatott Szentmárton.

Hogyan győzte meg szüleit arról, hogy neki nemcsak elemi iskolát, hanem felsőbb fokú tanulmányokat is kell végeznie? Nem kellett. Kortársai között minden bizonnyal voltak olyan gyermekek, akik tanulni vágytak, de a szülői makacsság, a föld, a családi foglalkozás iránti elköteleződés vagy az anyagi gondok útját állták a tudomány felé fordulásnak. Román Ferenc látta, hogy fia tehetséges, így taníttatta, művészeti

középiskolába küldte őt Marosvásárhelyre. De azért a gyermek minden egyes nyári szünidőben a család földjein dolgozott, ami az élet hagyományos, természetközeli ritmusába avatta, s talán kitartását is edzte: a munka gyümölcse nem egykönnyen hull az ember ölébe, különösen nem a gazdasági munkáé. És számítani kell az időjárás szeszélyeivel is. A testi munka edzésben tartotta, a hagyományos életforma világába avatta a leendő művészt, akinek alkotásaiban, a fában, fémbe visszaköszön e világ.

A fiú 1954-ben beiratkozott a bukaresti Nicolae Grigorescu Szépművészeti Főiskolára. Székelyként románul tanult, ami minden bizonnyal kezdetben nem volt könnyű, de kitartása, szorgalma, tehetsége meghozta az eredményt. 1960-ban szerzett oklevelet a főiskolán, s 1961-ben már zsebében lapult az az összeg, amelyet a bukaresti szépművészeti múzeum fizetett Szentmártoni parasztasszony című alkotásáért. A tehetséges szobrász elismerésre talált, karrierje hivatalosan is elkezdődött.

1962 egyszerre hozott örömet és bánatot számára: elvesztette édesapját, és megnyitotta első önálló kiállítását Bukarestben. Ez a kiállítás az országban is premiernek számított: a szocialista berendezkedésű államban először állított ki művész aktokat. Egyesek nem kis megbotránkozására. Hogy a II. világháború előtt az akt is része volt a művészi szabadság, alkotás megmutatkozásának, ekkoriban már nemigen volt szalon- (pardon: párt-)képes. A következő év fordulatot hoz szobrászművészetében, stilizált, absztrakt műveket állított ki.

*Román Viktor:
Kárpátok kútja
(bronz, 1985)*

1965-ben először lépte át az ország határait, Svájcban egy nemzetközi pályázat fődíját nyerte el. Ezzel megnyílik előtte Európa: 1966-ban Rómában és Leewardenben állított ki. A következő évben brit követségi ösztöndíjjal fél évre a londoni Royal College of Art hallgatója lett. Ekkor fogalmazódott meg benne a gondolat, hogy nem tér vissza hazájába. A gondolatot tett követte. 1968-ban önálló kiállítást nyitott meg a londoni East Europe Centerben. Május 19-én érkezett meg Franciaországba, 70 frankkal és Hašek *Svejk*jével a zsebében. Ez és a hite, hogy művészetét Európa szabadabbik felén kell kibontakoztatnia, volt minden vagyona. Párizsban politikai menedékjogot kapott. Talán sokan emlékeznek még az 50 évvel ezelőtti Románia légkörére. Talán sokan tudják még, miért választotta a művész a bizonytalan életet, karrierjének újrakezdését nyugaton, mint a Romániába való visszatérést. Az már csak természetes, hogy Románia nemkívánatos személynek nyilvánította, tűzzel-vassal azon volt, hogy a tehetséges szobrász emlékét kitörölje, elhallgassa.

A kezdeti évek alázat nélkül is igen nehezek lettek volna. De Román Viktor szó nélkül vállalta, hogy kivitelezőként dolgozzon (egészen 1973-ig, pedig akkor már rég elismert művész volt Franciaországban is!) más művészek műhelyeiben, ahogyan főiskolás korában tette.

Párizs mindig is vonzotta az emigrációba vonultakat, a politikai üldözötteket, de legfőként a művészeket, akik arra törekedtek, hogy elidőzhessenek a termékeny, ihlető légkörű városban. (Ady Endre Párizs-verseit mindannyian ismerjük.) Így igen hamar rátalált a romániai és a magyarországi művészek közösségeire, akik segítették társukat. Paul Barba-Negra filmrendező mutatta be francia szobrászoknak, akik műteremhez juttatták. 1968 őszén a Nogent-sur-Marne-i művésztelepen. A következő évben szó szerint bekönyörögte alkotásait a Palais Royal termeiben megnyíló *Salon de la jeune sculpture* elnevezésű kiállításra. Műszáj volt: alkotóként is életben kellett maradnia, és ez azt jelentette, hogy közönség elé kellett lépnie. A keleti blokk dezertőrei, menekültjei, üldözöttjei nyugat liberálisabb világába csöppenve hasonló kérdésekkel kellett szembenézzenek: korábbi identitásuk, elismertségük, státusuk semmi lett a másik oldalon. A művészeket felértékelte a szocialista tömb, így az új világ, a nyugat előtt megállva minden bizonnyal felmerült bennük a kérdés: elég jó vagyok a szabad világnak? Valóban érték, amit alkotok? Művész vagyok vagy dilettáns? Román Viktort is gyötörték ezek a kérdések, a választ pedig egy kiállítás adhatta meg. Így hát meg kellett

próbálnia. Azért a galéria sem járt rosszul a katalóguson kívül kiállító művésszel. A szakma felfigyelt rá. 1970-ben művészetéről már lexikon-szócikk emlékezett meg: elismerést vívott ki magának. Franciaország értékelte művészetét, a városok egyre-másra rendeltek tőle kültéri szobrokat, sok kiállítása nyílt, rangos díjakat nyert el.

Az elkövetkező években mondhatni világhírnévre tett szert, a világ összes sarkán nyíltak kiállításai.

1975-ben megkapta a francia állampolgárságot, de 1976 emlékezetesebb maradt számára: édesanyját is elveszítette. Csodával határos módon hazautazhatott a temetésre.

1994-ben munkásságáért a Francia Lovagrend (Chevalier des Arts et Lettres) kitüntetést vehette át. Egy évvel később (1995. április 12.), mindössze 58 évesen hunyt el a párizsi Cochin kórházban.

A rendszerváltás után szülőfaluja már akadályok nélkül tiszteleggett nagy szülöttje előtt azzal, hogy 1996-ban a homoródszentmártoni általános iskola felvette a szobrászművész nevét. A névadó ünnepségen a község hivatalosságai mellett részt vett az unitárius egyház püspöke, dr. Szabó Árpád, Markó Béla, az RMDSZ elnöke, Kányádi Sándor költő, a szobrász jó barátja, Hunyadi László szobrász, Román Viktor barátja és iskolatársa, Dana Román (szül. Constantinescu) festőnő, a szobrász özvegye, számos falubelije és a rokonság.

Emellett egy másik kezdeménnyel is adóztak emlékének: Román Elemér, a szobrász testvére szoborparkot állított fel a kétezres évek elején, mintegy a szobrász álmát valóra váltandó azzal, hogy testvére számára szülőföldjén is emléket állított. Román Viktor kispasztikai bátyja, az építőmérnök kezében méretarányos nagytással szilikonmásolatú kültéri szobrokká váltak. A Homoródszentmártonhoz tartozó Bükkfalván megalapított Román Viktor-szoborparkot 2008-ban nyitották meg a nagyközönség előtt. Erdély, tágabb szülőhazája is megemlékezett neves fiáról: Székelyudvarhely Székelykeresztúr felé eső bejáratánál *A szekér* c. köztéri szobrárt avatták fel.

Román Viktor művészete Kerékgyártó István budapesti műkritikus szerint megvalósítja az erdélyi modern szobrászat bartóki programját: az ősi, hagyományos értékeket szervesen kapcsolja össze a legmodernebb kor értékeivel, szemléletével.

Kányádi Sándor

FÜGGŐLEGES LOVAK

Román Viktornak

Mikor tomporára rogygan a ló
s két mellső lába mint a szolgáló
kutyáké tört csüddel szinte
ujjat növesztő patákkal csügg alá
s a nyak egyetlen nyerítéssé nyúlva
majdnem lóhossznyira nő
aránytalanul kicsire zsugorodik
az amúgy is aránytalan fej
az üreggé válás döbbenetével
dudorítja a szemet a szemgödör
mikor hályoggá sűrűsödik az ég
torokba csusszan a nyelv
s tehetetlen súlya alatt
heréi szétrobbannak
Ó a függőleges lovak fájdalmánál
nagyobb csak a tíz ujjbegyben
feszülő lehet mely tárgyilagosan
s hangtalan szoborrá gyúrja
a rettenetet

1967

A HADISEGÉLYES ASSZONYOK TÜNTETÉSE

„A városi tanács a tegnap reggeli lapokban kommunikét adott ki, amelyben közli a segélyre váró nőkkel, hogy az új fizetési könyvek kikébsítése folyamatban van, de néhány napot feltétlenül igénybe vesz s ezért is, akik az idő rövidege miatt még nem kapták meg kifizetési könyveiket, a családtagok száma szerint 50–100 koronás előlegeket kapnak.

Sok asszony jelentkezett is az előlegért, a többség azonban követelte, hogy az egész összeget egyszerre utalják ki. Néhány száz hadisegélyes asszony 4 óra felé, amikor az előlegek kifizetését jelezték, tömegbe verődött a városháza előtt, elállta a városháza és anyakönyvi hivatal lépcsőjét, s megakadályozta, hogy azok, akik egyelőre megelégedtek volna az előleggel, feljussanak az anyakönyvi hivatalba, ahol a kifizetések történtek. [...]

A városháza előtt felsorakozott tömeg később, mikor rendőröket rendeltek ki a rend fenntartására, azok ellen fordult. Kövekkel kezdték dobálni a rendőröket, egy civilruhás katonadetektívet pedig egy szódás üvegdarabbal megsebesítettek a nyakán. [...]

A rendőrök megpróbálták szétoszlatni a tömeget, amely hét óra felé a Mátyás király téren át, a Kossuth Lajos és Wesselényi utcák felé vonult s útajában kövekkel dobálta meg az üzletek kirakatait. A Kikakker kávéház hatalmas tükröablakát, a Heller-féle üzlet kirakatát s több más üzletnek, mely nem volt elég óvatos s elmulasztotta lehúzni a redőnyöket, kirakatát beverték.

A tömeg felvonulásának célja Haller polgármester Kossuth Lajos utcai lakása volt, az utca bejáróját azonban lovasrendőrök állták el s úgyszólván beszorították a sokaságot a Wesselényi utcába. [...] Majd a Szép utcába fordultak be, ahogy így kerülő úton közelítsék meg a polgármester lakását. Menetközben a sokaság tört-zúzott s úgy a Szép utcában, mint a Forduló utcában bezúzták az ablakokat. [...]

Útközben az izgatott hangulat extázisában levő asszonyok egy-egy jobban öltözött férfira támadtak, s aki nem tudott elmenekülni, összeverték.”

Ujság, 1918. április 18.

ROMÁN VIKTOR GONDOLATA

A humoródszentmártoni születésű szobrász így fejezte ki, hogy mivel foglalkozik az alkotó, a szobrász: „... az emberek valószínűleg úgy hiszik, hogy mi szobrokat csinálunk, (gyakori kifejezés), valójában érzéseink kifejezésével töltjük be azt a pár évtizedet, ...” (Az idézet folytatása a rejtvény szürkített soraiban található.)

	Az idézet első része	Az AEA-beli Colorado állam fővárosa	Az energia jele Csomolungma	Földbe rejt Váll szélei!	Megölel	Luxemburgi autójel	Táp	Ásványi fűszer	
Juttat		Az idézet befejezése Nagy üzem							Z
Pénzzel kártalanít						Karó Egyiptomi isten volt			
Ilyen mester a szakács				Varjú mondja Newton			Japán autójel Cseh autómárka		
Álom ... ajatt (Aprily-vers)				Orosz női név Bebörtönöz					
A Szomorú vasárnap zene-szerzője				Fonóeszköz Jókai személynéve					
Zár szélei!		Az egyik apostol Franz Kafka regénye				Indulatszó Bizony régiesen			
A tű vége!		Nem is ettől! Férfinév				Női név Idéző			
Borít			Üres tér Árnyék esik rá		Hamisan játszik Gabona-faita				
Már előre				Torbággal egyesült falu Előd			Dehogysis! Falusi bútor		
Ezen kerüli el a várost a forgalom						Deciliter Kecskebeszéd			
A téma lényege!		A tárgy ragja Sir	Fontos Olló közepe!						
Sebesül				Rahmanyinov operája Névelő					
Madárdal					Hibáztat				

A Magyar Unitárius Egyház hivatali címtára

I. FŐHATÓSÁGOK, EKT ELNÖKSÉGE, FŐHATÓSÁGI HIVATALOK, FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK, EGYHÁZI BÍRÓSÁGOK

ZSINAT, FŐTANÁCS, EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Székhely: Kolozsvár, 1989. december 21. utca 9. szám

Postacím: 400105 Cluj-Napoca, CP 24.

Tel.: 0264 593 236, tel./fax: 0264 595 927

Tel./fax: 0364 405 557, mobiltelefon: 0742 356 036

Elektronikus postacím: ekt@unitarius.org

Honlap: www.unitarius.org

<http://www.facebook.com/magyarunitariusegyhaz>

AZ EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS ELNÖKSÉGE

Bálint Benczédi Ferenc püspök

Farkas Emőd főgondnok

Boros János főgondnok

Gyerő Dávid főjegyző

Kovács István közügyigazgató

Kászoni-Kövendi József püspöki helynök

Elekes Botond Áron egyházkerületi főgondnok

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ HIVATALOK

PÜSPÖKI HIVATAL

FŐHATÓSÁGI HIVATAL

Gyerő Dávid hivatalvezetéssel megbízott főjegyző

Mezei Melinda Kinga iktató-irattáros, kiadványterjesztő

Bíró Sára médiareferens

HITÉLETI, MISSZIÓI ÉS NEVELÉSI ÜGYOSZTÁLY

Székely Kinga Réka hitéleti és missziói előadó-tanácsos
dr. Czire Szabolcs valláserkölcsi-nevelési előadó-tanácsos

FEJLESZTÉSI ÜGYOSZTÁLY

Szabó László fejlesztési előadó-tanácsos

KÖZIGAZGATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Bálint Róbert Zoltán közigazgatási előadó-tanácsos

dr. Andorkó Júlia Eszter kiadványszerkesztő

Végh Péter rendszergazda

Koppándi Júlia programszervező

Bulbuka Csaba gépkocsivezető

GAZDASÁGI ÜGYOSZTÁLY

Dácz Tibor gazdasági előadó-tanácsos

Baka-Bálint Imola Éva főszámvevő

Török Dalma pénzügyi ellenőr, személyzeti ügyek felelőse

Dózsa Éva pénztáros

dr. Furu Árpád építészeti és műemlékvédelmi tanácsadó, turizmus-szervező

Furu Xénia építészeti és műszaki tanácsadó

Gáspár Péter háznagy

Pánczél Ildikó gazdasági ügyintéző

Kis János karbantartó

Diószegi Mónika, Kovács Noémi Ildikó, Mnerie Hajnalka Csilla altisztek

Bárdos Attila, Boros Tibor, Vass Ferenc Csaba, Vancea István kapusok

OKTATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Andrási Benedek oktatási előadó-tanácsos

EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Hivatalbeli tagok: Bálint Benczédi Ferenc (püspök), Farkas Emőd, Boros János (főgondnokok), Gyerő Dávid (főjegyző), Kovács István (közügyigazgató), Kászoni-Kövendi József (püspöki helynök), Elekes Botond Áron (egyházkerületi főgondnok); Dimény József, Kecskés Csaba, Szentgyörgyi Sándor, Lőrinczi Lajos, Simó Sándor, Török István

(esperesek); dr. Mihály Noémi, Nagy László, Nagy Zsigmond, Czerán József, Bálint Sándor, Dombi Gyula, Gazdag Géza (egyházkerületi és egyházköri képviselők); a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium, a Berde Mózes Unitárius Gimnázium, az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője

Választott tagok: Vónya László, Czimbalmos Kozma Csaba, dr. Sándor Krisztina, Kolumbán Gábor, dr. Barabássy Sándor, Ilkei Árpád, Solymosi Zsolt, Rácz Norbert Zsolt, Jakabházi Béla Botond

FŐTANÁCSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: a főhatósági szintű állandó szakbizottságok egy-egy képviselője

Választott tagok: Fazakas Lajos Levente, Gál Zoltán, Gergely János, Kiss Sándor Loránd, Jenei László Csaba

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK

HITÉLETI, MISSZIÓ- ÉS VALLÁSERKÖLCSI-NEVELÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: dr. Czire Szabolcs (valláserkölcsi-nevelési előadó-tanácsos), Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának és az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének egy-egy képviselője

Választott tagok: Rácz Norbert Zsolt, Bartha Márta, Fekete Levente, Lakatos Sándor, Kászoni-Kövendi József

TEOLÓGIAI ÉS SZAKKÉPESÍTÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), dr. Czire Szabolcs (valláserkölcsi-nevelési előadó-tanácsos), Andrási Benedek (oktatási előadó-tanácsos); dr. Rezi Elek, dr. Kovács Sándor, dr. Koppándi Botond (a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának teológiai tanárai); az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének képviselője

Választott tagok: Popa Márta, Farkas Emőd, Demeter Sándor Lóránd

OKTATÁSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Andrási Benedek (oktatási előadó-tanácsos); a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium és a Berde Mózes Unitárius Gimnázium egy-egy képviselője

Választott tagok: id. Szombatfalvi József, Vörös Alpár István Vita, Gazdag Ildikó, Lakatos Sándor, dr. Rüszt-Fogarasi Enikő

SZOCIÁLIS ÉS EGYHÁZTÁRSADALMI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Szabó László (fejlesztési előadó-tanácsos), Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadó-tanácsos); az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője

Választott tagok: Páll Krisztina, Orbán Árpád, Tóthné Erdő Mária

JOGÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Bálint Róbert Zoltán (közigazgatási előadó-tanácsos), Szabó László (fejlesztési előadó-tanácsos); Szabó Előd (a Felsőfokú Fegyelmi Bíróság képviselője)

Választott tagok: dr. Mihály Noémi Klára, dr. Sztranyiczki Szilárd, Nagy Zsigmond.

MÉDIA- ÉS KIADÓBIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: dr. Kovács Sándor (a *Keresztény Magvető* főszerkesztője), dr. Czire Szabolcs (az *Unitárius Közlöny* főszerkesztője), dr. Andorkó Júlia Eszter (az egyetemes egyházi kiadványok szerkesztője), Bíró Sára Gyöngyvér, a MUE médiareferense

Választott tagok: Rácz Mária, Farkas-Wellmann Endre

GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Dác Tibor (gazdasági előadó-tanácsos), Baka-Bálint Imola Éva (főszámvevő)

Választott tagok: Csongvay Attila, László János, Zoltán Csaba, Ferenczi Júlia, Osváth Ilona

EGYHÁZI BÍRÓSÁGOK

FELSŐFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: Fóri Hajnal, Gergely János, Binder Csilla, Bán Endre, Soly-mosi Alpár, Szabó Előd, Lakatos Adél Csilla

KÖZÉPFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: Dombi Zsuzsanna Júlia, dr. Haltek Rozália, dr. Bakó László, Csécs Márton, Szász Ferenc

II. BELSŐ INTÉZMÉNYEK

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára

Benczédi Ágnes helyettesítő levéltáros

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Nagykönyvtára

Megbízott könyvtáros: *dr. Kovács Sándor*

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének Könyvtára és Levéltára

Könyvtáros: *Muszka Ibolya*

III. NYUGDÍJINTÉZET

Elnök: *Nagy László*

Alelnök: *id. Szombatfalvi József*

Jegyző: *Máthé Sándor*

Főkönyvelő: *Király Tünde*

A NYUGDÍJINTÉZET TANÁCSA

Nagy László, id. Szombatfalvi József, Máthé Sándor, Pap Mária, Csete Árpád, Józsa István Lajos, Farkas Dénes, Vass Mózes, Kiss Gergely, Benczédi Ágnes, Bulbuka Csaba

A NYUGDÍJINTÉZET ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGA

Baka-Bálint Imola, Dimény József, Szentgyörgyi Sándor

IV. EGYETEMES EGYHÁZI TULAJDONBAN LEVŐ VÁLLALKOZÁS

Konviktus Kft. (diákétkeztetés, ételkiszállítás, rendezvények, bisztró)

Ügyvezető: *Balázs András*

Refektórium Kft. – Bistro 1568

Ügyintéző: *Pócsai András*

V. EGYHÁZTÁRSADALMI ÉS SZAKMAI SZERVEZETEK

Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége

Elnök: *Csete Árpád*. Titkár: *Nagy Adél*

Unitárius Nők Országos Szövetsége

Elnök: *Dimény Csilla Júlia*. Titkár: *Asztalos Klára*

Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet

Elnök: *Popa Ilona*

Alelnökök: *Andrási Botond*, *Magyari Zita*, *Barothi Brigitta*, *Szabó Bence*

Gondviselés Segélyszervezet

Elnök: *Szabó László*

Alelnök: *Zoltán Csaba*, *Gazdag Ildikó*

Központi munkatárs: *Vagyas Attila*

Lókodi Kiss Rozália Ökumenikus Öregotthon

Igazgató: *Zakariás Klára*

Könyvelő: *Ciuskov Emőke*

VI. TANINTÉZETEK

Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara

dr. Rezi Elek, a rendszeres teológia tanára

dr. Czire Szabolcs, a bibliai teológia tanára

dr. Kovács Sándor, az egyháztörténelem tanára
dr. Koppándi Botond Péter, a gyakorlati teológia tanára
dr. Ferenczi Enikő, a gyakorlati teológia megbízott tanára

Kolozsvári Unitárius Bölcsőde

Szilágyi Izabella vezető óvónő, Moldvai Anna Mária, Pethő Kinga és Szabó Beáta óvónők, Balázsi-Márton Katalin, Fülöp Réka, László Izabella és Szász Andrea gyermekgondozók, Felméri Cecília ápolónő, Butyka Ildikó altiszt

Kolozsvári Unitárius Óvoda

Ruzsa-Kis Adél vezető óvónő, Dobri Erika, Góznér Gabriella, Györffy Orsolya, Halmágyi Júlia, Kürtösy Szidónia, Mikó Zsuzsa, Orbán Noémi, Tamás Éva, Vass Gyöngyi óvónők, Fogarasi Gyöngyi logopédus, Láposi Edit, Szabó Melinda és Varga Erzsébet gyermekgondozók

Berde Mózes Unitárius Gimnázium (Székelykeresztúr)

Varró Margit igazgató, matematikatanár, András Péter biológiatanár, Bálint Rozália tanítónő, Baráth István református lelkész, hitoktató, Bartha Márta tanítónő és lélektantanár, Bíró Mária tanítónő, Bölöni László tanító, Buzogány Anna Zsuzsanna magyartanár, Csiszér-Rajti Tibor Sándor informatikatanár és rendszergazda, Czire Alpár testnevelő tanár, Dávid Hajnal rajztanár, Dávid Hajnal római katolikus hitoktató, Farkas Ágnes némettanár, Farkas Orsolya unitárius iskolalelkész, Fülöp Pál Éva nevelési tanácsadó, Józsa Levente néptáncoktató, Kacsó Eszter földrajztanár, Lakatos Sándor unitárius lelkész-vallástanár, megbízott könyvtáros, Lukács Éva magyartanár, Major Ildikó Katalin óvópedagógus, Nagy Emese Tímea angoltanár, Nagy Levente óvópedagógus, Nemes Annamária zenetanár, Pál Izabella romántanár, Paniti Imola testnevelő tanár, Pap Katalin tanítónő, Rafai Dalma kémiatanár, Sántha Delinke Beáta angoltanár, Sipos István történelemtanár, tanfelügyelő, Székely-Tiboldi Anikó Ida magyartanár, Szőcs Annamária történelemtanár, Vári-Nagy Zsófia fizikatanár, Vornicu Mónika romántanár, Zsidó Csaba matematikatanár

Szilveszter Aranka gondnok, Fazakas Katalin főkönyvelő, Patakfalvi Erika titkárnő, Mátéffy Ágnes étkezdé irányító/raktáros, Lőrincz Hajnal nevelőnő, Lőrincz Sándor éjszakai felügyelő

Balázs Mária, Bartos Ilona, Bölöni Anna, Gagyí Julianna, Gyarmati Judit, Köntés Attila, Sófalvi Anna, Sófalvi Levente, Szali István, Szali Lídia kisegítő személyzet

János Zsigmond Unitárius Kollégium (Kolozsvár)

Popa Márta igazgató és fizikatanár, Solymosi Zsolt igazgató és vallástanár, András Ákos testnevelő tanár, Apáczai Csilla református vallástanár, Balon-Ruff Andrea református vallás- és angoltanár, Bartha Bea német- és angoltanár, Bárdos Réka tanító, Bicăzan Silvana Luminița román tanár, Boda Attila testnevelő tanár, Boér Ágota tanítónő, Boldizsár-Zeyk Anna angol- és némettanár – jelenleg gyereknevelésen –, Borsos Ágota óvónő, Bréda Ildikó angol–magyar tanár, Cserei Botond angol- és némettanár, Cozma Gabriella magyartanár, dr. Deák Angéla-Vilma német- és vallástanár, Dénes Éva magyartanár, Raț-Diószegei Tímea Orsolya tanítónő – jelenleg gyereknevelésen –, Farkas Enikő tanítónő – jelenleg gyereknevelésen –, Fetti Lavinia-Ionela román tanár, Finta Erika tanítónő, Fodor Ilka Borbála zenetanár, Halmágyi Enikő-Zsuzsa tanítónő, Jakabházi Annamária matematikatanár, Józsa Izabella fizikatanár, Kaupert Melinda informatikatanár, Kiss Bíborka angol- és némettanár, Kocsis Ildikó Emese képzőművészet- és rajztanár, Komjátszegei-Fábián Réka tanítónő, Korodi Alpár történelemtanár, Kovács László technológiatanár, Kürthy Katalin matematikatanár, Máthé Ildikó magyartanár, Miklós Márta angoltanár – jelenleg gyereknevelésen –, Nagy Tünde filozófiatanár, Nyitrai János matematikatanár, Orbán Noémi óvónő, Orbán-Kalamár Alíz Mária római katolikus vallástanár, Ördög Ödön zenetanár, Pálfi Levente tanító, Péter Rozália kémia tanár, Pop Éva-Katalin tanítónő, Simon Doina-Teodora román tanár, Rácz Mária lelkész-unitárius vallástanár, Rázmán Tímea-Anna történelemtanár, Ruzsa-Kis Adél óvónő, dr. Selyem Tünde angoltanár, Sólyom Vivien-Anna biológiatanár, Szász Miklós Botond testnevelő tanár, Szekernyés Réka földrajztanár, Szegedi Emőke óvónő, Szentandrás Lídia Ilona biológiatanár – jelenleg gyereknevelésen –, Tamás Éva óvónő, Timár Mária Magdolna matematikatanár, Török Melinda tanítónő, Türkösy Erzsébet Szidónia óvónő, Udvari Zita tanítónő, Varga Gabriella tanítónő, Varga Ildikó Katalin tanítónő, Vorzsák Milán angoltanár

Albert Hajnalka főkönyvelő és közgazdaságtan-tanár, Lakatos Gabriella titkárnő, Rayka Daniela orvosnő, Miklós Éva-Jutka asszisztens,

Gafta Persida fogorvosnő, Crișan Adriana asszisztens, Keresztesi Polixéna pszichológus-tanár, Vitus-Bulbuk Emese logopédus, Baczó Emese fejlesztőpedagógus, Ágoston-Jancsi Anna laboráns, Maneszes Sándor Levente adminisztrátor, Pethő Kinga pedagógus, Sánta Krisztina pénztáros, Feischmidt Ildikó könyvtáros, Balázs Anna altiszt, Balázs Rozália altiszt, Csete Rozália altiszt, Dezső Rozália altiszt, Szabó Magda altiszt, Zsigmond Erika altiszt, Szabó Melinda altiszt, Varga Erzsébet altiszt, Köpeczi Sándor karbantartó, Vári Csaba karbantartó, Vincze-Minya Szilárd karbantartó, Fodor Sándor kapus, Boros Tibor kapus, Vancea István kapus, Vass Csaba kapus

VII. EGYHÁZKÖRÖK ÉS EGYHÁZKÖZSÉGEK

1. KOLOZS-TORDAI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Dimény József*

Egyházköri felügyelőgondnokok: *Fodor Dorottya, Novák György*

Egyházköri jegyző: *Fekete Béla*

Egyházköri közügyigazgató: *Csécs Márton*

Egyházköri könyvelő: *Csép Ákos*

ALSÓFELSŐSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Dimény József és Csilla Júlia*

Gondnok: *Szép Sándor József*

Énekvezér: *Dimény Csilla Júlia*

ARANYOSRÁKOS

Lelkészi család: *Vass Károly és Gyöngyi Mária*

Gondnok: *Gadó Károly*

Énekvezér: *Pálfi Ferenc*

BÁGYON

Lelkészi család: *Fekete Béla és Keresztesi Polixéna*

Gondnok: *Kiss Dezső, Csép István*

Énekvezér: *Csegezi Ildikó*

DÉLNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *Koppándi Zoltán Attila és Júlia*

Székhely: Déva – gondnok: *Balázs Dénes*

Vajdahunyad – kapcsolat: *Kofity Magda*

Arad – kapcsolat: *Major Csaba*

Temesvár – gondnok: *Szász Enikő*

ÉSZAKNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *Pálffy Annamária és Tamás Szabolcs*

Székhely: Szatmárnémeti – gondnok: *Sándor Gyula*

Nagybánya – gondnok: *iff. Csiki Árpád*

Szilágysomlyó – gondnok: *Szegedi Tünde*

Zilah – gondnok: *Fejér László*

Nagykároly – beszorgáló lelkész: *Bartha Mária Zsuzsánna*

gondnok: *Imreh András*

Máramarossziget – gondnok: *Gál András*

KOLOZS

Lelkészi család: *Gyerő Dávid és Bak Ágnes*

Gondnok: *Deák Erzsébet*

KOLOZSVÁR 1 – BELVÁROS

Lelkészi család: *Rácz Norbert Zsolt és Mária*

Segédlelkészek: *Rácz Mária, Jobbágy Júlia*

Gondnok: *dr. Haltek Rozália*

Énekvezér: *Kiss Erika*

KOLOZSVÁR 2 – IRISZ

Lelkészi család: *Mezei Csaba és Melinda Kinga*

Gondnok és énekvezér: *Csete Rozália*

Beszterce – leányegyházközség

Beszorgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Bencze Mária*

Kide – szórvány. Beszorgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Szabó Lenke*

Dés – szórvány. Beszorgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Panaiot Mária*

KOLOZSVÁR 3 – MONOSTOR

Lelkeszi család: *Rüsz-Fogarasi Tibor és Enikő*

Gondnok: *Pál András*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

Alsójára – leányegyházközség. Gondnok: *Fodor Lőrinc*
Énekvezér: *Árkosi Alfréd*

KÖVEND

Beszolgáló lelkész: *Fekete Béla*

Gondnokok: *Egei Endre, Nagy István*

Énekvezér: *Székely Surányi Ilona*

Bogátpusztá – szórvány. Gondnok: *Kovács Márton*

LUPÉNY

Beszolgáló lelkész: *Lurtz Zsolt*

Gondnok: *Kovács Sándor*

Vulkán – leányegyházközség. Gondnok: *Balázs Dénes*

MAGYARSZOVÁT

Lelkeszi család: *Balázs Tamás és Katalin*

Gondnok: *Bodor István*

Énekvezér: *Kádár Annamária*

MÉSZKŐ

Lelkeszi család: *Bálint Róbert Zoltán és Réka*

Gondnok: *Szél Gyula*

Csegez – leányegyházközség. Gondnok: *Szilágyi Dezső*

Szind – leányegyházközség. Beszolgáló lelkész: *Szabó László*
Gondnok: *Vajas István*

NAGYENYED

Lelkeszi család: *Sándor Botond és Erzsébet Éva*

Gondnokok: *Kelemen Ferenc, Makkai Béla*

Marosújvár – szórvány. Gondnok: *Vincze György*

NAGYVÁRAD–BIHAR

Lelkész: *Kardos József*

Gondnok: *dr. Ellenés-Jakabffy Zoltán*

Nagyszalonta – szórvány. Gondnok: *Vaszkánné Kővári Katalin*

PETROZSÉNY

Gyakorló segédlelkész: *Lurtz Zsolt*

Gondnok: *Szőcs Andrea*

Aninószabányatelep – szórvány. Gondnok: *Bokor János*

SINFALVA

Lelkészi család: *Pálfi Dénes és Ildikó*

Énekvezér: *Pálfi Ildikó*

TORDA

Lelkészi család: *Józsa István Lajos és Emese Rozália*

Gondnok: *Fodor Béla*

Gazdagondnok: *Gombási Ferenc*

Aranyosgyéres – szórvány. Gondnok: *Nagy Csongor*

TORDATÚR

Lelkészi család: *Bodor Rozália Piroska és Csete Márton*

Gondnokok: *Nagy Jolán, Bányai György*

Komjátszeg – leányegyházközség.

Gondnokok: *Szabó Ferenc, Wekerle Zsófia*

TOROCKÓ

Lelkész: *Csécs Márton Lőrinc*

Gondnok: *Király Ferenc*

Énekvezér: *Simándi Teréz*

TOROCKÓSZENTGYÖRGY

Lelkészi család: *Finta Emese Erzsébet és Csaba*

Gondnok: *Nagy Sándor*

Énekvezér: *Imre Elvira*

VÁRFALVA

Lelkészi család: *Barabás Zsolt és Barta Alíz*

Gondnok: *Kolozsi Ernő*

Énekvezér: *Fodor Melinda*

VERESPATAK

Kapcsolattartó személy: *Pálfi Árpád*

Gondnok: *Pálfi Árpád Levente*

Kolozsvári kórházlelkész: *dr. Ferenczi Enikő*

2. MAROSI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Kecskés Csaba*

Felügyelő gondnokok: *Nagy Zsigmond, Barabás Lóránt*

Egyházköri jegyző: *Jenei Sándor Levente*

Egyházköri közügyigazgató: *Fazakas Lajos Levente*

Egyházköri könyvelő: *Balázs Sára*

BÖZÖD

Lelkeszi család: *Fazakas Lajos Levente és Angéla Melinda*

Gondnok: *Kádár József*

CSÓKFALVA-ERDŐSZENTGYÖRGY-BÖZÖDÚJFALU

Lelkeszi család: *Tőkés Lóránt és Csilla*

Gondnok: *Szoboszlai Kálmán*

Énekvezér: *Faluvégi József*

Erdőszentgyörgy – *Osváth Árpád*

Gyulakuta – leányegyházközség. Gondnok: *ifj. Izsák Lajos*

Havadtó – szórvány. Gondnok: *Kis Albert*

IKLAND-NAGYERNYE

Lelkeszi család: *Kiss Zsuzsanna és Sándor Lóránd*

Gondnokok: **Ikland** – *Áchin Sándor*

Nagyernye – *Szakács Klára*

JOBÁGYFALVA-NYÁRÁDSZEREDA

Lelkeszi család: *Sándor Szilárd és Éva*

Gondnokok: **Jobbágyfalva:** *Balla István*

Nyárádszereda: *Csíki Zsolt*

Énekvezér: *Szász Angéla*

MAGYARZSÁKOD

Lelkész: *Balázs Sándor*

Gondnok: *ifj. Hegedűs Béla*

Énekvezér: *Fülöp Tibor*

Bordos – leányegyházközség. Gondnok: *Engi Sándor*

MAROSSZENTGYÖRGY

Lelkeszi család: *Pálffy Tamás Szabolcs és Anna Mária*

Gondnok: *György László*

Szászrégen – leányegyházközség. Gondnok: *Bányai Albert*

MAROSVÁSÁRHELY – Bolyai tér

Lelkeszi család: *Nagy László és Gizella*

Irodavezető: *Nagy Gizella*

Vallástanár: *Kedei Ibolya*

Gondnok: *Szabó Zoltán Győző*

Énekvezér: *Szabó Hajnal Imola*

MAROSVÁSÁRHELY – Kövesdomb

Lelkeszi család: *Kecskés Csaba és Andrea Noémi*

Gyakorló segédlelkész: *Szombatfalvi Csongor*

Vallástanár: *Varró-Bodoczi Ilona*

Irodavezető: *Kiss Matild Paula*

Gondnok: *Vónya László*

Énekvezér: *Kerekes Csaba*

NYÁRÁDGÁLFALVA

Lelkész: *Jakabházi Béla Botond*

Megbízott gondnok: *Csécs Albert*

Énekvezér: *Tar Imre*

NYÁRÁDSZENTLÁSZLÓ-NYOMÁT

Beszolgáló lelkész: *Kis János Csaba*

Gondnokok: **Nyárádszentlászló:** *Benke Csaba*

Nyomát: *Cseh József*

Süketdemeterfalva – leányegyházközség. Gondnok: *Tóth Péter*

NYÁRÁDSZENTMÁRTON–CSÍKFALVA

Beszolgáló lelkész: *Kiss Sándor Loránd és Zsuzsanna*

Gondnokok: *Fazakas Csaba, Csont Sándor*

Énekvezér: *Váradi Imre*

Búzaháza – leányegyházközség. Gondnok: *Váradi Imre*

RAVA

Beszolgáló lelkész: *Balázs Sándor*

Gondnok: *Andrási Sándor*

SZABÉD

Lelkész: *Jenei Sándor Levente*

Gondnok: *Csécs Emma*

Énekvezér: *Szabó Júlia*

SZENTGERICE

Lelkészi család: *Varró-Bodoczi Barna és Ilona*

Gondnokok: *Sánta Boros József, Paizs Ernő*

Énekvezér: *Sánta Boros József*

Ákosfalva – szórvány. Gondnok: *Berei Ákos*

Nyárádszentbenedek – szórvány. Gondnok: *Pásztor Jenő*

SZENTHÁROMSÁG

Lelkészi család: *Hegedűs Tivadar és Erika*

Gondnok: *Moldován Mihály*

Énekvezér: *Csiki Izabella*

Kisadorján – leányegyházközség. Gondnok: *Borbély Beáta*

SZÉKELYKÁL

Lelkészi család: *Molnár Attila és Mónika*

Gondnok: *Mihály Ignác*

Iszló – leányegyházközség. Gondnok: *Fogarasi Sándor*

Kisillye – leányegyházközség. Gondnok: *Nagy József*

Marosjára – szórvány. Gondnok: *Aszalos Ibolya*

SZOVÁTA

Lelkész: *Benedek Csongor*

Gondnok: *Fazakas János*
Énekvezér: *Tófalvi Edit*

VADAD

Beszolgáló lelkész: *Kiss Sándor Loránd*
Gondnok: *Marton Sarolta*

Marosvásárhelyi kórházlelkész: *Pavelka Attila*

3. KÜLKÜLLŐI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Szentgyörgyi Sándor*

Felügyelő gondnokok: *Nagy Ferenc György, Czerán József*

Egyházköri jegyző: *Jenei László Csaba*

Egyházköri közügyigazgató: *Veress Ferenc László*

Egyházköri könyvelő: *Nicolae Katalin*

ÁDÁMOS

Lelkeszi család: *Fülöp D. Alpár és Erika Anna*

Gondnok: *Miklós József*

BETHLENSZENTMIKLÓS

Lelkeszi család: *Veress Ferenc László és Tímea*

Gondnok: *Vincze Zoltán*

Magyarszentbenedek – szórvány

DÉSFALVA

Lelkész: *Szombatfalvi Csongor*

Gondnok: *Kiss László*

Harangláb – leányegyházközség. Gondnok: *Jakab Attila*

DICSŐSZENTMÁRTON

Beszolgáló lelkész: *Szentgyörgyi Sándor és Tünde*

Gondnok: *Udvar Miklós*

Énekvezér: *Jenei Ildikó*

Radnót – szórvány. Kapcsolat: *Szakács Magdolna*

KÜKÜLLŐDOMBÓ

Lelkészi család: *Márkos Hunor Elemér és Márkos-Mátyás Erzsébet Zita*
Gondnok: *Szabó Zsuzsanna*

KÜKÜLLŐSÁRD

Beszolgáló lelkész: *Jakab Zsolt Mihály*
Gondnok: *Kádár Erzsébet*

MAGYARSÁROS

Lelkészi család: *Jenei László Csaba és Ildikó*
Gondnok: *Balázs József*
Énekvezér: *Dezső Margit Hajnalka*

MEDGYES

Beszolgáló lelkész: *Bodor Lídia Emese*
Gondnok: *Fehér László*
Nagyszében – leányegyházközség. Gondnok: *Bárbat Rodica*

PIPE-SZÁSZNÁDAS

Lelkész: *Orbán Dezső*
Gondnokok: *Orbán Vencel, Orbán János*

SEGESVÁR

Lelkészi család: *Benedek Jakab és Enikő*
Gondnok: *Máthé Márta*
Fehéregyháza – leányegyházközség. Gondnok: *Lókodi Imre*

SZŐKEFALVA

Lelkész: *Szász Tünde*
Gondnok: *Besenyei András*
Küküllőszéplak – leányegyházközség. Gondnok: *Bordi András*
Vámosudvarhely – leányegyházközség. Gondnok: *Kristály Attila*

4. SZÉKELYKERESZTÚRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Lőrinczi Lajos*
Felügyelő gondnokok: *Bálint Sándor, Kibédi Emil*
Egyházközi jegyző: *Gál Zoltán*

Egyházköri közügyigazgató: *iff. Szombatfalvi József*
Egyházköri könyvelő: *Lőrinczi Tünde*

ALSÓBOLDOGFALVA

Lelkészi család: *Vida Rozália és Zsombor Ferenc*
Gondnok: *Gagy Lőrinc*

BENCÉD

Lelkészi család: *Makkai-Ilkei Ildikó és Csaba*
Gondnok: *Mózes László*

CSEHÉTFALVA

Lelkészi család: *Lőrinczi Lajos és Tünde*
Gondnok: *Szentpáli Imre*

CSEKEFALVA

Lelkészi család: *Moldován-Szeredai Noémi és Gergely*
Gondnokok: *Nagy Levente, Jánosi Jenő*
Rugonfalva – leányegyházközség. Gondnok: *Márton Dezső*

ÉNLAKA

Lelkészi család: *Nagy-Mátéfi Tímea és István*
Gondnok: *Kolumbán Gábor*
Étéd – szórvány. Gondnok: *Nagy Zoltán*

FIATFALVA

Lelkészi család: *iff. Szombatfalvi József és Erika*
Gondnok: *Vas Mihály*
Énekvezér: *Gagy Attila*

FIRTOSMARTONOS

Lelkészi család: *Szász-Cserey Katalin és Botond Árpád*
Gondnok: *Kibédi Emil*
Firtosmartonosi ház – szórvány. Gondnok: *Tóth Judit*

FIRTOSVÁRALJA

Lelkészi család: *Sipos László és Mónika*

Gondnok: *Bálint Sándor*

GAGY

Lelkészi család: *Gál Zoltán és Magdolna*

Gondnok: *Nagy István*

Énekvezér: *László Attila*

Kismedesér – leányegyházközség. Gondnok: *Tóth Ernő*

KADÁCS

Lelkészi család: *Lőrinczi-Vass Zsuzsánna és Lőrinczi Domokos*

Gondnok: *Csutak Sándor*

KEDE

Beszolgáló lelkész: *Moldován-Szeredai Noémi*

Gondnok: *Vass Zoltán*

KISSOLYMOS

Lelkészi család: *Lőrinczi Levente és Lőrinczi-Simó Orsolya*

Gondnok: *Berei Imre*

Énekvezér: *Buzogány Lajos*

Nagysolymos – leányegyházközség. Gondnok: *Szilágyi Márton*

KOBÁTFALVA

Lelkészi család: *Csáki Levente és Melánia*

Gondnok: *Bálint Endre*

Énekvezér: *László Attila*

KOROND

Lelkészi család: *Lázár Levente és Demeter Erika*

Gondnok: *Bíró Lajos*

Énekvezér: *Kovács Jenő*

Fenyőkút–Pálpataka – leányegyházközség

Gondnok: *Tófalvi Lajos*

KŐRISPATAK

Beszolgáló lelkész: Szász-Cserey Katalin

Gondnok: Péter Géza

NAGYMEDESÉR

Lelkeszi család: Sipos Mónika Rebeka és László

Gondnok: Bernárdt András

SIMÉNFALVA

Lelkeszi család: Szén Sándor és Cilla

Gondnok: Bíró József

Énekvezér: Bálint Hortenzia

SZENTÁBRAHÁM

Lelkeszi család: Berei István és Enikő

Gondnokok: Mátéfi Domokos, Kerestély István

Énekvezér: Benkő Béla

Magyarandrásfalva – leányegyházközség

Gondnok: Keresztes István

SZÉKELYKERESZTÚR

Lelkeszi család: Tódor Csaba és Éva

Segédlelkész: Szilágyi Szilamér

Gondnok: Demeter Domokos

Énekvezér: Tódor Éva

Betfalva – szórvány. Gondnok: Szécsi Irén

SZÉKELYSZENTMIHÁLY

Lelkeszi család: Tófalvi Tamás és Kinga Juliánna

Gondnok: Varga Dénes

Gondnokhelyettes: Péter Dénes

SZÉKELYSZENTMIKLÓS

Beszolgáló lelkész: Csáki Levente

Gondnok: Bálint Sándor

TARCSAFALVA

Lelkészi család: *Mikó Ferenc és Amália*

Gondnok: *Benczédi András*

TORDÁTFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lőrinczi Lajos*

Gondnok: *Boros Etel*

ÚJSZÉKELY

Lelkészi család: *Jakab Zsolt Mihály és Borika*

Gondnok: *Buzogány József*

Énekvezér: *Jakab Borika*

5. SZÉKELYUDVARHELYI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Simó Sándor*

Felügyelő gondnokok: *Dombi Gyula, Mezei Domokos*

Egyházköri jegyző: *Andorkó Attila*

Egyházköri közügyigazgató: *Kelemen Szabolcs*

Egyházköri könyvelő: *Török Júlia*

ABÁSFALVA

Beszolgáló lelkész: *Andorkó Attila*

Gondnok: *Gergely Attila*

CSÍKSZEREDA

Lelkészi család: *Solymosi Alpár és Erika*

Gondnok: *Dombi Gyula*

Énekvezér: *Mézes Melinda*

Hargitafürdő – szórvány

GYEPES

Lelkész: *dr. Pál János*

Gondnok: *László Lajos*

Énekvezér: *id. Cseke Elek*

GYERGYÓSZENTMIKLÓS

Lelkészi család: *Tőkés-Bencze Zsuzsánna és Tőkés Lehel*

Gondnok: Székely Erzsébet

Csikszentdomokos – szórvány. Gondnok: Román Erzsébet

Balánbánya – szórvány. Gondnok: Pap Rozália

HOMORÓDALMÁS

Lelkeszi család: Csete Árpád és Tordai Tímea

Gondnok: Csíki Áron

Énekvezér: Sorbán Enikő

HOMORÓDJÁNOSFALVA

Lelkeszi család: Lőrinczi Botond László és Krisztina

Gondnok: Benedek István

Homoróddaróc – leányegyházközség

Gondnok: György Izabella Zsófia

HOMORÓDKARÁCSONYFALVA

Lelkeszi család: Benedek Mihály és Enikő

Gondnok: Szentpáli Géza

Énekvezér: Benedek Tímea

HOMORÓDKEMÉNYFALVA

Beszolgáló lelkesz: Andorkó Attila

Gondnok: Tódor Zakariás

HOMORÓDSZENTMÁRTON

Lelkeszi család: dr. Pál János és dr. Andorkó Orsolya Mária

Gondnok: Szász Barna

Énekvezér: ifj. Zsombori Zsombor Balázs

HOMORÓDSZENTPÁL

Lelkeszi család: Léta Zsolt és Piroska

Gondnok: Tódor Vendel

HOMORÓDSZENTPÉTER

Lelkeszi család: Székely Kinga Réka és Zsolt Csaba

Gondnokok: Bató Áron, Csomor Imre

Énekvezér: Máthé Ilona

HOMORÓDÚJFALU

Lelkész: *Gyerő Attila*

Gondnok: *Dávid Géza*

Énekvezér: *Kelemen Hunor*

Székelysombor – leányegyházközség. Gondnok: *Jobb Margit*

KÉNOS

Lelkeszi család: *Andorkó Attila és Andorkó-Gál Kinga*

Gondnok: *Gál Attila*

Lókod – leányegyházközség

OKLÁND

Lelkeszi család: *Kelemen Levente és Éva*

Gondnok: *Bartha Dénes*

Algondnok: *Gólicza János*

Énekvezér: *Kovács Irén*

RECSENYÉD

Lelkeszi család: *Nagy Adél és dr. Gidó Csaba*

Gondnokok: *Nagy Elemér, Dáné Mihály*

SZÉKELYDERZS

Lelkeszi család: *Demeter Sándor Lóránd és Újvárosi Katalin*

Énekvezér: *Pál Ákos*

SZÉKELYMUZSNA

Lelkeszi család: *Újvárosi Katalin és Demeter Sándor Loránd*

Gondnok: *Mester Sándor*

Zetelaka – leányegyházközség. Gondnok: *Kolumbán-Antal József*

SZÉKELYUDVARHELY 1.

Lelkeszi család: *Simó Sándor és Melinda Tímea*

Gondnok: *Jánosi Jenő*

Vallástanár: *Bencze Ilona*

Énekvezér: *László Árpád*

SZÉKELYUDVARHELY 2.

Lelkészi család: *Rüsz Domokos és dr. Dácz Kovács Éva*

Gondnok: *Littasi Gyula*

Énekvezér: *Vas-Székely Piroska*

SZENTEGYHÁZA

Lelkész: *Kelemen Szabolcs*

Gondnokok: *Lőrincz László, László Zoltán*

VÁROSFALVA

Lelkészi család: *Lőrinczi Botond László és Krisztina*

Gondnok: *Csáka Csaba*

Énekvezér: *Demeter Dénes*

Székelyudvarhelyi kórházlelkész: *Katona Dénes*

6. HÁROMSZÉK–FELSŐFEHÉRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Török István*

Felügyelő gondnokok: *Erdő-B Vilmos, Demeter Zoltán*

Egyházköri jegyző: *Szabó Előd*

Egyházköri közügyigazgató: *Buzogány-Csoma István*

Egyházköri könyvelő: *Tordai Melinda*

ALSÓRÁKOS

Lelkészi család: *Szabó József és Mária*

Gondnok: *Antal P. Mihály*

Kaca – leányegyházközség. Gondnok: *Pál István*

ÁRKOS

Lelkészi család: *Bíró Attila és Annamária*

Gondnok: *Barabás Géza*

Énekvezér: *Márk Attila*

Tusnádfürdő – leányegyházközség

Gondnok: *Szűcs József*

BARÓT

Lelkész: *Molnár Imola*

Vallástanár: *Nagy Réka*

Gondnok: *Fazakas László*

Énekvezér: *Jakab Tünde Gabriella*

Köpec-Köpecbánya – leányegyházközség. Gondnok: *Zoltán Éva*

Olasztelek – leányegyházközség. Gondnok: *Péter Erzsébet*

Bardoc – szórvány. Gondnok: *Gáspár Mária*

BÖLÖN

Lelkész: *Kozma Albert*

Gondnok: *Uzoni István*

Énekvezér: *Páll Erzsébet*

Földvár – szórvány. Gondnokok: *Dombi Gábor, Dombi Eugénia*

BRASSÓ 1 – ÓVÁROS

Lelkeszi családok: *Andrási Benedek és Erika,*

illetve Szász Ferenc és Bokor Katalin

Gondnok: *Erdő-B Vilmos*

Énekvezér: *Kádár Gábor*

Feketehalom – leányegyházközség. Gondnok: *Bács Juliánna*

Vidombák – leányegyházközség. Gondnok: *Tóth János*

Négyfalu – leányegyházközség. Gondnok: *Kádár András*

DATK

Lelkeszi család: *Major László és Orsolya Beáta*

Gondnok: *Kallos Ince*

DÉL-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

FOGARAS-BUKAREST

Fogaras

Beszolgáló lelkész: *Török István*

Gondnok: *Sofletea Marosi Ágnes*

Bukarest

Beszolgáló lelkész: *Vagyas Attila*

Gondnok: *Qi Réka*

FELSŐRÁKOS

Gyakorló segédlelkész: *Palkó Zalán Koppány*

Gondnok: *Pető Elemér*
Énekvezér: *Fábricz Emília*

KÁLNOK

Lelkész: *Szabó Adél Júlia és Furus Levente*

Gondnok: *Ütő Judit*

Sepsibodok – leányegyházközség. Gondnok: *Deák Ferenc*
Étfalva-Zoltán – szórvány

KŐHALOM–HOMORÓD

Lelkész: *Márkos Ervin Sándor*

Gondnokok: *Toró Zoltán, Nagy József*

KÖKÖS

Lelkeszi család: *Bartha Alpár és Éva*

Gondnok: *Ilyés János*

NAGYAJTA

Lelkeszi család: *Fekete Levente és Judit*

Gondnok: *ifj. Barabás András*

Énekvezér: *Fekete Judit*

Miklósvár – leányegyházközség. Gondnok: *ifj. Balázs Sándor*
Középajta – szórvány. Gondnok: *Gazdag Levente*

OLTHÉVÍZ

Lelkeszi család: *Török István és Lőrincz Melinda*

Gondnok: *Bálint Ágoston*

Énekvezér: *Balázs Mózes*

SEPSIKÖRÖSPATAK

Lelkeszi család: *Tordai Ernő és Melinda*

Gondnok: *ifj. Költő Sándor*

SEPSISZENTGYÖRGY

Lelkeszi család: *Kovács István és Ágnes*

Segédlelkési család: *Péterfi Zita Ágnes és Sándor*

Vallástanár: *Pál Tünde*

Gondnok: *Gazdag Géza*

Énekvezér: *Hurubás János*

Kovászna – leányegyházközség.

Gondnok: *Murvai Buzogány László*

Sepsikilyén – leányegyházközség. Gondnok: *Füzi Imre*

SEPSISZENTKIRÁLY

Lelkeszi család: *Farkas Izolda és István*

Gondnokok: **Sepsiszentkirály:** *Kiss Áron*

Botfalu: *Fitori Bálint*

SZENTIVÁNLABORFALVA–KÉZDIVÁSÁRHELY

Lelkeszi család: *Buzogány-Csoma István és Csilla Mónika*

Gondnokok: *Gábor Vilmos, Bucs Ildikó*

ÜRMÖS

Lelkeszi család: *Szabó Előd és Kata*

Gondnok: *Mihály András*

Énekvezér: *Urák János*

Apáca – szórvány. Gondnok: *László Ilona*

VARGYAS

Lelkeszi család: *Ilkei Árpád és Judit*

Gondnok: *Tóth Péter*

Énekvezér: *Varga Réka*

Székelyszáldobos – leányegyházközség

Gondnok: *Kolumbán Erzsébet*

Sepsiszentgyörgyi kórházlelkész: *Buzogány-Csoma Csilla Mónika*

7. MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZKERÜLET

EGYHÁZKERÜLETI KÉPVISELŐK TANÁCSA,

EGYHÁZKERÜLETI HIVATAL

Püspöki helynök: *Kászoni-Kövendi József*

Egyházkerületi főgondnok: *Elekes Botond Áron*

Egyházkerületi jegyző: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Egyházkerületi felügyelőgondnok: *dr. Barabássy Sándor*

Egyházkerületi közügyigazgató: *Máté Ernő*
Egyházkerületi főszámvevő: *Szekeres Piroska*
Sajátos munkakörű lelkész: *Bardócz-Tódor András*

BARTÓK BÉLA UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *Léta Sándor és Erika*
Gondnok: *Gergely Felicián*

BUDAPESTI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *Kriza János*
Gondnok: *Kaveczkiné dr. Farkas Katalin*

DEBRECEN

Lelkészi család: *Pap Gy. László és Margit*
Gondnok: *Csíki József*

DUNÁNTÚLI SZÓRVÁNY

Lelkész: *Máté Ernő*
Gondnok: *Bandi András*

FÜZESGYARMAT

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *Pap Gy. László*
Gondnok: *Kovácsné Ceglédi Mária Tünde*
Gyula és Környéke Szórványegyházközség
Szórványgondnok: *Kispálné Romvári Etelka*

ÉSZAK-DUNÁNTÚLI UNITÁRIUS SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (GYÖR)

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *Kászoni-Kövendi József*
Megbízott gondnok: *Szabó Ildikó*

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

Lelkész: *Szabó Csengele*
Gondnok: *dr. Ravai Elek*
Szeged – leányegyházközség. Gondnok: *dr. Kiss Tibor*
Duna-Tiszaközi Szórványegyházközség
Gondnok: *Balázs Mihály*

KOCSORD

Lelkészi család: *Bartha Mária Zsuzsanna és Károly*

Gondnok: *Jakab Gyula*

ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (MISKOLC)

Lelkészi család: *Kriza János és Lakatos Csilla*

Gondnok: *Marosi Ilona*

PESTSZENTLŐRINC

Lelkész: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Gondnok: *Giba Ferenc*

VIII. NYUGDÍJAS LELKÉSZEK NÉVJEGYZÉKE

Adorjáni Levente, Andorkó Ferenc, Andrási György, Balázs László, Barabás Áron, Bálint Imre, Bencző Dénes, Benedek Sándor, Bíró Mihály, Dimény András, Egyed Dániel, Farkas Dénes, Farkas László, Fazakas Endre, Ferencz Gábor, Kászoni-Kövendi József, Kecskés Lajos, Kedei Mózes, Keresztes Sándor, Kibédi Pál, Kiss Alpár Kálmán, Kiss Gergely, Kiss Mihály, Kotecz József, Kozma Albert id., Lőrinczi Károly, Máthé Sándor, Nagy Endre, Nemes Dénes, Nyitrai Levente, Nyitrai-Németh Csongor, Pál Ádám, Pálffy Tamás, Pálffy Árpád, Péterfi Sándor, Szabó Zoltán, Szathmáry Incze Kornél, Székely János, Székely Miklós, Szombatfalvi József id., Török Elek, Varga Major Sándor, Vass Mózes

REJTVÉNYPÁLYÁZAT

Kedves Olvasóink!

A 2019. évi kalendáriumunkban meghirdetjük a már szokásos rejtvénypályázatunkat. Forrai Tibor rejtvényyszerkesztő a 12 rejtvényben olyan adatokat rejtett el, amelyek elsősorban a művészetek korai szakaszához kapcsolódnak, s amelyek művészettörténeti érdekességekből találóznak. A rejtvénypályázatra 47 helyes megfejtéssel lehet jelentkezni.

Kérjük kedves Olvasóinkat, hogy töltsék ki a tartalomjegyzék után található rejtvénypályázati űrlapot, és május 1-jéig küldjék be a kivágott szelvényeket az Unitárius Közlöny szerkesztőségébe, az alábbi postai címre:

400105 Cluj-Napoca / Kolozsvár

B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9. szám

A helyes megfejtések beküldői között 2019 júniusában értékes tárgyi nyereményeket sorsolunk ki. A sorsolás eredményét az *Unitárius Közlöny* hasábjain tesszük közzé, a nyereményeket pedig a szerencsés nyertes egyházközségének lelkészéhez juttatjuk el.

Eredményes rejtvényfejtést kíván

Forrai Tibor
és az *Unitárius Kalendárium* szerkesztője

TARTALOM

Bálint Benczédi Ferenc: <i>Előszó a 2019. évi kalendáriumhoz</i>	5
Keresztnevek és névnapok az unitárius naptárban	30
Egyházi ünnepeink 2019-ben	38
Nemzeti ünnepeink.....	38
Húsvét időpontja a nyugati és keleti szertartású egyházaknál (2019–2030).....	38
Jelentős évfordulók 2019-ben	39

Január

Farkas Dénes: <i>Szín-muzsika</i>	52
Székely Kinga Réka: <i>Művészet és hit</i>	57
Rácz Norbert Zsolt: <i>A mítosz nyomában</i>	70
Márai Sándor: <i>A művészetről mint a végzetről</i>	83
Tallózó.....	84
Rejtvény (Egy kis görög mitológia)	86
Babits Mihály: <i>Hegeso sírja</i>	88

Február

<i>Sarokcsokros kontyosszék. Interjú Sütő István népművésszel</i>	90
<i>A varróttű és az ecset varázsa. Interjú Nagy Irén népművésszel</i>	94
Ambrus Lajos: <i>Virág könnye</i>	97
Ürmösi Károlyné: <i>Imádság</i>	101
Tallózó.....	102
Rejtvény (Ókori szobrocskák)	104
Háromszéki találós mesék – 1.	106

Március

„Nincs más alternatívám az életre...” Interjú Jakab-Gidó Szende képzőművésszel	108
<i>Léleknyitó színek varázsa. Interjú Kolumbán-Antal Ilonka képzőművésszel</i>	113
Áprily Lajos: <i>Március</i>	119
Rejtvény (Föld alatti katonák).....	120
Tallózó.....	122

Április

Andrási György: <i>Adalék az Unitárius Énekeskönyv 1957. évi nyolcadik kiadásához</i>	124
Csillag Péter: <i>Szemelvények egy erdélyi lelkész 1863-as gyűjteményéből</i>	127
Alan Williams: <i>Híd menny és föld között</i>	131
Tallózó	134
Rejtvény (Gondolat a művészetről)	136
Benedek Elek: <i>Húsvéti ének</i>	138

Május

Mózes Huba: <i>Szabédi László beváltott ígérete</i>	140
Máthé Dénes: <i>Arképvázlat Szabédi Lászlóról (1907–1959)</i>	143
Kerekes Ildikó: <i>A rózsahullató fa költője: Szabédi László (1907–1959)</i>	150
Szabédi László: <i>Régi minden porcikám</i>	152
Tompa Andrea: <i>Omerta</i> (részlet)	154
Tallózó	158
Rejtvény (Középkori szabad művészetek)	160
Háromszéki találós mesék – 2.	162

Június

<i>Alkotás és önkeresés között. Interjú Lakatos Gabriella festővel</i>	164
<i>A színekből és formákból születő nyelv. Interjú Török Ferenc festővel</i>	168
Bródy Sándor: <i>Rembrandt</i> (részlet)	175
Tallózó	177
Rejtvény (Aiszkülosz tragédiái)	178
Jékely Zoltán: <i>Júniusi reggel a könyvtárban</i>	180

Július

<i>Az anyag bűvöletében. Interjú Suba László szobrásszal</i>	182
<i>Az üveg fénylő lelke. Interjú Nagy Annamária üvegművésszel</i>	189
Ovidius: <i>Átváltozások. Pygmalion</i> (részlet)	193
Tallózó	195
Rejtvény (Ókori festők)	196
Háromszéki találós mesék – 3.	198

Augusztus

<i>Aki nem bánta meg.</i> Interjú Deleanu Márta képzőművésszel	200
<i>A színek titka.</i> Interjú Labancz Ágnes képzőművésszel	206
John Keats: <i>Óda egy görög vázához</i>	210
Rejtvény (Ókori eposz)	212
Tallózó	214

Szeptember

<i>Utazz, hogy gazdagodj!</i> Interjú Bán Barna fotóssal	216
<i>A díszlet titkai.</i> Interjú Labancz Klára színházi díszlettervezővel	222
Ambrus Lajos: <i>Ősz és hatalom</i>	226
Bartalis János: <i>Kereslek</i>	230
Balassi Bálint: <i>Pusztában zsidókat</i>	231
Tallózó	233
Rejtvény (Fáraók földjén)	234

Október

Benczédi Ilona: <i>Apámra emlékezem</i> (Benczédi Sándor 1912–1998)	236
Benczédi Sándor: <i>A gondviselés tenyerén</i>	241
Ady Endre: <i>A reformáció</i>	246
Gyóni Géza: <i>Vallás</i>	247
Tallózó	249
Rejtvény (Néhány szó Kambodzsáról)	250

November

<i>A játék öröme.</i> Interjú Kis-Törek Ildikó színművésszel	252
<i>Színészkarácsony.</i> Interjú Sigmond Rita színművésszel	260
<i>Jászai Mari emlékiratai</i> (részlet)	263
Gárdonyi Géza: <i>November</i>	266
Tallózó	270
Rejtvény (Leonardo da Vinci)	272

December

<i>Képzeltbeli interjú Román Viktorral</i>	274
Andorkó Júlia Eszter: <i>Homoródszentmártontól a fények városáig</i>	278
Kányádi Sándor: <i>Függőleges lovak</i>	282

Tallózó.....	283
Rejtvény (Román Viktor gondolata).....	284
A Magyar Unitárius Egyház hivatali címtára.....	285
Rejtvénypályázat	314
Pályázati lap a rejtvényekhez.....	319

PÁLYÁZATI LAP A REJTVÉNYEKHEZ

A megfejtő neve: .....

Pontos lakcíme: .....

A megfejtő lelkészének neve: .....

Január

Az idő istene:.....

A föld istennője:.....

A sötétség istene: .....

Az ég istene:.....

Az éjszaka istennője: .....

A szerelem istene: .....

A gazdagság istene:.....

Hésziodosz munkájának címe: .....

(Nem baj, ha nem sikerül a neveket és a minőségeket helyesen társítani, a fontos a helyes megfejtés!)

Február

A szobrok anyaga: 1) ..... 2) .....

3) .....4) .....

Az ország, ahol a szobrokra bukkantak: .....

Március

Az a név, amelyen a szoborlelet ismertté vált:.....

A császár neve: .....

A birodalom neve: .....

Április

A szobrász családneve:.....

Az idézett gondolat befejezése: .....

Május

1. szabad művészet: .....

2. szabad művészet: .....

3. szabad művészet: .....

4. szabad művészet: .....

5. szabad művészet: .....
 6. szabad művészet: .....
 7. szabad művészet: .....

Június

1. tragédia: .....
 2. tragédia: .....
 3. tragédia: .....
 4. tragédia: .....

Július

- A rivális festő neve: .....
 A két görög festő mestere: .....

Augusztus

- Vízszintes 1. ....
 Vízszintes 9. ....
 Vízszintes 66. ....
 Függőleges 21. ....
 Függőleges 39. ....

Szeptember

- A fáraóné nevének jelentése: .....
 A fáraóné neve: .....
 A szobrász neve:.....

Október

- II. Szurjavarman király nevének jelentése:.....
 A templomkomplexum neve: .....
 Az ázsiai nagyhatalom: .....

November

- Ezt is tette Leonardo da Vinci:.....
 Az egyik, Leonardo da Vinci által művelt művészet: .....
 Ebben a művészeti ágban is alkotott da Vinci: .....
 A művész ezzel is foglalkozott: .....

December

- Román Viktor gondolatának befejezése: .....
 .....